

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΕΡΜΗΝΕΩΝ

ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

ΥΠΟ

ΕΠΑΜ. Ι. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

Κ. ΤΕΦΑΡΙΚΗ

ΑΘΗΝΗΣ.

ΤΥΠΟΙΣ Α. ΚΤΕΝΑ ΚΑΙ Π. ΣΟΥΤΣΑ.

(Παρά την ὁδὸν Ἐφραπίδου.)

1865.

Τοῖς ἀναγινώσκουσιν.

Ἐὰν ἡ μελέτη τῆς πατρίου ἱστορίας θεωρῆται ἀναπόφευκτος εἰς πάντα ἐν γένει Ἕλληνας, ἡ γνώσις τοῦ βίου τῶν στενώτατα πρὸς τὴν ἱστορίαν ταύτην συνδεομένων καὶ πολλὰς τῆ πατρίδι ὑπηρεσίας προσενεγκόντων μεγάλων ἀνδρῶν, πρέπει ἐξίσου νὰ λογίζεται σπουδαιότατον μέλημα. Ἐκ τοιαύτης ἀρχῆς ὀρμώμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες καὶ ἡμεῖς νὰ προσφέρωμεν ὕλην οὐχὶ εὐκαταφρόνητον εἰς τοὺς ὅσοι ἤθελον ἐπιχειρήσει τὴν σύνταξιν γενικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνησχολήθημεν περὶ τὴν συλλογὴν βιογραφικῶν εἰδήσεων τῶν διατελεσάντων μεγάλων διερμηνέων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὧν ὁ βίος διατελεῖ εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Δημοσιεύοντες δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν ἡμῶν, φρονοῦμεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἑλληνοπρεπῆ καὶ τερπνὴν ὕλην προσφέρομεν εἰς Ἕλληνας ἀναγνώστας, ἀλλὰ καὶ φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἀποτίομεν πρὸς τοὺς ἀνδρας ἐκείνους, οἵτινες ἐν καιροῖς χαλεποῖς ἐπηδαλιούχησαν καὶ εἰς λιμένα εὐδίου ὠδήγησαν τὸ κλυδωνιζόμενον καὶ διαβρέον σκάφος τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὄντομα καὶ τὰς πράξεις κινδυνεύει νὰ παρασύρῃ εἰς τὴν λήθην ὁ πανδαμάτωρ χρόνος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

15777

Κατὰ πρῶτον ἀνώνυμός τις ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῆ τοῦ ἔτους 1818 ἔγραψε σελίδας τινὰς περὶ Διερμηνέων· ἀλλ' ἡ ὀλιγοσέλιδος ἐκείνη διατριβὴ οὐδὲν δύναται νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν ἐκάστου. Ἡμεῖς δὲ, πολλοὺς διελθόντες συγγραφεῖς καὶ ἐρευνήσαντες ποικιλοτρόπως τὰ ἀρχαῖα διαφόρων οἰκογενειῶν καὶ ἐκγόνων τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπετύχομεν νὰ διαφωτίσωμεν πολλὰ τέως ἄγνωστα, ἅτινα πιθανῶς ἐσαεὶ ἤθελον μείνει τοιαῦτα, ἐκλείπουσάν μετὰ τῶν προσώπων καὶ τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Εὐχόμεθα δὲ, ὅπως ἕτεροι, ἔχοντες πλείονα καιρὸν καὶ μέσα ἵν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὰ τοιαῦτα, δυνηθῶσιν ἐκτενέστερον καὶ ἀκριβέστερον ἡμῶν νὰ πραγματευθῶσι περὶ ἀντικειμένου τοσοῦτον διαφέροντος τὴν πάτριον ἡμῶν ἱστορίαν.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 18 Μαΐου 1865.

Ε. Ι. Σ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὸ Βυζαντινὸν κράτος εἶχεν ἤδη ὀλοσχερῶς ἐξαντληθῆ καὶ ἀποβάλει ὅλην αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα, ὅτε Μωάμεθ ὁ Β' στρατοπεδεύσας πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διημφισβήτη καὶ αὐτὸ τὸ ὕστατον λείψανον τῆς ἀχανοῦς ἐκείνης ἄλλοτε αὐτοκρατορίας. Μάτην ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος προσεπάθει διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸν ἐσβεσμένον τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ ἀρετῆς σπινθῆρα. Μάτην ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν ἀνώτατον ἱεράρχην τῆς Ῥώμης καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῆς Δύσεως μονάρχας, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν αὐτῶν καὶ ὑποσχόμενος καὶ αὐτὴν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὸν Πάπαν, ἐὰν τῷ ἔτεινον χεῖρα βοηθείας. Μάτην ἔστρεφε κύκλῳ αὐτοῦ ὄμματα ἀπηλπισμένα, ζητῶν φίλους καὶ συμμάχους. Αἱ ἐμφύλιοι διχόνοιαί, ἡ μεγίστη ἐξασθένεισις, ἡ ἀπαραδειγματίστος ἀπομόνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη ἐκτεθειμένος ὁ τελευταῖος οὗτος ἀνὴρ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ταῦτα πάντα ἐπέφερον τὴν φρικτὴν καταστροφὴν του. Ἐπῆλθεν ἡ

ἀποφράς ἡμέρα τῆς εἰκοστῆς ἐννάτης Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ τετρακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ τρίτου ἔτους, καὶ μετ' αὐτῆς ἔπεσεν εἰς αὐτοκράτωρ μαχόμενος ὡς ἦρωσ, καὶ ἐξηλείφθη ἀπὸ τοῦ χάρτου τῶν κρατῶν τῆς γῆς μία αὐτοκρατορία, τέσσαρες δὲ μυριάδες νεκρῶν καὶ ἰσάριθμοι αἰχμαλώτων ἐπεσφράγισαν τὴν καταστροφὴν ἐκείνην.

Ὅποσον σπαραξικάρδιος ὑπῆρξεν ἡ πτώσις ἐκείνη! Ὅποια ἀποτελέσματα ἔσχε διὰ τὸν Ἑλληνισμόν! Αἰ ἀράχαι, κατὰ τὸν Πέρσην ποιητὴν, ἐξῆφανα τούσ ἰστοῦσ αὐτῶν εἰσ τὰ ἀνάκτορα τῶν Καισάρων, καὶ τῶν γλαυκῶν αἰ θρηνώδεισ κραυγαὶ ἀντήχησαν εἰσ τούσ θόλουσ τῶν στοῶν, καὶ τῶν ναῶν καὶ τῶν ἄλλων μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, ἅτινα εἶχεν ἀνεγείρει ἡ παροιμιώδης τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων πολυτέλεια. Σινδόνη νεκρικὴ ἐξηπλώθη ἐφ' ἅπασαν τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ὁ ὄχλοσ ὁ πρὸ μικροῦ συνωθούμενοσ εἰσ τὰσ ὁδοῦσ, καὶ οἱ κάτοικοι οἱ πρὸ ὀλίγου πληροῦντεσ τὰσ οἰκίασ, ἐγένοντο ὡσ διὰ μαγικῆσ ράβδου ἄφαντοι, διότι ἄλλοι μὲν εἶχον πέσει θύματα ἐλεεινὰ ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν ἐχθρῶν, ἄλλοι δὲ, ἐξανδραποδισθέντεσ, ἐστάλησαν, ὅπωσ στολίσωσι τῶν μεγιστάνων Τούρκων τὰ χαρέμια, ἢ προωρίσθησαν, πωλούμενοι, νὰ πληρώσωσι τὰ βαλάντια φαύλων ἀνθρωποκαπήλων. Ἐφυγαδεύθησαν τότε βεβαίωσ φυγὴν κατεσπευσμένην καὶ αἰ Μοῦσαι, καὶ ἐζήτησαν εἰσ τῆσ Ἰταλίασ τὴν φιλόξενον γῆν μέρος, ὅπωσ στήσωσι τὸν θρόνον τῶν ἄλλ' ὁμοίωζον πρὸσ ἄνθη, τὰ ὁποῖα φερόμενα εἰσ τόπουσ

ξένουσ, δυσκόλωσ ἐγκλιματίζοντα, καὶ διακρίνονται ἀμέσωσ ὅτι εἶνε ξένα τῆσ γῆσ ἐκείνησ, οἰαδήποτε καὶ ἂν κατεβλήθη πρὸσ τὸν ἐγκλιματισμὸν αὐτῶν προσπάθεια.

Ἄλλ' ἡ πτώσις τῆσ Κωνσταντινουπόλεωσ δὲν ἔβλαψε καιρίωσ τὸν Ἑλληνισμόν μόνον· τοῦναντίον ἐκ θεμελιῶν διέσεισε τὸν κόσμον ἅπαντα, Εὐρώπην τε καὶ Ἀσίαν. Ἡ Ἰταλία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Γερμανία αὐτῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔτρεμον μὴ μετατραπῶσιν εἰσ εὐτελεῖσ σατραπείασ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ Βυζαντίου ἐγεννήθη μακρὰ σειρὰ ἀγῶνων καὶ δεινῶν δυσυπολογίστων. Εἶδεν ἀναμφιλέκτωσ τοῦτο ἡ Εὐρώπη καὶ διέκρινε τὸν κίνδυνον, πασιφανῆ ἄλλωσ ὄντα, ἀλλ' ἡ ὥρα τῆσ ἐνεργείασ εἶχεν ἤδη παρέλθει.

Τί λοιπὸν ἐγένετο ὁ πεπτωκὼσ Ἑλληνισμὸσ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτουσ; Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ τύχη του;

Ἐμυθολόγησαν οἱ ἀρχαῖοι τὸν Ἄνταϊον παλαίοντα πρὸσ τὸν Ἡρακλῆ, καταβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκαταγωνίστου ἀντιπάλου αὐτοῦ, πίπτοντα χαμαὶ, ἀλλ' ἀνεγειρόμενον μετὰ πλείονοσ δυνάμεωσ, διότι ἡ μήτηρ Γῆ τῷ ἔδιδε κατὰ τὴν πτώσιν του ῥώμην νέαν. Ἴδου ἡ ἀληθῆσ εἰκὼν τῆσ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆσ Κωνσταντινουπόλεωσ καταστάσεωσ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνουσ· ἀγὼν διηνεκῆσ καὶ κοπιώδης. Αἰ περιστάσεισ πρὸσ ἅσ ἐπάλαιεν ἦσαν βεβαίωσ δεινὰ καὶ ὑπέρτεραι τῶν δυνάμεῶν του· ἀλλ' αἰ ἀναμνήσεισ ἐνδόξου παρελθόντουσ καὶ ἡ ἐλπίσ αἰσίουμέλλοντουσ ἐνίσχουον αὐτὸ καὶ δὲν τὸ ἄφινον νὰ

καταβληθῆ καθ' ὀλοκληρίαν. Τὰ δύο ταῦτα αἰσθήματα ἐγένινον εἰς τὴν καρδίαν του ἀκμαῖον τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα καὶ ζωηρὸν τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος. Ἴσως ὁ ἔρωσ καὶ τὸ μῖσος τοῦτο ἐπροξένησαν εἰς τὸ ἔθνος συμφορὰς ἀξιοδακρύτους, καθόσον δὲν ἔλειψαν καὶ πολλοὶ τῶν ἑσπερίων νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ αἰσθήματα ἐκείνα· οὐχ ἦττον ὅμως ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν μόναις ταῖς ἀναμνήσεσι καὶ τῇ ἐλπίδι εὕρισκον τὴν σωτηρίαν.

Δύο τάξεις ἀνδρῶν, ἐξ ἀντιθέτων μὲν σημείων ὀρμώμεναι, ἀλλὰ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καταλήγουσαι, ὑπεβάστασαν κυρίως κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους τὸ βαρὺ καὶ δυσβάστακτον τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνότητος φορτίον. Ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ λόγιοι ἀφ' ἐνὸς καὶ οἱ ἄρματωλοὶ ἀφ' ἑτέρου. Καὶ αἱ δύο αὗται τάξεις, προβάλλουσαι ἐκάστοτε δίκην ἀσπίδος τὰ βιβλία καὶ τὰ καριοφύλια, προὔστατεύσαν τοὺς προστασίας μεγίστην ἀνάγκην ἔχοντας ἀδελφοὺς αὐτῶν, ἀντέκρουσαν τὰς πολυειδεῖς καὶ πολυποικίλους τοῦ ἐχθροῦ ἐπιβουλάς καὶ διατηρήσαντες παρέδωκαν ἡμῖν ἀλώβητον τὴν πολύτιμον τοῦ ἐθνισμοῦ παρακαταθήκην.

Οἱ ἄρματωλοὶ βδελυσσόμενοι τὸν ἐν ταῖς πόλεσι δουλικὸν βίον, κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη, καὶ ὀρητῆρια αὐτὰ μεταχειριζόμενοι, ἐπέδραμον συνεχῶς κατὰ τῶν Τούρκων, λαφυραγωγοῦντες τὰς χώρας αὐτῶν, καταδιώκοντες, φονεύοντες καὶ ποικιλοτρόπως κακοποιοῦντες αὐτούς, οἶσιν ἀντεκδικούμενοι δι' ὅσα οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ὑπ' ἐκείνων

ἐπασχον. Οἱ ἄρματωλοὶ ἦσαν ἡ ζωηρὰ διαμαρτυρία τῆς παλαιούσης ἐλευθερίας πρὸς τὸν βαρβαρισμὸν καὶ τὴν δουλοφροσύνην, καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ καὶ μυθῶδεις σχεδὸν ἀγῶνες ἐκείνων δὲν ἄφησαν νὰ σβεσθῇ ὁ σπινθὴρ τοῦ ἐθνισμοῦ, ὁ ἐν τοῖς στήθεσι τῶν Ἑλλήνων ὑποκρυπτόμενος.

Οἱ λόγιοι ὑπερτέρουν τοὺς ἄρματωλοὺς, ὅσω τὸ πνεῦμα ὑπερτερεῖ τὴν ὕλην. Αὐτοὶ ἐδίδασκον εἰς τοὺς ὑπὸ ζυγὸν διατελοῦντας καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιά τῆς ἀμαθείας ζῶντας Ἕλληνας, ὅτι ὑπῆρχέ ποτε χώρα τις καλουμένη Ἑλλάς, ὅτι ἡ χώρα αὐτὴ ἐγέννησε τὸν Μιλτιάδην, μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν μυριάδας βαρβάρων ἐν Μαραθῶνι κατατροπώσαντα, ὅτι παρήγαγε τὸν Θεμιστοκλῆ μετ' ὀλίγων ἀπείρους ἐν Σαλαμῖνι ἐχθροὺς καταβαλόντα, ὅτι ἀπ' αὐτῆς ἐξῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ κλαίων διότι δὲν τῷ ἔμενον πλέον χῶραι νὰ κατακτήσῃ, ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ μήτηρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας, καὶ ὅτι τοιοῦτων ἀνδρῶν ὄντες ἀπόγονοι, οἱ εἰς δουλείαν ἤδη περιπεσόντες ἔπρεπε νὰ συναισθανθῶσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν, διότι ἂν ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν των ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν, ἡ ὀργὴ ὅμως τοῦ Κυρίου ἤθελε παρέλθει καὶ αὐτοὶ ἤθελον ἀναλάβει τὴν προτέραν αὐτῶν λαμπρότητα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ λόγιοι ἔχεαν βάλσαμον παρηγορίας εἰς τοὺς ταλαιπωρούμενους, ὑποδεικνύοντες αὐτοῖς αἶσιον μέλλον.

Εἰπομέν ἄνωτέρω ὅτι δύο τάξεις συνέτειναν πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ κατετάξαμεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς λο-

γίους· τούτο δὲ οὐχὶ ἀσκόπως, διότι οἱ λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν εἰ μὴ καὶ ὀλοκληρίαν ἀλλὰ τοῦλάχιστον κατὰ μέγα μέρος κληρικοί. Διὸ οἱ Ἕλληνες, ἂν ὡς Χριστιανοὶ ὀφείλωσι σεβασμὸν πρὸς τὴν ἁγίαν αὐτῶν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ὡς ἔθνος ὅμως ὀφείλουσι πρὸς αὐτὴν καὶ εὐγνωμοσύνην ἀπαράγραπτον, διότι ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ προνοίας αὐτῆς περιβαλλόμενοι διήλθον σῶοι τὸ σκιερὸν καὶ ζοφῶδες διάστημα τεσσάρων ὄλων αἰῶνων, ὑπ' αὐτῆς ἐκτρεφόμενοι μὲ τὸ μᾶνα τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, παρηγορούμενοι μὲ τὴν ἀλάνθαστον παρηγορίαν τῆς ἐλπίδος, θωρακιζόμενοι μὲ τὸν ἀδιαπέραστον θώρακα τῆς ὑπομονῆς, ὑποβασταζόμενοι τέλος μὲ τὸ ἔρεισμα τῆς πρὸς ἀλλήλους εὐαγγελικῆς ἀγάπης. Οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς ἐχρησίμευον ὡς ὁδηγοὶ καὶ ποιμένες τοῦ ἐν τῇ δουλείᾳ πλανωμένου λογικοῦ ποιμνίου, τὰ δὲ μοναστήρια καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ καταγῶγια ὑπῆρξαν τὰ καταφύγια τῆς καταδιωκομένης ἀρετῆς καὶ τῆς περιφρονουμένης μεγαλονοίας, καὶ ἐν αὐτοῖς διεσώθησαν ἐν μεμβράναις καὶ χειρογράφοις θησαυροὶ πολυτίμητοι, οἵτινες ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διασωθῶσιν.

Ἄλλὰ τὴν ἐκκλησίαν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν καὶ ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐποψίν ὡς τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Μωάμεθ ὁ Β' ἀνὴρ αἰμοχαρῆς μὲν καὶ βάρβαρος, ἀλλὰ μεγαλεπήβολος καὶ πρόφρων, ἠθέλησε νὰ παγιώσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀπονέμων προνομίας μεγάλας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ περιβάλλον τὸν Πα-

τριάρχην μὲ λαμπρότητα καὶ ἰσχύν· τούτο δὲ ὅπως δι' αὐτοῦ περιστέλλη τοὺς νέους ὑπηκόους του καὶ τοὺς συνέχη ἐν τῇ ὑπακοῇ καὶ τῇ τάξει. Προσεποιήθη λοιπὸν ἰδιάζουσαν εὐνοίαν πρὸς τοὺς Γραικοὺς, ἢ κατὰ τινα χρονογράφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, « Ἀγάπησε πολλὰ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἔβλεπε καλῶς, καὶ ὀρισμὸν ἔδωκε καὶ ἔκαμε καὶ μεγάλας φοβέρες εἰς ἐκείνους, ὅπου νὰ πειράζουσι καὶ διαβάλλουσι τινὰ τῶν Χριστιανῶν νὰ παιδεύονται μεγάλως. » Ἄλλ' ἡ ἀγάπη αὕτη ἦτον εἰλικρινής;

Ὅταν ὁ Μωάμεθ ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὴ ὑπάρχοντος Πατριάρχου, διότι οὗτος εἶχε προαποθάνει, διέταξε νὰ ἀναγορευθῇ νέος τοιοῦτος, κατὰ τὰ ἔκπαλαι εἰθισμένα, οἱ δ' ἐντυχόντες ἀρχιερεῖς ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον, λαϊκὸν ἔτι ὄντα, Γεώργιον τὸν Σχολάριον, ἀνδρα σοφὸν καὶ εὐσεβῆ, διὰ δὲ τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος Γεννάδιον μετονομασθέντα. Μὴ ἀρκούμενος δὲ ὁ κατακτητῆς εἰς μόνην τὴν ἐκλογὴν, ἀλλὰ θέλων νὰ τηρηθῶσιν ὅλοι οἱ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τὰ αὐτὰς περιστάσεις φυλασσόμενοι τύποι, διέταξεν ἵνα ἡ ἐκλογὴ γείνη ἀπαραλῆκτως ὡς καὶ πρότερον ἐγένετο. Προὔπηρχε δὲ συνήθεια παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς βασιλεῦσι νὰ προσφέρωσι δῶρον εἰς τὸν νεωστὶ ἐκλεγόμενον Πατριάρχην δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργαριτῶν ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐστρίδος βασιλικῆς, πολυτελῶς κεκοσμημένης, καὶ μετὰ χασδίου λευκοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ

μετέβαιναν ὁ Πατριάρχης, μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐκ τῶν ἀνακτόρων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ἐκεῖ, τελουμένης τῆς χειροτονίας παρὰ τῶν ἀρχιερέων, κατὰ τὰ κανονισμένα, καὶ εὐφημούμενος, ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐλάμβανε δὲ ὁ μέλλων γενέσθαι Πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον οὕτω. Καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ πάντων τῶν συγκλητικῶν περισταμένων ἀσκεπῶν, ὁ μέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει τὸ εὐλόγητόν, εἶτα δὲ μικρὰν ἔκτενή καὶ μετ' αὐτὴν ὁ μέγας δομέστικος ἔφαλλε τροπάρια τινὰ, μεθ' ἃ, τοῦ βασιλέως ἀνισταμένου καὶ κρατοῦντος ἐκ δεξιῶν τὸ δεκανίκιον, προσήρχετο ὁ ὑποψήφιος, ἔχων ἔνθεν μὲν τὸν Καίσαρα, ἔνθεν δὲ τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας· ἀφοῦ δὲ ἐποίει μετανοίας τρεῖς, ἐπλησίαζε πρὸς τὸν θρόνον καὶ προσέφερε τῷ βασιλεῖ τὴν προσήκουσαν προσκύνησιν. Τότε ὁ βασιλεὺς ὑψῶν τὸ δεκανίκιον, ἔλεγεν· « Ἡ ἁγία Τριάς ἡ τὴν ἐμοὶ βασιλείαν δωρησαμένη, προχειρίζεται σε Πατριάρχην νέας Ῥώμης »· λαμβάνων δὲ ὁ Πατριάρχης τὸ δεκανίκιον καὶ εὐχαριστῶν τῷ βασιλεῖ, τῶν χορῶν ψαλλόντων « Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα, » κατήρχετο, ἡγουμένων λαμπάδων ἐπὶ τὰ διβάβουλα καὶ εὐρίσκων τὸν ἵππον ἠτοιμασμένον, ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν. Τῇ συνηθείᾳ ταύτῃ ἐπόμενος καὶ ὁ Μωᾶμεθ, προσεκάλεσε τὸν Γεννάδιον γὰ μεταβῆ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἵνα ἀριστήση καὶ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ· ἐλθόντα δ' ἐκείνον ὑπεδέξατο μετὰ μεγίστης τιμῆς, καὶ ἀφοῦ συνωμίλησαν ἐν ἐκτάσει περὶ διαφορῶν ἀντικει-

μένων, τῷ προσέφερε τὸ πολύτιμον δεκανίκιον καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸ δεχθῆ· ὅτε δὲ ἤλθεν ἡ ὥρα ἵν' ἀπέλθῃ ὁ Πατριάρχης ἐκ τῶν ἀνακτόρων, τὸν συνάδευσε μέχρι τῆς αὐλῆς, καὶ τοι ἐκείνου μὴ συγκατατιθεμένου εἰς τοῦτο, καὶ ἀναβιβάσας αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἠϋτρεπισμένον ἵππον, διέταξεν ἵνα πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς τοῦ τὸν συνοδεύσωσι μέχρι τοῦ ναοῦ.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπὶ τοῦ ἔθνους κυριαρχίας. Σκοπὸς τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας ἦτον ἡ κατάκτησις καὶ τὸ ἄρχειν· δούς λοιπὸν ὁ Μωᾶμεθ κεφαλὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὸν Πατριάρχην, ἐσκέπετο ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη δὲν ἐδύνατο ν' ἀνακύψῃ εὐκόλως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπέτρεψε συνεχεῖς σχέσεις μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν διαφορῶν ἐκκλησιῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Συνόδου τῆς Γεωργίας, διότι ἐφρόνει ὅτι τοῦ Πατριάρχου ἐξασκοῦντος πολιτικὴν ἐπιβρόχην καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, ἡ Τουρκικὴ δυναστεία ἤθελε παγιοῦσθαι καὶ ἐπαυξάνεσθαι. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου καὶ ὁ Γεννάδιος, βλέπων τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, εἰς ἣν τὸ ἔθνος εἶχε περιέλθει, καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠπειλεῖτο ἡ παγολεθρία αὐτοῦ ἐκ τε τοῦ ἀγρίου φανατισμοῦ τῶν τυράννων του καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς δουλείας, ἔσπευσε νὰ ἐπωφεληθῆ ὅσω τὸ δυνατόν περισσότερο ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης καὶ τοιουτοτρόπως Σουλτάνος τε καὶ Πατριάρχης εἶχον ἕκαστος ἰδιαίτερον σκοπὸν, τὸν ὁποῖον διὰ τῶν αὐτῶν μέσων προσεπά-

θουν νὰ ἐπιτύχωσι. Τίς τῶν δύο ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος, τοῦτο ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων ἀριστα δεικνύει. Ἐν τούτοις ὁ Πατριάρχης ἐπιτυχῶν τὸ προνόμιον νὰ ἔχη ὡς φρουροὺς τοὺς γενιτζάρους τοῦ πεντηκροστοῦ ἔκτου ὀρτᾶ ἢ τάγματος, ἐκαλλιέργησε τὴν εὐνοίαν αὐτῶν καὶ ἐπῆύξησεν οὕτω τὴν ἰσχύν του, ἣ δὲ ἰσχὺς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἐγένετο ἡ ἀγκυρα τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως ἐξησφαλίσθη, ὅσον αἱ περιστάσεις τὸ ἐπέτρεπον, ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐημερία καὶ ἐδραιότης. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες, μεγαλεπήβολοι ὄντες καὶ εὐφυεῖς, δὲν ἐδύναντο, οὐδὲ ὤφειλον νὰ περιορίσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν εἰς μόνα τὰ ἐσωτερικά των πράγματα. Ἐπρέπε νὰ καλλιεργήσωσι τὰς προνομίας, ἃς παρὰ τοῦ κατακτητοῦ ἔλαβον, νὰ συνοικειωθῶσι πρὸς τοὺς Τούρκους, νὰ καταστῶσι παρ' αὐτοῖς ἀναγκαῖοι, καὶ διὰ τῆς ἰκανότητός των νὰ ὑποκλέψωσι παρ' ἐκείνων δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ἵνα τὴν μεταχειρισθῶσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους των κατὰ τὰς κρίσιμους ἐκείνας περιστάσεις. Τοιοῦτοι δὲ Προμηθεῖς ἀνεδείχθησαν οἱ συνήθως καλούμενοι Φαναριῶται.

Φαναριῶται! ὄνομα προφερόμενον σήμερον παρὰ τινων ἀγνοούντων ἢ μὴ ἐπισταμένως μελετησάντων τὴν πάτριον ἱστορίαν μετὰ φρίκης! Φαναριῶται! ὄνομα θεωρούμενον σήμερον παρὰ πολλῶν ὡς συνώνυμον τῆς χαμερπείας, ἰταμότητος καὶ πάσης κακοηθείας. Καὶ ὅμως, ἂν ἡμεῖς δίκαιοι, ὀφείλομεν νὰ θαυμάσωμεν τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἄν-

δρας, οἵτινες ἐνῷ ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐκοιμᾶτο τὸν βαρὺν τῆς δουλείας καὶ ἀπαιδευσίας ὕπνον, μόνοι ἀντεπροσώπευον τὴν Ἑλληνικὴν εὐφυΐαν, ἐκράτουν ἐν τῇ παλάμῃ των τὴν τύχην ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, ἐκόλαζον τὰς κατὰ τῶν ὁμογενῶν των ἀγρίας ὀρέξεις τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος, ἐκαλλιέργησαν τὰς Μούσας διὰ τρόπου ἀξιοθαυμάστου, προσέφερον δείγματα πατριωτισμοῦ καταπληκτικοῦ, καὶ τινες καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐξηγίασαν βίον ἐθνικὸν καὶ ἀμώμητον. Ἴσως καὶ μεταξύ αὐτῶν εὐρέθησάν τινες ἔχοντες ἐλλείψεις (καὶ τίς ἄνθρωπος ὁ μὴ ἔχων τοιαύτας!) ἀλλ' αἱ ἐλλείψεις αὐταὶ ἐξαφανίζονται ἐν τῇ πληθύϊ τῶν ἀρετῶν, οὐδὲ δύναται νὰ μὴ συνομολογήσῃ τις ὅτι μέρος τῆς ἐθνικῆς τῆς ὑπάρξεως ὀφείλει ἡ Ἑλλάς εἰς τοὺς λεγομένους Φαναριώτας· ἀλλὰ

Τούδε δ' ἔα φθινύθην, ἓνα καὶ δύο, τοὶ κεν Ἀγαιῶν νόσφιν βουλεύωσ' ἄνυσιν δ' οὐκ ἔσσειται αὐτῶν.

Ἐπάρχει ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοικία τις καλουμένη Φανάριον, ὡς μὲν ὁ Γάλλος περιηγητῆς Πέτρος Γύλλιος μυθωδῶς ἱστορεῖ, διότι τὸ περικλεῖον αὐτὴν δεῦτερον τεῖχος ἐκτίσθη, ἐπικειμένης πολιορκίας, ὑπὸ φανοῖς, πρᾶγμα ὅπως ἀδύνατον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὕψος καὶ μάλιστα τὸ πάχος τῶν τειχῶν, ὡς δ' ὁ ἡμέτερος σοφὸς Σ. Βυζάντιος ὑποθέτει, διότι αὐτόσε ὕψοῦτο ἄλλοτε φανὸς πρὸς ὀδηγίαν τῶν πλοίων διὰ τὰς παρὰ τὸ Πιερτιὸν ὑφάλους πέτρας. Ἄλλοι δὲ ἐτυμολογικώτερον βασανίζοντες τὸ ὄνομα, λέγουσιν ὅτι ὁ κακὸς τόπος (τουρκιστὶ Φενα-γερι) ἐν τῷ ὁποίῳ

καίται ἡ συνοικία αὐτῆ, συνετέλεσεν ἵνα ὀνομασθῆ τοιουτοτρόπως. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, εἶχον μετοικήσει διάφοροι ἐπίσημοι οἰκογένειαι, αἱ μὲν ἐκ Τραπεζοῦντος, αἱ δὲ ἐξ Ἡπείρου, αἱ δὲ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀλλὰ δὲ ἀλλαχόθεν, καὶ ἐκεῖ ἀπήρτισαν ἀριστοκρατίαν τινὰ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ λοιποῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀριστοκρατίαν μὴ βασιζομένην εἰς εὐγένειαν προγόνων, ἀλλ' εἰς ἀνάπτυξιν πνεύματος, ἀλλ' εἰς παιδείαν, ἀλλ' εἰς ἰκανότητα. Εἰς τὰς οἰκογενείας ταύτας περιῆλθον βαθμηδὸν τὰ διάφορα τῆς ἐκκλησίας ἀξιώματα, καὶ ἀκολούθως ἀνετέθησαν καὶ παρὰ τῶν κρατούντων Ὀθωμανῶν διάφοροι ὑψηλαὶ λειτουργίαι. Πρὸς τοῦτο δὲν μετεχειρίζοντο μόνον τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ δολοπλοκίας, ἢ, ἵνα κατὰ τὴν παραδεδεγμένην σήμερον φράσιν εἰπωμεν, διπλωματικὴν ἰκανότητα, τῆς ὁποίας οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισθητήσῃ τὸ ἔντεχνον καὶ εὐφρές. Πολλοὶ τῶν λίαν αὐστηρῶς βασανιζόντων τὰ πράγματα, πικρῶς κατέχριναν τοὺς Φαναριώτας διὰ τὰς δολοπλοκίας ἐκείνας· ἀλλ' οἱ σήμερον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ πάσῃ ἐρευνῶντες καὶ ἐπικρίνοντες ἐκείνους, ὡφείλον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐξαιρετικὸν τῶν περιστάσεων, τὸ κρίσιμον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ σπάθη τοῦ δημίου καὶ ἡ ἀγρόνη, ὡς ἄλλα ξίφη τοῦ Δαμοκλέους, ἐκρέμαντο ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν τῶν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν ψυχικὴν κα-

τάστασιν τῶν Ὀθωμανῶν, παρ' οἷς ἐδοῦλεον, ἵν' ἀποφανθῶσιν ἂν αἱ δολοπλοκίαι ἐκεῖναι ἦσαν ἀναγκαῖαι ἢ προήρχοντο ἐκ χαμαιζήλου διαθέσεως.

Ἄλλὰ, πῶς ἐπέτυχον νὰ εἰσδύσωσιν οὕτως εἰπεῖν παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ διὰ τίνων μέσων ἐδυνήθησαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὴν περιωπὴν ἐκείνην τῆς δυνάμεως καὶ δόξης, εἰς τὴν ἀνήλθον ὁ Νικουσίος, ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἄλλοι;

Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγει ὅτι ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β'. οἱ Τούρκοι ἦσαν τοσούτῳ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι, ὥστε ἠρίθμουν χαράκια ποιοῦντες ἐπὶ ξύλων, ἤτοι κόπτοντες τὴν χυδαῖστί λεγομένην τζέτουλαν, καὶ ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ἐφαίνοντο ἀκόμη εἰς τὰ δημόσια αὐτῶν ταμεῖα τὰ ξύλα ταῦτα. Βεβαίως διὰ τοιούτου λογιστικοῦ συστήματος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διοικηθῇ μία τόσῳ ἐκτεταμένη αὐτοκρατορία, ἣτις μάλιστα διετέλει εἰς ἀδιαλείπτους πολέμους πρὸς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη· διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἄπορον τὸ παρὰ τῆς αὐτῆς ἱστορίας λεγόμενον, ὅτι Μωάμεθ ὁ Β'. ἦτο περικεχυλωμένος ὑπὸ φίλων καὶ γραμματικῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδιοίκουν ὅλην τὴν βασιλείαν. Ὡστε κατὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ἀνεκαθεν οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον εὐκαιρίαν ὅπως ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ τῶν Τούρκων πράγματα.

Τῆς δὲ δυνάμεως ταύτης τῶν Χριστιανῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις, παράδειγμα λυπηρὸν μὲν ἀλλὰ σαφές, παρίστησιν ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, αἴτιος γε-

νόμος τῆς πτώσεως τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ, διότι οὗτος δὲν ἠθέλησε παρανόμως νὰ τὸν διαζεύξη τῆς νομίμου αὐτοῦ συζύγου καὶ τὸν συζεύξη μετὰ τῆς συζύγου τοῦ τελευταίου κόμητος τῶν Ἀθηνῶν, ἣτις αἰχμαλωτισθεῖσα, ἔζη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ πρωτοβεστιάριος οὗτος ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Μαχμούτ πάσᾶ, δι' ὃπερ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Πατριάρχην ἵνα εκπληρώσῃ ἀμέσως τὴν αἰτησίαν του, ἀπειλῶν ἐν ἐναντία περιπτώσει αὐτόν· ἀλλ' ὁ ἐνάρετος ἐκεῖνος ἀνὴρ, προτιμῶν τὰ πάντα νὰ υποστῇ μᾶλλον ἢ νὰ παρανομήσῃ, ἀπέβριψε τὴν πρότασιν τοῦ ἰσχυροῦ σατράπου, δι' ὃπερ ἐκεῖνος ἐρεθισθεὶς, ἐνήργησε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῆς βίβλός τοῦ μεγάλου ἐκκλησιάρχου, ὡς πείσαντος δῆθεν τὸν Πατριάρχην νὰ ἐμμείνη εἰς τὴν ἀρνησίαν του. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα παραδείγματα δεικνύουσι τὴν μεγάλην ἐπιβροχὴν Χριστιανῶν τινῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Τὸ ὀθωμανικὸν κράτος διατελοῦν εἰς ἀδιαλείπτους πολέμους πρὸς τὰς Χριστιανικὰς δυνάμεις, καὶ ἀναγκασζόμενον νὰ ἔρχηται εἰς συνεχεῖς σχέσεις πρὸς αὐτάς, εἴτε ἐνεκὰ συνομολογήσεως συνθηκῶν, εἴτε ἐνεκὰ ἄλλων ἀντικειμένων, ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔχῃ εἰς ὑπηρεσίαν του ὑπαλλήλους ξένους, ἵνα διερμηνεύωσιν εἰς τοὺς στρατηγοὺς ἢ ὑπουργοὺς τὰ διάφορα ἀπευθυνόμενα αὐτοῖς ἔγγραφα, καθόσον ὁ τουρκικὸς νόμος ἀπηγόρευεν εἰς πάντα ὀθωμανὸν τὴν ἐκμάθησιν γλωσσῶν ὁμιλουμένων ὑπὸ ἀπίστων. Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι μετέφραζον ἐκ τοῦ

Ἑλληνικοῦ ἢ ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τὰς πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἀποστελλομένας ἀναφοράς ἢ ἄλλα ἔγγραφα εἰς τὴν Τουρκικὴν, καὶ ἐκαλοῦντο ἀπλῶς Γραμματικοὶ, μηδεμίαν ἀπολαύοντες τιμὴν ἢ ἀξίαν. Ὅταν εἰς Γραμματικὸς ἀνεγίνωσκε τὸ μεταφρασθὲν ἔγγραφον εἰς τοὺς μεγιστάνας, ἐξήρχετο τοῦ γραφείου αὐτῶν καὶ ἔμενεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπηρετῶν συγκαθήμενος καὶ περιμένων νὰ προσκληθῇ πάλιν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ ὅπως μεταφράσῃ ἕτερον ἔγγραφον· τὸ δ' ἐσπέρας ἐπανήρχετο εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ τὸ πρῶτ' ἐπέστρεφε πάλιν εἰς τὴν αἴθουσαν μετὰ τῶν ὑπηρετῶν. Οὐδεμίᾳ λοιπὸν τιμῇ ἀπεδίδοτο κατὰ πρῶτον εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ Γραμματικοῦ.

Ἄλλ' ὅσῳ ἠῦξανον αἱ πρὸς τοὺς ξένους σχέσεις τῶν Τούρκων, τόσῳ ἀναγκαιοτέρα ἀπέβαιναν ἢ ὑπαρξίς τακτικοῦ διερμηνέως, δυναμένου οὐχὶ μόνον νὰ μεταφράζῃ τὰ διάφορα ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ νὰ παρίσταται εἰς τὰς μεταξὺ τοῦ Βεζύρου καὶ τῶν διαφόρων ξένων πρέσβειων συνεντεύξεις, ὅπως διερμηνεύῃ αὐτὰς πιστῶς, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀποστέλλεται καὶ εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Σουλτάνου. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἕκαστος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων εἶχε τὸν ἴδιον διερμηνέα· ἀλλ' ὁ διερμηνεὺς οὗτος παρίστατο κατὰ τὰς μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου συνεντεύξεις ὡς ἰχθύς ἄφωτος, μὴ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἢ διερμηνεύσῃ τὰς ὁμιλίας ἐκατέρων. Τῆς δὲ διπλωματικῆς ἱκανότητος τῶν Τούρκων, παρά-

δειγμα υπάρχει ὁ ἐν ἔτει 1796 ἀποσταλείς ὡς πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Λονδίῳ Γιουσούφ Ἀγιά ἐφένδης. Οὗτος ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠρωτᾶτο τί εἶδεν ἀξίον λόγου εἰς Ἀγγλίαν. « Ἡ περίφημος βουλή τῶν κοινοτήτων, ἀπεκρίθη μετὰ περιφρονήσεως, δὲν εἶνε ἄλλο εἰμὴ σύνοδος ἀνοήτων καὶ πολυλόγων· ὥστε μόνον ἀθλιότητα εἶδον ἐν αὐτῇ. Εἶδον ὅμως εἰς Λονδῖνον ἐν πρᾶγμα ἀληθές περίεργον, ἐν πρᾶγμα ἀξίον θαυμασμοῦ, δηλαδὴ ἓνα ἄνθρωπον ὅστις κρατῶν μὲ τὴν μίαν χεῖρα τέσσαρα πορτοκάλια, καὶ μὲ τὴν ἄλλην δύο περόνας, ἔρριπτεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν ἀέρα τὰ πορτοκάλια καὶ τὰς περόνας καὶ ἐτρύπα τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο διὰ καταπληκτικῆς ἀκριβείας. » Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διπλωμάται τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὰς διπλωματικὰς ὑποθέσεις, εἴτε μεγάλας, εἴτε μικράς, οἱ πρεσβεύται τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δὲν διεπραγματεύοντο μετὰ τῆς Πύλης εἰμὴ παρουσία καὶ ταῖς συμβουλαῖς τῶν διερμηνέων.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ διορισμοῦ διερμηνέων, τοιοῦτοι ἐγένοντο κατὰ μέγα μέρος ἐξ Ἑβραίων καὶ ἐξωμοτῶν Λατίνων, ἀγνώστων ὅλως καὶ μηδεμιᾶς ἀξίας ὄντων, πλην ἑνὸς καλουμένου Γάσπαρη, ὅστις ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ Α΄ περιεβλήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Χαλήλ πασᾶ ἐν ἔτει 1619 διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ κατὰ τὴν μεταξὺ Πολωνίας καὶ Τουρκίας συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην, τὸ ἀξίωμα ἡγεμόνος τῆς Μολ-

δαυίας· ἀλλ' ἄμ' ἀπεκατέστη εἰς τὸν θρόνον, ἔθετο κατὰ νοῦν ν' ἀποστατήσῃ. Τοῦτο προειδούσα ἡ Πύλη, ἐπεμψεν ἓνα ὑπάλληλον Σκεμν-αγασῆ καλούμενον, ὅστις ἦτον ἀξιωματικὸς τοῦ παλατίου, μόνον καθῆσκον ἔχων νὰ συνοδεύῃ καὶ τρόπον τινὰ νὰ ἐνθρονίζῃ τοὺς εἰς Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν ἀποστελλομένους ἡγεμόνας, ἐπὶ προφάσει ἄλλης ὑπηρεσίας, πράγματι δὲ ὅπως τὸν ἐξώσῃ ἐκεῖθεν. Ἄλλ' ὁ Γάσπαρης, ἀποκεφαλίσας αὐτόν τε καὶ ὅλους τοὺς ὑπηρέτας του, ἤρξατο ἀναφανδὸν παρασκευαζόμενος εἰς πόλεμον, προσκαλέσας πρὸς τοῦτο καὶ ἐπικούρους ἐκ Πολωνίας. Ἐπελθόντος ὅμως κατ' αὐτοῦ τοῦ Σκενδερ πασᾶ μετὰ τοῦ Χάνου τῆς Κριμαίας, καὶ πολέμου συγκροτηθέντος εἰς Τζουρτζόρα, ἠττήθη ὁ Γάσπαρης, καὶ φεύγων διὰ νυκτὸς ἐφονεύθη μετὰ διετῆ ἡγεμονίαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ Σεπτελιτζ Χατμάνου καὶ Ποστελνίκου Γκόε.

Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τοῦ πρώην διερμηνέως Γάσπαρη, ἐπὶ ἀγνωμοσύνη δικαίως ἐγκαλουμένου, ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ στρέψωσι τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες μᾶλλον ἐξοικειωμένοι πρὸς αὐτοὺς ὄντες, καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν γλῶσσαν ἐγίνωσκον ἄριστα καὶ γνώσεις ποικίλας ἐκέκτηντο καὶ ἐν γένει ἀρμοδιώτεροι τῶν Ἰουδαίων ἢ τῶν ἐξωμοτῶν τοῖς ἐφαίνοντο πρὸς ὑπηρεσίαν· κατὰ συνέπειαν ἀπηγορεύθη διὰ διατάγματος αὐτοκρατορικοῦ ὁ διορισμὸς διερμηνέων Ἀρμενίων, Ἑβραίων ἢ ἄλλων τοιούτων, καὶ οἱ Φαναριῶται ἀνέλαβον τὴν θέσιν αὐτῶν, πολλὰς

εἰς τὸ ἔθνος αὐτῶν προσενεγκόντες ὑπηρεσίας διὰ τῆς νέας περιωπῆς εἰς ἣν ὑψώθησαν.

Πρῶτος ὁ Παναγιώτης Νικουσίος ἢ κοινότερον Νικουσίης ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ βαθεῖαν ἐν Ἰταλία ἀποκτήσας μάθησιν, ἐπέτυχε νὰ διορισθῆ μέγας διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ νὰ ὑψώσῃ καὶ τὴν θέσιν ταύτην καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς τιμὰς. Ἀπολαύων ἰδιαζόντως τὴν εὐνοίαν τοῦ παντοδυναμοῦ Βεζύρου Κιουπρουλῆ Μεχμέτ πασᾶ, ἐπὶ ἤμισυν σχεδὸν αἰῶνα ἔλαβε μέρος ἐνεργητικώτατον εἰς τὰ δημόσια πράγματα τῆς Τουρκίας, καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν ἰδίως τῆς Κρήτης ἀγῆθην εἰς μέγιστον βαθμὸν δυνάμεως καὶ δόξης. Οὗτος ἐκάνονισε τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἀκκρόνιστον τῆς διερμηνείας καὶ ἀπήλαυσε προνομίας, τὰς ὁποίας μετεβίβασεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Ἐν πρώτοις τῷ ἐπετρέπη νὰ ἔχῃ ἴδιον γραφεῖον, διότι ἐθεωρεῖτο ὡς μέλος τοῦ ὑπουργείου, προσκολληθεὶς εἰς τὸ τμήμα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν· τὰ δὲ κυριώτερα προνόμιά του ἦσαν ταῦτα. Νὰ μὴ δίδῃ φόρον αὐτὸς, οἱ υἱοὶ του καὶ εἴκοσιν ἐκ τῆς συνοδείας του·—νὰ ἦνε ἀπηλλαγμένος παντὸς τελωνιακοῦ δασμοῦ ἐπὶ τῶν πραγμάτων του·—νὰ μὴ ἐνάγηται εἰς ἕτερον δικαστήριον, ἐκτὸς εἰς τὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου·—νὰ μεταβαίνει εἰς τὴν Πύλην ἢ ἀλλαγῆ ἐπὶ ἵππου πολυτελοῦς, συνοδευόμενος, ὡς καὶ οἱ Τοῦρκοι μέγιστᾶνες, ὑπὸ τεσσάρων τζοχαδαρέων (ὑπηρετῶν) ἐν στολῇ παρακολουθούτων, —νὰ δύνηται νὰ φέρῃ μακρὰν γενειάδα, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι, —νὰ φέρῃ εἰς τὴν κεφαλὴν πολυ-

τελὲς σαμουροκάλπακον, καὶ νὰ περιβάλληται πλουσιαν μηλωτὴν —νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀγοράζειν δούλας Κιρκασίας, ὅπερ ἦν ἀπηγορευμένον τοῖς Χριστιανοῖς—νὰ παρουσιάζηται εἰς τὸν Σουλτάνον μόνος ὡς καὶ οἱ Βεζύροι, καὶ οὐχὶ ἐκατέρωθεν ἔχων, ὡς οἱ Εὐρωπαῖοι πρέσβεις, ἀνὰ ἓνα φύλακα πρὸς φρουρήσιν δῆθεν τοῦ Σουλτάνου κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς, καὶ πλείστα ἄλλα τοιαῦτα.

Ἄλλὰ τὸ μεγαλείτερον πλεονέκτημα τῶν Ἑλλήνων διερμηνέων ἦτον ἡ μεγάλη ἐπιρροή, ἣν ἐξήσκουν ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων τῆς Τουρκίας. Ἐχόντες γινῶσιν μεγίστην τοῦ πολιτεύεσθαι, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπαντῶντες παρὰ τοῖς Τοῦρκοις ὑπουργοῖς τὴν ἐλεεινοτέραν ἀμάθειαν, ἐθεωροῦντο παρ' αὐτῶν τοσοῦτον ἀναγκαῖοι, ὥστε ἂν τις τῶν διερμηνέων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων προέτεινέ τι εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, χωρὶς ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης νὰ ἦνε παρῶν, ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς πρὶν ἢ τῷ ἀποκριθῆ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐκείνης, τὸν ἠρώτα ἂν ὁ μέγας διερμηνεὺς εἶχε γινῶσιν τοῦ πράγματος, καὶ ἐν ἀρνητικῇ ἀπαντήσῃ τοῦ διερμηνέως, ὁ ὑπουργὸς τῷ ἔλεγεν « Ὑπάγετε πρῶτον καὶ ὁμιλήσατε μετὰ τοῦ διερμηνέως μας. » Τοιοῦτοτρόπως οἱ διερμηνεῖς οὗτοι γνωρίζοντες λεπτομερῶς τὰ ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ κράτους ἐπισυμβαίνοντα, ἤγον καὶ ἔφερον τοὺς Βεζύρας καὶ αὐτοὺς τοὺς Σουλτάνους, καὶ προελάμβανον καὶ ἐματαίουν τὰς καταδιώξεις τῶν σατραπῶν κατὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Χριστιανῶν. Τοιοῦτοτρόπως

ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος προέλαβε τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου, μελετωμένην ὑπὸ τοῦ ἀλώσαντος αὐτὴν Πισλῆ πασᾶ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος ἐπέτυχεν ὥστε ἡ ἡγεμονία τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας νὰ περιέλθῃ ἀπὸ τῶν ἐγγχωρίων ἡγεμόνων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Γρηγόριος Γκίκας ἀπήλλαξε τὴν νῆσον Ῥόδον ἀπὸ τὰς καταπιέσεις τῶν εἰσπρακτόρων τοῦ κατὰ καιροὺς μεγάλου Βεζύρου, εἰς ὃν ὑπήγετο ἡ νῆσος, ἐνώσας αὐτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν κτήσεων τοῦ Σουλτάνου. Πλεῖστα ὅσα ἄλλα δύναται τις νὰ φέρῃ παραδείγματα προστασίας, ἦν οἱ διερμηνεῖς ἐκεῖνοι ἐνήργουν ἐπὶ τῶν ὁμοεθνῶν των.

Τὴν ἀξίαν τῆς μεγάλης διερμηνείας ἐπηύξησεν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἡ ὑποψηφιότης τῶν διοριζομένων εἰς αὐτὴν ὡς ἡγεμόνων Μολδαυίας καὶ Βλαχίας. Πολλοὶ πολλὰ εἶπον περὶ τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὰς παριστρίους χώρας Ἑλλήνων ἡγεμόνων· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι οὐδόλως φαίνεται ἀνεγνώσαν τὴν Δακικὴν ἱστορίαν, διότι ἄλλως ἤθελον πεισθῆ ὅτι διὰ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων οἱ Μολδοβλάχοι ἀνεπτύχθησαν, κατὰ τὸ ἐνὸν, καὶ ἐξεπολιτίσθησαν καὶ ἡ πατρίς αὐτῶν διὰ σχολείων καὶ νόμων καὶ ἱερῶν καθιδρυμάτων ποικίλων ἐξωραίσθη, ἐνῶ πρότερον ἐπὶ τῶν γηγενῶν ἡγεμόνων οὐδόλως ὑπῆρχον τοιαῦτα. Ἴσως μετὰ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων εὐρέθησαν καὶ τινες ἄδικοι καὶ φιλάρπαγοι, ἀλλὰ καὶ τούτους παραβάλλων τις πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους κακοὺς ἡγεμόνας θέλει ἰδεῖ ὅποια διαφορὰ ὑπάρχει μετὰ τῶν δύο. Ὅποιος

τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον βοεβόδαν Λεπουσιάνον ἢ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον βοεβόδαν Ἑλιᾶς;

Πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως συνδέεται καὶ τὸ τοῦ εἰδικοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου, ὅστις ἐξήρτητο ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ καθῆκον εἶχε νὰ συνοδεύῃ τὸν καπετάνπασαν, ὅταν οὗτος ἐξήρχετο μετὰ τοῦ στόλου ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπως περιοδεύσῃ τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους πρὸς εἰσπραξίν τῶν φόρων ἢ δι' ἄλλας αἰτίας. Ὁ ὑποδεέστερος οὗτος διερμηνεὺς δὲν εἶχε μὲν τὴν τοῦ μεγάλου διερμηνέως περιωπὴν, ἀλλ' ἐξήσκει καὶ αὐτὸς μεγίστην ἐπὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου ἐπιβροχήν, πολυλάκις ἐπ' ἀγαθῶ τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς μετὰ τὴν πολλῶν παραδειγμάτων πείθει ἡμᾶς τὸ ἐξῆς· Ὅταν ἐπῆλθεν ὁ μετὰ τὴν Αἰκατερίνης, τῆς αὐτοκρατορίσεως Ῥωσσίας, καὶ τῆς Τουρκίας πόλεμος, καὶ ὁ Ῥωσσικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ πλεῖστα σχεδὸν νῆσοι ἤσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἐλπίζουσαι ὅτι οἱ Χριστιανικοὶ στόλοι ἤθελον διὰ παντὸς διαμείνει ἐκεῖ· ἀλλὰ διαπραγματευθείσης τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ στόλου ἀποπλεύσαντος, ἐγνώσαν τότε τὴν ἀπάτην αὐτῶν, καὶ προσδοκῶσαι τὴν ἐξοδὸν τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τὸν Χασὰν πασᾶν, προσεδόκουν ἐπίσης καὶ τὴν τιμωρίαν, ἣτις φυσικῶ τῷ λόγῳ ἤθελεν ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς ἀποστατήσαντας κατὰ τοῦ κυριάρχου αὐτῶν. Τῶν ἀποστατησῶν νήσων μία ὑπῆρχε καὶ ἡ τῶν Ψαρῶν, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας

βλέποντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι πρεσβευτὰς πρὸς τὸν ἀρχιναύαρχον, ὅπως, εἰ δυνατόν, προλάβωσι τὴν καταστροφὴν των. Παραδεχθέντες δὲ οἰκειοθελῶς τὴν κινδυνωδεστάτην ταύτην ἀποστολὴν δύο φιλοπάτριδες, ὁ Ἰωάννης Κλασογιάννης καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Κουτέπας, ἀπῆλθον εἰς Ἑλλάσποντον καὶ παρουσιασθέντες εἰς τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου Μαυρογένην, ἐξέθηκαν τὸ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν αἴτιον. Οὗτος ἀφοῦ ἠκροάσθη αὐτοὺς, τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ κρυφθῶσι καὶ ἀνέφερε πλαγίως μετὰ τινος ἡμέρας πρὸς τὸν ἀρχιναύαρχον, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἐγκωμιάσει τὴν ἀγαθότητα καὶ πραότητα αὐτοῦ, περὶ τῶν Ψαριανῶν· ἰδὼν ὅμως αὐτὸν λίαν κατ' ἐκείνων ἠρεθισμένον, οὐδένα ἐποιήσατο πλέον λόγον. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τινων ἡμερῶν, ὁ διερμηνεὺς εἰς ἐτέραν συνέντευξιν, τοσοῦτω καλῶς διέθεσε τὸν ἀρχιναύαρχον ὑπὲρ τῶν Ψαριανῶν, ὥστε ἐκεῖνος ὑπεσχέθη ὅτι ἂν ἐπαρουσιάζοντο, οὐχὶ μόνον ἤθελε τοὺς συγχωρήσει, ἀλλὰ καὶ μὲ καφτάνι ἤθελε τοὺς περιβάλει. Τοῦτο ἀκούσας ὁ ἀγαθὸς Μαυρογένης, προσκαλεσάμενος ἀμέσως τοὺς δύο ἀπεσταλμένους προάγει εἰς τὸν καπετὰν πασαῖν, ὅστις ἀφοῦ τοὺς ἐπέπληξε διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς συνεβούλευσεν ἵν' ἀπέχωσι τοῦ λοιποῦ τῶν στασιαστικῶν κινήματων, οὐχὶ μόνον μὲ καφτάνι τοὺς περιέβαλεν, ἀλλὰ καὶ τεσσάρων ἐτῶν χαράτζι τοῖς ἐδώρησατο. Ὀλίγον μετέπειτα, κηρυχθέντος, ἐν ἔτει 1787, ἐκ νέου τοῦ κατὰ Ῥωσσίας πολέμου, ἡ Τουρκία λα-

λοῦσα ὑπονοίας περὶ τῆς πίστεως τῶν Ψαριανῶν, ἀπεφάσισε τὸν μετοικισμὸν των καὶ τὴν διασπορὰν αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους, καὶ ἤθελε πραγματοποιηθῆ ὁ σκοπὸς οὗτος, εἰ μὴ ὁ τοῦ στόλου διερμηνεὺς Χατζερῆς, προλαμβάνων τὴν καταστροφὴν, ἐπειθε τὸν ἀρχιναύαρχον, ἀντὶ τῆς διασπορᾶς, ἥτις κατ' οὐδὲν τὸ κράτος ἤθελεν ὠφελῆσει, νὰ παραλάβῃ πλοῖά τινα Ψαριανῶν μετὰ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Τοιοῦτοτρόπως δις οἱ διερμηνεῖς προέλαβον τὴν καταστροφὴν νήσου, ἥτις τοσοῦτω ἐνεργὸν μέρος ἔλαβε κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ αἰδιμοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὧν ἀγνοεῖ τις τί μᾶλλον νὰ θαυμάσῃ, τὴν φιλοπατρίαν ἐν τοιοῦτοις χαλεποῖς χρόνοις, ἢ τὴν μεγίστην ἱκανότητα, ἣν ἀνέπτυξαν καὶ ἑαυτοὺς τιμήσαντες καὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἀνυπολογίστων δεινῶν ἀπαλλάξαντες! Ὅποια δὲ μάθησις καὶ παιδεία ἐκόσμει τοὺς πλείστους αὐτῶν! Κάτοχοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν, λαλοῦντες καὶ γράφοντες αὐτὴν, ὅσον δυστυχῶς καὶ νῦν ἔτι ὀλίγιστοι τῶν ἡμετέρων, εἰδήμονες τῶν κυριωτέρων Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, κάτοχοι τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν, κατέλιπον ἡμῖν διάφορα συγγράμματα, ἐν τοῖς ὁποίοις δὲν διαλάμπει μόνον ἡ μάθησις, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπατρία, ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀρετὴ ἐνὶ λόγῳ. Ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτῶν βαίνοντες καὶ οἱ νεώτεροι, εἶθε νὰ ἀνυψώσωσι τὴν ἐλευθεράν πα-

τρίδα, ὅσον ἐκεῖνοι δούλην τὴν ἐδόξασαν, καὶ καταλίπωσιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μνημόσυνον ἀνδρῶν φιλοπατρίδων καὶ ἐναρέτων, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι κατέλιπον ἡμῖν. Ὅποῖος δ' ἐγένετο ἕκαστος τῶν μεγάλων διερμηγῶν ἐκείνων, ὁ βίος αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐκδηλώσει.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΕΡΜΗΝΕΩΝ

ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

Α΄.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ο ΝΙΚΟΥΣΙΟΣ

1661—1673.

Τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὴν γέννησιν συνήθως οὐδὲ λαμπρότης γένους, οὐδὲ πλοῦτη μεγάλα συνοδεύουσι· τοῦναντίον μάλιστα δυσμένεια τύχης παρακολουθεῖ, ὅπως καταδειχθῆ τοιουτοτρόπως καλλίτερον ἢ τε ἀρετῆ καὶ ἰκανότης τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἐκ μικρῶν μὲν ὀρμωμένων, ἀλλ' εἰς τὸν ὑψιστον τῆς δόξης βαθμὸν περιελθόντων.

Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου, περὶ τῆς πρώτης ἡλικίας τοῦ ὁποίου λίαν ἀτελεῖς εἰδήσεις ἔχομεν. Ἐξ ἀνεκδότου ὑπομνήματος Καισαρίου τοῦ Δαπόντε καὶ ἐκ σημειώσεων περισωθειῶν ἐν τῇ τῆς Χάλκης Μονῇ τῆς Θεομήτορος, ἣν ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος ἰδρύσατο, πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Παναγιώτης ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1613 ἔτει, υἱὸς ὧν σισυροπώλου τινός, καὶ ὀτικομιδῆ αὐτὸν νέον ὄντα

παρέλαβεν ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας σοφὸς διδάσκαλος Μελέτιος ὁ Συρίγου καὶ ἐξεπαίδευσεν ὑπὸ διδασκάλου. Εὐφυΐα δὲ κεκοσμημένος, ἐξέμαθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν Ἑλληνικὴν ἄριστα, τὴν Ἀραβικὴν, Περσικὴν καὶ Τουρκικὴν, εἶτα δὲ εἰς Παταῦιον πεμφθεὶς πρὸς τελειότεραν σπουδὴν, ἐγένετο ἐγκρατὴς τῆς Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας. Τοσοῦτον δ' ἠὲδοκίμησεν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον κλάδον, ὥστε ἐκτὸς τῆς μεγάλης τιμῆς, ἦν ἀπελάμβανεν ὡς ἀστρονόμος παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις (ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ περικλεοῦς Ἀθανασίου Κιρκέρου καὶ τῆς ἀποκρίσεως περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀθελίσκου) ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν Τούρκων ὡς προγινώσκων καὶ προβλέπων τὰ μέλλοντα. Ἐνῶ μὲν τῶν ἡμερῶν, ἀναφέρει ὁ Καντεμίρης, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης, ὁ βεζύρης εὗρίσκετο ὑπὸ τὴν σκηνὴν του, αἰφνης εἰσελθὼν ὁ Παναγιώτης ἤρξατο καθικετεύων αὐτὸν ὅπως ἐξέλθῃ. Ὁ βεζύρης ἀνευ δισταγμοῦ ἀκολουθεῖ τὴν συμβουλὴν του, μόλις δὲ ἐξέρχεται καὶ σφαῖρα ἐχθρική διαπερᾶ τὸν ἐπενδύτην καὶ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ καὶ ἀνατρέπει τὴν σκηνὴν, ἤθελε δὲ ἀναμφιλέκτως τὸν φονεύσει εἰ μὴ ὁ Παναγιώτης τῷ προέλεγε νὰ ἐξέλθῃ. Τὸ γεγονός τοῦτο, καίτοι περιβαλλόμενον μύθου πλοκῆν, δὲν πρέπει καὶ ὡς πάντῃ μυθῶδες, νὰ ἀποβρίψωμεν, διότι πιθανὸν ὁ Νικουσίος, ἰδὼν διευθυνόμενα κατὰ τῆς τοῦ στρατάρχου σκηνῆς τὰ ἐχθρικά τηλεβόλα, νὰ προεῖδε τὸν

ἐνδεχόμενον κίνδυνον καὶ ἐξήγγειλεν αὐτὸν ἐκεῖνῳ. Παραπλήσιόν τι διηγοῦνται ὅτι συνέβη ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Καμινιέκου, οὗ προεφῆτευσεν τὴν μετὰ δέκα ἡμέρας ἄλωσιν.

Ἐπανακάμψας ἐκ Παταυίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Νικουσίος ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα διερμηνέως τῆς πρεσβείας τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν, καὶ κατόπιν ἐτέρων Εὐρωπαϊκῶν πρεσβειῶν, ἐπὶ τέλος δὲ καὶ τοῦ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης συγχρόνως. Ὡς διερμηνεὺς τῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν πρεσβείας διετέλεσεν εἴκοσι πέντε ἔτη, ἀναφέρεται δὲ ὡς τοιοῦτος καὶ ἐναὐτῷ τῷ 1649, καθ' ὃν χρόνον ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ ῥηθέντος αὐτοκράτορος ὁ Ροδόλφος Σμήθ. Ἀπὸ τίνος δ' ἐποχῆς ὁ Νικουσίος ἀνέλαβε τὸ διπλοῦν ἀξίωμα διερμηνέως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὀριστικῶς ἀγνοοῦμεν· γινώσκωμεν μόνον ὅτι διετήρησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 1666, ὅτε συστρατευσάμενος ἐπὶ Κρήτην μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Ἀχμέτ Κουμπουλή, ἀφιέρωθη ἰδίως εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς Πύλης ὑπηρεσίαν. « Ὁ Παναγιώτης, λέγει ὁ Καντεμίρης, ἀπέβη τοσοῦτον ἀναγκαῖος εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐλὴν, καὶ τοσάυτην ἐκέκτητο παρ' αὐτῇ ὑπόληψιν, ὥστε οὐδέποτε Χριστιανὸς παρέστησε πρόσωπον οὕτω λαμπρὸν, οὐδὲ τὸ μέλλον γεννήσει ἕτερον ὅμοιον αὐτῷ. Ὑπῆρξεν διὰ τὸν βεζύρην ὅ,τι ὁ Ἀχιτόφελ διὰ τοῦ Ἰουδαίου καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ τοῦ Ἑλληνας, τοῦτέστιν ἀνὴρ πολήμητις καὶ μὴ ὑπὸ προσκομμάτων καταβαλλόμε-

νος. » Τρία δὲ τινα πρὸς τοῖς πολλοῖς ἄλλοις δύνανται νὰ καταδείξωσι τὸν χαρακτήρα τοῦ Νικουσίου ὡς Χριστιανοῦ καὶ ὡς Ἕλληνος· ἡ πολύκροτος μετὰ τοῦ Βανῆ ἐφένδη συζήτησις αὐτοῦ περὶ ὀρθῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, ἡ διαγωγή του κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς Κρήτης, καὶ τὸ περὶ κατοχῆς τῶν ἁγίων Τόπων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μεσολαβήσει αὐτοῦ ἐκδοθὲν φερμάνιον.

Ὁ Σείχ καὶ ἱεροκῆρυξ Βανῆς, οὕτως ἐπικληθεὶς ἀπὸ τῆς πατρίδος του Βάν, ἦτον ἀνὴρ εὐπαιδευτος εἰς τὰ τοῦ Κορανίου, καὶ μεγίστην ἐπὶ σοιότητι καὶ ἀρετῇ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀπολαμβάνων ὑπέληψιν. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε σείχ σουλ-ισλάμου Μιχαριζαδέ Γιαχγιά ἐφένδη ἱεροκῆρυξ τοῦ Σουλτάνου, ἐφιλοτιμεῖτο πῶς ν' ἀποδείξῃ τὴν σοφίαν καὶ ἀγιότητα αὐτοῦ, ἀσπονδον μίσος κατὰ πάντων τῶν μὴ Μωαμεθανῶν τρέφων. Ἦτο δὲ εἰς τὸ ἄκρον ὑποκριτῆς, διδάσκων τοὺς ἄλλους τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σωφροσύνην, ἀλλ' αὐτὸς εἰς πᾶν εἶδος φαυλότητος καὶ ἀκολασίας ἐκδοτος ὢν. Περιεργος δὲ εἶνε ἢ ἀπάντησις, ἢν ἔσωσε πρὸς τινα τῶν φίλων του ἐρωτήσαντα αὐτόν, πῶς ἐνῶ κατακρίνει ἐν τῷ κηρύγματι τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν καὶ πολυτίμων σκευῶν, καὶ μεταξίνων ἐσθήτων καὶ εὐειδῶν θεραπεινίδων καὶ παιδων, αὐτὸς ὅμως ἀρέσκεται εἰς πάντα ταῦτα. « Τοῦ κόσμου τούτου τὰ ἀγαθὰ, ἀπεκρίθη, αὐτὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶνε πονηρὰ καὶ ἀξιόμμεπτα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς κτήσεως καὶ χρήσεως αὐτῶν κρίνονται ἐὰν ἦνε τοιαῦτα, καὶ εἰς τίνας εἶνε ἀπηγορευμένα ἢ ἐπιτετραμμένα. Ὁ αὐτὸς ἄρτος δύνα-

ται εἰς σὲ μὲν νὰ ἦνε ἀπηγορευμένος, εἰς ἐμὲ δ' ἐπιτετραμμένος, διότι τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς περὶ τὴν κτήσιν καὶ κατοχὴν αὐτῶν ἱκανότητος ἐκάστου. Ἐκ παραδείγματος, ὁ νόμος κωλύει νὰ καταπίνωμεν τὰς ἰνας τοῦ κρέατος, αἵτινες διὰ τῆς ὀδοντογλυφίδος ἐξάγονται ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων ἡμῶν· ἀλλ' ἐὰν θέλω νὰ καταπίω αὐτὰς, τότε τὰς ἐξάγω διὰ τῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ὀδόντων, καὶ ἀνεμποδίστως ὑπὸ τοῦ νόμου τὰς καταπίνω. Τὰ πολυτελῆ ὑμῶν σκεύη καὶ ἱμάτια ἐπρομηθεύθησαν διὰ παρανόμως ἀποκτηθέντων χρημάτων, τούτου δ' ἕνεκα τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀπαγορεύονται εἰς σᾶς· ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ τοῦ ἀστήροῦ βίου ὀπαδοὶ, ἀγοράζομεν τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ καὶ ἄλλα πλείω ἐπὶ προθεσμία, δηλαδή μὴ πληρώνοντες τὴν τιμὴν αὐτῶν πρὶν ἢ τὰ ἀπολαύσωμεν, ὥστε ὁ κύριος τῆς ἀπαγορεύσεως λόγος, ὅτι ἀπεκτήθησαν δι' ἀνόμων χρημάτων δὲν ἐφαρμόζεται ἡμῖν, ἐπειδὴ, διαρκούσης τῆς ἀπολαύσεως, δὲν ἐδώσαμεν ἔτι χρήματα. Τοιοῦτος ἦτον ὁ Βανῆ ἐφένδης, πρὸς ὃν ὁ Νικουσίος ἐδέησε νὰ ἐρίσῃ περὶ ὀρθοδοξίας.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1662 τελουμένης τῆς ἑορτῆς τοῦ Μεβλούδ, τοῦτέστι τῆς γεννήσεως τοῦ Μωάμεθ, ὁ Σουλτάνος εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἐγιοῦπ, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ, παρακολουθούμενος κατὰ τὸ σῆνηες καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Κιουπρουλῆ Ἀχμέτ πατᾶ. Μετὰ τὴν προσευχὴν, ἐπειδὴ ὁ καύσιον ἦν ὑπερβολικὸς, ὁ μέγας Βεζύρης μετέβη εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς μέγαρον τοῦ Ἀβουσουχούτ ἐφένδη διὰ ν' ἀ-

ναπαυθῆ, ἢ, ὅπως ἕτεροι λέγουσι, διὰ τὴν προσπάθει-
σιν εὐαγγελίαν εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν τὸν Παναγιώ-
την, ὃν ἠγάπα λίαν, καὶ εἶχε προσκαλέσει νὰ πα-
ρευρεθῆ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀβουσουχούτ ἐφένδης
κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην. Παρῆν δὲ πρὸς τοὺς ἄλ-
λοις καὶ ὁ Βανῆ ἐφένδης, κατενθουσιασμένος ἔτι
ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου, ὃν πρὸς τιμὴν τοῦ
Μωάμεθ εἶχεν ἐκφωνήσει πρὸ μικροῦ εἰς τὸ τέμε-
νος τοῦ Ἐγιούπ. Ἀφοῦ ἐκάθησαν εἰς τὴν παρα-
τεθεῖσαν αὐτοῖς τράπεζαν, ἠθέλησαν μετὰ ταῦτα
νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀ-
βουσουχούτ ἐφένδης, συγκειμένην ἐξ ὑπερδεκα-
κιςχιλίων χειρογράφων ἀραβικῶν, περσικῶν καὶ
τουρκικῶν, ἃ συνέλεξαν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ διδά-
σκαλοι τῶν Σουλτάνων χρηματίσαντες. Ἐν τῇ
βιβλιοθήκῃ ὑπῆρχε πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ μία ὑ-
δρογείως σφαῖρα, περὶ τῆς ὁποίας ὁ μέγας Βεζύ-
ρης ἀπηύθυνε διαφόρους ἐρωτήσεις, πρὸς ἃς ὁ Βα-
νῆ ἐφένδης ἀπήντησε μεθ' ἰκανῆς ἀκριβείας· ἀλλ' ἐ-
πειδὴ ὁ Βεζύρης δὲν ἠύχαριστήθη πολὺ ἐκ τῶν
ἀπαντήσεων τούτων, ἠρώτησε καὶ τὸν Νικουσίον,
ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε τηρήσει σι-
ωπὴν, τί ἐσήμαινον οἱ κύκλοι, οἱ ἰσημερινοὶ καὶ οἱ
πόλοι, πῶς καλοῦνται καὶ τίς ἦτον ἡ θέσις τῶν
διαφόρων βασιλείων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων,
ὧν τὰ ὀνόματα ἦσαν λατινιστὲ γεγραμμένα ἐπὶ
τῆς σφαίρας κτλ.

Ἀναγκασθεὶς τοιοῦτοτρόπως ὁ Νικουσίος νὰ
λύσῃ τὴν σιωπὴν, ἐξήγησε διὰ μακρῶν τὰ περὶ τῆς
γῆς, καὶ τοσοῦτον ἐξέπληξε διὰ τὴν πολυμάθειαν

καὶ εὐγλωττίαν αὐτοῦ τοὺς παρεστῶτας, ὥστε ὁ-
μοθυμαδὸν ἅπαντες ἐξέφρασαν τὴν λύπην των πῶς
ἄνθρωπος τοσοῦτον σοφὸς νὰ μὴν ἦνε Τοῦρκος· ὁ
δὲ μέγας Βεζύρης, προσενεγκὼν αὐτῷ βάλαντιον
πλήρες χρυσοῦ, τὸν παρώτρυνε ν' ἀσπασθῆ τὸν
ἰσλαμισμὸν, πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ τοῦ μέλλον-
τος αὐτοῦ εὐαγγελιζόμενος· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Πανα-
γιώτης ἀπήντησεν ὅτι γεννηθεὶς Χριστιανὸς, ἐπε-
θύμει καὶ ν' ἀποθάνῃ τοιοῦτος, καθότι ἐνόμιζεν
ὅτι ἤθελεν ἀποβάλλει ἄλλως τὴν ὑπόληψιν καὶ
αὐτοῦ τοῦ Βεζύρου, ὅστις ἀναμφιβόλως οὐδεμίαν
ὑπόληψιν εἶχε πρὸς τοὺς ἀρνησιθρήσκους, ὁ Βανῆ
ἐφένδης ἰσχυρίσθη ὅτι θέλει μεταπίσει αὐτὸν δι'
ἐπιχειρημάτων μὴ ἐπιδεχομένων ἀντίρρησην. Ὁ
μέγας Βεζύρης παρετήρησεν εἰς τὸν ἱεροκήρυκα
ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο τόσο εὐκόλον, διότι ὁ ἀντίπα-
λος αὐτοῦ καὶ σοφίαν εὐρεῖαν ἐκέκτητο καὶ εἰς τὰς
δοξασίας του ἦτον ἐπίμονος· ἀλλ' ὁ Βανῆ ἐφένδης
ἀπεκρίθη ὅτι ἔχει νὰ ὑποβάλῃ αὐτῷ ἐρωτήσεις το-
σοῦτον ἐπιτηδείας, ὥστε ἀδύνατον ἦτο ν' ἀντείπῃ
πρὸς αὐτάς, καὶ ἐπομένως ἠθελεν ἀναγκασθῆ νὰ
ὁμολογήσῃ τὴν πλάνην του.

Τὴν πρὸς τὸν Βανῆ ἐφένδην ἔριν ταύτην ἔγρα-
ψεν ὁ Γάλλος Λαχροά, γραμματεὺς διατελέσας
τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει
Κ. δε Νοαντέλ, τὸ δὲ βιβλιάριον, ἐν ᾧ περιέχεται
ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἔρις, ἐπιγέγραπται· «Περὶ
τῆς παρουσίας καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐ-
θνικότητος καὶ ἐκκλησίας, ἔτι δὲ καὶ τῆς Ἀρ-
μενιακῆς καὶ Μαρωνιτικῆς. Ἐν Παρισίοις, 1715»

Ἐκ δὲ τούτου θέλομεν καὶ ἡμεῖς ἐρανοσθῆ τὰ κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην.

Ἐν πρώτοις ὁ Βανῆ ἐφένδης ἠρώτησε τὸν Παναγιώτην, τί πιστεύει περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἂν θεωρῇ αὐτὸν Θεὸν ἢ Μεσίαν. Πρὸς ταῦτα ὁ διερμηνεύς ἀπήντησεν ὅτι εἶνε Θεὸς καὶ τὸ δεῦτερον πρόσωπον τῆς Τριάδος· τῆς ἀποτελούσης τὸν ἕνα καὶ μόνον τρισυπόστατον Θεόν.

Ἡ ἀπόκρισις αὕτη κάτετάραξε τοὺς παρεστῶτας νομίσαντας ὅτι ἤκουσαν φρικτὴν βλασφημίαν· ὁ δὲ Βανῆς ἀναλαβὼν ν' ἀποδείξῃ τὴν τοῦ Παναγιώτου πλάνην, εἶπεν· «Ὁυδόλως διανοοῦμαι νὰ προσβάλω τὸν Ἰησοῦν ἢ νὰ ἐλαττώσω κατὰ τι τὴν εὐλάβειαν, ἣν ὁ νόμος ἡμῶν ἐπιβάλλει νὰ τρέφωμεν πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἔρχομαι ν' ἀποδείξω διὰ τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ προφήτου ἡμῶν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεώς του ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Μαρίας ὅτι Θεὸς δὲν εἶνε. Ὁ προφήτης ἡμῶν λέγει ὅτι ἐξελθοῦσα ἡ Μαρία μετ' ἄλλων παρθένων εἰς Ναζαρέτ ἵνα καθαρισθῆ κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Ἰουδαίων, ὑπεχώρησεν εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ἐδύνατο νὰ πλυνθῆ ἀφανῶς. Ἐκεῖ δὲ προσῆλθεν ἄγγελος Κυρίου πρὸς αὐτήν, καὶ μετὰ τὸν χαιρετισμὸν τῆ εἶπε νὰ μὴ φοβῆται, διότι ἐπέμφθη παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ τῆ εἴπη τὴν μυστηριώδη σύλληψιν υἱοῦ, ὃν τέξεται ἀνωδύνης, καὶ ὅστις κληθήσεται Ἰησοῦς καὶ γενήσεται μέγας προφήτης. Καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη ἐδίσταζεν, ἀπείρανδρος οὔσα, ὁ ἄγγελος τὴν διεπίστωσεν ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματός του καταβήσεται ἐπ' αὐτήν καὶ τὸ ῥηθὲν πληρώσει. Τῆ ἐπέβαλε δὲ σιγήν

ἀπόλυτον, μέχρι τοῦ τοκετοῦ, μετὰ τὸν ὅποιον ἐὰν ἤθελε τυχὸν ἐλεγχθῆ ὑπὸ τῶν γονέων, ὧφειλε νὰ ἐπιδείξῃ αὐτοῖς τὸ βρέφος, ὅπερ ἤθελεν ἀπολογηθῆ ἀντ' ἐκείνης. Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος, ἐγένετο ἀφαντος, ἡ δὲ Μαρία ἐγκυμονήσασα ἔτεκε παραχρῆμα τὸν Ἰησοῦν, ὃν περιεκάλυψεν, ὅπως ἐδυνήθη, καὶ ἔφερεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Ὅταν δ' οἱ γονεῖς ἤρξαντο νὰ τὴν ἐπιπλήττωσιν ὡς ἀτιμάσαν τὸ γένος τοῦ Δαυὶδ, τὸ μεογγὸν ἐλάλησεν εἰπόν· «Ὁνομάζομαι Ἰησοῦς καὶ δὲν ἐγεννήθην παρ' ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκπορεύομαι παρὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Ἐκείνου εἰμι ὑπηρέτης καὶ προφήτης καὶ παρ' ἐκείνου ἐξεπέμφθη ἵνα διδάξω ὑμῖν τὸν νόμον τὸν ἀληθῆ.» Ὁ Ἰησοῦς, προαχθεὶς τὴν ἡλικίαν, ἐπραξε πολλὰ θαύματα, ἰάσατο νοσοῦντας, ὠμμάτωσε τυφλοὺς, ἀνέστησε νεκροὺς καὶ δι' ἅπαντος τοῦ βίου ἐπλανήθη ἐπὶ τῆς γῆς μὴ ἔχων ἰδίαν κατοικίαν, ζῶν πενιχρῶς καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διδάσκων τὸν νόμον. Δι' ὅπερ οἱ Ἰουδαῖοι φθονήσαντες αὐτόν, ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσιν ἐκεῖνος δὲ, φεύγων τὸν διωγμὸν, ἐκρύβη εἰς σπήλαιον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ὁ Θεὸς τὸν ἀνέλαβεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀντικαταστήσας ἀντ' αὐτοῦ ἄνθρωπον ὁμοῖόν του, τὸν ὅποιον συλλαβόντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐσταύρωσαν, νομίζοντες ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθῆς Ἰησοῦς, τὸν ὅποιον τιμῶμεν ὡς προφήτην καὶ οὐχὶ ὡς Θεόν, διότι Θεὸς ὢν, ἤθελε προφυλαχθῆ ἀπὸ τὰς ὕβρεις τοῦ καταράτου ἐκείνου λαοῦ.»

Πρὸς ταῦτα ὁ Νικούσιος ἀπεκρίθη ὡς ἑξῆς.

« Ἡ ἀλήθεια τοῦ περὶ ἐνσαρκώσεως δόγματος στηρίζεται ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἰπόντος· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ (δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός) πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. » Οἱ μυστηριώδεις οὗτοι λόγοι εἶχον κηρυχθῆ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ προδρόμου τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, εἰπόντος· « Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὃ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὃτι πρῶτός μου ἦν, ὃτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὃς ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν Κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης· Ἐξ αὐτῶν πάντων πιστεύομεν τῇ Θεότητι τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ὁμοουσίου τῷ πατρὶ, τοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντος, σταυρωθέντος τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντος, καὶ ταφέντος καὶ ἀναστάντος τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἀνελθόντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πέμψαντος μετὰ δέκα ἡμέρας τοῦ μαθηταῖς αὐτοῦ τὸν Παράκλητον αὐτοῦ, καὶ καθεζομένου ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχομένου μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. »

Ἐφράξεν ὁ Βανῆ ἐφένδης ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ τῆς πίστεως, ἣν σωρὸν βλασφημιῶν ἀπεκάλεσε καὶ — « Δυστυχής! ἀνέκραξε, σὺ ὁ πιστεύων εἰς τοιαύτας τερατώδεις βλασφημίας. Καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἐπινοήσας ἅπαντ' αὐτὰ τὰ ψεύδη; »

« Σὰς ἀνέφερα ἤδη τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης, ὅστις ἔγραψεν ὅ,τι ἐνεπνεύσθη καὶ ἐνωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὗ διετέλεσεν ὁ ἀγαπητὸς μαθητής. »

« Καὶ μόνος ὁ μαθητὴς αὐτὸς εἶνε ὁ γράψας τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο; » ἠρώτησεν ὁ Βανῆς.

« Οὐχί, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ἕτεροι, ὁ Ματθαῖος, ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, τὰ αὐτὰ καὶ οἱ τρεῖς ἐπαναλαμβάνοντες. »

« Καὶ δὲν λέγουσὶ τι οἱ εὐαγγελισταὶ οὗτοι περὶ τοῦ προφήτου ἡμῶν; »

« Οὐδὲ τὸν ἀναφέρουσι καὶν. »

« Βεβαίως παραμορφῶνεις τὴν ἀλήθειαν, » εἶπεν ὀργίλως ὁ Βανῆς.

« Ἡ πεποίθησις ἡμῶν ἐπὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας εἶνε ποιαύτη, ὑπέλαβεν ὁ Παναγιώτης, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ τὰς παραμορφώσωμεν, εἰμὴ πλανώμενοι καὶ ἡμεῖς. Καὶ ἂν ὠμίλει περὶ τοῦ προφήτου σας ἠθέλομεν τὸν παραδεχθῆ καὶ ἀναγνωρίσει ὡς μᾶς ὑπεδείκνυτο. »

« Πλὴν ἴσως οἱ ἱερεῖς σας καὶ διδάσκαλοι κρύπτουσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην. »

« Οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ ἅπανα ἡ ἱερὰ Γραφή ἠρμηνεύθησαν κατὰ γράμμα ἄνευ ἐλαχίστης προσβαφαιρέσεως· ἄλλως τε ὅλα ταῦτά εἰσι τετυπωμένα

καὶ ὁ δυνάμενος ἐξ ἡμῶν, εἶν' εὐκόλον νὰ τὰ ἀναγνώσῃ. »

« Ἄλλὰ τίς εἶνε λοιπὸν ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ σας ἀναφερόμενος αὐτὸς Παράκλητος, εἰ μὴ ὁ προφήτης ἡμῶν; »

« Εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ πεμφθὲν δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ἐνδοξον αὐτοῦ ἀνάληψιν, τὸ πληρῶσαν αὐτοὺς τῶν δώρων του, τὸ δῶσαν αὐτοῖς δύναμιν ἵνα κηρύξωσιν εἰς πᾶσαν γλῶσσαν καθ' ὅλην τὴν γῆν, καὶ ἐξηγήσωσι τὰ ἀκατάληπτα μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις εἶνε ἡ μόνη ἀληθὴς θρησκεία. »

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Παναγιώτου ἐτάραξαν καὶ πάλιν τοὺς παρεστώτας, καὶ ὁ Βανῆς, πλήρης ὀργῆς, ἤρξατο νὰ πτύῃ κατὰ τῶν βλασφημιῶν δῆθεν ὅσας ἤκουσε. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προβῆ περαιτέρω· « Σὺ εἶσαι, ἀνέκραξεν, ἀναμφιβόλως, ὁ ἐπινοήσας ὅλα τὰ ψεῦδη ταῦτα, διότι ὁ Παράκλητος, περὶ οὗ λαλεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν εἶνε ἄλλος παρ' αὐτὸς ὁ προφήτης ἡμῶν. »

« Τοῦτο δύναμει, ἀπεκρίθη μετὰ μεγίστης ἀταραξίας ὁ Παναγιώτης, ν' ἀναιρέσω προχείρως. Ὁ Παράκλητος ἦλθε δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Μωάμεθ ὀλοκλήρους αἰῶνας μετ' αὐτόν. »

Ὁ Βανῆ ἐφένδης ἀποτυχῶν καὶ ἐνταῦθα, κατέφυγεν εἰς ἄλλας στρεφροδικίας. Ἠρώτησε λοιπὸν εἰς ποίαν γλῶσσαν ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τὸ Εὐαγγέλιόν του· ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Παναγιώτου

Ἑλληνιστί — « Ἄλλ' αἱ λέξεις Ἡὼλ, Ἡλί, λαμὰ σαβαχθανί, ὑπέλαβε, δὲν εἶνε Ἑλληνικαί. »

« Ὅχι, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης, εἶν' ἑβραϊκαί· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερεν ὁ Ἰησοῦς, ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐθεώρησε καλὸν νὰ τὰς ἀναφέρῃ καὶ ἐξηγήσῃ. »

« Τί λοιπὸν σημαίνουσιν αἱ λέξεις αὗται; » ἠρώτησεν ὁ Βανῆς.

« Θεέ μου! Θεέ μου! ἵνα τί με ἐγκατέλιπες. »

« Ἄλλ' εἰς ἐμέ τὰς ἐξήγησε γραϊκὸς τις ἱερεὺς, ὅστις ἐγένετο Τοῦρκος, καὶ μοι εἶπεν ὅτι εἶνε Συριακαί, καὶ σημαίνουσι « Θεέ μου! Θεέ μου! στείλε τάχιστα τὸν προφήτην σου ἵνα μᾶς σώσῃ. »

« Περὶ τούτου, ὑπέλαβεν ὁ Παναγιώτης μετὰ σαρκασμοῦ, δύνασαι νὰ ἐρωτήσῃς τὸν τυχόντα λόγιον Ἰουδαῖον. Ἄλλ' ἄφοῦ ὁ προφήτης σας ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, διατί ὁ Μωϋσῆς, ὅστις προήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲν λέγει περὶ Μωάμεθ, ὥστε νὰ πιστεύσωμεν καὶ ἐκεῖνῳ; »

« Τοῦτο εἶνε μυσῆριον, τὸ ὅποιον ὁ Θεὸς ἐπεφύλαξε διὰ τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν Χριστιανῶν. »

« Λοιπὸν ὁ Θεὸς ὁ πανάγαθος καὶ πανοικτίρμων, ὁ τοὺς πάντας θέλων σωθῆναι, ἔπεμψε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ ν' ἀπολέσῃ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, ἐνῶ καὶ σεῖς ὁμολογεῖτε ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπεστάλη παρὰ Θεοῦ; »

« Καὶ δὲν γνωρίζεις, ὑπέλαβεν ὁ Βανῆς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε παντοδύναμος, οἱ δὲ ἄνθρωποι εἶνε παίγνιον, ὅπερ πλάττει καὶ ἀναπλάττει ὅπως τὴν ἄργιλον ὁ κεραμεύς; »

«Οἱ Χριστιανοὶ ὁμολογοῦσι καὶ γνωρίζουσι τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη ὁ Παναγιώτης· ἀλλὰ πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, διότι προηγγέλθη πολὺν πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του χρόνον ὑπὸ τῶν προφητῶν, καὶ διότι ὅλα ὅσα εἶπον ἐκεῖνοι περὶ τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐπραγματοποιήθησαν ἀκριβῶς, πολλὰ δ' ἔθνη, ἀποπτύσαντα τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐνηγκλίσθησαν τὸν Χριστιανισμόν· ὥστε πῶς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς ἤθελε πράξει τοιαύτην ἀδικίαν, ὥστε νὰ τιμωρήσῃ ἑκατομμύρια λαοῦ διὰ μυστήριον, ὅπερ ἐπιφυλάσσεται ὑπὲρ μόνης τῆς τῶν Ὁθωμανῶν σωτηρίας.»

«Ἄλλ' ἀφοῦ εἶσαι τοσοῦτον προσκεκολλημένος εἰς τὰ δόγματα καὶ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι παλαιὰ, διατί δὲν παραδέχεσαι τὸν προφήτην μας, ὅστις ἦλθε νὰ συμπληρώσῃ τὸν νόμον, καὶ οὗ τὰ ἔργα εἰσὶν ἐνδοξότερα καὶ νεώτερα τῶν τοῦ Ἰησοῦ;»

«Διότι ἐκεῖνος δὲν ἀνέστησε νεκρούς, δὲν ὠμάτωσε τυφλοὺς, δὲν ἐθεράπευσε παραλύτους καὶ ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ἔπραξεν ὅμοιον τοῖς θαύμασι τοῦ Ἰησοῦ.»

«Ἐπραξεν ὅμως καὶ ὁ προφήτης ἡμῶν ἔργα οὐδὲν ἥττον θαυμαστά.» Καὶ ἐπειδὴ ἤρξατο ἀπαριθμῶν τὰς τερατουργίας τοῦ Μωάμεθ, ὁ Παναγιώτης διέκοψεν αὐτὸν εἰπὼν ὅτι ὁ Χριστὸς προσέφητευσεν ὅτι θέλουσιν ἔλθει πολλοὶ ψευδοπροφῆται κατόπιν αὐτοῦ, οἵτινες καὶ θαύματα ἤθελον ποιεῖ· ἀλλ' εἰς τούτους οὐδεμίαν πίστιν ἔπρεπε

νὰ δώσωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἂν ἔφερον ἀγγέλων σχῆμα.

Βλέπων ὁ μέγας βεζύρης ὅτι ὁ Βανῆ ἐφένδης ἠλαττοῦτο μεγάλως εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, ἐνόμισε καλὸν νὰ λύσῃ τὴν συνεδρίαν, εἰπὼν πρὸς τὸν Παναγιώτην μετὰ γέλωτος πλαστοῦ, ὅτι ἀφοῦ ἰσχυρογνωμονεῖ τοσοῦτον, ἅς μένη εἰς τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ, καὶ τὰ βηθέντα ἀκούουσιν. Ἐν τούτοις εἶνε ἀξία θαυμασμοῦ ἡ τόλμη μεθ' ἧς ὁ Παναγιώτης ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, μηδὲ θάνατον μηδ' ἄλλους κινδύνους ἀναλογισθεὶς, εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν αἱ εὐνοιαὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀπὸ στιγμῆν εἰς στιγμῆν μετεβάλλοντο, καὶ ὁ τουρκικὸς φανατισμὸς ἦτον εἰς τὸ ἔπακρον αὐτοῦ. Ἀρχεῖ ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς συνδιαλέξεως ἐκείνης ὁ μέγας βεζύρης, τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ τοῦ Βανῆ ἐφένδου, διέταξε τὴν καταστροφὴν ὄλων τῶν γραικικῶν ἐκκλησιῶν, ὅσαι μετὰ τινα πυρκαϊὰν εἶχον ἀρχίσει ν' ἀνοικοδομῶνται, καὶ τὴν κάθειρξιν πάντων τῶν ἐργατῶν, ὅσοι εἰργάζοντο ἐν αὐταῖς.

Τὸ δεύτερον πρᾶγμα ὅπερ κατέδειξε τὴν μεγάλην ἰκανότητα τοῦ Παναγιώτου, ὑπῆρξεν ἡ ἄλωσις τῆς Κρήτης, εἰς ἣν, κατὰ τὴν ὁμολογίαν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Τούρκων ἱστορικῶν, συνετέλεσε τὰ μέγιστα, ὑπογράφας αὐτὸς μετὰ τεσσάρων Τούρκων πληρεξουσίων τὴν περὶ παραδόσεως τῆς νήσου εἰς τοὺς Τούρκους συνθήκην. Κατὰ τίνα δὲ τρόπον συνετέλεσεν εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, ἱστορεῖ διὰ μακρῶν ὁ Καντεμίρης, πληροφορηθεὶς τὰ καθέκαστα

ὑπὸ τοῦ δούλου τοῦ Παναγιώτου Μαξούδ, ὃν μετεχειρίσθη ἐκεῖνος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Καίτοι δὲ οἱ Ἑνετοὶ ἱστοριογράφοι οὐδόλως μνημονεύουσι τοῦ τοιοῦτου γεγονότος, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χάμμερ μεγίστην δεικνύει δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἐξιστόρησιν αὐτήν, ἡμεῖς ὅμως θέλομεν ἐκ τοῦ Καντεμίρου μεταφέρει χάριν περιεργείας ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κρήτης ἱστορούμενα, ἀφίκοντες εἰς ἕκαστον νὰ παραδεχθῆ ἢ ἀπορρίψῃ τὴν τοῦ Μολδαυοῦ ἱστορικοῦ ἀφήγησιν.

Εἴκοσι καὶ ἓν ἔτος ἐξηκολούθει ὁ πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου ἐκεῖνης πόλεμος, καὶ φόνος πολὺς ἐγένετο, καὶ χρήματα ἀφθονὰ ἐκατέρωθεν εἶχον δαπανηθῆ. Αἱ Ὀθωμανικαὶ ὀρδαὶ εἶχον μὲν κατακλύσει μέγα τῆς νήσου μέρος, ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ κατεῖχον ἔτι τὰ παράλια τῆς νήσου φρούρια, καὶ πρὸ πάντων τὴν δυσάλωτον πρωτεύουσαν, ἣτις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐβρέχετο ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιεφράσσεται ὑπὸ ἑπτὰ προμαχίωνων καὶ πολλῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων. Ὁ Ἀχμέτ πασᾶς, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Νικούσιον, παραιτηθέντα τέως τῆς τοῦ αἰστριακοῦ πρέσβευς διερμηνείας, ἀφίκετο εἰς Κρήτην τῇ 3 Νοεμβρίου 1666 καὶ ἤρξατο τὴν πολιορκίαν κατὰ τὴν 28 Μαΐου τοῦ ἐπιόντος ἔτους. Κατὰ δὲ Νοέμβριον τοῦ 1668, ἐνῶ οἱ πολιορκοῦντες δέκα μόνον πῆχεις ἀπέειχον τοῦ ἐνδοτάτου τείχους, ὁ Ἀχμέτ Κιουπρουλῆς λαμβάνει διαταγὰς παρὰ τοῦ ἐν Λαρίσσην διτρίβοντος Σουλτάνου νὰ παύσῃ τὰς πολεμικὰς ἐργασίας, διότι εἶχε φθάσει εἰς Λαρίσσαν πρέσβυς τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, πρα-

βάλλων εἰρήνην· ἀλλ' ὁ φιλόδοξος βεζύρης ἀπαντᾷ ὅτι ἡ Κρήτη πίπτει ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐπισπεύδει τὴν πολιορκίαν. Οἱ πολιορκούμενοι, τεθορυβημένοι, τῷ προτείνωσι κρυφίως μεγάλας χρηματικὰς ἀμοιβὰς, ἂν συγκατετίθετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. «Δὲν εἴμεθα ἔμποροι, ἀπαντᾷ ὁ Κιουπρουλῆς αὐτοῖς, χρήματα ἔχομεν ἀφθονα, μόνον τὴν Κρήτην ἀπαιτοῦμεν.» Καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει ἀδιάλειπτος.

Τρία ἔτη εἶχεν ἤδη εἰς Κρήτην ὁ μέγας Βεζύρης, χωρὶς νὰ κατακτῆσθαι αὐτήν· ὁ δὲ Σουλτάνος δυσφορῶν ἐπὶ τῷ μακροχρονίῳ καὶ αἱματηρῷ τούτῳ ἀγῶνι, διεκήρυξεν εἰς τὸν στρατὸν του ὅτι ἐν ἡ κατάκτησις δὲν συνεπληροῦτο, οὐδεὶς τῶν μετασχόντων τοῦ ἀγῶνος ἐκεῖνου στρατιωτῶν ἐδύνατο νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιόν του. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἀντὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, νὰ ἐνθαρρύνῃ δηλονότι τὸν στρατὸν, μικροῦ ἐδέησε νὰ προξενήσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους, διότι οἱ στρατιῶται ἤρξαντο ἀναφανδὸν νὰ γογγύζωσιν ὅτι ἔπρεπε νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τοὺς κόπους των, ὅτι μετὰ εἴκοσι ἐννέα μηνῶν διηνεκεῖς ἐργασίας οὐδεμίαν ἐπαισθητὴν πρόοδον ἔκαμνον, ὅτι ἐξηνητλήθησαν ὀλοσχερῶς ὑποφέροντες τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὰ θάλπη τοῦ θέρους, ἀποδιοπομπούμενοι δὲ πᾶσαν ἰδιοτελείας ἰδέαν, ἔλεγον ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ καταδαπανῶνται οἱ Ὀθωμανοὶ τοῦ κράτους εἰς πόλεμον ἀτελεύτητον, καὶ ἐξέφερον τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ πολιορκία κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος τῶν για-

νιτζάρων. Ὁ Βεζύρης διετέλει εἰς δεινὴν θέσιν, διότι καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ἐναντίον τῶν διαταγῶν τοῦ Σουλτάνου δὲν ἐτόλμα, καὶ νὰ βιάσῃ τοὺς στρατιώτας νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ καθήκον των δὲν ἐδύνατο· ὥστε, ὅτε μὲν προσεπάθει νὰ τοὺς σαγηνεύσῃ δι' ὑποσχέσεων, ὅτε δὲ διὰ δῶρων, ἄλλοτε δὲ πάλιν δι' ἀπειλῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων μετεχειρίζετο τὴν σπανίαν αὐτοῦ εὐγλωττίαν ἵνα πρᾶνῃ τοὺς θρασυτέρους. Ἐνῶ δὲ διετέλει εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν, ἀνηγγέλθη ὅτι ὁ πρὸς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων περιμενόμενος γαλλικὸς στόλος ἀφικνεῖτο ἐντὸς μικροῦ, τοῦτο δὲ ἐπῆύξησε τὰς δυσχερείας τοῦ Βεζύρου, βλέποντος ἀφ' ἐνός, ὅτι καὶ ἡ ἐλπίς τῆς διὰ τῆς πείνης παραδόσεως ἐξέλιπε πλέον, φοβουμένου δὲ ἀφ' ἐτέρου καί τινος τῶν γιανιτζάρων σάσιν. Μιᾶ λοιπὸν τῶν ἡμερῶν ἐνῶ ἐκάθητο σύννοους καὶ περίλυπος εἰς τὴν σκηνὴν του, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ ὁ Παναγιώτης, ὅστις ἰδὼν τοσοῦτον κατηφῆ τὸν Βεζύρη, ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τοῦ αἰτίου τῆς θλίψεώς του. Ἐκφράσαντος δ' ἐκείνου τοὺς φόβους του, « Μακρύνετε, τῶ εἶπεν ὁ Παναγιώτης, τὴν λύπην, ἥτις σὰς καταβιβρώσκει, καὶ δεῖξατε εἰς τοὺς στρατιώτας πρόσωπον γαλήνιον καὶ φαιδρὸν. Καρδία τόσον γενναία καὶ ἀπτόητος, ὡς τὴν ὑμετέραν, οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὴν μελαγχολίαν. Ἐχετε ὑπ' ὄψιν τὸ πεπρωμένον, καὶ μὴ ἀπελπίζησθε. Ὁ ἀστὴρ ὅστις ἠγειται τῶν πράξεών σας θέλει ἐπὶ τέλους σὰς φανῆ αἴσιος, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸν ἐξευμενίσητε διὰ τῆς φρονήσεως. Ἀφετε ἐμὲ νὰ πράξω, καὶ ἐστὲ βέβαιος περὶ τῆς

εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς πολιορκίας. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν σὰς ὑπόσχομαι τοῦτο, ἂν μοὶ ἐπιτρέπητε νὰ πραγματοποιήσω τὸ σχέδιόν μου, ὅπερ ὅμως νὰ μὴ ἀνακοινώσητε εἰς οὐδένα. Ἴδου ὅ,τι προτείνω. Εἶνε ἀδύνατον οἱ πολιορκούμενοι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἔλευσιν τοῦ Γαλλικοῦ στόλου, ἐκτὸς ἂν τοῦτο τοῖς ἀπεκαλύφθῃ ἄνωθεν, διότι ἡ πόλις τοσοῦτον καλῶς εἶνε πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένη, ὥστε οὐδὲ μὴς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν. Φρονῶ λοιπὸν καλὸν νὰ σῆσωμεν παγίδα εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἐξ οὗ ἐξήρητα ἡ σωτηρία του, δηλονότι νὰ προκαλέσω τὸν Μοροζίνην εἰς μυστικὴν συνέντευξιν καὶ νὰ τῷ γεννήσω τὴν δυσπιστίαν εἰς τὸν Γαλλικὸν στόλον, ὅτι ἡ ἔλευσις αὐτοῦ ὑποκρύπτει μυστήριον τῆς Γαλλικῆς Αὐλῆς, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἤθελον οἱ Ἐνετοὶ πάθει τόσον, ὅσον εἶνε ἀδύνατον νὰ πάθωσι ποτε ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ ἰδιότης μου ὡς Χριστιανοῦ θὰ τῷ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην καὶ δι' ἐνδείξεων ἀφοσιώσεως καὶ ζήλου ἐλπίζω νὰ ἐπιτύχω τὴν παράδοσιν.»

Τοῦ μεγάλου Βεζύρου ἐγκρίναντος τὸ σχέδιον, ὁ Παναγιώτης διεμήνυσε πρὸς τὸν διοικητὴν Μοροζίνην διὰ τινος δούλου του, Μαξοῦδ καλουμένου, ὅτι θέλων νὰ δείξῃ πρὸς τὴν Ἐξοχότητά του τὸν χριστιανικὸν ζήλόν του, ἐπιθυμεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς μυστικὴν συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ ὅπως τῇ ἐξαγγελίᾳ σπουδαιότατα πράγματα. Ὁ Μοροζίνης, ἀνὴρ ἐχέφρων καὶ δύσπιστος, κατ' ἀρχὰς ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ ταύτην, ἀλλ' ὑποβαλὼν τὴν πρότασιν εἰς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ Γραικοὺς τε καὶ Ἐνετοὺς καὶ

επιτραπείς νὰ ἔλθῃ εἰς σύνομιλίαν μετὰ τοῦ Παναγιώτου, ἀπέπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν Μαξουδ, ὀρίζων τὴν ὥραν καὶ τὴν θέσιν, ἐν ἧ' ἐδύναντο νὰ συνέλθωσι. Τὴν ταχθεῖσαν λοιπὸν ἡμέραν ὁ Παναγιώτης μεταβαίνει εἰς τὸ προσδιορισθὲν μέρος, καὶ ἐκεῖ εὗρων τὸν Μοροζίνη μετημφιεσμένον, τῷ λέγει τάδε· «Μετὰ τῆς μεγαλειτέρας θλίψεως καὶ μετὰ τῆς δικαιότερας ἀγανακτήσεως βλέπω τὴν παρακμὴν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἰδία τῶν ὁμοσθῶν μου, στεναζόντων ὑπὸ τὸν ἀπηνῆ τῶν Τούρκων ζυγόν, ἐνῶ οἱ ἄπιστοι οὗτοι ἀδιαλείπτως κραταιοῦνται καὶ ἀυξάνουσι. Βεβαίως αἱ ἀμαρτίαι ἡμεῶν καὶ τῶν πατέρων μας ἐλκύουσιν ἐφ' ἡμᾶς τὴν θείαν τιμωρίαν· πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἐπὶ τέλους ὁ Θεὸς θέλει καμφοθῆ καὶ μᾶς ἀπαλλάξει τῶν κακῶν αὐτῶν, τιμωρῶν τὰ ὄργανα τῆς ὀργῆς του. Ὁφείλομεν ἐν τούτοις νὰ υποφέρωμεν ἀγογγύστως τὴν θείαν μάστιγα, καὶ νὰ μὴ μεμφιμοιρῶμεν κατὰ τοῦ Ὑψίστου.» Μετὰ τὸ παθητικὸν τοῦτο προσίμιον τὸ ἐξαπατήσαν τὸν Μοροζίνη, ὁ Παναγιώτης ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ἔνορκον διαβεβαίωσιν ὅτι εἰς οὐδένα θέλει γνωστοποιήσῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξίν του, διότι ἦτο πιθανὸν νὰ ἠχμαλωτεύετό τις καὶ ἐν τοῖς βασάνοις νὰ ὁμολόγῃ τὰ πάντα τοῖς Τούρκοις, τότε δὲ οὐχὶ μόνον ἡ ζωὴ αὐτοῦ θά' ἔτρεχε κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐλπίδες του θά' ἐματαιοῦντο. Ὁρκισθέντι λοιπὸν τῷ Μοροζίνη ἀπόλυτον σιωπὴν, ὁ Παναγιώτης τῷ εἶπε ταῦτα. «Μάθετε ὅτι χθὲς μοι ἔδωσαν πρὸς μετάφρασιν ἔγγραφόν τι τοῦ ναυάρχου τοῦ Γαλλικοῦ στόλου, ὁ

περιεῖχε τὰ ἐπόμενα· «Κατὰ διαταγὴν τοῦ Χριστιανικωτάτου βασιλέως καὶ κυρίου μου, ὑπάγω εἰς Κρήτην μετὰ ἰσχυροῦ στόλου καὶ μετὰ ἀποβατικοῦ στρατοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἐπίκειται κίνδυνος δι' ἀμφοτέρους ἐὰν σᾶς ἀνακοινώσω ἐγγράφως τὸ μυστήριον τῆς ἀποστολῆς μου, διέταξα τὸν ἀπεσταλμένον γραμματέα μου νὰ σᾶς εἴπῃ τοῦτο προφορικῶς.» Ὁ δὲ γραμματεὺς εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς σκηνῆς τοῦ Βεζύρου, ἐνθα ἐκτὸς τῶν δύο ἐκείνων, μόνος ἐγὼ παριστάμην, ἤρξατο ἐξ ὀνόματος τοῦ ναυάρχου λέγων ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ἀνέκαθεν ὑπῆρξαν οἱ θανάσιμοι ἐχθροὶ τῶν Γάλλων, διότι ὁσάκις ἐχθροὶ ἄλλοι εἰσέβαλλον εἰς τὸ κράτος των, αὐτοὶ τοὺς συνέδραμον πάντοτε διὰ χρημάτων καὶ πολεμοφοδίων, ἐπαυξάνοντες οὕτω τὰς δυσχερείας των καὶ παντοιοτρόπως βλάπτοντες αὐτούς. Ἄφ' ἑτέρου, ὁσάκις συνέπεσε νὰ κινδυνεύωσιν αὐτοὶ, δὲν ὑπῆρξε πονηρία, ἣν δὲν μετεχειρίσθησαν, ἵνα καταπέισωσι τοὺς Γάλλους ὅπως τοὺς βοηθήσωσι, νομίζοντες ὅτι θὰ ἐξαπατήσωσιν αὐτούς δι' ἀπατηλῶν διαβεβαίωσεων φιλίας. Τοιοῦτοτρόπως καὶ σήμερον, ἐν μεγίστῳ διατελοῦντες κινδύνῳ, ἀφοῦ ἐπεζήτησαν καὶ τὴν τοῦ Πάπα ὑπὲρ αὐτῶν μεσιτείαν, ἐπεμψαν πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ διὰ ν' ἀποτρέψωσι τὰ ἐπικρεμάμενα αὐτοῖς δεινὰ, ἐξητήσαντο τὴν Γαλλικὴν ἐπικουρίαν ἐπὶ τοῖς ἐπομένοις ἔροισι· Α'. ὅτι ἂν κατορθωθῇ μόνον νὰ διαλύσωσιν οἱ Τούρκοι τὴν πολιορκίαν τῆς Κρήτης, τὸ μέγα φρούριον αὐτῆς νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως, διότι προ-

τιμῶσι ν' ἀνήκη εἰς αὐτὸν μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ Β'. ὅτι ἂν διὰ κοινῶν προσπαθειῶν κατορθωθῆ νὰ ἐξωσθῶσιν ὁλοσχερῶς οἱ Τούρκοι ἀπὸ τῆς Κρήτης, τότε ἡ νῆσος αὕτη νὰ διανεμηθῆ ἐξ ἡμισείας μεταξὺ τῶν Ἑνετῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων, ὅστις θέλει πρὸς τοῖς ἄλλοις λάβει καὶ τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπεδέχθη τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλ' ἀναλογισθεὶς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, πρὸς ἣν συνδέεται διὰ φιλίας ἐρειδομένης ἐπὶ ἀκραδάντων βάσεων, καὶ πρὸς τούτοις θεωρήσας τὴν περίστασιν πρόσφορον ὅπως τιμωρήσῃ τὸ δόλιον ἐκεῖνο καὶ ἀστατον ἔθνος, παρεσκεύασε στόλον ἵνα κατὰ τὸ φαινόμενον δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς Κρήτης, διέταξεν ὁμῶς ταυτοχρόνως τὸν ναύαρχον ἅμα γένηται κύριος τοῦ λιμένος, νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν μέγαν Βεζύργην, καὶ νὰ πέμψῃ ὅλους τοὺς Ἑνετοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ὁ βασιλεὺς ἀρκοῦμενος εἰς τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον βασίλειον αὐτοῦ, δὲν ἔχει ἀνάγκην νέων κτήσεων, αἵτινες ὡς μόνον ἀποτέλεσμα ἤθελον ἔχει νὰ τῷ παρασκευάσωσιν ἐχθροὺς νέους. Ἄς μὴ ἀνησυχῆ λοιπὸν ὁ Βεζύργης διὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ στόλου μας, διότι ἅμα εἰσέλθῃ ὁ ναύαρχος εἰς τὸν λιμένα, ὅπερ πιστεύει ὅτι θέλει ἐπιτύχει εὐχόλως, θέλει ἀποκαλύψει τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἔρχεται καὶ ἐπιδείξει τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως ἰδιοχείρως παρ' αὐτοῦ ὑπογεγραμμένας καὶ τῇ σφραγίδι αὐτοῦ ἐπικεχυρωμένας. Τοιαῦτα εἶπεν ὁ γραμματεὺς, προσέθηκεν ὁ Νικουσίος. Τὸ

κατ' ἐμέ, ὡς Χριστιανὸς καὶ ὡς ψυχῆ καὶ σώματι εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Χριστιανισμοῦ προσκεκολλημένος, λυποῦμαι διὰ τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων ἐκβασιν καὶ ἐβασάνισα τὸν νοῦν μου διὰ νὰ ἐπινοήσω πῶς τοιαῦται συμφοραὶ δύνανται νὰ ἀποτραπῶσιν ἀπὸ τῶν ὁμοπίστων μου. Ἄφ' ἐνός θεωρῶ ὅτι ἂν δὲν δεχθῆτε τοὺς Γάλλους εἰς τὴν πόλιν σας, οὗτοι παραχρῆμα θέλουσιν ἐνωθῆ μετὰ τῶν Τούρκων καθ' ὑμῶν, ὥστε ἀποβάλλοντες τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, οὐ μόνον προσωπικῶς θέλετε προσβάλλει αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ὡς κοινοὶ τῆς Χριστιανοσύνης ἐχθροὶ θέλετε ὑποληφθῆ καὶ μετὰ τῆς Κρήτης πᾶσαν συναπολέσετε ὑπόληψιν. Ἄφ' ἐτέρου δεχόμενοι τοὺς Γάλλους, οἵτινες ὡς φίλοι καὶ ἐπικουροὶ προσέρχονται, αἰσθάνομαι, καὶ ὑμεῖς αἰσθάνεσθε κάλλιον ἐμοῦ, ὅτι θέλετε προκαλέσει ἐφ' ὑμᾶς τε καὶ ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν μεγάλας συμφορὰς, διότι ἐνταῦθά εἰσι συνηγμένοι οἱ πρῶτιστοι εὐπατρίδαι τῆς Ἑνετίας καὶ τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, ὥστε ἂν ἅπαντες οὗτοι οἱ ἄνδρες πέσωσι μαχόμενοι ἢ ἀπαχθῶσιν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν Γαλλίαν, ἢ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπικράτειά σας γενήσεται βορὰ τῆς δυνάμεως ἐκείνης εὐχόλως. Σὰς ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε εἶχον μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὴν καλὴν τῶν Γάλλων πίστιν, οἵτινες ἐπὶ τῷ προσχήματι φιλοφροσύνης ἐξαπατῶσιν ὅλον τὸν κόσμον, εἰμὶ δὲ σταθερῶς πεπεισμένος ὅτι θέλουσιν ἐπιβουλεύθῃ καὶ τοὺς ἀντιπάλους σας, ὅπως καὶ ὑμᾶς, καὶ ὅτι σκοπὸς των εἶνε νὰ ἀποβάλωσιν ἀπὸ τῆς γῆσου πρῶτον τοὺς Ἑνετοὺς καὶ ἐπειτα τοὺς Τούρ-

κους, ἵνα προσθέσωσι καὶ τὴν νῆσον ταύτην εἰς τὰς λοιπὰς ἀδίκους αὐτῶν κτήσεις, καὶ ἅμα τὸ κατορθώσωσιν ἅπαξ, πιστεύσατέ μοι ὅτι θέλει εἶσθαι ἀδύνατον νὰ ἐξωσθῶσιν ἐντεῦθεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν θὰ δυνηθῆτε ν' ἀντιστήτε ἔτι ἐπὶ πολὺ, καὶ ἀφεύκτως μετ' ὀλίγον θὰ πέσητε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, εἰς ὑμᾶς μένει νὰ σταθμίσητε τὸ προτιμότερον, ἢ νὰ ὑπακύφητε δηλονότι εἰς τὸν ζυγὸν τῆς Γαλλίας διακινδυνεύοντες ἴσως τὴν τύχην καὶ τοῦ λοιποῦ κράτους σας ἢ νὰ συμβιβασθῆτε ἐπὶ ὄροις ἐντίμοις μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπιφυλασσόμενοι ν' ἀνακτήσητε τὸ κτήμά σας, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οὗτοι ἤθελον περιπλακῆ εἰς ἕτερόν τινα πόλεμον. Ἴδου τί εἶχα νὰ σᾶς ἀνακοινώσω, ὁρμώμενος, ὡς βλέπετε, ἀπὸ ζήλου καθαρῶ ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀπὸ ἀγάπης πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς μου, καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς μου καὶ τὴν θυσίαν τοῦ παρὰ τῆ Ὑψηλῆ Πύλῃ ἀξιώματός μου, ὅπερ δύναμαι νὰ εἶπω θαρρᾶλέως ὅτι δὲν εἶνε μικρόν. Σᾶς ἀφίνω λοιπὸν ν' ἀποφασίσητε ἐν τῇ φρονήσει σας τί ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας πατρίδος δύνασθε καὶ ὀφείλετε νὰ πράξητε.»

Μετὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην ὁ Παναγιώτης ἀπεσύρθη εἰς τὸ στρατόπεδον, ὁ δὲ Μοροζίνης λησμονήσας τὸν ὄρκον, ὃν ὤμοσε νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ εἰς οὐδένα ὅ,τι ἔμαθε, συνεκάλεσε τὸ αὐτὸ ἑσπέρας τοὺς στρατηγούς τῆς φρουρᾶς καὶ τοὺς προκρίτους τῶν πολιτῶν καὶ ἐζήτησε τὴν περὶ τοῦ πρακτέου γνώμην αὐτῶν· ἐκεῖνοι δὲ, βασιάνσαν-

τες ἐπιμελῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἀπεφώνησαν ὁμοθυμαδὸν ὅτι προτιμότερον νομίζουσι νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐὰν ᾔηνε δυνατόν νὰ ἐπιτύχωσι συνθήκην ἐντιμον, ἢ νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς αἰσχρὰν αἰχμαλωσίαν. Τὴν ἐπιούσαν ὁ Παναγιώτης, διηγηθεὶς εἰς τὸν μέγαν Βεζύρη ὅσα πρὸς τὸν Μοροζίνην ἐλάλησε, προσέθηκεν ὅτι ὅπως πεισθῶσιν ἔτι μᾶλλον οἱ ἀθυμήσαντες Ἐνετοὶ, δεόν νὰ διαταχθῇ τὸ ἐξῆς. Αὐθημερὸν τὸ ἑσπέρας εἴκοσι τῶν μεγάλαιτέρων πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου νὰ ἐκπλεύσωσιν ἐν πάσῃ μυστικότητι πρὸς τὴν νῆσον Κύπρον, καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθῶσιν εἰς διάστημα εἴκοσι μιλίων, νὰ ἐπιστρέψωσι φέροντα Γαλλικὴν σημαίαν. Ὁ Βεζύρης εὗρεν ἄριστον τὸ στρατήγημα, ἔδωκε παραχρῆμα τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς, καὶ κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἑσπέρας, οὐρίου πνεύσαντος ἀνέμου, ἐξέπλευσαν τῶ ὄντι τὰ πλοῖα. Ἐπανερχομένων δὲ αὐτῶν, πλοῖα ἰσάριθμα ἀντεπεξῆλθον εἰς ἀπάντησίν των, καὶ ἅμα ἐπλησιάσαν, αἱ δύο μοῖραι ἐχαρέτησαν ἀλλήλας, κατὰ τὰ εἰθισμένα, μεθ' ἧ φέρουσα τὴν Γαλλικὴν σημαίαν εἰσῆλθεν ὁμοῦ μετὰ τῆς Τουρκικῆς εἰς τὸν λιμένα. Οἱ σκοποὶ τοῦ φρουρίου, ὅτε κατὰ πρῶτον διέκρινον τὴν Γαλλικὴν σημαίαν, νομίσαντες ὅτι τοῖς ἦλθεν ἐπικουρία, διεσάλπισαν ἀμέσως τὸ γεγονός, καὶ χαρὰ ἄφατος κατέλαβε πάντας. Εἶτα, ἐξεληθούσης τῆς Τουρκικῆς μοίρας, περιέμενον νὰ ἴδωσι ναυμαχίαν τινά, ἐξ ἧς ἐξήρητο ἡ μέλλουσα τύχη των· ἀλλ' ὅτε μετ' ὀλίγον εἶδον ὅτι αἱ μοῖραι εἰσῆλθον ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸν λιμένα, ἀφοῦ ἀντήλλαξαν

ἀμοιβαῖον χαιρετισμὸν, τότε ἠγνόουν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τίνα ὑποθέσῃ περὶ τῆς αἰσχρᾶς τῶν Γάλλων διαγωγῆς. Ὁ Μοροζίνης ἐπέισθη ὅτι ἀληθεῖς ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ Νικουσίου, καὶ ἐν συμβουλίᾳ ἀπεφάσισε ν' ἀναθέσῃ τὴν τύχην αὐτοῦ εἰς ἐχθροὺς κεκηρυγμένους μᾶλλον ἢ εἰς φίλους ἀπατεῶνας. Δι' ἀκατίου λοιπὸν ἐκπέμπει δύο ἀνδρας φέροντας τὰ τῆς εἰρήνης σύμβολα πρὸς τὸν μέγαν Βεζύρην, ἵνα καθικετεύσῃ αὐτὸν νὰ διορίσῃ πληρεξουσίους πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ὁ Κιοπρουλῆς δέχεται ἀμέσως τὰς προτάσεις καὶ διὰ πληρεξουσίῶν του, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Παναγιώτης, κλείεται ἡ συνθήκη, δυνάμει τῆς ὁποίας πάντες οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐδύναντο ἀνενοχλήτως νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια τοιουτοτρόπως δὲ, ἀπελθόντος τοῦ Μοροζίνη, ἡ νῆσος ὀλόκληρος περιήλθε, τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1669, ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Τούρκων.

Ἡ οὕτω πως γενομένη τῆς Κρήτης ἄλωσις, καθ' ἣς πολλὰς οἰστορικοὶ ἐκφέρουσιν, ὡς προείπομεν, δυσπιστίας, ἀνεβίβασε τὸν Νικουσίον εἰς μέγιστον βαθμὸν δόξης, ὁ δὲ μέγας Βεζύρης πρὸς τοὺς ἄλλοις τῷ ἐδωρήσατο καὶ τὴν ἐπινομήν τῶν προσόδων τῆς Μυκῶνου συμποσομένων εἰς τετρακισχίλια γρόσια κατ' ἔτος. Ἴσως πολλοὶ ὡς προδότην ὑπολάβουσιν αὐτὸν ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ ἔνετοί δὲν ἐδύναντο ν' ἀντιστῶσιν ἐπὶ πολὺ ἔτι εἰς τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις, ὥστε ὁ ἀπειλῶν μετὰ τὴν κατάκτησιν τοὺς Γραικοὺς κατοίκους ὀλεθρὸς δὲν δίκαιοι ἄρα τὸ στρατήγημα τοῦ διεργνηέως;

Τρίτον ἔργον τοῦ Νικουσίου, ὑπῆρξε τὸ μεσολαβῆσαι αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς μητρὸς τοῦ Μωάμεθ Δ'. Ἑλληνίδος εὐσης, καθιερωθὲν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου διὰ χατ-σερφίου δικαίωμα τῶν ὀρθοδόξων. Πότε καὶ πῶς ἐπέτυχε τὴν ἐκδοσιν τούτου, εὐρεθέντος μετὰ τὸν θάνατόν του μεταξὺ τῶν ἐγγράφων του, ἀγνοοῦμεν. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι ἐν ἔτει 1673, ὅτε ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Κ. δὲ Νοαντέλ, ἠθέλησεν ἀποδώσῃ, πορευθεὶς εἰς Ἱεροσόλυμα, τοῖς Λατίνοις πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κατεχόμενα προσκυνήματα διὰ τῆς βίας, ὁ τότε Πατριάρχης ἐμφανισθεὶς τῇ 6 Ἰανουαρίου 1675 ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου εἰς Ἀδριανούπολιν, κατηγόρησε τοὺς Λατίνους ἐπὶ νοσφισμῷ, προσάγων εἰς ὑποστήριξιν τῶν λόγων του φερμάνιον τι, ὅπερ ὁ Παναγιώτης εἶχεν ἐπιτύχει παρὰ τῆς Πύλης ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων. Ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτοῦ ἔλαβε διάταγμα, δι' οὗ ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ κατοχὴ τοῦ Ἁγίου Τάφου, τῆς Βηθλεὲμ, τῶν λύχνων, ταπήτων καὶ κλειδῶν, ἀντὶ χιλίων γροσίων, ἅτινα ὤφειλον οὗτοι ἐτησίως νὰ πληρώνωσιν εἰς τὸ τέμενος τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτ. Οἱ Φραγκισκανοὶ προσεπάθησαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος ἐκείνου, προσενεγκόντες καὶ δεκακισχίλια τάληρα, ἀλλ' ὁ Κιοπρουλῆς τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ φίλου του, διέταξε νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀπρεγκλίτως τὰ ἀποφασισθέντα, καὶ τῇ 25 Ἰανουαρίου 1676 οἱ Ἑλληνες ἐγκατεστάθησαν ἐπισήμως ἐν τῇ κατοχῇ ἀπάντων τῶν προμνημονευθέντων τόπων. Ἐκτὸς τούτου ἐπέτυχε τὴν κατάργησιν τοῦ ἔθους τῆς

ἀλλαξοθηρσκειάς χιλιάδων Ἑλληνίδων ἀρπαζομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐνιαυσίως, διενεργήσας ὅπως ὁ τότε Σεῖχ-ουλ-ισλάμης διακηρύξη μὴ γνησίους Ὀσμανλίδας τοὺς γεννωμένους ἐξ Ἑλληνίδων, αἵτινες παρέβαινον φρικωδῶς τὸν νόμον τοῦ προφήτου οἶνους καὶ ἄλλα πνευματώδη ποτὰ πίνουσαι καὶ χοίρινα κρέα τρώγουσαι.

Ὁ Παναγιώτης συνεζεύχθη τῷ 1655 εὐγενῆ τινα νέαν ἐκ τῆς τῶν Καντακουζηνῶν οἰκογενείας, ἐξ ἧς ἔσχεν ἓνα μόνον υἱόν, καταφαγόντα εἰς τῶν ἀλχημιστῶν τὰς χιμαίρας ἅπασαν τὴν πατρικὴν οὐσίαν, ἐκτὸς μιᾶς οἰκίας λιθοκτίστου, ἄχρι νῦν σωζομένης εἰς Παλατᾶν, καὶ καταλιπόντα δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μία συνεζεύχθη τῷ ἐπισημοτέρῳ τῶν τότε ἐμπόρων Ἀσημάκη Μουρούζη τῷ Τραπεζουντίῳ, ὅστις διαβληθεὶς ἐπὶ κιβδηλεία, μόλις ἐλύτρωσε τὴν ζωὴν του ἀντὶ 50,000 σκούδων. Τοῦ Μουρούζη ἐγένετο υἱὸς Δημήτριος, τούτου δὲ καὶ Σουλτάνης, θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, υἱὸς μὲν ὁ ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος Μουρούζης, θυγάτηρ δὲ ἡ δόμνα Αἰκατερίνη. Ὁ Βαλιέρος λέγει ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Νικουσίου ἦτο Χία τὴν πατρίδα, ἐκ γένους Καλθοκορέση, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1537 ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν ταῖς δέλτοις τῆς Γενουσησιακῆς οἰκογενείας· ὡς περὶ τὸν Νικουσίον ἐνυμφεύθη δις· τὴν δὲ δευτέραν ταύτην γυναῖκα, ὁ Ρικῶ λέγει, κενόδοξον, φιλέκδικον καὶ ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὰ πολιτικὰ ἀναμιγνυομένην. Ἐπιτλοφορεῖτο δὲ πρῶτος διερμηνεὺς καὶ σεκρετᾶριος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἦτο

ἐγγεγραμμένος ὑπὸ τῆς δημοκρατίας τῆς Γενούης εὐπατρίδης αὐτῆς, διότι τῷ 1688 περιεποιήθη μεγάλως τὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἀπεσταλμένον τῆς δημοκρατίας μαρκήσιον Αὐγουστίνον Δουράτζον.

Ὁ Νικουσίος ἀπέβίωσε τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1673 ἐξ ἀποπληξίας, ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ μυθολογεῖται τοιουτοτρόπως ὑπὸ τοῦ Καντεμίρου. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἀστεϊζόμενος μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Σάξας ὁ μέγας Βεζύρης, τὸν ἠρώτησε μεταξὺ τῶν ἄλλων, πῶς ἐνῶ ἦν τόσον σοφὸς καὶ προεγίνωσκε τὰ τῶν ἄλλων πράγματα, δὲν ἐδύνατο νὰ προῖδῃ τὰ ἴδια. Πρὸς ταῦτα ὁ Παναγιώτης ἀπήντησεν, ὅτι ἂν ὁ μέγας Βεζύρης ἐλάμβανε τὸν κόπον τὰ ἔλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν του τὴν ἕκτην ὥραν τῆς νυκτός, ἤθελεν ἴδειν ὅπερ θὰ τῷ προῖξενε λύπην καὶ δυσαρέσκειαν. Ὁ Βεζύρης ἀνυπόμονος νὰ λύσῃ τὸ αἰνίγμα αὐτό, ἐπορεύθη περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Παναγιώτου· ἀλλ' εἰσερχόμενος ἀπαντᾷ τοὺς ὑπηρέτας ὀλολύζοντας καὶ θρηνοῦντας καὶ παρ' αὐτῶν μανθάνει ὅτι ὁ μέγας διερμηνεὺς ἀπέβίωσεν. Εἰς τῶν ὑπηρετῶν, πλησιάσας τότε τῷ λέγει ὅτι ὁ Παναγιώτης πρὶν ἢ ἀποθάνῃ τῷ ἀνέθεσε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Βεζύρου τὴν χάριν ἵνα μετακομισθῇ ὁ νεκρὸς του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐνταφιασθῇ ἐκεῖ. Πρὸς ταῦτα ὁ Κιουπρουλῆς ἀπήντησε· « Λυποῦμαι, διότι ὁ Παναγιώτης, ὃν τοσοῦτον ἠγάπησα, καὶ ὅστις ὑπηρετήσε τὸ Διδάνιον πιστότερον ἢ ὅσον προσεδόκατο ὑπὸ Χριστιανοῦ, ἀναδειχθεὶς κατὰ τε τοῦτο καὶ κατὰ τὰ ἄλλα αὐτοῦ σπάνια προτερήματα ὑπέρτερος

καὶ αὐτῶν τῶν μουσουλμάνων, δὲν ἐπέσθη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ νὰ δηλολογήσῃ τὴν εἰς τὸν Προφήτην ὑποταγὴν του. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἠθέλην ἐπιστέφει ἅπαντα τὸν βίον του, καὶ πρῶτος ἐγὼ ἠθέλον ἄρει τὸν νεκρὸν του ἐπὶ μίαν λεύκαν εἰς τοὺς ὤμους μου. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἔλλειψις αὕτη δύναται νὰ τῷ κλείσῃ τὸν παράδεισον, ἐγὼ ὅμως, ἐκτιμῶν τὸν πρὸς ὑπηρεσίαν ἡμῶν ζήλόν του, νομίζω εὐλογον νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ αἰτήσις του ὅπως ταφῇ ὅπου ἐπέθυμῃσε.» Τοιοῦτοτρόπως ὁ μέγας Βεζύρης ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Παναγιώτου νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τοῖς ἔδωκεν ἐν χατ-σερίφι, ἀπευθυνόμενον μὲν πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παραγγέλλον δὲ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην νὰ τὸν κηδεύσῃ μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς πομπῆς. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, παρευρεθέντων εἰς τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων καὶ ἐπισήμων ἀλλοδαπῶν, ὁ δὲ νεκρὸς κομισθεὶς εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκη Μοῆν τῆς Θεομήτορος, ἣν αὐτὸς ἀνωκοδόμησεν, ἐτάφη αὐτόσε. Ἐπὶ δὲ τῆς πλακῆδος τοῦ μνημείου αὐτοῦ, μέχρι τοῦ νῦν σωζομένης, πρὸς τὸ ἄνω μὲν μέρος, ὑπάρχει γεγλυμμένον τὸ ἔμβλημα τῆς ἀξίας τοῦ Παναγιώτου, τουτέστι ράβδος ἔχουσα ἐκατέρωθεν δύο ὄφεις περωτούς, περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους πρὸς ἀλλήλους· κατωτέρω δὲ τοῦ ἐμβλήματος ἀναγινώσκειται τὸ ἐπίγραμμα τὸδε, τῶν δύο πρώτων σειρῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ χρόνου παραφθαρεισῶν, τὰς ὁποίας ὁμοῦς ὁ Ἄγγλος

περιηγητῆς Σπόν, ἐπισκεψάμενος περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος τὴν μονὴν ἐκείνην, διέσωσεν ἡμῖν.

ΤΩ: Σ(ΩΤΗ)ΡΙ ΘΕΩ:

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Ἐνθάδε καίται Παναγιώτου δέμας
Ἑρμηνέως ἄκτος ἀρίστου λίαν,
Μέγχι διαπρέψαντος ἐν σοφῶν λόγοις,
Καὶ βασιλείας ἀξίαν εἰληρότος
Λελοπίτος φῶς, πρὶν τὸ γῆρας προφθίτη.
Ψυχὴ δὲ ἀπέπτη χῶρον εἰς μακκρίων.
αρχοῦ Σεπτεμβρίου ΚΒ΄.

Ὁ Παναγιώτης ἐνήργησε καὶ ἐτυπώθη ἐν Ὀλανδία, τῷ 1662, τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μογίλα, μητροπολίτου Κιέβου συγγραφὴν πόνημα «Ἐκθεσις τῆς πίστεως τῶν Ῥώσων,» ὅπερ ἀνακριθὲν εἰς τὴν ἐν Ἰασίῳ γενομένην σύνοδον καὶ ὑπὸ πάσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐγκριθὲν, ἐπεγράφη «Ὁρθόδοξος ὁμολογία τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς» ἵνα διανεμηθῇ τοῖς ὀρθοδόξοις δωρεάν. Τοῦτο δὲ καὶ Λατινιστί, κατὰ τὸν Ζαβίραν, μεταφράσας, προσέφερε τῷ τῶν Γάλλων βασιλεῖ. Πρὸς δὲ, ὁ Παναγιώτης ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Ἀθανάσιον τὸν Κέρκερον περὶ τοῦ ὀβελίσκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Περαιούντες τὴν βιογραφίαν τοῦ αἰοιδίμου ἐκείνου ἀνδρός, ἀντὶ παντός ἑτέρου ἐγκωμίου, ἀρκούμεθα εἰς ὅ,τι περὶ αὐτοῦ ἐκφέρει ὁ κριτικώτατος τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας ἱστοριογράφος Χάμμερ. «Ὁ Νικούσιος, λέγει, ἦτο δεξιώτατος περὶ

τὰς διαπραγματεύσεις, πολιτικὸς ὀξυδερκέστατος, ἀνὴρ εὐθύτατος καὶ τῶν στασιαστῶν ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ τρόμος. Διετέλεσεν ὑπέρμαχος ἰσχυρὸς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, κατάρθώσας τὴν εἰς αὐτὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀγίων τόπων, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἂν οἱ Ἕλληνες ἀπήλαυσαν ἐπιβρόχην τινα παρὰ τῆ Ὑψηλῆ Πύλῃ, εἰς τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον ὀφείλουσιν αὐτήν.»

B'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ,
Ο ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ
1673—1709.

Περὶ τῆς γεννήσεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου μεγίστη ὑπάρχει ἀντίφασις, ἢ δὲ ἀντίφασις αὐτῆ τόσῳ παραδοξότερα καθίσταται, ὅσω οἱ γράφοντες περὶ αὐτοῦ καὶ σύγχρονοι αὐτοῦ ἐγένοντο, καὶ τῆς οἰκίας του σχεδὸν μέλη ὑπῆρξαν. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, παιδαγωγὸς τῶν τέκνων αὐτοῦ, Καισάριος ὁ Δαπόντες, γραμματεύσας παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Νικόλαῳ, καὶ ὁ ἱστοριογράφος ἡγεμὼν Δημήτριος Καντεμίρης, ὅστις πολλὰ περὶ Τουρκίας ἐξακριβώσας, πλατύτερον, ἀλλὰ καὶ περιεργότερον τὰ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐκτίθησιν.

Ὁ μὲν λοιπὸν Ἰάκωβος Ἀργεῖος, ὁ καὶ Ὑπατος τῶν φιλοσόφων τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκ-

κλησίας προσαγορευόμενος, ἐν ἐγκωμιαστικῷ τινι λόγῳ, ὃν εἰς τὸν ἀοίδιμον ἐκεῖνον ἀνδρα συνέθετο, πετρίδα μὲν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον δίδωσι τὸ Βυζάντιον, πατέρα δὲ τὸν Νικόλαον, ἀνδρα ἐκ τῶν τὰ πρῶτα τῆ πόλει φερόντων καὶ ἐξυψοῖ τὴν εὐγένειαν καὶ εὐζωίαν καὶ τὴν ἐν πᾶσιν ἀφρονίαν καὶ δαψύλειαν τοῦ πατρικοῦ του οἴκου. Καισάριος δὲ ὁ Δατόντες ἐν ἀνεκδότῳ τινι ὑπομνήματι αὐτοῦ, γραφέντι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, καὶ ὅπερ ἐπέδειξεν ἡμῖν ἐν χειρογράφῳ ἀνὴρ προσφιλῆς, ὁ Κ. Παῦλος Λάμπρος, πατέρα ἐπίσης τῷ δίδωσι τὸν Νικόλαον, τοῦτον ὁμῶς λέγει ἀρχοντα εὐγενῆ καὶ πρῶτον οὐχὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ τῆς Χίου. Ἐπὶ τέλους Δημήτριος ὁ Καντεμίρης, (τοῦ ὁποίου ὁμῶς ἀξιοπιστότερον θεωροῦμεν τὸν Δαπόντε) ἰδοῦ πῶς ἐκτίθησι τὰ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

Βασιλεύοντος τῶν Τούρκων τοῦ Σουλτάνου Ἀμουράτου Δ', ἔζη ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνας πωλητῆς βοῶν καὶ προβάτων, ἐπιτετραμμένος σῶμα καὶ τὴν προμήθειαν τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνακτόρων κρεῶν, καλούμενος Σκαρλάτος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκ μὲν τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ ἐέκτητο μεγάλους θησαυροὺς, ἐκ δὲ τῶν πρὸς τὰ ἀνάκτορα καὶ συνεπῶς ἐκ τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνας σχέσεών του δύναμιν μεγίστην. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (1635) Βασίλειος ὁ τῆς Μολδαβίας ἡγεμὼν καὶ Ματθαῖος ὁ τῆς Βλαχίας, διετέλουσαν εἰς ἀσπονδὸν πρὸς ἀλλήλους μῖσος, διότι ὁ πρῶτος, εὐνοούμενος τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν τότε ἰσχυόν-

των Σιλιχτάρ ἀγασή και Κισλάρ ἀγασή, προσεπάθει ν' αναβιάσῃ ἐπὶ τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωάννου· ἀλλὰ καὶ ὁ Ματθαῖος εἶχεν ἰσχυροὺς προστάτας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ὥστε ἐπειδὴ ἀμφοτέροι ἦσαν ἴσοι κατὰ τε τὰ πλοῦτη, τὴν δύναμιν καὶ τὰς παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ραδιουργίας, ὑπέβλεπον ὁ εἷς τὸν ἕτερον, ἀδυνατοῦντες νὰ καταβάλωσιν ἀλλήλους καὶ ἐμηχανᾶτο ἑκάτερος εἰς ἄλλο ἄπορον ὅπως ὑποσκελίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του. Ὁ Σκαρλάτος κατὰ τὰς ἐριδας τῶν δύο ἡγεμόνων ἐφαίνετο εὐνοῶν τὸν Βασίλειον, καὶ ἐπειδὴ ἐξήσκει μεγίστην ἐπὶ τοῦ Βεζύρου ἐπιρροήν, παρενόβαλλε πολλὰς τῷ Ματθαίῳ δυσχερείας, ἃς ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ ὑπερβῇ, λαμβάνων ὡς σύζυγον τὴν τοῦ Σκαρλάτου θυγατέρα Λοξάνδραν. Ἡλπίζε δὲ διὰ τοῦ συνοικεσίου τούτου ὅτι οὐχὶ μόνον τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ἤθελε καταβάλλει εὐχερῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἤθελεν ἐκφυγῆσαι. Ὁ Σκαρλάτος ἐνέδωκε προθύμως εἰς τὴν περὶ γάμου τῆς θυγατρὸς του αἴτησιν τοῦ Ματθαίου, καὶ οἱ ἀρραβῶνες ἐτελέσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ πλείστης ὀσσης ἐπισημότητος ὑπὸ τοῦ καπουκεχαγιά, εἶτ' οὖν ἐπιτρόπου τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος, ἐπεμφε δὲ πολυμελῆ εὐγενῶν συνοδείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως παραλάβῃ καὶ συνοδεύσῃ εἰς Βουκουρέστιον τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ σύζυγον.

Ἐν τούτοις, δυστυχῶς (ὡς ὑπὸ πρῶτην ἔποψιν εὐλόγως δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἀλλ' εὐτυχῶς ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείκνυται) ὀλίγας μετὰ τοῦς ἀρ-

ραβῶνας ἡμέρας, ἡ Λοξάνδρα προσεβλήθη ὑπὸ σφοδρᾶς εὐφρογίας, ἧς ἐνεκεν, οὐχὶ μόνον τοῦ κάλλους αὐτῆς ἐστερήθη, ἀλλὰ καὶ δυσειδεστάτη καὶ μονόφθαλμος κατέστη, ὁ δὲ πατήρ τῆς, σφόδρα ἐπὶ τῷ παθήματι ἀχθόμενος, ὑπέκρυψεν αὐτὸ εἰς τὸν γαμβρόν του καὶ τῷ ἀπέστειλε μετὰ πλουσίας φερνῆς τὴν θυγατέρα του, συστῆσάμενος ὁμως αὐτῇ νὰ καλύψῃ τὸ πρόσωπόν τῆς κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον καὶ νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ ἐνώπιον οὐδενὸς πρὶν τῆς περατώσεως τῆς γαμτικῆς ἱεροπραξίας· ἐφρονεῖ δὲ, τοῦτο πράττων ὁ Σκαρλάτος, ὅτι τελειωθέντες πλέον τοῦ γάμου, ὁ Ματθαῖος ἐκὼν ἐκέων ἤθελε κρατῆσαι τὴν σύζυγόν του.

Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἡ Λοξάνδρα καὶ ἀφικμένη εἰς Ταργοβίστην κατέλυσεν εἰς πλοῦσιον μέγαρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν οἱ εἰς προὔπαντησιν αὐτῆς ἐλλόντες, ὁ μὲν λόνυμφος καὶ πελυάριθμοι εὐγενεῖς. Ἡ ἐπιμενὴ μετὰ τῆς ὁποίας ἡ Λοξάνδρα ἐκράτει κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἀπῆρσε βεβαίως εἰς τὸν Ματθαῖον, ὅστις ἀφ' οὗ εἶδεν ὅτι οὐδ' εἰς αὐτὸν, οὐδ' εἰς τὰς τῶν εὐγενῶν γυναῖκας, αἵτινες ἔσπευσαν νὰ τῇ προσφέρουσι τὰ σεβάσματά των, ἀπεκαλύφθη, ἐξέφερε τὴν ὑπὸναιαν ἑπὶ ὑπὸ τὸ κρῖδεμον ἐκείνο κρύπτεται ἀσχημία τις. Ἰὰν ἰδῶν τούτων περιελθόντων εἰς τὰ ἄτα τῆς Λοξάνδρας, αὐτὴ διεμήνυσε πρὸς τὸν ἡγεμόνα μετὰ πικρίας ἅμα καὶ στόμφου τάδε. «Ὅ,τι ὀφείλει νὰ ἔχῃ μία κόρη ἔχω καὶ ἐγὼ· ἂν δ' ὁ ἡγεμὼν μετεμελήθη διὰ τὸ συνοικεσίον τοῦτο, εἰμὶ ἐτοιμὴ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν τοῦ

πατρός μου οἶκον, καὶ ἄς ἦ βέβαιος ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ Σκαρλάτου δὲν θὰ δυσκολευθῆ νὰ εὕρῃ σύζυγον.» Λόγοι τοσοῦτον πομπώδεις ἐτάραξαν τὸν ἡγεμόνα, ὅστις οὐδόλως ἀντιτείνας πλέον, ὠδήγησε τὴν Λοξάνδραν, πάντοτε κεκαλυμμένην, εἰς τὸ ἡγεμονικὸν μέγαρον, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι μετὰ λαμπρότητος μεγίστης. Ὅτε ὅμως ὁ Ματθαῖος ἤγαγε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον καὶ εἶδεν αὐτὴν ἀποκαλυφθεῖσαν, τότε ἔμεινεν ὡς ἐμβρόντητος, βλέπων πρὸς ὅποιον ἔκτρομα συνεδέθη διὰ παντός. Ἀποσυρθεὶς λοιπὸν τῆς παστάδος χωρὶς νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἀπέπεμφεν αὐτὴν μετὰ τινὰς ἡμέρας πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῆς προικὸς αὐτῆς καὶ μετὰ τῶν προγαμιαίων δώρων, εἰς ἑκατὸν πενήκοντα πουργία ἦτοι ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδας γροσίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συμποσομένων. Ὁ Σκαρλάτος, μένεα πνέων κατὰ τοῦ γαμβροῦ του ἐπὶ τῇ ὕβρει ταύτῃ, προὔτιθετο ἵνα ἐκδικηθῆ αὐτὸν φρικωδῶς, εἰ μὴ ἐπιπτεν, ὀλίγας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Λοξάνδρας ἡμέρας, θῦμα γιανιτζάρου τινός, παροτρυνθέντος, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ τῆς Μολδαυίας ἡγεμόνος Βασιλείου, ὅπως τὸν δολοφονήσῃ.

Ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον, εἶχε καταπλεύσει ἐκ Χίου εἰς Κωνσταντινούπολιν νέος τις εὐειδέστατος καὶ χαρίεις, ἀνήκων εἰς εὐγενῆ μὲν τῆς νήσου ἐκείνης οἰκογένειαν, ἀλλὰ περιελθὼν εἰς μεγάλην ἔνδειαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη ἐκπατριζόμενος νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως πο-

ρίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, περιφερόμενος τὰς τῆς πόλεως ὁδοὺς καὶ πωλῶν μετὰξας τῆς Χίου. Ὁ νέος οὗτος, Παντελῆς Μαυροκορδάτος καλούμενος, διαβαίνων συνεχῶς ὑπὸ τὸν ἐν Φαναρίῳ οἶκον τοῦ Σκαρλάτου, προσεκαλεῖτο ἐνίοτε ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Λοξάνδρας πρὸς ἀγορὰν τῶν ἐμπορευμάτων του· ἐπὶ τέλους δ' ἐπέτυχε τοσοῦτον νὰ ἐμπνεύσῃ πρὸς τὴν κόρην ἔρωτα, ὥστε αὐτὴ λησμονήσα ὁποῖος ἦν ὁ πατήρ τῆς καὶ ὁποῖος ὁ πρῶτος σύζυγός τῆς, ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῆ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον νέον. Τοιουτοτρόπως ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι αὐτῶν, τῶν μὲν Φαναριωτῶν καγγαζόντων ἐπὶ τῇ οἰκτρᾷ τῆς Λοξάνδρας ἐκλογῇ, τοῦ δὲ Παντελῆ μακαρίζοντος ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην τύχην.

Ἐκ τοῦ συνοικεσίου τούτου ἐγεννήθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Βλαστός ἐν τοῖς Χιακοῖς αὐτοῦ λέγει, ἐν Χίῳ, δύο υἱοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Ἰωάννης. Ὁ Ἰωάννης ἦν ἄνθρωπος κοινοῦ νοός, δι' ὅπερ ἔζησεν ἰδιωτεύων καὶ ἀπέθανε καταλιπὼν δύο υἱούς, τὸν Σκαρλάτον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον κατ' οὐδὲν τοῦ πατρὸς διαφερόντας· τούναντίον δ' ὁ ἕτερος υἱὸς τοῦ Παντελῆ, Ἀλέξανδρος, διεκρίθη παιδιόθεν ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ φιλομαθείᾳ καὶ ἀπορφανευθεὶς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς βρεφικὴν ἔτι ἡλικίαν, ἐπαιδαγωγήθη ὑπὸ τῆς μητρὸς Λοξάνδρας, ἥτις ἦτο μὲν δὺσμορφος τὸ σῶμα, ἀλλὰ, μαθητεύσασα ὑπὸ τὸν σοφὸν Καρυοφύλλην, τοσαύτην παιδείαν ἐκτήσατο καὶ τοσοῦτον περιώνυμος κατέστη, ὥστε, κατὰ Καισάριον

τὸν Δαπόντε, ἤρχοντο περίηγηται ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐσυνομιλοῦσαν μαζί της καὶ ἐθαύμαζαν τὴν σοφίαν της. Καὶ Ἰάκωβος δὲ ὁ Ἀργεῖος ἐγκωμιάζων αὐτὴν, λέγει «Ἦν γὰρ οὐ μόνον ἀναγινώσκειν εἰδυῖα γρόμματα κατὰ τὰς πλείους τῶν γυναικῶν, μικρὸν γὰρ ἐκείνη γε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἀναλέξασθαι τῶν ὧν ἀνεγίνωσκε καὶ συνιέναι καλῶς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκδηλοῦν. Τὴν γὰρ Ἑλλάδα φωνὴν οὕτως ἀκριβῶς ἐκπεπαιδευτο, ὥστε τὰς ῥυθμῶ πεποιημένας καὶ ἐμμέτρους ποιήσεις, τοὺς τε κατὰ ῥήτορας λόγους καὶ τὰς καταλογάδην πάνυ γλαφυρῶς καὶ ἐντέχνως συντεθείσας ἱστορίας ῥαδίως καὶ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι. Οὐδ' ἡ Θουκυδίδειος συγγραφή, οὐδ' ἡ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορία τὸ ὀξύ τῆς ἐκείνης διανοίας διέφυγεν, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας ἤψατο, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπλούτησεν ἡ γυνὴ, εἶγε χρὴ λέγειν γυναῖκα τὴν ἀρβενόφρονα καὶ τὰς φρένας ἀνδρὸς κεκτημένην ἐν τῇ τοῦ θήλεως φύσει, τῆς Ἰπατίας οὐδὲν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν μὲν ἔλαττον σχοῦσαν, σεμνοτέρα δὲ ἐκείνης πολλῶ τῷ μέτρῳ, καὶ κοσμιωτέρα, τύφου παντὸς ἀγνεύουσα.» Δώδεκα ἐτῶν γενόμενος ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέμφθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς Ῥώμην, Βονωνίαν καὶ Παταύιον, ἔνθα ἐπὶ δεκατετραετίαν τὴν φιλοσοφίαν, φιλολογίαν, ἰατρικὴν καὶ λοιπὰς ἐπιστήμας διδάχθεις, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰατρικῆς τοῦ Παταυιανοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκεῖθεν μεταβάς εἰς Φλωρεντίαν, συνέθετο Λατινιστικὰ καὶ ἐξέδοτο τὸ περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος πο-

λύτιμον αὐτοῦ σύγγραμμα, ὅπερ καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὸν τῆς Ἐτρουρίας ἡγεμόνα, ἐκ τοιαύτης τινός, ὡς ὁ Μελέτιος ἱστορεῖ, παρορμηθεὶς αἰτίας. Διευθυνόμενός ποτε μετὰ τινος συμμαθητοῦ τοῦ ἐξ Ἐνετίας εἰς Παταύιον, εἶχε συμπλωτῆρα δυτικὸν τινα ἱερέα, ὅστις μεθυσθεὶς ἐκοιμάτο βαθέως· ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου λοιπὸν συμμαθητῆς ἀνάψας λαμπάδα στεατίνην ἐνέπηξεν αὐτὴν, δίκην κηροπηγίου, εἰς τὸν πρῶκτὸν τοῦ οἰνοβαροῦς ἱερέως, ἐκθέτων οὕτως αὐτὸν εἰς τὸν γέλωτα τῶν ἐν τῷ πλοίῳ. Τοῦτο πληροφορηθεῖσα ἡ ἐξ ἀσπόνδου μίσους πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐμπνεομένη Ἐνετικὴ δημοκρατία, ἐθεώρησεν ὡς ὕβριν προσγενομένην τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ τοὺς ὕβριστάς· ἀλλ' οὗτοι κατέφυγον ἐγκαίρως εἰς Φλωρεντίαν, τῆς ὁποίας τὸν ἡγεμόνα διὰ νὰ σαγηνεύσῃ ὁ Ἀλέξανδρος, συνέγραψε καὶ ἀνέθετο αὐτῷ τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα. Καὶ ὄντως ἐπέτυχεν εἰς τὸν σκοπὸν του, διότι οὐχὶ μόνον τὴν εὐνοίαν τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου προσεκτήσατο, ἀλλὰ καὶ δῶρα πολλὰ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ.

Ἦκμαζε τότε ἐν Φαναρίῳ ἡ λεγομένη μεγάλη τοῦ γένους Σχολή, ἰδρυθεῖσα παρὰ Μανολάκη τοῦ ἐκ Καστορίας, ὅστις εὐτελοῦς ὧν καταγωγῆς, ἐκτίησάτο ὅμως ἀπείρους θησαυροὺς, διότι κατὰ τὴν ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Δ' ἐπανάστασιν τῶν Γιανιτζάρων, κατοικῶν εἰς τὴν ὁδὸν Γκιριτ-τζεσμὲ, διέσωσεν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῶν ἐπαναστάντων καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ἑπτὰ ἡμέρας παρ' ἑαυτῷ ὑπέκρυψε τὸν Βεζύρην Σουλεϊμάν πασάν, ἀνθ' οὗ παρελθούσης τῆς

στάσεως, ἀπῆλθε τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ καὶ μέγιστα πλοῦτη. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ φιλομούσου λοιπὸν τούτου ἀνδρὸς ἰδρυθείσῃ, καὶ ἔτι καὶ νῦν σωζομένη ταύτῃ Σχολῇ, παρεδίδοτο ἡ Ἑλληνικὴ ἄριστα καὶ ἡ φιλοσοφία καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους, πρὸς δὲ καὶ ἕτεραι ἐπιστῆμαι· διότι διδάσκαλοι ἐχρημάτισαν Ἰωάννης ὁ Καρσαφύλλης, ὁ καὶ Λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Βαλάσιος ὁ Σχευοφύλαξ, Ἀντώνιος ὁ Σπανδωνῆς, Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, Σεβαστὸς Κυρηνίτης ὁ Τραπεζούντιος, Διονύσιος ὁ μοναχὸς καὶ ἄλλοι. Ἐν αὐτῇ λοιπὸν τῇ Σχολῇ, ἐπανακάμφας ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Κωνσταντινούπολιν, διωρίσθη διδάσκαλος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλεια δὲν ἦτον ἀρκούσα, μετήρχετο ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἰατρικὴν παρὰ τοῖς ἀρχουσι τῶν Τούρκων, μεγίστην παρὰ πάντων ἀπολαμβάνων εὐνοίαν. Ὁ Τουρνεφόρτιος, ὅστις ἦλθεν εἰς συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων τῆς ἰατρικῆς καὶ βοτανικῆς, ἐθαύμασε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ δωδεκάτῃ τῶν πρὸς τὸν κόμητα τοῦ Βονσαρτρὸν ἐπιστολῶν του, ἀναφέρει αὐτὸν μετὰ πλείστων ἐπαίνων, καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸν εὐτυχῆ, διότι ἠξιώθη νὰ σχετισθῇ πρὸς ἄνδρα τόσοσιν estimable par son mérite et par sa dignité. Ἐπειδὴ ὁμως πρόσφατα παραδείγματα τὸν εἶχον πείσει ὅτι ἡ ἰατρικὴ ἀποβαίνει λίαν κινδυνώδης ἐν Τουρκίᾳ, ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῆς, καὶ βλέπων ὅτι τὸ πολιτικὸν στάδιον ἦτον εὐρύτερον, ἐνησχολήθη περὶ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν τοσοῦτον δὲ ἠδουκίμησεν

εἰς τοῦτο, ὥστε ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς, ἃς ἐγίνωσκεν ἤδη, ἐξέμαθε βραχέως τὴν Τουρκικὴν, Περσικὴν, Ἀραβικὴν, Γαλλικὴν καὶ Σλαυονικὴν. Τότε δ' ἐνυμφεύθη καὶ Σουλτάναν τὴν θυγατέρα Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοχο αἰοῦ καὶ Κασσάνδρας θυγατρὸς Ἀλεξάνδρου Ἡλία Βόδα.

Περιβόητον ὄντα τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῇ ἰατρικῇ αὐταῦ ἐπιστῆμῃ, παρέλαβε μεγιστάν τις Τούρκος, ἐξάδελφος τοῦ Μεγάλου Βεζύρου, ὅστις νοσῶν, προτίθετο νὰ υπάγῃ εἰς Μυσσίαν. Ὁ μεγιστάν οὗτος, ὠφελῆθεις λίαν ἐκ τῶν ἰατρικῶν συμβουλῶν του καὶ ἐκτιμήσας τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τὸν ἐσύστησεν εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Βεζύρην, Κιοπρουλῆ Ἀχμέτ-πασάν ὅστις, κενῆς εὐσης τότε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου τῆς θέσεως τοῦ διερμηνέως τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας, διώρισεν εἰς αὐτὴν τὸν Ἀλέξανδρον μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης τὸν ἀνόμασε μέγαν Λογοθέτην τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τοῖς νέοις αὐτοῦ ἀξιώμασιν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπηύξησε τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν τῶν μεγιστάνων Ὀθωμανῶν καὶ ἰδία τοῦ παντοδυνάμου Βεζύρου Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶ· ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ μάθῃ πόσον ἀστατος εἶνε ἡ εὐνοία τῶν Τούρκων.

Τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ἐκυμαίετο τότε εἰς τὸν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς, Ῥώσσοις, Πολωνοὺς καὶ Ἑνετοὺς πόλεμον, καὶ οἱ νικηφόροι αὐτοῦ στρατοὶ, ὑπὸ τὴν ἀμεσον ὁδηγίαν τοῦ ἰδίου Βεζύρου, ὄν παρηκολούθει, ὡς ἦν ἔθος, ὁ Μαυροκορδάτος, εἰ-

χον προελάσει μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης. Ἐκεῖ ὁμως ἐπίμονος ἀντίστασις εἶχε τοῖς παρεμβληθῆ, καὶ ὁ Καρᾶ Μουσταφᾶς ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τακτικὴν πολιορκίαν· ἀλλ' ἀρνούμενος ἐκ φιλαργυρίας νὰ ὑποκαύσῃ τὸν ζῆλον τῶν στρατιωτῶν του καὶ νὰ διατάξῃ ἐφοδον, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἤθελον ἀναγκασθῆ νὰ παραδοθῶσι καὶ οὕτως οἱ θησαυροὶ ὅλοι τῆς πόλεως ἤθελον περιέλθει εἰς αὐτὸν, ἔμενεν ἀργός, βεβαίαν ἔχων τὴν ἄλωσιν, καὶ μὴ πιστεύων ὅτι δύνανται γὰ ἔλθωσιν ἔξωθεν ἐπίκουροι τῶν ἐν τῇ πόλει. Ἐπελθὼν ὁμως αἰφνης ὁ τῆς Πολωνίας βασιλεὺς Σοβιέσκης, τὸν ἠνάγκασε κακῶς, τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1683, νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἐν τῇ κατεσπευσμένη ὑποχωρήσῃ νὰ ἐκζητήσῃ τὴν σωτηρίαν. Ἡ ἀποτυχία αὕτη διηρέθισε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ φιλοχρημάτου Βεζύρου, καὶ τῇ 5 Δεκεμβρίου 1683 ὁ μέγας θαλαμηπόλος Ἀχμέτ ἀγᾶς Σαζαζαδὲς ἐστάλη εἰς Βελιγράδιον ἵνα κατατομήσῃ τὸν Καρᾶ Μουσταφᾶν, ὅπερ καὶ ἐπραξέ. Μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν δὲ τοῦ Βεζύρου, συλληφθεὶς καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, ὡς ἀποτρέψας δῆθεν τὸν Καρᾶ Μουσταφᾶν τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὴν Βιέννην, καθείρχθη εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐμελλε δὲ νὰ ὑποστῇ τὴν τοῦ ἀτυχοῦς Βεζύρου τύχην, εἰ μὴ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος Κιοπρουλ ἡ Ἀχμέτ πασᾶ τὸν ἔσωζε· συνετέλεσεν ὁμως εἰς τὴν σωτηρίαν του καὶ ἡ ὑπόσχεσις, ἣν ἔδωκε, νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον ἑκατὸν πενήκοντα πούγγια γροσίων. Καὶ ἔδωκε μὲν μέρος αὐτῶν εἰς Ἀδρια-

νούπολιν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐδύνατο ν' ἀποπληρώσῃ τὸ ὅλον ποσόν, ἐφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ καθείρχθη ἐκ νέου. Ἀπέτησε πάλιν καὶ ἐκεῖ μέρος τοῦ ὑποσχεθέντος ποσοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὕτως ἔμενον ἱκανὰ πούγγια πρὸς ἐξόφλησιν, ἐδήμευσαν τὴν ἀκίνητον οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ ἐφυλάκισαν τὴν μητέρα καὶ σύζυγόν του, αὐτὸν δ' ἀγαγόντες ἐκ νέου εἰς Ἀδριανούπολιν καθείρξαν. Ἐξ μηνῶν μετὰ τὴν φυλάκισιν τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀπέθανεν ἐν τῇ εἰρκτῇ ἡ μήτηρ του Λοξάνδρα, καὶ μετὰ ἔνδεκα μῆνας, ἐπειδὴ ἐπλησίαζε νὰ συμπληρωθῇ τὸ ποσόν τῶν τριακοσίων πούγγιων, ἀπεφυλακίσθη ἡ σύζυγός του, μετὰ δ' ἓνα μῆνα ἠλευθερώθη καὶ αὐτὸς, ἐν ὅλον ἔτος εἰς τὴν φυλακὴν διαμείνας. Καὶ ὁμως ὁ Ζαβίρας, οὐκ οἶδαμὲν πως, ἱστορεῖ ὅτι ἡ δημευθεῖσα περιουσία αὐτοῦ συνεποσοῦτο εἰς δεκατέσσαρα ἑκατομμύρια στατήρων!

Ἀποφυλακισθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησεν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἴδῃ τὴν οἰκογένειάν του· δοθείσης δὲ ταύτης, μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐν ἣ διέτριψέ μίαν μόνην ἡμέραν, διότι τὴν δευτέραν δι' ἐπίτηδες ἀπεσταλμένου προσεκλήθη εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐκεῖ ὁ Βεζύρης Σουλεϊμᾶν πασᾶς ἤρξατο νὰ τὸν μεταχειρίζεται εἰς διαφόρους ὑποθέσεις τοῦ κράτους, διότι ὁ ἐν τῷ τῆς διερμηνείας ἀξιώματι διάδοχος αὐτοῦ Σεφὲρ ἀγᾶς, ἀρνησθήρησκος Ἐνετὸς, Ἰωάννης Ἀντώνιος καλούμενος, ἦν ὅλως ἀνάξιος, μέχρις οὗ μετὰ δύο μῆνας ἠναγκάσθη, ἀποπέμπων τὸν ἀνί-

κανον ἐκείνον διερμηνεῖα, νὰ ἐπαναγάγη τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν προτέραν θέσιν αὐτοῦ. Καὶ δὴ, οὐ μόνον τῷ ἀπέδωκε τὰς διαφόρους χρεωστικὰς ὁμολογίας, ἀξίας πεντήκοντα περίπου πουγγίων, ἀς ὡς ἐνέχυρον διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν τριακοσίων πουγγίων τῷ ἐκράτου, ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τριῶν πζεκινίων, ἄτινα ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην ὡς μισθὸν, τῷ ἐδώρησατο ὅλα τὰ μητροπολιτικὰ εἰσοδήματα τῆς Ἀδριανουπόλεως, πρὸς δὲ τὰς προσόδους τῶν νήσων Μήλου καὶ Μυκῶνου. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐπορίζετο μέγιστα ποσὰ καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ παραδείγματος, μόνον παρὰ τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου, τῷ 1686, ἔλαβε διακβσια πουγγία.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι, δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν τὰς μεγάλας τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς εὐποιίας. Ὅπόσους διέσωσεν ἀπὸ τῆς ἀγχόνης, καὶ τῶν ἀνασκολοπισμῶν καὶ τῶν ἀρπαγίων καὶ τῶν λοιπῶν βασάνων, ἀς ἡ μουσουλμανικὴ θηριωδία ἐπενόησεν! Ὅποιας προσπαθείας κατέβαλε πρὸς ἀνύψωσιν τῆς τεταπεινωμένης ἐκκλησίας! Ὅποιας εὐεργεσίας διέπραξεν εἰς τοὺς δεομένους αὐτοῦ! «Ὁμιλητικώτατος ἦν, λέγει Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, καὶ εὐπρόσιτος, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ τι δεομένοις ἀκώλυτον παρεῖχε τὴν πρόσαδον, καὶ μηδένα τῆς αὐτοῦ ἐντεῦξενος ἀπεδιοπομπεῖτο, οἷά τις ἥλιος τοῦ φωτίζειν μὴ βασκαίνων τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσι· διὸ καθ' ἑκάστην οἶκοι τε διατρίβοντι, καὶ ἀποδημοῦντι προσήεσαν ἄθροοι μάλα συχνοί, ὥστε καὶ συνωθεῖσθαι

πολλάκις πρὸς τὴν θύραν τοὺς αὐτοῦ χρεῖζοντας ἐπικουρίας, καὶ οὐδεὶς μηδὲν ἀπονάμενος ἀνεχώρει, ἀλλ' ἕκαστος, τοῦ οἰκείου πάθους καὶ αἰτήματος πρόσφορον λύσιν εὕρισκόμενος, ἀπῆει γηθόμενος, ὁ μὲν γὰρ σωματικοῦ τινος νοσήματος ἴασιν εἴληφεν, ὁ δὲ φυσιολογικοῦ προβλήματος ἢ ἠθικοῦ λύσιν ἐλάμβανεν, ὁ δὲ θεολογικῶν θεωρημάτων ἀνάπτυξιν ὀρθῶς ἀποδιδομένων ἐπλουτεῖ, καὶ ἄλλος μὲν μαθηματικοῦ, ἕτερος δὲ ρητορικοῦ ζητήματος εὕρισκε τὴν ἐξήγησιν, καὶ τοῖς μὲν τοῦς φόρους καὶ δασμοὺς ἀπεκούφιζεν ὡς οἶόν τε, τοὺς δὲ τῶν ἐπιτηρειῶν ἠλάφρυνεν, οὐχ' ὅπως καθ' ἕκαστον μόνον, ἀλλὰ καὶ πόλεις ὅλας, καὶ κώμας εἰσὶν οἷς καὶ ἀτέλειαν διεπράττετο. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐπίδεικνύμενος, οὐδὲ φιλοτιμούμενος ἐσπούδαζεν, ἀλλ' ὅπως τὴν παρ' ἑαυτοῦ ὠφέλειαν παράσχει τοῖς πλείοσι, τὸ προθυμούμενον ἦν.»

Ἐν τούτοις ὁ πρὸς τοὺς Χριστιανούς πόλεμος ἐξηκολούθει μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ ὁ μακροχρόνιος καὶ δαπανηρὸς ἐκεῖνος ἀγὼν, εἶχεν ἀνοίξει βαθείας πληγὰς εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος· δι' ὅπερ ὁ Σουλεϊμάνης, ἀμ' ἀνάβας ἐπὶ τὸν θρόνον, ἠθέλησε διὰ τῆς εἰρήνης νὰ σὺλῶσῃ τὰς πληγὰς ἐκεῖνας. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν τῆς Γερμανίας αὐτοκράτορα πρέσβεις, λόγῳ μὲν ὅπως ἀναγγείλωσιν αὐτῷ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ νέου Σουλτάνου, ἔργῳ δὲ ὅπως ὑποκλέψωσι τὴν εἰρήνην. Τοιοῦτοι δ' ἐξελέχθησαν ὁ Ζουλφικάρ ἐφένδης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος οἵτινες, ἀφικόμενοι τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1688 εἰς τὸ

ἐν Βελιγραδίῳ στρατόπεδον τῶν Γερμανῶν, ἐξήγγειλαν τὸ αἴτιον τῆς ἀποστολῆς τῶν ἄλλ' ὁ στρατάρχης δούξ τῆς Βαυαρίας, νομίσας ἀλλότριον τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ν' ἀναμιχθῆ εἰς διαπραγματεύσεις, τοὺς ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην. Μεταβάντες ἐκεῖ κατέτριψαν πολλοὺς μῆνας μέχρις οὗ ἀποφασίσωσι τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐμελλον νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ μόλις μετὰ πολλὰς συζητήσεις, τῇ 8 Φεβρουαρίου 1689, ἐδυνήθησαν νὰ παρουσιασθῶσι, διατυπωθέντος ὡς ἐξῆς τοῦ τρόπου τῆς παρουσιάσεως. Ὁ Μαυροκορδάτος, καθὼς Ἕλληνας, ὤφειλεν εἰσερχόμενος μετὰ τῆς τετραμελοῦς συνοδείας του, ἦν ἀπήρτιζον ὁ γαμβρός του Χρυσοσκολαῖος, ὁ ἀνεψιός του Ἀντώνιος Κρεμάκης, ὁ γραμματεὺς του Κωνσταντῖνος Γιουβανίχης καὶ ὁ Ἐνετός διερμηνεύς Θωμᾶς Τάρσια, νὰ ἐκβάλῃ τὸ καλπάκι του, ὁ δὲ Ζουλιφκάρ ἐφένδης μετὰ τῆς πενταμελοῦς συνοδείας του ἐδύνατο νὰ εἰσέλθῃ μὲ κεκαλυμμένην κεφαλὴν. Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ὤφειλον νὰ κλίνωσι τρίς, τὸ πρῶτον παρὰ τὴν θύραν, τὸ δεύτερον ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης καὶ τὸ τρίτον πρὸ τοῦ θρόνου. Ἐκεῖ ἔπρεπε ν' ἀσπασθῶσι τὸν αὐτοκρατορικὸν μανδύαν, ν' ἀποθέσωσι τὰς τοῦ Σουλτάνου ἐπιστολάς ἐπὶ τῆς ἐγγύς τοῦ θρόνου κειμένης τραπέζης καὶ νὰ ἐξέλθωσι βαδίζοντες μὲ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, κλίνοντες πάλιν τρίς ὡς καὶ ὅτε εἰσῆλθον.

Διορισθέντων τῶν πληρεξουσίων τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς οὓς ἐμελλον νὰ διαπραγματευθῶσιν

οἱ τῆς Τουρκίας πρεσβευταί, συνεκροτήθη ἡ πρώτη συνεδρίασις τῇ 10 Φεβρουαρίου, καθ' ἣν ἑκάτεροι ἐπέδειξαν τὰ διαπιστευτήρια αὐτῶν ἐγγράφα, τῇ δὲ 12 ἤρξατο ἡ ἐπὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεως, τῶν Τούρκων πρεσβευτῶν προτεινάντων τὴν ἀπόδοσιν πολλῶν ἀλωθέντων ὑπὸ τῶν συμμάχων φρουρίων καὶ ὀχυρῶν θέσεων. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαιρόμενοι ἐπὶ ταῖς τελευταίαις στρατιωτικαῖς τῶν Χριστιανῶν ἐπιτυχίαις, οὐκ ἴκοντο ν' ἀποδώσωσι τι δὲν διενουῶντο, ἀλλὰ τούναντίον ἀπήτουν καὶ ἀποζημιώσεις τοῦ πολέμου, διὰ τοῦτο οἱ Ὀθωμανοὶ πρεσβευταί, κλείσαντες τὴν διαπραγματεύσιν, εἶπον ὅτι δὲν ἔχουσι πληρεξουσιότητα καὶ ἔστειλαν ταχυδρόμον πρὸς τὸν ἐν Ῥαιδεστῷ διαμένοντα Βεζύρην, ζητοῦντες ὁδηγίας. Καὶ ἐστάλησαν μὲν τοιαῦται, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ ἐφάνησαν τοσοῦτον ἀμείλιχοι, ὥστε οἱ Τούρκοι πρεσβευταί ἠναγκάσθησαν μετὰ τετραετῆ ἀπουσίαν νὰ ἐπανέλθωσιν ἄπρακτοι εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Καὶ ἐξηκολούθησε λοιπὸν ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων πόλεμος, καθ' ὃν συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου καὶ ὁ Μαυροκορδάτος· ἀλλὰ τὰ Τουρκικὰ ὅπλα ὑπῆρξαν ἀτυχῆ, καὶ νέαι προτάσεις εἰρήνης, τῇ μεσολαβήσει τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβων τῆς Ἀγγλίας καὶ Οὐλανδίας, διεβιβάσθησαν παρὰ τῶν Τούρκων τοῖς συμμάχοις. Τέλος ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῆ νέα σύνοδος πληρεξουσίων τῶν διαμαχομένων εἰς Κάρλοβιτς, τῇ δὲ 10 Ἰουλίου

1698 ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Ῥαμῆ Μεχμέτ ἐφένδης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐπέμφθησαν ὡς πληρεξούσιοι τῆς Πύλης ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ. Ἀλλὰ μόλις συνήλθον οἱ πληρεξούσιοι τῶν συμβαλλομένων δυνάμεων, καὶ σπουδαῖαι δυσχέρειαι ἀνεφύησαν περὶ τῶν διατυπώσεων, καὶ περὶ τῶν θέσεων τῶν πληρεξουσίων, διότι ἕκαστος αὐτῶν ἀπῆτει τὴν πρωτοκαθεδρίαν, ὥστε μικροῦ ἐδέησε νὰ διαλυθῶσιν. Ὁ Μαυροκορδάτος λοιπὸν βλέπων τοῦτο, ἐπρότεινε πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερειῶν τὸ ἐξῆς. Νὰ κατασκευάσῃαι τὴν αἰθουσαν τῶν συνεδριάσεων εἰς σχῆμα κυκλοτερές μετ' ὁμοειδῆς θύρας, ὅσοι πληρεξούσιοι ὑπάρχουσιν, αἱ δὲ θύραι νὰ ᾔηνε ἀνεωγμέναι πρὸς τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἔκειτο τὸ κράτος ἐκάστου. Αἱ σκηναὶ ἐπίσης νὰ τεθῶσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κύκλῳ τῆς αἰθούσης, ὥστε τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συνόδου ἕκαστος τῶν πληρεξουσίων, ἐξερχόμενος τῷ αὐτῷ βήματι τῆς σκηνῆς τοῦ ἤθελεν εἰσελθεῖ ταυτοχρόνως μετὰ τῶν λοιπῶν, χαιρετῆσαι καὶ ἀντιχαιρετῆθῃ ὑπ' αὐτῶν καὶ καταλάβει τὴν παρά τὴν θύραν, δ' ἤς εἰσῆλθε, θέσιν.

Δεκτῆς γενομένης τῆς προτάσεως ταύτης, καὶ τῶν διαπραγματεύσεων ἀρξαμένων, ἐκ μὲν τῶν Γερμανῶν ἐλάμβανε τὸν λόγον ὁ Σλικ, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων μόνος ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις ἀνέπτυξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην καὶ ὀξύνοια καὶ ἰκανότητα μεγίστην. Ἰδίᾳ δ' ὅταν οἱ σύμμαχοι ἀπήτησαν τὰ προσκυνήματα τῆς Ἱερουσαλῆμ ὑπὲρ τῶν Φραγκισκάνων καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ἐπὶ τῆς

Χίου δικαιωμάτων τῶν Ἰησουϊτῶν, ὁ Μαυροκορδάτος προσήνεγκε τῇ ὀρθοδοξίᾳ μεγίστην ὑπηρεσίαν καταπολεμήσας ἐντόνως καὶ ἐκμηδενίσας τὰς ἀξιώσεις ἐκείνας. Τέλος μετὰ τριάκοντα ἕξ συνεδριάσεις ἡ εἰρήνη συνωμολογήθη, καὶ ἡ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην διαγωγή τοῦ Ἑλλήνος διερμηνέως τοσοῦτον ἐθαυμάσθη, ὥστε ὁ μὲν Σουλτάνος τῷ ἀπένευμε τὸν τίτλον μαχρέμ-εσράχ (ἐξ ἀπορρήτων) συνεπάγοντα καὶ τὸν τοῦ ἐκλαμπροτάτου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος τῷ ἀπένευμε τὸν τίτλον πρίγκηπος, τῷ ἐδώρησατο πενήκοντα χιλιάδας φλωρίων καὶ ὡς δαίγμα ἰδιαζούσης εὐνοίας τῷ ἀπέστειλε πολυτελὲς σῶμα Βυζαντιδὸς ἐκ τῆς ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκης. Τοῦ πρίγκηπος ὁ τίτλος τῷ ἐδόθη ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης καὶ ἀπετέλει οἰκογενειακὸν μυστήριον μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Ἡ ἐν Κάρλοβιτς γενομένη εἰρήνη, ἀφαιροῦσα πολλὰς ἀπὸ τῆς Τουρκίας χώρας, ἐξήγειρε τοὺς φανατικοὺς Τούρκους, ἡγουμένου τοῦ Δαλταβᾶν πασᾶ κατὰ τῆς συνθήκης, καὶ στάσις ἐξεβράβη κατὰ τῶν διαπραγματευσαμένων αὐτὴν, οἷς ἀπέδιδον πρόδοσίαν τῶν τοῦ κράτους συμφερόντων. Ὁ θάνατος τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπητήτο παρά τῶν στασιαστῶν, καὶ ὁ Σουλτάνος ἤθελεν ἐπὶ τέλος ἀναγκασθῆ νὰ τὸν παραδώσῃ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, εἰμῆ, προλαμβάνων, ἐσώζετο φυγῇ εἰς Σωζούπολιν. Ἐν τούτοις οἱ οἰκοί του ἐδημεύθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ αὐτὸς ἔμεινε κερυμμένος, μέχρις οὗ διαλυθείσης τῆς στάσεως

διὰ τῆς φρονήσεως τοῦ νέου Σουλτάνου Ἀχμέτου, καὶ τῆς ἡσυχίας ἐπανελθούσης, ἐπέστρεφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου, μετρηφισμένος εἰς μοναχόν, ὅτε καὶ ἐπέτυχεν ἀδρᾶ χρημάτων δόσει τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δημευθέντων οἰκῶν του. Δὲν ἐβράδυνε δὲ ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν, παραπλήσιος πρὸς ἥλιον λαμπόντα μετὰ σφοδρὰν καταγίδα.

Τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ὁ Ἀλέξανδρος ἐχρημάτισε μέγας διερμηνεὺς καὶ αἰέποτε διεκρίθη ἐπὶ περινοῖα καὶ ἐξόχῳ πολιτικῇ ἰκανότητι. Ὅποια δὲ ἦν ἡ ἐν γένει τότε κατάστασις τῆς διπλωματίας, τεκμαιρόμεθα ἐκ τῆς παρατεθειμένης ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Γαλλίας Κ. δὲ Νοαντέλ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτοῦ, χρονολογούμενης ἀπὸ 5 Μαΐου 1677.

«Μεγαλειότατε. Τοῦ νέου Βεζύρου Μουσταφᾶ πᾶσά παρασχόντος μοι μίαν συνέντευξιν, μετέβην μετὰ τῆς συνήθους ἀκολουθίας εἰς τὸ μέγαρον αὐτοῦ, ἐκεῖ δ' ἀνῆλθον εἰς μικρὰν τινα αἴθουσαν, ἵνα περιμείνω τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τοῦ μεγάλου μεγάρου, ἐνθα συνεσκέπτετο ἐν συμβουλίῳ. Ἡ ὑπομονή μου, ἀναμένοντος, εἶχεν ἤδη ἐξαντληθῆ, δι' ὅπερ ἵππευσα ἵνα διέλθω τὴν δευτέραν αὐλὴν καὶ ἐκεῖθεν ἀναβῶ εἰς τὸ κατάλυμα τοῦ βεζύρου. Ὅπως δὲ φθάσω ἐκεῖ, διηρχόμενι στοὰς ἀρκούντως στενάς, καὶ ἠναγκαζόμενι νὰ ἀπωθῶ τοὺς Τούρκους, οἵτινες προσεποιούντο ὅτι δὲν μὲ γνωρίζουσιν, ἢ ἔσπευδον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως. Τοὺς ἀπώθουν δὲ διὰ τοιοῦτου

τρόπου, ὥστε ἤθελον πέσει, ἂν δὲν ὑπῆρχον τοῖχοι ἵνα στηριχθῶσιν ἐπ' αὐτῶν, τὸ ὄπειον ὑπέμενον μετὰ μεγάλης ἀνεκτικότητος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Μαυροκορδάτος ἠθέλησέ πως νὰ μετριάσῃ τὴν δικαίαν δυσἀρέσκειάν μου, δραξάμενος αὐτὸν ἐκ τοῦ βραχίονος, τὸν ἠνάγκασα ἐπίσης νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, καὶ εἰσῆλθον οὕτως εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἐκεῖ μοι ἐπαρουσίασαν εἰς τὸ ἄκρον ἐν κάθισμα, ἐξ οὗ ἠννόησα ὅτι τὸ τοῦ Βεζύρου, ἐλθόντος, ἤθελε κατέχει τὴν ἑτέραν ἄκραν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἤθελον ἀναγκασθῆ νὰ τῷ λαλῶ εἰς θέσιν ἀνίσον καὶ παρὰ τὰ εἰθισμένα. Ἐνόμισα λοιπὸν κἀλὸν νὰ προλάβω τὴν νέαν ταύτην περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἔλθω εἰς προσωπικὰς μετὰ τοῦ Βεζύρου ἔριδας. Διὰ τοῦτο, ἅμα εἰσελθὼν ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἀνέβην εἰς τὸν σοφᾶν, καὶ ἔλαβον τὸ κάθισμα ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν προσφερόντων μοι αὐτὸ τριῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες μοι τὸ παρήτησαν λίαν εὐλαβῶς, ἐκπλησσομένοι διὰ τὴν δικαίαν μου ἀγανάκτησιν, ἣτις ἐξεδηλοῦτο ἐπὶ τοῦ προσώπου μου. Τότε ἤλθον νὰ μὲ παρακαλέσωσιν ὅπως καταβῶ ἀπὸ τοῦ σοφᾶ καὶ σταθῶ κάτω, πολλοὶ δὲ ἄνδρες ἐμεσολάβησαν πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ μάτην, διότι ἔμεινα εἰς τὴν θέσιν μου. Αἶρομένης τῆς ἑδρας τοῦ Βεζύρου, τῷ φόβῳ μὴ ἤθελον καθήσει ἐπ' αὐτῆς, ἐγὼ ἀπεκρίθην μὲ τόνον σταθερὸν καὶ ὑψηλὸν ὅτι ἐγνώριζα τὴν θέσιν μου, ὅτι προὔτιμών νὰ ἀποθάνω μᾶλλον ἢ νὰ τὴν ἀφήσω, καὶ ὅτι ἂν ὁ βεζύρης μοι τὴν διεφιλονείκει, ἤθελον ἀποσυρθῆ ἄνευ ἀκροάσεως. Τῷ διερμηνεῖ μου προσπαθῆ-

σαντι νὰ μὲ πρᾶνῃ, ἀπεκρίθη ὅτι εἶνε ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου παντοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ μοὶ προτείνῃ τοιαύτην χαρμηπῆ πρότασιν, ἣν οὐδέποτε ὁ θανὼν βεζύρης ἀπήτησε καὶ εἰς ἣν ἀδύνατον εἶνε νὰ συγκατατεθῶ. Ἄνωφελὴς ἀπέβη ἐπίσης καὶ ἡ ῥητορεία τοῦ μεγάλου διερμηνέως Μαυροκορδάτου. Ἐν τούτοις ὁ βεζύρης, ὅστις μὲ περιέμενεν, ἐλπίζων ὅτι ἤθελον καμφθῆ, ἐξέφρασεν εἰς ὅλους τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ συμβουλίου παρισταμένους ἀξιωματικούς τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως ὑπαχθῶ εἰς τὴν θέλησιν του, καὶ ἐπεμψε πρὸς τοῦτο πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ μὲ πείσωσιν. Οὗτοι ἐρχόμενοι μοὶ ἔλεγον ὅτι μοὶ εὔρον τόπον εἰς τὸν σοφᾶν πλησίον τῆς θύρας, δι' ἧς ἔμελλεν ὁ βεζύρης νὰ ἐξέλθῃ, ὥστε ἤθελον εὐρεθῆ εἰς θέσιν ὑψηλοτέραν αὐτοῦ, ἐξερχομένου· ἀλλὰ τὴν πρότασιν ταύτην, τείνουσαν νὰ μὲ δελεάσῃ, οὐδόλως ἔλαβον ὑπ' ὄψιν. Τέλος ὅταν ὁ Μαυροκορδάτος εἶπεν ἰταλιστὶ «Ὁ μέγας βεζύρης διατάσσει ἵνα τὸ κάθισμά σας καταβιβάσθῃ ἐκ τοῦ σοφᾶ,» ἐγὼ ἀπεκρίθην δυνατώτερον, «Δύναται ὁ μέγας Βεζύρης νὰ διατάξῃ τὸ κάθισμα, ὅπερ τῷ παραιτῷ, οὐχὶ ὁμως καὶ ἐμὲ, ὅστις ἀποσύρομαι εἰς τὸ μέγαρόν μου.» Καὶ ἐξελθὼν ὑπερηφάνως, ἐπέστρεψα οἰκαδὲ ἐν καλῇ τάξει. Τὸ διάβημα τοῦτο, ὅπερ ἐλπίζω νὰ εὐρήτε λίαν ἱκανοποιητικὸν δι' ἐμὲ, μοὶ ἐφάνη ἀπαραίτητον ὅπως περιστείλω τὴν ἔπαρσιν τοῦ βεζύρου καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὑπουργείας του τῷ δώσω νὰ ἐννοήσῃ ὁποῖαν ἰδέαν πρέπει νὰ ἔχῃ περὶ ἐμοῦ.»

Ἐτερον γεγονός, οὐχ' ἦττον περίεργον, καταδεικνύον τὴν διπλωματικὴν ἀβρότητα τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐπῆλθε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐπίσκεψιν ἐτέρου Γάλλου πρεσβευτοῦ, τοῦ Κ. δὲ Φεβρίολ, ἣν ὁ Τουρνεφόρτιος ἐν τῇ δωδεκάτῃ τῶν πρὸς τὸν κόμητα τοῦ Βουσαρτρὸν ἐπιστολῶν του λεπτομερῶς ἐκτίθησι.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1669 ὁ ῥηθεὶς πρέσβυς, ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠθέλησε, κατὰ τὰ εἰθισμένα, νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸν Σουλτάνον ὅπως προσφέρῃ πρὸς αὐτὸν τὰς προσρήσεις τοῦ βασιλέως του. Μετέβη λοιπὸν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, καὶ ἀφοῦ ἐπεσκέψατο τὸν μέγαν Βεζύρην, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, συνοδούμενος ὑπ' ἄλλων τε πολλῶν Τούρκων μεγιστάνων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διερμηνέως Μαυροκορδάτου. Ἐνῶ δὲ εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰς τῶν ὑπαλλήλων, ἐξωργισμένος κατὰ τοῦ πρέσβεως διότι συνοδεύων αὐτὸν δὲν ἔλαβε παρ' ἐκείνου τὰς τιμὰς, ἃς ἀπῆτει, εἶπε πρὸς τὸν μέγαν διερμηνέα ὅτι ὄφειλεν ὁ Κ. δὲ Φεβρίολ πρὶν ἢ παρουσιασθῆ εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ ξίφος του. Ὁ Μαυροκορδάτος, θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸ πρᾶγμα, ἀντέλεξεν εἰς τὸν ὑπάλληλον ἐκεῖνον ὅτι τὸ τοιοῦτο οὐδόλως ἔβλαπτε, καθόσον τὸ ξίφος ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸν μανδύαν(καφτάνι) τοῦ πρέσβεως· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὑπάλληλος ἐπέμενε μετὰ κραυγῶν, ἀπειλῶν ν' ἀναφερθῆ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Βεζύρην, ὁ μέγας διερμηνεὺς, πλησιάζας τὸν πρέσβυν μετὰ λύπης τῷ παρετήρησεν ὅτι δὲν ἐ-

δύνατο νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸν Σουλτάνον μετὰ ξίφους, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐκζωσθῆ αὐτό. Ὁ πρέσβυς πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν, ὅτι καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ πρέσβεις εἶχον μετὰ ξίφους παρουσιασθῆ εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι τὸ ξίφος ἀπετέλει μέρος τῆς Γαλλικῆς στολῆς καὶ ἐπομένως οὐδόλως συγκατετίθετο νὰ τὸ ἐκβάλῃ. Τῶν λόγων τούτων περιελθόντων εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην, ἐκεῖνος διεμήνυσεν ἐπίσης εἰς τὸν πρέσβυν ὅτι ἀδύνατον ἀπέβαινε μετὰ ξίφους νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν Σουλτάνον. Ὁ πρέσβυς ἐπανέλαβε τὰς προτέρας ἐνστάσεις του, ὅτι δηλονότι καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ πρέσβυς τῆς Γαλλίας δὲ Σατωνέφ ἔφερε ξίφος παρουσιασθεὶς, καὶ ὅτι ἐνόμιζεν ἀναρμόδιον νὰ προσέλθῃ εἰς ἡγεμόνα τόσον μέγαν, ὅσος ὁ Σουλτάνος, χωρὶς νὰ φέρῃ ἅπαντα τὰ ἐμβλήματα τῆς ἀξίας του. Ἡ ἔρις αὕτη διήρκεσε μίαν ὀλόκληρον ὥραν, τοῦ Μαυροκορδάτου διαβιβάζοντος τοὺς λόγους ἑκατέρωθεν· τέλος ὁ Βεζύρης βλέπων τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πρέσβεως, τῷ ἐπρότεινε νὰ εἰσέλθῃ ἀνευ ξίφους καὶ ὅτι αὐτὸς ἀνεδέχετο νὰ πείσῃ τὸν Σουλτάνον ἵνα γράψῃ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ὑπὲρ αὐτοῦ, ἂν ἐκεῖνος ἐθεώρῃ ὡς σφάλμα τὸ ὅτι ἐξεζώσθη ὁ πρέσβυς του τὸ ξίφος. Ὁ πρέσβυς ἀπήντησεν ὅτι ἡ Πύλη ἐδύνατο νὰ παραλλάξῃ τὸ τυπικὸν τῶν τελετῶν τῆς, πρὸς ὃ οἱ διάδοχοί του ὤφειλον βεβαίως νὰ συμμορφωθῶσιν, ἀλλ' αὐτὸς οὐδόλως συγκατετίθετο νὰ ἐλαττωθῆ τῶν προκατόχων αὐτοῦ, πράττων ὅ,τι ἐκεῖνοι δὲν ἔπραξαν. Ἐν τούτοις ὁ βεζύρης βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ

Κ. δὲ Φεβρίδω τῷ εἶπεν ὀριστικῶς ὅτι μετὰ ξίφους δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὸν Σουλτάνον. Πρὸς ταῦτα δ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθη, ὅτι λυπεῖται μὲν πολὺ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἀδυνατεῖ, διὰ ν' ἀπολαύσῃ αὐτὸς τὴν εὐτυχίαν τῆς θεᾶς τοῦ Σουλτάνου, νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἡγεμόνα του, νὰ ἐξευτελίσῃ δὲ καὶ ἑαυτὸν· προὔτιμα δὲ μᾶλλον νὰ παραδώσῃ τὴν ζωὴν ἢ τὸ ξίφος. Ὁ Μαυροκορδάτος μὴ γνωρίζων τί νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, προσεπάθει νὰ συνδιαλλάξῃ τὸν τε πρέσβυν καὶ τὸν μέγαν βεζύρην· ἀλλὰ διαταχθεὶς νὰ ὀμιλήσῃ ἀπειλητικώτερον πρὸς τὸν πρῶτον, ἐλθὼν εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀνάπτει πυρκαϊὰν δυσκόλως σβεσθησομένην, ἥς αὐτὸς ἔσεται ὑπεύθυνος. «Τόσω τὸ χειρότερον διὰ τὸν ἀσθενέστερον, ὑπέλαβεν ὁ πρέσβυς, ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ παραιτήσω τὸ ξίφος μου ἢ μετὰ τῆς ζωῆς μου, διότι πρὸς αὐτὸ συνδέεται ἡ τιμὴ τοῦ χαρακτῆρός μου.» Ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβὰς ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γιανιτζάρων, ἠθέλησε νὰ τὸν πείσῃ λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς, καὶ τοι περιβεβλημένος μέγα ἀξίωμα, οὐδέποτε εἰσῆρχετο μεθ' ὄπλων εἰς τὴν αἵθουσαν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος μέγας βεζύρης ἀφωπλίζετο εἰσερχόμενος. Μετὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Γιανιτζάρων παρενέβησαν ἕτεροι σατράπαι καὶ μεγιστάνες ἐπαναλαμβάνοντες τὰ αὐτά· ἀλλ' ὁ πρέσβυς ἔμεινεν ἀμειλικτος, λέγων ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπήκοοι καὶ ὤφειλαν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τοὺς ἐγγχωρίους νόμους, ἐνῶ αὐτὸς, ὢν ἀντιπρόσωπος ξένου ἡγεμόνος, οὐδόλως ὑπήγετο εἰς αὐτούς.

Ἐν τούτοις εἶχεν ἔλθει ἡ ταχθεῖσα πρὸς ἀκρό-
 ασιν ὥρα πρὶν ἢ λυθῆ ἔτι ἡ ἔρις· προσεκλήθη λοι-
 πὸν ὁ πρέσβυς νὰ μεταβῆ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ,
 φέρων τὸ ξίφος του. Ἄλλ' ἐνῶ ἠτοιμάζετο νὰ εἰσ-
 ἔλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς, στραφεὶς
 παρετήρησεν ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῆς συνοδείας του τὸν
 ἠκολούθει, διότι οὗτοι εἶχον, παρὰ τὰ εἰθισμένα,
 ἐμποδισθῆ νὰ τὸν συνοδεύσωσιν. Ὑπονοήσας λοι-
 πὸν ὅτι τεκταίνεται τι κατ' αὐτοῦ, ἔφερε τὴν ἀρι-
 στεράν εἰς τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους, κρατῶν τῇ δε-
 ξιά τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐπιστολὴν τοῦ βασι-
 λέως· ἀλλ' ἐνῶ εἰσῆρχετο, ἔχων ἐκατέρωθεν δύο
 σωματοφύλακας, ὡς ἐγένετο εἰς ὄλους τοὺς ξέ-
 νους πρέσβεις, πλησιάσας αὐτὸν τρίτος τις, ἔχων
 γιγάντειον ἀνάστημα, ἔφερε μεθ' ὀρμῆς τὴν χεῖρά
 του πρὸς τὸ ξίφος του ὅπως τοῦ τὸ ἀφαιρέσῃ.
 Πλήρης ὀργῆς διὰ τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην ὁ πρέ-
 σβυς ὤθησε διὰ τῆς χειρὸς πρῶτον, καὶ ἐλάκτισε
 διὰ τοῦ ποδὸς ἔπειτα τοσοῦτον σφοδρῶς τὸν γί-
 γαντα ἐκεῖνον, ὥστε ἐρρίφθη σχεδὸν τέσσαρα βή-
 ματα μακρὰν αὐτοῦ. Ἐκραύγασε δὲ τότε πρὸς τὸν
 Μαυροκορδάτον· «Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν παρα-
 βιάζετε τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν;» Μετὰ τοῦτο
 ἰδὼν ὅτι ὁ γίγας μεθ' ὀρμῆς ἤρχετο κατ' αὐτοῦ,
 ἀπώθησε τοὺς ἐκατέρωθεν αὐτοῦ σωματοφύλακας,
 καὶ ἐφελκύσας τὸ ξίφος ἠρώτησε τὸν Μαυροκορ-
 δάτον, ἂν ἦσαν ἐχθροί. Ὁ μέγας διερμηνεὺς, ἀ-
 γνοῶν τί νὰ εἴπῃ, ἔμενε σιωπηλός· ἐνῶ δὲ ὁ πρέ-
 σβυς, λαβὼν θέσιν ἀμύνης, ἠτοιμάζετο ν' ἀπο-
 κρούσῃ τὴν προσβολὴν, ἀφῆκε ἐλθόν ὁ ἀρχηγός

τῶν Εὐνούχων, προσέταξεν οὐδεμίαν μὲν εἰς τὸν
 πρέσβυν νὰ ἐπενεχθῆ βία, ἀλλ' ὅτι ὄφειλε νὰ ἐξέλ-
 θῃ τῶν ἀνακτόρων ἂν δὲν συγκατετίθετο νὰ ἐκ-
 ζωσθῆ τὸ ξίφος του. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ πρέ-
 σβεως ὅτι οὐδὲ δύναται, οὐδὲ θέλει νὰ πράξῃ
 τοῦτο, ἡ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἀκρόασις τῷ ἀπη-
 γορεύθη, δι' ὅπερ ἐκεῖνος ἐξαγαγὼν τὸν μανδύαν,
 ὃν εἶχε περιβληθῆ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν, καὶ
 προσκαλεσάμενος τοὺς ἀνθρώπους τῆς συνοδείας
 του, ἐξῆλθε τῶν ἀνακτόρων, παραλαβὼν, τῇ αι-
 τήσει τοῦ μεγάλου βεζύρου, καὶ τὰ δῶρα ἅτινα
 εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως
 του πρὸς τε τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς ὑπουργοὺς
 αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑνετῶν πόλε-
 μον, ἡ δημοκρατία, ἀναγορεύσασα ἀρχιστράτηγον
 τὸν Ἀντώνιον Ζήνωνα, ἐξέπεμψεν αὐτὸν μεθ' ἰκα-
 νῆς δυνάμεως πρὸς κατάκτησιν τῶν νήσων τοῦ
 ἀρχιπελάγους· ἀφικόμενος λοιπὸν οὗτος εἰς Χίον
 καὶ πολιορκήσας ἐκυρίευσεν αὐτήν. Ὅπόσας δὲ βιαι-
 οπραγίας διέπραξαν οἱ καλούμενοι ἐκεῖνοι Χριστια-
 νοί, ἀλλὰ πράγματι ὄντες καὶ τῶν βαρβάρων βαρ-
 βαρώτεροι, ἢ τε ἱστορία ἀφηγεῖται, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀ-
 λέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐν μιᾷ τῶν πρὸς τὸν
 ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, ἐν Χίῳ τότε ὄντα καὶ τὴν
 ἄλωσιν τῶν Ἑνετῶν αὐτῷ ἐξαγγείλαντα, ἐπιστο-
 λῶν του περιπαθῶς ἐκτραγωδεῖ· «Συναπερβύθη ἄρα,
 γράφει ὁ ἀγαθὸς διερμηνεὺς, καὶ συνεχλύσθη καὶ
 Χίος τῷ χέσματι τοῦ ὑπάρχοντος πολέμου, Χίος,
 τὸ ἀμιγές καὶ ἀνόθευτον λείψανον τῆς πάσης Ἑλ-

λάδος, Χίος τὸ ἄσυλον τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας, τῶν ἐν τῷ πεγάλει νήσων ἢ εὐανθεστάτη βασιλις, ὁ ἐπίγειος παράδεισος, τὸ τῆς οἰκουμένης ἐμπόριον. Ἄρα γε περίεστιν ὁ πατρῷος οἶκος, ἄρα γε πνέουσιν ἔτι οἱ τὸ γένος ἐγγυτάτω; Τί γέγονασι τὰ θήλαα, τί τὰ βρέφη, οἷς ἱκανὸν εἰς ἀποψυχὴν πάθος τὸ δείγμα τοῦ παθήματος;» Καὶ ἐκτραγωδῶν τὴν ἀγριότητα καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἑνετῶν, οἰκτεῖρει τοὺς Χίους οὐχὶ μόνον δι' ὅσα ὑπέστησαν δεινὰ, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα ἔμελλον προσέτι νὰ ὑποστῶσιν, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἤθελον ἀνακτῆσαι τὴν νῆσον.

Καὶ ὄντως ὅ,τι προέβλεπεν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τέλους. Οἱ Ἑνετοὶ, μὴ δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Χίου κυριαρχίαν αὐτῶν, προσεβλήθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Τοῦρκων: ἀντὶ δὲ πάσης ἡμετέρας ἀφηγήσεως, παρατιθέμεθα αὐτολεξεί τὰ κατὰ τὴν Χίον ἐκ τοῦ ἀνεχδότου συγγράμματος Καισαρίου τοῦ Δαπόντε.

«Τότε ἐκίνησε πάλιν, λέγει ὁ Καισάριος, ὁ Σουλτάν Ἀχμέτης εἰς τὸν μετὰ τῶν Νεμτζῶν πόλεμον, καὶ εἰς τὴν στρατὸν τὸν ἤλθεν εἰδήσις πῶς οἱ Βενετζιάνοι πηγαίνοντες εἰς τὴν Χίον τὴν ἐπολιόρκησαν καὶ τὴν ἐπῆραν. Εὐρέθη καὶ ὁ βασιλικὸς στόλος εἰς τὴν Χίον, ὄντας καπετὰν Πασᾶς ὁ Δαμάτ Χασᾶν πασᾶς, μὲ εἴκοσι γαλοῦνια καὶ εἴκοσι τρία κάτεργα καὶ δὲν ἐστάθη νὰ πολεμήσῃ, μόνον ἐπῆρε τὴν ἀρμάδα καὶ ἀνεχώρησε, καὶ οὕτως ἐπάρθη ἡ Χίος.

«Μαθῶν ὁ βασιλεὺς τὴν ἄλωσιν τῆς Χίου ἐμή-

νυσε τὸν ἐπίτροπον ὅτι νὰ κάμῃ παντοῖα τρόπων νὰ τὴν πάρῃ ὀπίσω, καὶ εὐθὺς ὁ ἐπίτροπος ἔξωσε τὸν καπετὰν πασᾶν Δαμάτ Χασᾶν πασᾶν καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔκαμε τὸν Χουσεῖν πασᾶν Ἀμιτζαογλοῦ.

«Τότε ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ὁ Μισιρλόγλους ὅπου ἦτον ἀνατολὸν μπειλέρμπεης μὲ τὰ στρατεύματα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἤξεν ἄροντάς τον ὁ ἐπίτροπος πῶς ἔχει τὴν πρᾶξιν τῆς θαλάσσης μὲ τὸ νὰ ἐστάθῃ καὶ ἄλλοτε καπετὰν πασᾶς τὸν ἔκαμε σερασκέρην ἐπάνω εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀρμάδα, καὶ ἔκαμεν ἐπάνω εἰς τὰ γαλοῦνια προεστῶν τὸν Μετζομόρτον, ἤγουν καπετὰν δὲ λὲ νάβι, καὶ πηγαίνόμενος εἰς ταῖς Φώκαις διὰ ξηρᾶς ὁ Μισιρλόγλους, εὗρεν ὅλην τὴν βασιλικὴν ἀρμάδα καὶ τὴν ἀρμάτωσε μὲ ὅλα τὰ πρὸς πόλεμον χρειαζόμενα.

«Τότε ἀπέθανεν ὁ Σουλτάν Ἀχμέτης καὶ ἀνέλαβε τὸν βασιλικὸν θρόνον ὁ Σουλτάν Μουσταφᾶς ὁ ἀνεψιὸς του, ὁ υἱὸς τοῦ Σουλτάν Μεχμέτη, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς καθὼς ἔγινε βασιλεὺς, εὐθὺς ἔστειλε χάτι σερίφι εἰς τὸν Μισιρλόγλου, πῶς ἐξάπαντος τὴν Χίον νὰ τὴν πάρῃ, καὶ ἔτζι ἀρματώθησάν ἐκ δευτέρου καὶ ὑπῆγαν πάλιν εἰς τὴν Χίον, καὶ εὐγῆκαν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Βενετζιάνους καὶ μόνον μίαν φορὰν ἔρριψαν τὰ κομμάτια του, καὶ ἀνεχώρησαν εὐθὺς οἱ Βενετζιάνοι ἀπὸ τὴν Χίον καὶ μὲ τόσῃν βίαν ἐφυγον, ὅπου εἰς τὰ χωρία ἔξω ἀπέμειναν ἕως ὀκτακόσιοι σουλδάτοι, μὴ προφθάσαντες νὰ τοὺς συμπεριλάβουν καὶ τοὺς ἐσκόλαβωσαν ὅλους, καὶ ἓνα γαλοῦνι ὅπου εἶχε μὲ-

σα ζαχιρέν και γυναίκας, θέλοντας νά εὔγη ἔξω ἀπό τὸ μογάζι ἐκάθησεν εἰς ταῖς πέτραις, και βλέποντες οἱ ἐν αὐτῷ τὴν ἀνάγκην, ὁποῦ δὲν ἠμποροῦσαν νά υπάγουν οὔτε ἐμπρός, οὔτε ὀπίσω, εὔγαλαν φλάμπουρον βέρας, και δὲν τὸ ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι, μετὸ νά ἦτον χωρὶς τὸ θέλημά τους, και τοὺς ἐσκλάβωσαν ὅλους. Ἄφησαν ἀκόμη τέσσαρα μαγαζία γεμάτα φορέματα, παξιμάδια και ἄλλον ζαχιρέν, μετὸ νά μὴν φθάσουν νά τὰ πάρουν.

«Ἄφησαντες οἱ Βενετζιάνοι τὴν Χίον και φυγόντες ἔκαμαν μίαν κατασκευὴν. Ἐσκαψαν λαγούμια τριγύρω εἰς τὸ κάστρον και τὰ ἐγέμισαν μπαροῦτι και ἔβαλαν φιτίλια ἀναμμένα εἰς διορίαν ὅτι μετὰ τόσας ὥρας ὅταν ἔμβουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ κάστρον νά πιάσουν. Ἐβούλησαν ὅλα τὰ καικια διὰ νά μὴν ἔχουν οἱ ἐντόπιοι μετ' ἐτι νά ἔβγουν εἰς προὔπαντησιν τοῦ Μισιρλόγλου νά φανερώσουν και τὰ λαγούμια· οἱ ἄρχοντες ὁμως τῆς Χίου εἶχαν κρύψει ἓνα καικι, μετὸ τοῦτο ὑπῆγαν εἰς τὴν ἀρμάδα, και ἐπροσχύνησαν λέγοντες και τὴν τῶν Βενετζιάνων κατασκευὴν, και ἔτζι ἔστειλαν και τὴν ἐκυρίευσαν. Ἐκαμεν ὁ Μισιρλόγλος διὰ μέγαλον καλὸν εἰς τοὺς ἐντοπίους ὁποῦ δὲν ἀφῆκε τὰ στρατεύματα νά εὔγουν ἔξω εἰς τὸ νησί, διὰ νά μὴ ληληλατήσουν τὸν τόπον και ἔτζι ἐγύρισεν ὀπίσω μετ' ἐμάλλην φήμην και ἔπαινον.»

Ἐν τούτοις ἡ ἄλωσις τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν εἶχε διεγείρει τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῆς νήσου ταύτης, και οὐδεὶς γινώσκει τί ἤθελεν

ἐπέλθει, εἰ μὴ Ἄλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος παρενέβαινε δραστηρίως ὑπὲρ τῶν Χίων, ἀποστειλάντων και πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅπως πράύνωσι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Περὶ τῆς παρεμβάσεως ταύτης, ἰδοῦ τί ἔγραφεν ὁ μέγας διερμηνεὺς πρὸς τοὺς δεπουτάτους τῆς Χίου.

«Ὅποσα τοῖς πρέσβεσιν ὑμῶν συναντελαβόμην και συνηγωνισάμην τοῖς ἐναγχος ἀφικομένοις εἰς τὴν μοναρχικὴν πύλην και ποτνωιμένοις ὅπως διὰ βασιλικῶν νέων συμβολαίων, τὴν πρὶν ἀναλάβητε αὐτονομίαν και ἐλευθερίαν, ὧν ἐξεπεπτώκειτε τῇ ὑποχρεώσει και καταδυναστεία τῶν Ἐνετῶν, αὐτά τε τὰ πράγματα και ὁ τῶν πρέσβειων λόγος, ὁπόταν ἐπανέλθωσιν, ἐπιδηλώσει σαφῶς· ἡ γὰρ ἡμῶν ἀφήγησις κόμπων ἔξει πολὺν, εἰ και μείω τοῦ μεγέθους τῶν συμπεπραγμένων. Ὑμεῖς δὲ τῆς ὑπαρχούσης εὐπορίας τὰς χάριτας ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαῖς ὠμολογηχότες, τῇ χρεία πάλιν ἐξεσθέ με προθυμότατον. Ἐρῶσθε.»

Ἀποθανοῦσα εἰς ἀχμαίαν ἔτι ἡλικίαν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Σουλτάνα, τῷ κατέλιπε τρεῖς υἱούς, τὸν Σκαρλάτον, ἀποθανόντα πρὸ τοῦ πατρὸς μικρὸν μετὰ τὸν γάμον αὐτοῦ μετὰ Ἰλίγκας τῆς θυγατρὸς Κωνσταντίνου βόδα Βασσαράβα, τὸν Νικόλαον και Ἰωάννην, ἐναλλάξ αὐτὸν εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα διαδεξαμένους, ὡς ἐν τοῖς κατωτέρω ρηθήσεται, και δύο θυγατέρας τὴν Λοξάνδραν νυμφευθεῖσαν ἐν Ἀδριανουπόλει τὸν Ματθαῖον βειζαδὲ Γρηγόρβοδα, ἀνδρα οἰνοπότην και ἄσωτον, εἰς Κύπρον δ' ἐν ἐξορίᾳ τελευτήσαντα,

καί τὴν Ἑλένην. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, ἑβδομηκοντούτης ἤδη ὢν, καὶ ὑπὸ ποδαλγίας δεινῆς πάσχων, αἰσθανόμενος δὲ τὸ τέλος αὐτοῦ προσεγγίζον, προσεκαλέσατο περὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ τοὺς σικεῖους τοῦ πάντας καὶ συμβουλευσας αὐτοῖς τὰ δέοντα, διέταξε τὰ τῆς κηδείας αὐτοῦ νὰ γείνωσιν ἄνευ πολυτελείας καὶ ματαιότητος, συνέταξε καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτάφιόν του ἐπίγραμμα, καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν τέκνων του ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, ἐν ἔτει 1709, λιπὼν τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.

Καί τοι ἐν ἀδιαλήπτοις πολιτικαῖς μερίμναις κατατρίψας ὁ Ἀλέξανδρος τὸν βίον, δὲν ἠμέλησεν ὅμως καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν Μουσῶν, καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ τὸν δεικνύουσιν ἓνα τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Συνέγραψε δὲ ταῦτα.

De instrumento respirationis et circulatione sanguinis 1664. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέδειξε βασιμώτερον πάντων τῶν προκατόχων του τὴν διὰ τῶν πνευμόνων κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, βεβαιώσας τοῦτο διὰ πολυπληθῶν παραδειγμάτων καὶ εἰκρῶν ἀποδείξεων. Οἱ Τούρκοι, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐννοήσωσι τὴν θεωρίαν τῆς τοῦ αἵματος κυκλοφορίας, ἐξέλαβον ὡς μάγον τὸν Μαυροκορδάτον· οὗτος δὲ, ὅπως διασκεδάσῃ τὴν πρόληψιν ταύτην, ἐξέδωκεν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ ἴδιον περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος πόνημα, ὅπερ πιθανῶς ἦτον ἐπιτομὴ τοῦ Λατινιστὶ ἐκδοθέντος. Τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο

ἐξεδόθη πολλάκις ἐν τε Ἰταλίᾳ, Βελγίῳ καὶ Γερμανίᾳ.

Ἱστορίαν τῶν Ἰουδαίων μέχρι τοῦ ΙΖ. αἰῶνος, ὑπὸ τὸν ἐξῆς τίτλον ἐκδοθεῖσαν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1716 «Ἱστορία Ἱερὰ, ἤτοι τὰ Ἰουδαϊκὰ κατ' ἐπιτομὴν, συγγραφέντα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ μεγάλου Λογοθέτου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐξ Ἀπορρήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὁθωμανῶν, καὶ διὰ δαπάνης τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας, κυρίου κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Βοεβόδα, τοῦ σοφωτάτου υἱοῦ αὐτοῦ, νεωστὶ τυπωθέντα ἐν τῇ Σεβασμίᾳ Μονῇ τῶν Ἁγίων Πάντων, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου Μητροπολίτου κυρίου Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰθρηρίας, πρὸς τὸ διανέμεσθαι δωρεὰν τοῖς εὐσεβέσι, διὰ ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν, ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ Λογιωτάτου κὺρ Ἰωάννου τοῦ Ποστελνίκου. Ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας αψις'. κατὰ μῆνα Αὐγούστον, παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Διονυσίου τοῦ Φλώρου» εἰς 4^{ον} σελ. τπδ'. ἄνευ τῶν ἐκ 32 σελίδων προλεγομένων.

Ἑρμηνείαν εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους, μῆπω ἐκδοθεῖσαν.

Ῥητορικὴν, τοιαύτην φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν. «Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου μεγάλου ῥήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κυρίου Ἀλεξάν-

δρου, Ιατροῦ τε ἀρίστου τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τέχνης ῥητορικῆς κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν.» Σώζεται χειρόγραφος ἐν τῇ Ἀθήνῃσι βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Γραμματικὴν οὕτως ἐπιγραφομένην «Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὀθωμανῶν, γραμματικὴ περὶ συντάξεως, ἐπιμελεία καὶ διορθώσει Ἀλεξάνδρου Καγκελαρίου τοῦ Ἱατροφιλοσόφου. Ἐνετίῃσι 1745 παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ.»

Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τόμους τρεῖς, ἦν ὁ μὲν Δημήτριος Προκοπίου ἀριθμεῖ ὡς ἴδιον τοῦ Μαυροκορδάτου σύγγραμμα, ὁ δὲ Ζαβίρας λέγει μεταφρασὶν ἐκ τῆς τοῦ Λιβίου συγγραφῆς. Μέρος ταύτης εὔρηται παρὰ τῷ ἐνταῦθα Κ. Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ.

Πολιτικὰς μελέτας δημοσιευθείσας ὑπὸ τίτλῳ «Φροντίσματα τοῦ ἐκλαμπροτάτου αἰοιδίμου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα, ἀναλώμασι τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ εὐγενεστάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Μουρούζη Βοεβόδα. Ἐν Βιέννῃ 1805.»

Λόγον ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς Γερμανοὺς πρεσβευτικόν.

Διαφόρους φιλοσοφικὰς μελέτας, οἷον μεταφυσικὴν, λογικὴν κλ. μήπω ἐκδοθείσας.

Δύο εὐχὰς, τὴν μὲν τοῦ ὄρθρου, τὴν δὲ μετὰ τὸ ἀπόδειπνον.

Ἐπιστολὰς πολυαριθμούς, ὧν ἑκατὸν πενήκοντα εἶδεν ὁ Ζαβίρας παρὰ τῷ ἔφημερίῳ τῆς ἐν Βιέννῃ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας Γαβριήλ, ἔνιαι δὲ συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1804, τυπωθῆν ἐν τῷ τοῦ Πατριαρχείου τυπογραφείῳ ἐπιστολάριον.

Τοιοῦτος ἐγένετο ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος ἀνὴρ, «δαιμόνιος, ὡς λέγει ὁ πολὺς Εὐγένιος, καὶ πολλὰ μὲν ἐκ στόματος διδάξας, πολλῆς δὲ καὶ παντοίας ιδέας συγγράμματα καταλιπὼν, περὶ οὗ τὸ μὲν τι διὰ τὸ περιὸν τῆς γνώσεως ὕψος, τὴν φιλοσοφικὴν καθέδραν ἐν Κωνσταντινουπόλει κοσμήσαι λαχόντος, τὸ δὲ καὶ διὰ βάθους φρονήσεως πολιτικῆς τὴν τε τοῦ μεγάλου ἐρμηνεύς λειτουργίαν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀναδεδειγμένου, ἐξῆς δὲ καὶ τὴν ἐξ ἀπορρήτων τάξιν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν πιστευθέντος, ἔργον ἂν εἴη κρῖναι πότερόν τις ἄρα ἐπ' αὐτῷ τὸν ἐν τοῖς φιλοσοφοῦσιν οὕτω πολιτευσάμενον ἢ γοῦν τὸν οὕτως ἐν τοῖς πολιτευομένοις φιλοσοφήσαντα τάξει προτέρον.» Ἰερόθεος δὲ ὁ μητροπολίτης Δρύστρας, παραβάλλων αὐτὸν πρὸς τὸν ὁμώνυμον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα, τῷ ἐποίησε τοὺς ἐπομένους στίχους.

Ἦυχετο γῆ Μακεδῶν ἐπ' Ἀλεξάνδρῳ Βασιλίῃ,
Ἦρξε γὰρ Εὐρώπης, ἦδ' Ἀσίας πολέμοις.
Νῦν δέ γε Βυζαντίς πλέον εὐχεται ἥπερ ἐκείνη,
Ἄλλον Ἀλέξανδρον κρείσσονα γειναμένη.
Ἄντολιν τε δύσις τε καὶ Εὐρώπῃ γὰρ αἰεῖδει,
Ἦτε ὑπὲρ βορέην ἔξοχα τοῦδε κλέα.

Κείνος ἐν ὄπλοις, οὗτος ἐν ἰδμοσύνη μέγ' ἄριστος,
 Γαίης ὠφελῶν πείρατα πάντα λόγοις.
 Κείνος Ἄριστοτέλους συγγράμμασιν αἰὲν ἐχρήτο,
 Τῶν τούτου χατέει, χ' ὅ κλέος ἐν σοφίῃ.
 Κείνος ἐνὶ πτολέμοις μερόπων χέεν αἵματα, οὗτος
 Στήσατο πρεσβεύσας αἵματοέντα ῥόον.
 Ἔς γε μάχας κείνος ὀξύς ποτε ἤδετο εἶναι,
 Πείσεν ὀδ' εἰρήνην πάντας ἀνακτας ἄγειν.
 Κείνος μὲν πολλὰς κτείων αἰδι προΐαπτεν,
 Οὗτος ἀκεστορήν σώετο ἐκ θανάτου.
 Οὐ τέκε κείνος ὁμοῖον ἑαυτῷ φίλτατον υἷα,
 Οὗτος οἱ ἐμπερέας καὶ φρενὶ καὶ σοφίῃ.
 Ὦν ὁ μὲν ἐνδουκέως γῆς Μολδοβίτης ποτὲ ἄρξας,
 Νῦν Οὐγγροβλαχίας σκῆπτρον ἔχει ζαθέης.
 Νικόλαος κλήσιν, μάλα δ' ἔξοχος ἡγεμονίων,
 Κλειτὸς ἐπ' εὐσεβείῃ, ἐν τε δικασπολίαις.

Γ'.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

1689—1709.

Ζῶντα ἔτι τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ὑπὸ δεινῆς
 ποδαλγίας, ὡς προείπομεν, μαστιζόμενον, ἀνεπλή-
 ρου, μᾶλλον δὲ διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηγείας
 ἀξίωμα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος, ἐφάμιλλος πάντως
 καὶ τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς παιδείας τοῦ πατρὸς
 ὧν. «Οὐπω γὰρ ἔλκων ἔτος τὸ εἰκοστὸν, λέγει
 περὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος, πολὺς μὲν ἦν

θεωρία καὶ πράξει, τοῦ Δανιήλ οὐκ ἀπολειπόμενος,
 πολὺς δ' ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ ῥητορείᾳ, ἐν πολλαῖς
 διαλέκτοις τῷ πατρὶ παρεξεταζόμενος, μάλιστα δὲ
 τὴν Ἑλλάδα καὶ πάτριον, τὴν τε Λατινίδα καὶ τὴν
 Ὀθωμανικὴν οὕτως ἐς ἄκρον ἐξηκριβώσατο, καὶ
 ταῦτα χρόνου μακροῦ μὴ δεηθεὶς μηδ' ἐκδημίας
 πρὸς ἀλλοτρίαν στείλαμενος, ἀλλ' οἴκοι μένων
 κὰν τῇ πατρίδι, ὥστε τοὺς μὲν Λατίνους αὐτὸν
 τῆς Λατινίδος ὑπερθαυμάζειν, τοὺς δ' Ὀθωμανοὺς
 τῆς οἰκείας φωνῆς καὶ τῆς ἄλλης παιδείας, διὰ
 τιμῆς ἄγαν καὶ νῦν ἔχειν τὸν ἄνδρα, οὐχ ὅπως
 τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς προὔχοντας, καὶ
 δὴ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ἦνίκα γὰρ χρηματί-
 ζων ἦν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος, κατὰ γε τὴν
 αὐτῶν διάλεκτον, εὖ μάλα προχείρως ὁ ἄμα καὶ
 στρογγύλως, καὶ εὐήχως ἀποστοματίζων, καὶ εὐ-
 φραδῶς μετὰ συννοίας προφέρων τὰ λεγόμενα, εἰς
 θάμβος ἦγε πάντας καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα,
 πολλῆς ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῆς εὐγλωτίας καὶ ἡδονῆς
 αἰσθάνομενον τῆς ἰδίας διαλέκτου » Ὁ Νικόλαος,
 τοιοῦτος ὧν, διετέλεσεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη διερμη-
 νεύς, καθ' ἃ, ὑπερέχων πολλῷ τῷ μέτρῳ τοῦ πα-
 τρὸς αὐτοῦ ἐπὶ μεγαλοφυΐᾳ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ,
 ἀνέπτυξε τασαύτην δραστηριότητα καὶ λεπτόνοιαν
 κατὰ τὰς διαφόρους ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς τοῦ
 κράτους ὑποθέσεις, καὶ τασαύτην ὑπὲρ τῶν πα-
 σχόντων αὐτοῦ ὁμογενῶν μέριμναν, ὥστε ὅσω ἀπ-
 ἐλάμβανε τὴν ὑπόληψιν τῶν μεγιστάνων Ὀθω-
 μανῶν, τοσοῦτω ἐκέκτητο καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων
 εὐγνωμοσύνην.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σπουδαῖαι ταραχαὶ εἶχον συμβῆ εἰς διάφορα τῆς Μολδαυίας μέρη, ἡ δὲ Πύλη, ἔξοχον τρέφουσα πρὸς τὸν μέγαν διερμηνέα εὐνοϊαν, τῷ ἀνέθηκε τὴν τῆς χώρας ἐκείνης ἡγεμονίαν· ἐβράδυνεν ὁμως ν' ἀναλάβῃ τὰς ἡνίας τῆς διοικήσεως ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος τότε θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Μεταβάς τέλος εἰς Μολδαυίαν ἀνέπτυξε σπανίας ἀρετὰς, διότι ἦν εὐλαβὴς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ μεγαλόδωρος πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῆς καθιδρύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς, ἐλεήμων πρὸς τοὺς πένητας, δίκαιος εἰς τὰς κρίσεις, καὶ ἐνὶ λόγῳ οἱ Μολδαυοὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς φιλόστοργον πατέρα· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέπεσε νὰ ἔχῃ ἐκ θρόνον τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε εὐρισκόμενον Δαβλὲτ Γκιρεϊ, χάνην τῆς Κριμαίας, ἐξεθρονίσθη μετὰ ἐν ἔτος τῆ τούτου καταδρομῆ καὶ ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Καντεμίρου Βοεβόδα.

Ἡ ἡγεμονία τοῦ Δημητρίου ὑπῆρξε βραχυχρόνιος, διότι ἐπελθόντος τότε τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν ἔλαβε λίαν ἐνεργὸν ὑπὲρ τῶν πρώτων μέρος, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν περὶ Στηλινέστην λίαν ἐπιζήμιον διὰ τοὺς Ῥώσσοις μάχην ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Μολδαυίας μετὰ ἐπτάμηνον μόλις ἡγεμονίαν. Τότε ἐπέμφθη προσωρινῶς τοποτηρητῆς ὁ Βόρνικος Λούπος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφάνη λίαν μοχθηρὸς καὶ ἀδικος, δεσμευθεὶς μετὰ δύο ἐτέρων ἀρχόντων ἐντολῇ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ἀπήχθη εἰς τ' εἰρκτὰς τῆς Βάρνης, ἐπέμφθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ τοποτηρητῆς ὁ Ἰωάννης Μαυροκορδάτος, ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου,

μέχρις οὗ οὗτος ἤθελε περατώσει διαφόρους ὑποθέσεις, αἵτινες τῷ ἦσαν ἀνατεθειμέναι. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν δ' αὐτῶν, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ, ἐν ἔτει 1711, περιεβλήθη δεύτερον ἤδη τὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀξίωμα.

Πρῶτον μέλημα τοῦ Νικολάου μεταβαίνοντος εἰς Ἰάσιον ὑπῆρξε ν' ἀπαλλάξῃ τῆς εἰρκτῆς τὸν πρῶτον τοποτηρητὴν Λούπον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ καθειρχθέντας ἀρχοντας, Ζιόρα Λογοθέτην καὶ Μαξούτ Ποστέλνικον, αὐτὸν ἐκείνον τὸν ὁποῖον ὁ Νικουσίσιος εἶχε μεταχειρισθῆ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κρήτης. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασίν του, ἀπήλλαξε τῆς αἰχμαλωσίας πολλοὺς Μολδαυοὺς ἐξανδραποδισθέντας ὑπὸ τῶν Τατάρων, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, εἰς μεγάλην διατελοῦντα σύγχισιν ἕνεκα τῶν Ταταρικῶν ἐπιδρομῶν, ἐξωμάλυνε πάσας τὰς μεταξὺ Τούρκων καὶ Μολδαυῶν ὑφισταμένας διαφορὰς, ἠλάττωσε τοὺς φόρους, περιέστειλε διαφόρους κακὰς συνηθείας καὶ ἐνὶ λόγῳ διώκησε τὸν τόπον πατρικῶς. Ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο μεγάλη ἀφθονία καρπῶν τῆς γῆς, καὶ ἡ Μολδαυία εἶχεν ἐντελῶς ἀναλάβει ἐκ τῶν δεινῶν, ἅτινα αἱ εἰσβολαὶ τῶν Νογαϊδῶν εἶχον τῇ προξενήσει· μεγίστην δὲ ὑπηρεσίαν προσῆνεγκε τῷ τόπῳ, ἐκμηδενίσας τὰς ἀξιώσεις τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ νομοῦ τῆς Σορβίας, ὃν ἤθελον ἐκείνοι νὰ ἐνώσωσι μετ' ἐκείνην τὴν Ἀβδῆ πασᾶν ἐπαρχίαν τοῦ Κοττινίου. Ἐπειδὴ τέλος ἡ διοίκησις τοῦ Νικολάου ἐν Μολδαυίᾳ εὐηρέστησε τῇ Πύλῃ, τὸν μετέθεσεν αὕτη μετὰ τεσσάρων ἐ-

τῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν αὐτόσε ἡγεμονείαν, τῷ 1716, ἐν Βλαχία, ἐχούση μετὰ τὴν καρατομίαν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Στεφάνου Καντακουζηνοῦ, ἀνάγκην στιβαρᾶς καὶ ἐπιδεξίας χειρὸς.

Ἀφικόμενος ὁ Νικόλαος εἰς Βλαχίαν, ἐγένετο διώκτης τῆς οἰκογενείας τῶν Καντακουζηνῶν καὶ ἐτέρων τινῶν ἀρχόντων, ὡς μὲν τινες λέγουσι, φοβούμενος αὐτοὺς, διότι, ἐνῶ ἀνέκαθεν οἱ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνες διωρίζοντο κατ' ἐκλογὴν καὶ θέλησιν τῶν ἀρχόντων, ὁ Νικόλαος διωρίσθη ἡγεμὼν κατ' ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου, ἀνευ ἐρωτήσεως τῶν εὐγενῶν, ὡς δ' ἄλλοι, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Βεζύρου. Ὅπως δὲ διέληθ' ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν παρὰ τὸν Ἰστρον Τούρκων, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ κατασκευάσωσιν ἐπὶ τῶν Βλαχικῶν ὄριων καταλύματα χειμερινὰ διὰ τὰ ζῶά των, καὶ τοῦτο ἐγένετο εἰς τὸ μετέπειτα ἀφορμὴ δεινῶν δυστυχημάτων, διότι οἱ Τούρκοι, καταχρώμενοι τῆς φιλοξενίας, ἐδήουν καὶ ἐλήϊζον τὰς παρὰ τὰ ὅρια κώμας καὶ πόλεις.

Ἐν τῷ μεταξύ, κηρυχθέντος τοῦ πρὸς τὴν Αὐστρίαν πολέμου ὑπὸ τῶν Τούρκων, δραξάμενοι τῆς περιστάσεως οἱ Καντακουζηνοὶ κατέφυγον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ἐξαιτούμενοι τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεσχέθη νὰ τοὺς συνδράμῃ, μᾶ δὲ τῶν ἡμερῶν, κατ' Αὐγούστον μῆνα, διαδοθείσης αἰφνηδίας φήμης ὅτι ὅσον οὐπω ἐμέλλε τὸ Βουκουρέστιον νὰ πολιορκηθῇ ὑπὸ Αὐστριακοῦ στρατοῦ, ὁ ἡγεμὼν ἀπέδρασε' ἐν ὥρᾳ νυκτός κατεσπευσμένως εἰς Γιούργιουβον· ἀλλ' ἀποδειχθείσης τῆς

φήμης ψευδοῦς, ἐπανῆλθε πάλιν, καὶ ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς διαφόρους ἄρχοντας, ὡς ὑπόπτειτε προδότας, ἰδίᾳ δὲ τὸν Μητροπολίτην Βλαχίας Ἀνθιμον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τόμιδας, τὴν ἐπέλθουσαν τῇ 25 Νοεμβρίου 1716, ἡ Βιενναία αὐλὴ, προσωπικῶς οὔσα δυσηρεστημένη κατὰ τοῦ Νικολάου, διότι μετὰ τῶν ἐγγράφων τοῦ κυριευθέντος Τουρκικοῦ στρατοπέδου εὔρε καὶ τινος τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἐπιστολάς, ἃς ἀπηύθυνε διὰ τινος μοναχοῦ καλουμένου Ἡλία πρὸς τὸν τῆς Οὐγγαρίας ἡγεμόνα Ῥοκότζικην, διέταξεν, ὡς μὲν ὁ Χάμμερ λέγει, Βαυαρὸν τινὰ ἀξιωματικὸν καλούμενον Δεττίνον μετὰ χιλίων διακοσίων Σέρβων, ὡς δὲ ὁ Φωτεινός, τὸν Αὐστριακὸν λοχαγὸν Πιόβδαν μετὰ πολυαριθμῶν ἀκροβολιστῶν Καττάνων, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Βουκουρέστιον καὶ συλλάβωσι τὸν ἡγεμόνα. Εἰσελάσαντες λοιπὸν ἐκεῖνοι λάθρα, τῇ προδοσίᾳ τοῦ Σπαθάρου Γολέσκου, εἰς τὴν πόλιν, τὸν μὲν ἡγεμόνα συλλαβόντες μετὰ πάντων τῶν οἰκείων αὐτοῦ, μετέφερον εἰς τὸ Σιβίτιον τῆς Τρανσυλθανίας, πάντας δ' ὅσους εὔρον Τούρκους κατέκοψαν μεληδὸν καὶ τὴν πόλιν ἀφειδῶς διήρπασαν. Ἡ δὲ Πύλη ἐτιμώσα τὴν πρὸς αὐτὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Νικολάου, καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, τὸν ἀντεκατέστησεν, αἰχμαλωτισθέντα, εἰς τὴν ἡγεμονίαν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου.

Μετὰ τὴν ἐν Πασσαρόβιτζ γενομένην τῷ 1719 εἰρήνῃ, ὁ Νικόλαος ἀνακτησάμενος τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ ἐπικυλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν διε-

δέξατο τὸν θανόντα τότε ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, εἰς τὴν τῆς Βλαχίας ἡγεμονίαν. Ἐφάνη δὲ κατὰ τὴν νέαν ταύτην διοίκησιν του πρῶτος πρὸς τοὺς ἀρχοντας, ἐλεήμων πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ οἰκονόμος ἀριστος· προσέτι ἔκτισε τὴν περίφημον τοῦ Βακαρέστη μονήν. Ἡγεμονεύσας δὲ τὸ δεύτερον ἔτη ἕνδεκα καὶ μῆνας δύο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, ἐξεμέτρησε τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1730 τὸ ζῆν, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν Μονὴν Βακαρέστη.

Ἰακώβος ὁ Ἀργεῖος ἐν τῷ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον λόγῳ του, ἰδοὺ πῶς παρίστησι τὴν ἐν Μολδαυίᾳ τὸ πρῶτον, καὶ ἐν Βλαχίᾳ μετέπειτα ἡγεμονίαν τοῦ Νικολάου. «Αὐτὸς δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς Δακίας τὸ πρῶτον διεζώσατο καὶ ἡγεμῶν τῶν τῆδε, μᾶλλον δὲ πατὴρ καὶ σωτὴρ ἀνεβῆθη, κοσμησῶν τὴν ἀρχὴν μᾶλλον ἢ κοσμηθησόμενος, καὶ γὰρ πατρικῶς καὶ φιλανθρωπῶς, ἐν πάσῃ δικαιοσύνητᾷ σκῆπτρα διέπει τῆς ἀρχῆς, τοὺς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ πειθηνίους ἀγαπῶν, ὡς εἰκός, καὶ ἐν τιμαῖς τιθέμενος, τοῖς δ' ἀτάκτοις ὀλίγα μὲν ἐπιτιμῶν, τὰ πολλὰ δὲ λόγοις προσηγέσι καὶ παραινέσεσιν εἰς τὸ εὐτακτότερον μεθίσταναι, καὶ ρυθμίζειν ἐπιχειρῶν (πειθῶ γὰρ ἐπικάθηται τοῖς αὐτοῦ χεῖλεσι τῆς τοῦ Δημοσθένους πιθανωτέρα) τοὺς τε φίλους δωρεαῖς συνέχων, καὶ τοὺς μὴ τοιοῦτους εὐεργεσίαις προσποιούμενος, τῶν πτωχῶν κηδόμενος, τῶν ὀρφανῶν προνοούμενος, οὐκέτι δημεύσεις οἱ πλούτῳ κωμῶντες δέδικται, οὐκέτι βάνκυσσι ἐπηρείαις κκτατρήχονται,

οὐκέτι ἰδιῶται φόροις πιέζονται, οὐδεὶς καταδυναστεύεται, οὐδεὶς ἔλκεται βία, πάντες οἱ ὑπ' αὐτῶν πρὶν κατεχόντων δεινῶν ἀπηλλάγησαν, πάντες βαθείας ἀπήλαυσαν ἀνέσεως. Καὶ γὰρ συνελόντι φᾶναι τῷ εὖ ποιεῖν μᾶλλον ἢ τῷ κολάζειν τὴν ἰσχὺν τῆς ἀρχῆς δεικνύειν ἐπιθυμεῖ, καὶ εὖ νοιαν ἢ φόβον κτᾶσθαι παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα ποθεῖ, καὶ περὶ πλείονος φαίνεται ποιούμενος ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς μᾶλλον ἢ πολλῷ πλούτῳ θαυμάζεσθαι· διὸ καὶ ἐλεημοσύναις καὶ εὐποιαῖς ἀεὶ περιανθίζεται καὶ οἰκτεῖρει τοὺς δεομένους, τῷ πλούτῳ δίδους καθάπερ ποταμῷ μεγάλῳ πολλὴν ἄρουραν δι' ὄχρετῶν μυρίων ἐπερχομένῳ διὰ ποικίλων ρυάκων τὰς τῶν πενήτων ἀνάγκας παραμυθεῖσθαι, μᾶλλον δ' αὐτῶν τὰς ψυχὰς κοσμήσαι δι' ἐφέσεως ἔχων, φροντιστήρια συντάξεσιν ἀδραῖς συνεστήσατο παντοδαπῆς παιδείσεως, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἄνωθεν ἡγεμόνων ἐν Δαξί κατορθοῦν ἴσχυσε, καὶ τοι τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῆς ἐκείνων ἡγεμονίας κατὰ ῥοὺν φερομένων· καθάπερ γὰρ τῷ ἡλίῳ αὐτομάτως παρομαρτεῖ τὸ φωτίζειν, καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν, οὕτω τοι τὸ εὖ ποιεῖν τῆ τοῦ ἀνδρός προαιρέσει.»

Καὶ ἂν ὡς ὑπερμέτρους τοὺς ὕμνους τούτους τοῦ Ἰακώβου θεωρήσωμεν, βέβαιον ὁμῶς εἶνε ὅτι ὁ Νικόλαος Μαυροκορδάτος ἐγένετο εἰς τῶν σοφωτέρων Ἑλλήνων. Ἄνδρες ἐπίσημοι Γερμανοὶ ὡς ὁ Οὐόλφιος (Secretarii aulici Wolf panegyricus ὡς ὁ Οὐόλφιος (Secretarii aulici Wolf panegyricus in laudem Nicolai Mavrocordati) καὶ ὁ Χέλβιος (Theodori Hoelbii oratio de Litterarum studiis Ni-

colai Maurocordati) ἔγραψαν τὸν πανηγυρικὸν αὐτοῦ· ἕτεροι δὲ, ὡς ὁ Βέγγλερος, ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ ὁ ἰατρὸς Σχενδὸς ἔγραψε σάτυραν κατ' αὐτοῦ (Serptem remedia chymica alchymista) τοῦτο ὅμως κατ' οὐδὲν ἐλαττόνει τὴν φιλολογικὴν τοῦ Νικολάου δόξαν. Πρὶν ἢ ἡγεμονεῦσθαι ἐτι, συνέταξε βιβλίον ἐπιγραφόμενον Φιλοθέου Πάρεργα, περὶ οὗ ὁ ἀββᾶς Βιγνώζης, βιβλιοφύλαξ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἔγραψε τῷ 1708, ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῶν Γάλλων μαρκήσιον δὲ Βονὰκ, παρ' οὗ εἶχε λάβει ἀντίγραφον τοῦ συγγράμματος ἐκείνου, τάδε· «Εὐχαριστῶ τῇ Ὑμετέρα Ἐξοχότητι διὰ τὸ χειρόγραφον ὅπερ μοι ἐπέμψατε, καὶ τὸ ὁποῖον κατέχει ἤδη ἔντιμον θέσιν μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ βασιλέως, ὃ τὸ προσήνεγκον δῶρον. Εἶνε δὲ τοῦτο Roman fort instructif et très amusant, ὃ δὲ συγγραφεὺς αὐτοῦ φαίνεται ἄνθρωπος μεγάλης εὐφυΐας καὶ ἐξησκημένος περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν εἰς τὰς διαφόρους γλώσσας ἐκλεκτῶν βιβλίων. Ἡ φράσις του εἶναι τερπνὴ, ἡ περιγραφή ζωντανὴ καὶ αἱ εἰκόνες τῶν διαφόρων γενῶν, ἅτινα παρίστησι, φυσικώταται κλ.»

Ἐκτὸς τούτου ὁ Νικόλαος συνέγραψε πραγματείαν περὶ καθηκόντων, ἣτις ἐξεδόθη ὑπὸ τοιαύτην ἐπιγραφὴν. «Περὶ τῶν καθηκόντων, βίβλος συγγραφείσα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου, ὑψηλοτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας Νικολάου Ἀλεξάνδρου Μαυρο-

κορδάτου Βοεβόδα, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου Δανιήλ, ἐπιμελεία καὶ διορθώσει τοῦ λογιωτάτου κυρίου Γεωργίου Τραπεζουντίου, διδασκάλου τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς Σχολῆς. Ἐν Βουκουρεστίῳ 1719 κατὰ μῆνα Δεκέμβριον.» Ἐξεδόθη δὲ καὶ εἰς Λειψίαν τῷ 1723 Ἑλληνολατινιστί. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, λέγει ὁ Χάμμερ, ἐπέχει τὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν θέσιν, οἷαν τὸ τοῦ Κικέρωνος εἰς τὴν Λατινικὴν.»

Συνέγραψε «Παράλληλον ἀναθεώρησιν ἱερᾶς τε καὶ ἀορίστου ἀρχαιολογίας» μὴπω ἐκδοθεῖσαν.

Προσέτι «Διάλογον περὶ Ψυχῆς» ὃς εὑρήται Ἀθήναζε ἀνέκδοτος παρὰ τῷ ἐν ἰατροῖς ἀρίστῳ καὶ φίλῳ ἀγαθῷ Κ. Σοφοκλεῖ Οἰκονόμῳ τῷ ἐξ Οἰκονόμων, τῷ καὶ προτιθεμένῳ ἐκδοῦναι αὐτόν.

Μετέφρασεν ἐκ τῆς Λατινίδος τὸ γνωστὸν τοῖς πᾶσι «Πολιτικὸν Θέατρον» ἐκδοθὲν τῷ 1758 πρῶτον καὶ 1766 δεύτερον ἐν Λειψίᾳ.

Ἐγραψε Λατινιστί Φροντίσματα διάφορα καὶ Τουρκιστί πραγματείαν περὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας· πρὸς δὲ, περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Δαχίας.

Συνέταξε δύο εὐχὰς μίαν ἐωθινήν καὶ μίαν ἑσπερινήν, καὶ κατέλιπε διαφόρους ἐπιστολάς, ὧν ἕξ ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας, ἕτεραι δὲ σώζονται Ἀθήνησι παρὰ τῷ Κ. Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μαυροκορδάτῳ.

Τοιοῦτος ἐγένετο καὶ ὁ Νικόλαος «ἀνὴρ σοφός, ὡς λέγει ὁ Δημήτριος Προκοπίου, μεγαλοφυΐας,

τὸν νοῦν γονιμώτατος, μιμητῆς ἐς ἰδέαν λόγου τῶν παλαιῶν καὶ μάλιστα Πλάτωνος ἑραστής, ἀλλ' ἀνιχνευτῆς καὶ τῶν νεωτέρων, καὶ ἐπαινήτης ἀδεκάστῳ νοῖ καὶ ἄνευ προλήψεως ὁμιλῶν ταῖς ἐξαιρέτοις αὐτῶν βίβλοις καὶ ἐκ τῆς διηνεκοῦς ἀναγνώσεως καὶ βαθυτέρας μελέτης, πολλὰ ἄττα ἐπικρίνων, νοῆσαι τε γὰρ τὰ καιρία ἐπιβολώτατος καὶ ἀπαγγεῖλαι τὰ νοούμενα γλαφυρώτατος· σοφίας δ' οὐ μόνον τῆς θύραθεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἱεῖρας δαημονέστατος, καὶ οὐ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν φωνήν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' Εὐρώπην ἐπιχωριαζουσῶν τὰς ἐξαιρέτους, Λατινικὴν, Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέμαθεν, ὥστε, εἴ τις ἀκούσειε τοῦ ἀνδρὸς Λατινιστὶ διαλεγομένου, φαίη ἂν τῆς αὐτῆς λαχεῖν πατρίδος τῷ Κικέρωνι καὶ τοῖς κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα ἀνθήσασι. Προσέτι τῆς τῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν γλώσσης εἰδήμων μέχρι θαύματος, ὥστε μυρίων ἐπαίνων ἠξιῶσθαι τοῖς ἔλλογίμοις τῶν Ὀθωμανῶν. Οὐ διαλείπει δὲ περιθάλπων πατρικῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς εὐεργετῶν τῶν νέων τοῦς παιδείας ἀντιποιουμένους, καὶ τὸ πρὸς ἐπίδοσιν φιλότιμον αὐτῶν παντοδαποῖς ἐναύσμασιν ἀναφλέγων, θεῖον ἔργον ἠγούμενος τὸ πλείονας τῶν ὁμοφύλων ἀνάγειν πρὸς τὴν δυνατὴν μίμησιν τῶν θεσπεσίων ἀρετῶν, αἷς καταγλαΐζεται περιφανῶς ἢ αὐτοῦ ὑψηλότης.» Παρθένιος δὲ ἱερομόναχος ὁ ἐξ Ἀθηνῶν συνέταξεν εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον λόγον ἐπιτάφιον, τὸν ὅποιον ἐντυχόντες, ἀνέκδοτον ὄντα, παρὰ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ Κ. Νικολάῳ Δραγούμῃ, παρατιθέμεθα ἐνταῦθα.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Εἰς τὸν τῆς μακαρίας μνήμης σοφώτατον καὶ ὑψηλότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον Ἰωάννην(*) Νικόλαον Ἀλεξάνδρου Βοεβόδαν, συντεθεῖς παρὰ τοῦ ἐν σπουδαίοις ἐλαχίστου Παρθενίου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν

Τέως μὲν ἥπιστον τῷ εἰρηκῶτι ἀναυδῶν μένειν τῶν ὑπὸ μεγίστων συμφορῶν κατεχόμενον· ἀλλὰ γε νῦν, πείρα ἐγνωκῶς, τῷ εἰπόντι ζυμφέρομαι. Καὶ γὰρ ἐκτραγῶδησαι σύμπτωμα μείζον ἢ ὅσον φέρειν ἀρξάμενος, οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ λαλεῖν ἀπεβέβη μου, καὶ δακρύων ἐπαφίεναι πηγὰς προθυμούμενος, καὶ ταῦτ' ὄχρετ' ἀπορρέοντα. Πῶς γὰρ οὐ; Ὅπου γε τὸ σφόδρα λυπεῖσθαι, ἀναισθητεῖν τοὺς πολλοὺς ἀπαντάζεται, καὶ Ἀχιλλέα γὰρ φασί, τοῦ σιδήρεός τε θυμός, τὸν τοῦ Πατρόκλου ἀλγήσαντα θάνατον, ἐννεὸν μείναι ἐπὶ πολὺ παρὰ θίνα ἀλὸς ἀτρυγέτιο, ὑπὸ τοῦ τῆς λύπης μεγέθους παράφορον γεγονόςτα. Τὸν δὲ τοῦ Τελαμῶνος Αἶαντα, τῆς τοῦ Ἀχιλλέως πανοπλίας ἀποτυχόντα, μανέντα, ἑαυτὸν ἀποκτείνει, καὶ τὸν μὲν τοῦ φίλου, τὸν Ἀχιλλέα, τὸν δὲ τῆς πανοπλίας ἀδακρυτὴ μνημονεύοντας ἐπιλέγειν τοῦνομα, ἅτε ὑπὸ τοῦ ἀτόπου τῆς λύπης, τῆς τῶν δακρύων ξηρανθείσης πηγῆς.

Ἄρ' οὖν ἡμᾶς δεῖ μιμήσασθαι τούτους καὶ τῶν θρήνων ἀποστερηθέντας ὑπὸ τῆς τοῦ λυποῦντος σφοδρότητος, ἀδακρυτὴ μνημονεύειν τηλικούτου ὀνόματος, ὥσπερ Αἴας καὶ Ἀχιλλεύς; Οὐ μὲν, μικρὰ γὰρ τὰ κείνων ὡς πρὸς ἡμᾶς. Τί δ' ἄρα ποιητέον; Δακρύων χωρὶς τηλικαύτην ἐκτραγῶδησον συμφορὰν; πολλῶν γε δεῖ. Καλὸν γοῦν ἡμῖν μετὰ τοῦ Ἱερεμίου οὕτω τῆς τραγωδίας ἐνάρξασθαι, δακρύων ἀπαιτούντος πηγᾶς, ἐφ' ᾗ τὸ τοσοῦτον ἐκτραγῶδησαι ἀνίκεστον ἄλλος. Τέθνηκε Νικόλαος ὁ τῆς Οὐγκρο-

(*) Τὸ ὄνομα Ἰωάννης ἐστὶ τιμητικὸν τῶν ἡγεμόνων Δακίας, μεταποιησάντων τὸ Ἰο (ἐγὼ) ἔπερ ἔγραψον ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν διαταγμάτων οἱ ἡγῶμοι ἡγεμόνες, εἰς Ἰωάννης.

βλαχίας σφώτατος ἡγεμών. Τὸ τῆς εὐγενείας ἔρονος τῆ τοῦ θανάτου ἀπετμήθη μαχαίρα. Ἐβρίπται τὸ τῶν σοφῶν κραταιότατον ἔρεισμα, τοῦ θανάτου ὡσπερ ἀνέμου σφοδροῦ ἐπιπνεύσαντος. Ὡχέτο ὁ τῆς παιδείας διάπυρος ζηλωτῆς καὶ τῶν παιδευομένων ἀδιάλειπτος βοηθὸς, ὁ τῆς ἐκκλησίας προστάτης, τὸ τοῦ γένους παντὸς περικαλλῆς ἐγκαλώπισμα· μικροῦ γὰρ ἐναυσθεὶς ὁ τῆς παιδείας σπινθηρὸς τῷ ζῆλῳ τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς, ὥστε καὶ πρὸς φλόγα ἀναδοθῆναι, τέλεον ἐναπέσθη καὶ ὤλετο, ὤλετο, ὤλετο!

Βαθεῖά τις καὶ πάνδημος ἀχλὺς περιπέπτωκεν, ἣ περ, πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν κατασκοτάσασα γένος, μελανειμονεῖν κατηνάγκασεν. Οἴμοι! πῶς εἶπω; πῶς διηγῆσομαι; πῶς θρηνησῶ τὴν συμφορὰν; πῶς ἐκτραγωδήσω τὸ πάθημα; Τὸ καὶ σιγώμενον ἐξοιδῶ τὴν ψυχὴν καὶ λεγόμενον ἀπαρμύθητον γίγνεται. Πῶς κλαύσομαι τοὺς πένθητας, οὓς ὡς ἀληθῶς χριστομίμητος ἀδελφούς καλεῖν οὐκ ἤσχυνετο, καὶ ἐλεῶν οὐκ ἐπαύετο, τοῦ δεσποτικοῦ μνημονεύων μακαρισμοῦ, τοῦ τοὺς ἐλεήμονας μακαρίζοντος, ἀποβαλόντας τὸν ἐλεοῦντα καὶ τρέφοντα; Ἦν γὰρ λόγος ψευδῆς τὸ περὶ Τιβερίου τυγχάνη λεγόμενον, ὡς ἄρα μὴ βασιλεῦσαι τὴν ἀνευ εὐποιίας παρελθοῦσαν ἡμέραν, ἣν τ' ἀληθές, οὐκ ἰσχυρίζομαι (χρόνου γὰρ παρέλευσις πλείους ἔχει τοὺς ἀπιστοῦντας ἢ τοὺς πιστεύοντας) ἀλλ' οὖν ταῖς τοῦ μακαρίτου τούτου αὐθέντου εὐποιίαις ἀπιστεῖν οὐκ ἐπιτρέπει τὰ πράγματα, μὴ ζῆν τὴν ἀνευ εὐποιίας ἡμέραν κρίνοντα, μή τι γε δὴ ἡγεμονεύειν. Καὶ δῆλόν γε οὐ μόνον τοῖς ἀπαθῶς σκοποῦσι τὰ τῆς μακαρίας αὐτοῦ ὕψηλότητος, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐθελοκακούντως τοὺς ὀφθαλμούς μύουσι καὶ διὰ φθόνον δεινὴν πεπρωμένοις τυφλότητα, τοὺς τῶν πενομένων ἀκούουσι θρήνους, στέντορος δίκην τὸ δαψιλέστατον αὐτῆς ἀνακηρῦτταντας ἔλεος καὶ θρηνηδοῦντας τὴν στέρησιν. Φεῦ! πόθεν τροφή; ἄρα

πέμψει Νικόλαος ὁ τῶν πεινῶντων τροφεύς; πόθεν ἐνδύματα; μῶν ἐνδύσει ἡμᾶς ὁ ἐνδύων τοὺς γυμνητεύοντας; Ὡχέτο μὲν ἐκεῖνος καὶ πρὸς τὴν ἠτοιμασμένην αὐτῷ ἐναπέπτη μονήν, ἡμεῖς δὲ ἐνδυμάτων καὶ τροφῶν ἐτησίων καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπιουσίου ἀπεστερήμεθα ἄρτου. Ἄρ' οὐκ ἐμβομβοῦσιν ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς αἱ τῶν πεινῶντων φωναί; ἐμὲ γὰρ καὶ πρὸς πλείω ἀνεκαλέσαντο οἶκτον. Εἰ τοίνυν αὐθ' οὕτως ἔχη, πεπληρωσθῆαι μοι δοκεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐα εἰρημένον «Ἐπαχύνθη γάρ, φησιν, ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου ἐκοντὶ τοὺς ὀφθαλμούς μύσαντος πρὸς τὸ μὴ βλέπειν.» Οἱ δὲ, οὐ μόνον τὴν καρδίαν ἐπαχύνθησαν οἱ ὄντως παχύδερμοι, ἀλλὰ καὶ μικροῦ δεῖν ἀπελιθώθησαν, πρᾶττοντες ἄπερ πρᾶττειν εἰκὸς τοὺς λιθίνην ἔχοντας ψυχὴν καὶ πολεμίους ὄρους πολλῶ τῷ μέτρῳ ὑπερβαλόντας. Οἶδε γὰρ (φασὶ) καὶ πολέμιος θαυμάζειν ἀνδρὸς ἀρετὴν. Τοὺς δέ γε τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερατικοῦ καταλόγου πρὸς τὴν αὐτοῦ ὕψηλότητα πρόσφυγας τίς λόγος παραμυθήσει; οἷ γε τῶν ἰδίων ἐκπεσόντας θρόνων καὶ ἐπαρχιῶν τοῖς τούτου δαψιλέσι σιτηρεσίοις ἐτρέφοντο; Οὐδ' ἔστιν ὅστις εἰς ἀνὴρ, καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς τυραννίδος, εἰς τῶν δὲ ἐξήρκει εὐποιίας, ὅσον ἡ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ οὐ μόνον εἰς τοὺς χυδὴν πενομένους, ἀλλὰ καὶ ἐκ βάρων θεϊοῦς ἀνεγείρειν ναοὺς τῶν προθυμωτάτων ἐτύγχανε. Καὶ μάρτυρες ἀναμφίλεκτοι ἄλλα τε πολλὰ, μάλιστα δὲ ὁ πολυδαπάνοις ἀναλώμασιν ἐν Βακαρεστίῳ θεῖος ναός, τετιμημένος μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπερφύτου Τριάδος, καθιερωμένος δὲ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοδόχῳ Τάφῳ εἰς αἰδίων μνήμην τῆς περὶ τὰ θεῖα αὐτοῦ εὐλαθείας. Τοῦ δὲ περὶ τοὺς ἐκεῖσε ἐλέους παραγινομένους τῶν πατριαρχῶν, τίς οὐκ ἂν θαυμάσαιτο λόγος; Καὶ ἦν γε μόνον πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων ἱεράρχην, τὸν σφώτατον, φημί, Χρυσάνθον, εἰς οὐδὲν θαυμαστόν, ὡς πατρόθεν τὴν εὐνοίαν διαδεξάμενον καὶ τῆς ὑπὲρ πάντας σοφίας μόναν

ὄντα ἐφάμιλλον. Ἄλλως τε, ἔθος τοῖς τῶν Ἱεροσολύμων ἱεράρχαις, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι τὰς ἐλπίδας τῶν ὀσημέραι ἐμπιπτόντων δεινῶν, ἐξίεναι χάριν ἐλεούς ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὀρθοδόξοις πολιτείαις· ἀλλὰ δὴ κατὰ τινα χρόνον καὶ τὸν τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχην κύριον Σίλβεστρον, ἐπέισε προσδραμόντα δι' ἔλεον, (εἶλκε γὰρ τοὺς δεομένους πρὸς αὐτὸν ὡς ὁ μαγνίτης τὸν σίδηρον, μὴ ἀποκλείων τὸν πλοῦτον δεσμοῖς καὶ μοχλοῖς ἅτε δὴ σοφῶν ὦν τὰ πρῶτα καὶ τὰ τοῦ ψαλμωδοῦ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος καὶ πείρα ἐγνωκώς· «Οὐκ εἶδον γάρ, φησὶν ἐκεῖνος, δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζῆτον ἄρτους». καρδίαν τῆ πλιύτῃ οὐ παρατίθετα) ἀσμένως καὶ μεθ' ὄσης τῆς εὐλαθείας καὶ πατριαρχικῆς πομπῆς αὐτὸν ὑπέδέξατο, καὶ ἐξαρκεῖ μὲν αὐτὸς τῆ ἐλεει χρησάμενος, μακροῦς δὲ καὶ τοῖς ὑφ' αὐτὸν κατατίνας λόγους, ὑφ' ὧν τὰς τούτων ψυχὰς εἰς ἔλεον ἐκκλήσασθαι, καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου πολλοὺς ἐγκωμίας λόγους τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἄρχοντας, ἅτε δὴ ἐπ' εὐγενείᾳ διατρέποντας καὶ τοὺς πλείους αὐτῶν εἰς Καντακουζηνὸν τὸ γένος ἀναφέροντας καὶ φύσει πρὸς ἔλεον καμπτομένους (σοφοῦ γὰρ ἀνδρὸς, καὶ τὸ ἐν ἐγκωμίου προσχήματι νοθετεῖν καὶ παροτρύνειν πρὸς τ' ἀγαθὸν) καὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν τὴν πατριαρχικὴν εὐλογίαν αἰτήσας, ἣν τινα παντὸς λίθου τιμίου τιμιωτέραν ἠγεῖτο, καὶ πᾶν ὅ,τι τοιοῦτο παρεῖχεν οὐ πρὸς φιλοδοξίαν ὁρῶν ὡς οἱ πλείους ἐφ' ᾧ ὄν τιμιώτατον μαργαρίτην ἀνήσασθαι, ἱρατῆς περὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχην εὐλαθείας αὐτοὺς ἐμπλησάμενος, «Ἐωράκατε, ἔφη, τὸν πατριάρχην, οὐκ ἄξιός ἑρ' εὐλαθείας, σεμνὸς τὴν ἀναβαλὴν, σεμνὸς τὸ βᾶδισμα, ἱεροπρεπής· Ὁράτε γοῦν μή τι αὐτὸν ἀνιάσητε καὶ ἀρὰν ἀντ' εὐχῆς πορίσησθε.» Καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον ὁ ἱσαπόστολος βοῶν οὐκ ἐπαύετο· «Οἱ μὲν ἱεράρχαι ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν

ἐν προσευχαῖς καὶ νηστείαις, ἡμῖν δὲ ταῖς χρείαις αὐτῶν ἐπαρκεῖν προσήκει, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελεῖς γὰρ ὑμῖν τοῦτο.» Οὕτως ἄρα ὁ μακάριος ἀνὴρ (οὕτω γὰρ με δεῖ καλεῖν αὐτὸν, εἴ γε καὶ πρὸ ἐμοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ πρὸ τοῦ Κυρίου οἱ ψαλμοῖδοι ἐκαλέσαντο· Μακάριος γὰρ φησὶν ὁ ἐλεῶν πτωχῶν) καὶ αὐτὸς ἐλεεῖν οὐκ ἐπαύετο καὶ τοὺς ὑφ' αὐτὸν πάντας τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖν κατηνάγκαζεν, ἀκαμπτοτέρους ὄντας πρὸς ἔλεον. Ἐλεῶ γοῦν ὑμᾶς, ὃ ἱερὸν σύστημα, προστάτην ἀποβαλόντας θερμώτατον· ἀλλ' ὑμῖν μὲν ἴσως τὸ δυστύχημα φορητὸν, πολλοὶ γὰρ οἱ τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς βοηθοῦντες, εὐρυδούοι ὅσοι καρπὸν αἴνυνται χθονός, εἴ γε καὶ μὴ τοσόνδε ὅσον ἐκεῖνος; Τοὺς δὲ τῶν Μουσῶν τραφίμους πῶς ἄρα ἀξίως κλαύσομαι, παιδεύοντάς τε καὶ παιδευομένους, διδάσκοντας καὶ διδασκόμενους, ὅπερ τῆς θηλῆς τῶν Μουσῶν ἐκκοπίσης, τοῦ τῶν ἐλικωνιάδων ἀπεστέρηται γάλακτος καὶ τὸ ἀφῆρητον, ὅτι γε καὶ τοὺς μαστοὺς ἔτι πεπληρωμένους, ὁ αἰγοθήλας οὗτος ἀπετύφωσε θάνατος; Οὐκ ἔκαμεν ἄρα ὁ τῆς τύχης φθόνος τὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπεξέρχασθαι γένος, ὅς γε πάσης τε τῆς Ἑλλάδος γῆς καὶ τῆς περιόικου, τὴν Ἑλλάδα ἐξοστρακίσας φωνήν τε καὶ παιδείαν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν κοινὴν καὶ ἐν χρήσει ἐξελάσαι τῆ ἀνατολῆς οὐκ ἐκέρεστο, ἀλλὰ καὶ νῦν βαγδαῖος ἐπιπεσὼν χρηστὰς ἐπεσκότασε προσδοκίας; Μικροῦ γὰρ ὥσπερ ἐμπυρεύματος σωζομένου παιδείας καὶ τούτου λαθόμενος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γεγωνὸς σοφώτατος αὐθέντης· κύριος Ἀλέξανδρος, ὁ καὶ ἐρμηνεὺς μέγας καὶ ἐξ ἀπορρήτων τῆς τῶν Ὀθωμανῶν βασιλείας χρηματίτας· μικρὸν τι τῆς τέφρας ἐξαγαγὼν καὶ ὑπόκαυμά τι παραθέμενος ζωपुरοῦν ἔρξατο. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ τῆ· μακαρίας μνήμης σοφώτατος ἡγεμὼν, κύριος Νικόλαος Βοεβόδας, ὁ καὶ τοῦ προρρήθέντος αὐθέντου κυρίου Ἀλεξάνδρου υἱὸς γνησιώτατος καὶ τῆς πατρικῆς φιλοσοφίας ἐκμαγεῖον ἀκί-

βδηλον, τὸν έναυσθέντα τῶν μαθημάτων σπινθῆρα εἰς φλόγα ἀναδοθῆναι οὐ μικρὰν καταστήσας, συγγράφων μὲν αὐτὸς συγγράμματα πάνσοφα, ἠθικά τε, ἱστορικά καὶ φιλόσοφα, ὡς δηλοῖ τοῖς ἐντυχοῦσι τοῖς τούτου πανσόφοις πονήμασι, καὶ μεταφράζων πῆ μὲν ἐκ τῆς τῶν ἀράβων, πῆ δὲ ἐκ τῆς Λατινίδος, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐκ τῆς Ἑβραϊδος εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνῆν, ἰοπλοκάμων Μουσῶν ἀπανθίσματα πρὸς τὴν τῶν φιλολόγων ὠφέλειαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν, παριόντος τοῦ μακαρίτου ἐκείνου αὐθέντου οὐδὲ μὲν ἐπὶ τὸ μεταφράζειν, οὐδὲ ἐλάφον δίκην διψῶντας, ἐφιεμένους καὶ τρέχοντας ἐπὶ τὰς τῶν μαθημάτων πηγὰς, οὐδὲ πάντας σιτηρεσίοις λαμπροῖς ἐψυχαγῶγει, τὸ ἴδῃ ἐκεῖνο καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Ἔτι δὲ καὶ ἀδροτέροις μισθοῖς καὶ συνεχέσιν ἐπιστολαῖς τοὺς διδάσκοντας παρώτρυνε πρὸς σπουδῆν, πῆ μὲν ἐλέγχων, πῆ δὲ νοουθετῶν, πατὴρ ἄτε φιλοστοργώτατος.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κοινῇ τὴν δὲ τῶν Οὐγγροβλάχων γῆν ἀποικίαν Ἑλλήνων οὐκ ἐποίησατο, γυμνασίοις τε καὶ ἐλευθέροις κοσμησας μαθήμασιν, ἅπερ καὶ τοί γε πρότερον ὄντα ἐπὶ ποσίν, ἀλλ' οὖν οἰκονομικῶς ὅσῳ ζήλω πολλὰ πλασιάσας, τὸ τάλαντον πολλῶ τῷ μέτρῳ ἐπνήξησεν. Οὐ γὰρ τὸ κτήσασθαι μόνον χαλεπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ κτηθέντα σῶσαι πολλῶ χαλεπώτερον, πολλῶ γε δεῖ τὸ αὐξῆσαι καὶ πολλαπλασιάσαι, τὰ μὲν ἔξωθεν ἐπεισάγων, τὰ δὲ καὶ ἔσωθεν προσοικοδομῶν. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκεῖσε, πέρα Γαδείρων ὄντα, οὐ φροντίς Ἰπποκλείδῃ τὸ δὴ λεγόμενον ἀφόρητον γοῦν μόνον ἐστὶ τὸ ἐνταῦθα δυστύχημα μονονουχί φωνῆν ἀφιέν καὶ τὸ πάθος ἀποδιδόμενον. Εἶδον ἐγὼ, τοὺς τῆς ταύτης ἀποδημίας τροφίμους, χαλεπῶς τὴν ὀρφανίαν ἀπολοφυρομένους καὶ ξυναυλικλιάνοντας, τὰς ἀπαιτηθεῖς τῶν φόρων, τὰς ἐκουσίους τροφὰς προβαλλομένους καὶ τοῦ ἡδίστου καὶ αὐθεντικοῦ μνημονεύοντας ὀνόματος. Ἐλεῶ γοῦν ὑμᾶς τοῦ δυστυχήματος, ὃ Μουσῶν

τροφίμοι, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοὺς μουσηγέτας ὑμᾶς, καὶ κοινῇ πάντας, τοιαύτην ξυμφορὰν ὑποστάντας, τὴν δόξαν τοῦ γένους ἀπολωλεκότας. Ἐπεισι γοῦν μοι θρηνηθῶς μονοφθῆσαι τὸ τοῦ Θεοκρίτου εἰδύλλιον, καὶ σύγγνωτέ μοι, εἴ γε μικρὸν τὰ τῆς Δωρικῆς παρφθῆσαιμι Μούσης. Αἴ! αἴ! δεινὰ μοι στοναχεῖτε οὐνάπαι, ἀλλὰ πάντες πεινῶντες, πάντες πενόμενοι, ὦχετο γὰρ ἀφ' ὑμῶν ὁ μεγαλόδωρος τροφεύς· οὐ ποταμοί, ἀλλ' ἅπαντες οἱ τῶν Μουσῶν ὄπαδοί, τέθνηκε γὰρ ὁ προστάτης ὑμῶν οὐχ ἕδωκε τὸ δῶριον, ἀλλὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος κοινῆ, ὡς οὐ γὰρ ἐκεῖνος δι' οὗ τὸ κλέος αὐτῷ προσεγένετο. Ἀπεσέβηκε ὁ λύχνος, ὑφ' οὗ τῆς λαμπρότητος καταλάμπετο. Ἐπίγησεν ἡ σειρὴν, ὑφ' ἧς τῶν ἐγκωμίων αὐτῷ ἐπλέκετο στέφανος. Ὦλετο καλὸς, οὐκ Ἀδωνις, οὐ, καλὸς Νικόλαος, ἐπαιάξουσιν πένητες. Ὦλετο καλὸς Νικόλαος στενάξουσιν ἅπαντες· μάλλον δὲ οὐκ ὦλετο, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν νῦν τὸ τέλειον προσελάβετο, «Τότε γὰρ τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον,» τὸ τῆς ἐκλογῆς σκεῦος φησί. Νῦν τὸ λογικὸν αὐτοῦ τῆς ἐντελοῦς ἐπέτυχε γνώσεως, νῦν τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῆς τελείας ἡμολορῆσε τελειώσεως, ἐντελεῖ τὴν ἡρεμίαν λαβὸν καὶ τὴν εἰρήνην ἀδίδιον. «Οὐ γὰρ ἐστὶ στέργησις ἡρεμίας τῆ ψυχῆ τῶν δικαίων, κατὰ τὴν θεολόγον φωνῆν, ὁ θάνατος, ἀλλ' ἔξις αἰωνίου εἰρήνης καὶ ἀγάπης ἀενάου.» Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτοῦ κακόςεστο, θείας καὶ οὐρανοῦ αὐτῷ δοθείσης ὀρέξεως, «Χορτασθήσομαι γὰρ φησὶν ὁ ψαλμοδός, ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου.» Ἐκεῖνος μὲν γοῦν ὁ ποσὰς δε λαβὼν τελειότητας, εἰς τὰς οὐρανίους ἀπῆρε μονὰς, ἅς περ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκτίσαστο, καὶ ἀντὶ τῆς ἐπικήρου τῆς δε ἡγεμονίας, τὴν οὐράνιον ἐκλήρωσαστο βασιλείαν, χρύσεα, χαλκῶν, τὸ δὲ λεγόμενον ἀνταλλάξάμενος. Ἀλλ' αἱ τῆς βοηθείας αὐτοῦ καὶ πατρικῆς προστασίας στερηθέντες ἡμεῖς πῶς ἐνέγκωμεν; τί ποιήσωμεν;

Μέγα μὲν ἦν τὸ πένθος τῶν υἱῶν Ἰακώβ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς τελευτῇ, "Ἐκλαυσαν, γὰρ, φησὶν ἡ Γραφή, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἐποίησαν πένθος μέγα," ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τοῦτο. Ὁ μὲν γὰρ Ἰακώβ ἅπαν τὸ τῆς νεότητος δρεψάμενος ἄνθος, καὶ ἐπὶ υἱοῖς τε καὶ υἰωνοῖς, ἤδη τὴν ἡλικίαν προβεβηκώς, τέλος δὲ εἰς ἔσχατον γῆρας ἐλθὼν ἐτελεύτησεν· ὁ δὲ τρισόβλιος οὗτος ἀνὴρ, μέσος ἔτι τὴν ἡλικίαν ἐπὶ υἱοῖς νεανίαις τὸν βίον μετέλλαξεν. Ὡσπερ γὰρ δένδρον τῶν κλάδων ἤδη καρποφορεῖν ἀρχαμένον, τὴν ῥίζαν ἀποτμηθῆναι δεινόν, οὕτως ἄρα καὶ τῆς εὐτυχῆς ταυτησὶ ῥίζης ἐκκοπίσης, πένθος καταλέλειπτο πάμμεγα τοῖς νεάζουσιν ὄρπηξιν. Ἄλλως τε ἐκεῖνο μὲν μιᾶς οἰκίας ἦν τὸ δυστύχημα, τοῦτο δὲ οὐ μόνον τῷ πανεκλάμπτῳ αὐτοῦ ἀναφέρεται οἴκῳ, τῇ ἐκλαμπροτάτῃ, φημί, κυρίᾳ δόμνῃ (ἧς περ τὸ ἄλγος ἀσύγκριτον) καὶ τοῖς θεοστηρίκτοις αὐτοῦ υἱοῖς, τῷ τε ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ βοεβόδα καὶ τοῖς πανεκλάμπροις αὐτοῦ ἀταδέλφοις, τοῖς ἐκλαμπροτάτοις φημί, καὶ μεγαλοπρεπεστάτοις μπεϊζαντέσι, κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ βοεβόδα καὶ κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ βοεβόδα, καὶ τοῖς λοιποῖς συγγενέσιν, οἰκειοῖς τε καὶ δούλοις, ἀλλὰ καὶ κοινῇ παντὶ τῷ γένει ἡμῶν. Αὐτήκοος γὰρ ἐγενόμην τῶν Λατίνων τινός· ὅς γε διὰ θαύματος ἄγων, μᾶλλον δὲ φθονῶν τῇ εὐτυχίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν (οἷα δὴ φιλεῖ τὸ ἀλλότριον πράττειν) "Ἐχετέ, φησι, τὸν τῆς Οὐγκροβλαχίας ἡγεμόνα Νικόλαον, νοδὸς μὲν ὀξύτητι τοὺς ὀξύτατους· τῶν ἡμετέρων ὑπερβάλλοντα, φιλοπονία δὲ πολλῶ τῷ μέτρῳ πλεονεκτοῦντα, συνέσει δὲ καὶ ἀξία πολιτικῇ ἀπαράμιλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους κλέος καὶ καύχημα. Πῶς γοῦν τοιαύτης δόξης τε καὶ αὐχῆματος στερηθῆν, μὴ τὴν στέρῃσιν ἀπολοφύρασθαι; Πῶς ἴσον τὸ πένθος οἰκίας μιᾶς, καὶ ταῦτα μηδεμίαν βλάβην καὶ συμφορὰν ἐμποιῆσαν, πένθει κοινῷ τὸσάδε προμνηστευσαμένῳ δυστυχήματα; Τοῦς

μὲν γὰρ υἱεῦσι καὶ συγγενέσι τυχὸν τὸ πάθος παρά' ἄλλων· ἡμῖν δὲ τοῖς στερηθείσι τοιοῦδε αὐχῆματος τίς ἢ παρμυθία; Πάντως γε ἀπαρμυθήτην. Τί δ' ἄρα τὸ ποιητέον; Οὐκ ἔστιν ἐπίννοδος, φησὶ Σειράχ ὁ σοφός· Τυφλὸν μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς ζωγράφοις εἴωθε τὸν θάνατον ἐξαικονίζεσθαι, κωρὸν δὲ τὰ ὦτα, γυμνὸν τὸ ὦμα καὶ σαρκὸς ὡς ἐπίπαν ἐπιτερομῖνον. Σαρῶς, ὡς οἶμαι, δηλοῦται τὸ ἀδιάρκιστον τοῦτου, ἅτε δὴ τοὺς εἰς ἔσχατον βυτίδος ἀφικομένους ἀεὶς, τεμνὸν καὶ μέσον δεσπότην ἡγάγετο. Κωρὸν, διὰ τὸ ἀνέντευκτόν τι καὶ ἀταράκλιτον· γυμνὸν δὲ, διὰ τὸ ἀδωροδόκητον· καὶ σαρκὸς ἀμειροῦντα, διὰ τὸ καὶ εὐραφεῖς τε ὡσαύτως καὶ φθιζιῶντας λαμβάνειν, καὶ μετὰ τὴν λήψιν μὴ εἶναι ἀπάνοδον. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔγῃ, τὸ πάθος ἄρ' οὐκ ἀπαραμύθητον. Τοὺς μὲν οὖν τοῦ Ἰακώβ παρμυθεῖτο ὁ Ἰωσήφ, τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος, τοὺς δὲ τοῦ μακαρίου τοῦτου ἀνδρός ἀφιπρεπεῖς υἱούς, Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης τε καὶ ἀδελφός, ὡς ἀετὸς με ἀλόνυξ ὀξυδερχῆς τε καὶ μεγαλοπτερυγος, ταῖς μὲν πτέρυξι πάσης ἀντικειμένης ἀπειρίας ἐπισκιάζων αὐτὸς, τῷ δὲ ὀξυδερχεῖ τὰ ἐμπίπτοντα πόρρωθεν πειορόμενος, τοῖς ὄνουξι δὲ πάντα σπαράττων· τε καὶ ἀποσειόμενος, καὶ τὸν αὐθεντικὸν αὐτοῦ ξύμπαντα οἶκον ἀμειλον τοῖς πολλοῖς καταπεπατημένῃν, ἅτε δὴ τὸν μέγαν ἐκεῖνον περιαιρηθεῖσαν φραγμὴν, νομιζόμενον, ἀμπελον εὐθηνῶσαν καὶ χλοαζούσας θάλλουσαν κλάδοις ἀποδεικνύς. Τοὺς μὲν οὖν οἰκίους τε καὶ συγγενεῖς οὕτω παρμυθητάτω ἢ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὑψηλοτάτου, φημί, αὐθέντου κρίου κυρίου Κωνσταντίνου βοεβόδα ἐπίσκεψίς τε καὶ προστασία· αὐτὸν δὲ τὸν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ πατρὸς ἀπαλλαγὴν τοὺς τῆς αὐθεντίας διαδεξάμενον οἴκακ· (ἐπεὶ τῆς τύχης τοὺς πρὸς μικρὸν ταυτησὶ ἀπεστέρητο) τὸ μεμνηθῆναι ὅτι γε ἡ μακαρία ἐκεῖνη ψυχὴ φθαρτοῖς ἀφθαρτα ἀντηλλάξαστο καὶ ἐπικήροις αἰώνια.

Ἑμεῖς δὲ οἱ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπόγονοι ἀνάσχοιτέ μου μικρὸν ὅπως ἱστορικὴν τινὰ τὴν παραμυθίαν ἐπάξω ὑμῖν. Ἦν μὲν ὁ Θεοσίτης Ἡλίας πᾶσι τοῖς ἐν τῷ τότε Ἰουδαίοις ποθεινότατος, καὶ ταῖς τῆς Ἰεζάβελ κακίαις ἀκαταγώνιστος ζηλωτής, ἀλλὰ κελεύσματι θεῖῳ ἐξ αὔρας λεπτῆς, ἐν χώρα ζώντων μεθίσταται καὶ Ἰουδαίους πένθος καταλείπει ἀμύθητον, μόνην αὐτοῖς παραμυθίαν Ἐλισσαῖον ἐάσας, διπλῆν τὴν χάριν διαδεξάμενον. Ἐγνωτα γοῦν τὸ τῆς ἱστορίας ἐπόμενον; Μετέστη μὲν ἡ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ πρὸς οὐράνια καὶ πένθος ἡμῖν μέγα προὔξησησεν, ἄσπονδον ἀνταγωνιστὴν τῆς πονηρᾶς ἀπολέσασιν Ἰεζάβελ (τῆς ἀπαιδευσίας φημί) ἀλλ' οὐν γε ὡς ἄλλον Ἐλισσαῖον τὸν πανέκλαμπρον αὐτοῦ υἱὸν καὶ αὐθέντην εἰς παραμυθίαν ἡμῶν καταλέλοιπε, τῆς πατρικῆς ἀξίας τε καὶ παιδείας διαδόχον, ἀρίστον υἱὸν, ἀρίστου πατρὸς, ὅς γε οὐκ εἰς μακρὰν συνειρομένου τοῦ κρείττονος, τὴν πονηρὰν Ἰεζάβελ ἀποσεισάμενος, τὴν ἀγαθὴν ἀθλοκομήσει παιδείαν, καὶ τὸν πρὸς τοὺς δεομένους ἔλεον δαψιλέστερον. Μικρὸν ὑπομείνατε τὸν τῆς τύχης χεμῶνα, τὸν τὸ ποθεινότατον ἀναφέροντα ἔαρ' ἡδῶ γάρ φασι, μετὰ τὸ νέφος τὸν ἥλιον. Ἐνθεν τοι καὶ χεῖρας ἰκέτιδας αἶροντες πρὸς Θεὸν, τῷ μὲν ὑψηλοτάτῳ αὐθέντῃ κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ βοεβόδα καὶ τῶς πανεκλάμπροις αὐτοῦ αὐταδέλφοις, ζῶν ἑπεύχεσθε πανευδαίμονα, καὶ τῷ σκιασθέντι ἡλίῳ ὡς ἐν τάχει εὐχερῆ τὴν τοῦ νέφους ἀποβολὴν καὶ τὴν εἰς τὰ πρῶτα ἀστράπτουσαν μαρμαρυγὴν. Τῷ δὲ τῶν ἐντεῦθεν ἀπάραντι μακαρίῳ αὐθέντῃ τὴν οὐράνιον οἰκῆσιν, τὴν ἐν κόλποις Ἀβραάμ κατατάξιν, τὴν θεῖαν τῆς κληρονομίας εὐλογίαν. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τῆς ὑπερφώτου Τριάδος, ἣ πᾶσα πρέπει δόξα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπίγραμμα δίστιχον.

Εἰ γε κάλυψε λίθος δέμας ἡγεμόνος Νικόλαου,
ἀλλ' ἀρετὴ σοφίης λαμπετόσσα πέλει.

Δ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

1709—1717.

Τὸν Νικόλαον Μαυροκορδάτον, περιελθόντα, ὡς ἐν τοῖς προτέροις εἶπομεν, εἰς τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον, διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης, μὴ ἀξιούμενος μὲν βεβαίως κατὰ τὴν παιδείαν καὶ ἰκανότητα πρὸς τὸν Νικόλαον, ἀλλὰ διακρινόμενος ἐπίσης ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ πραότητι καὶ καλοκαγαθίᾳ. «Καὶ γὰρ καὶ φύσεως ἀγαθῆς ἠυμοίρησε, λέγει ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἰάκωβος, καὶ πολιτικῆς ἐμπειρίας οὐκ ἀμέτοχος, καὶ τὰς διακονούσας διαλέκτους καλῶς ἐπίσταται, καὶ ἤδη ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς ἀνευδοκιμεῖ, τὰ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀριστ' ἀποδιδόμενος.» Ἀνέπτυξε δὲ καὶ οὗτος οὐ τὴν τυχοῦσαν λεπτόνοιαν καὶ διπλωματικὴν ἐπιδειξιότητα κατὰ τὰς μεταξὺ τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Πολωνῶν, ἐν ἔτει 1714, καὶ τοῦ διβανίου περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις.

Εἶπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Νικόλαου αἰχμαλωτισθέντος ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ εἰς Τρανσυλθανίαν ἀπαχθέντος, διωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης ἡγεμῶν Βλαχίας ὁ Ἰωάννης,

ἐν ἔτει 1717. Ἐπειδὴ ὁμως διήρκει ἔτι ὁ πρὸς τὴν Αὐστρίαν πόλεμος, φοβούμενος ὁ Ἰωάννης μὴ ἤθελε πάθει ὅ,τι καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μετὰ πολυσριθμοῦ στρατοῦ Τούρκων, Ἀλβανῶν καὶ Τατάρων ἀλλ' οὗτοι, ἅμα ἀφικόμενοι εἰς Βουκουρέστιον, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν, ὥστε πολλὰ διεπράξαντο εἰς τὸν τόπον δεῖνά. Ὁ Ἰωάννης, καὶ τοὶ οἰκτεῖρων τὴν κατάστασιν ταύτην, ἦτον ὁμως ἀνίσχυρος ὅπως στήσῃ φραγμὸν εἰς τὴν φαυλότητα τῶν στρατιωτῶν ἐκείνων, οὐχ' ἦτον ὁμως προσεπάθησε παντοιοτρόπως νὰ χύσῃ βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὴν καρδίαν τῶν δυστήνων ὑπηκόων του, διὰ παρακλήσεων καὶ δώρων πολλοὺς αὐτῶν ἀπαλλάξας τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἐπὶ τούτοις ἐκλείσθη ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας εἰρήνη τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἰωάννου εἰς Πασάροβιτς. Τοσαύτην δ' ἀνέπτυξε κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων λεπτόνοιαν καὶ ἐπιτηδειότητα, ὥστε, ἐνῶ ἦν διατεταγμένος παρὰ τῆς Πύλης νὰ παραχωρήσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν Αὐστρίαν σύμπασαν τὴν Βλαχίαν, αὐτὸς ἐπέτυχε διὰ τῆς θυσίας πέντε μόνον νομῶν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εἰρήνην. Ἡγεμονεύσας δ' ἔτη δύο καὶ μῆνας τέσσαρας, ἠσθένησε βαρέως, καὶ ἀποθανών, ἐτάφη εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ μητρόπολιν.

Ε΄.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΓΚΙΚΑΣ.

1717—1727.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὑπηρετεῖ εἰς ἐν τῶν λαχανοπωλείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πτωχὸς τις παῖς, καλούμενος Γεώργιος, υἱὸς Γκίκα τινός (τὸ δὲ ὄνομα Γκίκας παρ' Ἡπειρώταις ἐστὶν ἐκ χυδαίας συγκοπῆς τοῦ Γεωργίικας ἢ τοῦ Γεώργιος) Ἀλβανοῦ, ἐκ τοῦ χωρίου Κιοπρολῆ τῆς Ἡπείρου. Ὁ παῖς οὗτος ἐρχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς εὐρεσιν τύχης, ἔσχε συμπλωτῆρα μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τινὰ Ὀθωμανὸν νεανίσκον, ὅστις εἰσαχθεὶς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐπέτυχε βαθμηδὸν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα τοῦ κράτους ἀξιώματα. Μιᾶ λοιπὸν τῶν ἡμερῶν ἐνῶ ὁ Γεώργιος ἔφερε λάχανα εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀνεγνωρίθη ὑπὸ τοῦ πρώην συμπλωτῆρος αὐτοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ εὐνοηθεὶς, ἐσυστήθη εἰς τὸν καπουκεχαγιᾶ ἢ ἐπίτροπον τοῦ τῆς Μολδαβίας ἡγεμόνος Βασίλειον ὡς ἀκόλουθος. Τὸν Βασίλειον, ἡγεμόνα βραδύτερον γενόμενον, παρηκολούθησεν εἰς Ἰάσιον ὁ Γεώργιος, καὶ μετὰ τὸν ἐκθρονισμὸν ἐκείνου διὰ τὴν κακίην του διοίκησιν, διεδέξατο τῇ προστασίᾳ τοῦ ἄλλοτε συμπλωτῆρος του ἰσχυροῦ Ὀθωμανοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἡγεμονίαν Μολδαβίας. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου ἐγένετο ὁ Γρηγόριος, ὅστις τῷ 1661 διετέλεσεν ἡγεμὸν Βλαχίας τούτου δὲ πάλιν ὁ υἱὸς Ματθαῖος Γκίκας

νυμφευθείς τὴν ἐτέραν. τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἔτεκε τὸν Γρηγόριον, ὃν ἐν τῷ βαπτίσματι δι' ἐπιτρόπου ἀνεδέξατο ὁ τῆς Αὐστρίας αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος.

Κατὰ πρῶτον ὁ Γρηγόριος οὗτος διετέλεσε διερμηνεύς τῆς παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ Ἡύλῃ αὐστριακῆς πρεσβείας· ἀνὴρ δὲ τὰ μέγιστα εὐφυῆς ὢν καὶ γλωσσῶν πολλῶν εἰδήμων, πρὸς δὲ τούτοις πολὺς ἐπὶ τε τὸ λέγειν καὶ ἐπὶ τὸ γράφειν, διεδέξατο τὸν ἀναγορευθέντα ἡγεμόνα Βλαχίας θεῖον αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνεύς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἀξίωμα, ἐν ἔτει 1717. Διετέλεσε δὲ τοιοῦτος ἐπὶ ἑνδεκα ἔτη, καθ' ἃ ἀνέπτυξε μεγίστην ὑπὲρ τῶν πασχόντων Ἑλλήνων μέριμναν· ἀρκεῖ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου τούτου τὸ ἑξῆς. Ἡ νῆσος Ῥόδος, ἀφαιρεθεῖσα ἀπὸ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, διετέλει ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν κατὰ καιροὺς Βεζυρῶν· ἀλλ' οἱ εἰσπράκτορες, τοὺς ὁποίους ἐκείνοι ἀπέστειλλον πρὸς εἰσπραξίν τῶν φόρων, τοσαύτας ἀρπαγὰς καὶ βιαιοπραγίας διέπρασσον, ὥστε οἱ κάτοικοι αὐτῆς, μικρὸν κατὰ μικρὸν μεταναστεύοντες, ἐκινδύνεον νὰ καταλίπωσι τὴν νῆσον ἔρημον. Τοῦτο μαθὼν ὁ μέγας διερμηνεύς Γκίκας, παρέστησεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Ἡύλην τὴν οἰκτράν τῆς πάλαι ποτὲ ἐνδόξου καὶ πλουσίας Ῥόδου κατὰστασιν καὶ ἐπέτυχεν, ἀφαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τὴν κυριότητα τῶν Βεζυρῶν, νὰ τὴν συμπεριλάβῃ εἰς τὰ κτήματα τοῦ Σουλτάνου, ὥστε, παυσασῶν τῶν καταπιέσεων, προσλήφθη οὕτως ἡ ἐρήμωσις τῆς

νῆσου. Μετὰ δὲ ἑνδεκαετῆ ὑπηρεσίαν ὡς διερμηνεύς, ἔλαβε διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ τὴν ἡγεμονικὴν ἀξίαν τῆς Μολδαβίας. Διεκρίθη δὲ ὡς ἡγεμὼν ἐπὶ δικαιοσύνη καὶ πραότητι, ἀπεσόβησε τοὺς Τατάρους, οἵτινες ἐπροξέουν μεγάλην εἰς τὸν τόπον δεινὰ, καὶ ἐνὶ λόγῳ εὐηρέστησεν εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Μολδαβίας.

Τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἡγεμονείας του, ἐπαναστάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν Γιανιτζάρων, κατεβιάσθη τοῦ θρόνου ὁ Σουλτάνος Ἀχμέτ, καὶ ἀνεβιάσθη ἐπ' αὐτοῦ ὁ Μαχμούτης. Ὁ νέος Σουλτάνος ἐπεκύρωσεν εἰς τὸν Γρηγόριον Γκίκαν τὴν ἡγεμονίαν· ἀλλὰ μόλις εἶχον παρέλθει τέσσαρες ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ διὰ τὴν ἐπικύρωσιν ταύτην ἀναγκαιούνητος αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, καὶ ἀνεκλήθη αὐτὸ διὰ τὴν ἐπομένην αἰτίαν. Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Γιανιτζάρων, κρεσπώλης τις Γραικός, καλούμενος Γιαννάκης Μπουτζιγγάνης, προσήνεγκε τοῖς ἐπαναστάταις, καὶ ἰδίᾳ τῷ ἀρχηγῷ αὐτῶν Πατρόνα Χαλήλ, σπουδαίας ὑπηρεσίας, δοὺς κρέα ἐπὶ πιστώσει καὶ ποιησάμενος γενναίας χρηματικὰς προσφορὰς. Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν του ταύτων ἐζήτησε παρὰ τοῦ Χαλήλ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μολδαβίας, δωρούμενος αὐτῷ καὶ πεντακόσια πουργία· ὁ δὲ Χαλήλ εὐχαρίστως ἀκούσας τὴν αἴτησιν ταύτην, μετὰ παρομοίου ποσοῦ συνοδευομένην, ἀπηθύνηθη διὰ τοῦ συνενόχου αὐτοῦ Μουσλή πρὸς τὸν μέγαν Βεζύρην καὶ ἀήτησε παρ' αὐτοῦ τὸν διορισμὸν τοῦ Γιαννάκη. Ὁ Βεζύρης οὐδόλως ἠθέλησε νὰ ἐν-

δώση εἰς τῶν ἀνταρτῶν τὰς ἀπαιτήσεις, ἰσχυριζόμενος ὅτι θεώρει ἀνάξιον νὰ ὑψώσῃ εἰς θρόνον ἡγεμονικὸν εὐτελεῆ κρεοπώλην, ἐνῶ μάλιστα οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἶχεν ἐκδοθῆ ὑπὲρ τοῦ Γκίκα αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ἐπικυροῦν εἰς ἐκεῖνον τὸ τῆς Μολδαυίας στέμμα. Ἄλλ' ὁ Χαλήλ ἔμενε ἀμετάπειστος εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ μεγάλου Βεζύρου, οὐδ' ἐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὁποῖα ὑπάρχει διαφορά μεταξὺ δύο γκισουρῶν, ὥστε νὰ προτιμηθῆ ὁ ἕτερος. Τοιοῦτοτρόπως τοῦ Βεζύρου ἀναγκασθέντος νὰ ἐνδώσῃ, ὁ διορισμὸς τοῦ Γκίκα ἀνεκλήθη καὶ ὁ κρεοπώλης Γιαννάκης ἔλαβε τῆ 2 Νοεμβρίου 1730 τὴν κοῦκαν εἰτ' οὖν τὸ στέμμα τοῦ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας.

Ἄλλ' ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ διήρκεσεν ὀλίγας μόνον ἡμέρας, διότι ὁ νέος Σουλτάνος περιστείλας τὴν ἐπανάστασιν ἀπεκεφάλισε τὸν τε κρεοπώλην ἡγεμόνα καὶ τὸν προστάτην αὐτοῦ Χαλήλ καὶ ἀπέδωκε πάλιν τὴν Μολδαυίαν εἰς τὸν Γκίκαν. Ἀναβὰς δὲ οὗτος ἐκ νέου ἐπὶ τὸν θρόνον διέπραξεν εἰς τὸν τόπον πολλὰς εὐποιίας, ἀνέπτυξε τὰ δημόσια ἔργα, καὶ πολυειδῶς εὐηργέτησε τοὺς Μολδαυοὺς, ἀλλ' ὁμως δὲν ἐδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν εἰρήνην, ἧς ἐφαίνετο τοσοῦτον ἐραστής. Ἐπελθόντος τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πολέμου, ὁ Γκίκας προσεκλήθη παρὰ τῆς Πύλης νὰ λάβῃ πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' αὐτὸς βεβαρυμένος πλέον ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου, ὅστις οὐδεμίαν μὲν ἀνάπαυσιν καὶ ἡδονὴν τῷ παρέιχε, τούναντίον δὲ εἰς ἀενάους

κινδύνους καὶ δυσχερείας τὸν ὑπέβαλλεν, ἠθέλησε νὰ παραιτηθῆ, πολλὰ πρὸς τοῦτο μεταχειρισθεῖς μέσα καὶ χρηματικὰς προσφορὰς οὐκ εὐκαταφρονήτους ποιησάμενος ἵνα ἀπαλλαγθῆ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματος· ὁ μέγας ὁμως Βεζύρης κατ' οὐδὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοῦτο, ἀπέρριψε δὲ καὶ τὴν περὶ παραιτήσεως πρότασίν του, τῷ λόγῳ ὅτι θεώρει τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἀναγκαίαν κατὰ τὰς ὑπαρχούσας κρίσιμους περιστάσεις. Τότε ὁ Γκίκας ἀπηθύνθη μυστικῶς καὶ διὰ δώρων πρὸς τὸν Ῥώσσον στρατάρχη Μούγγ, προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ στρατοπεδαρχεῖον, ἀντὶ τοῦ Βενδερ, ὡς προὔτιθετο, τὸ Ὀζακῶφ· τούτο δ' ἔπραξεν, οὐχὶ ἐκ πνεύματος προδοσίας, ὡς τινες ἠθέλησαν νὰ τὸν κατηγορήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν ἡγεμονίαν του ἐκ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, αἵτινες, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθησαν, δὲν ἐδύνατο ἢ νὰ ᾧσι καταστρεπτικώταται. Ἄλλὰ πεσόντος εἰς δυσμένειαν, ὡς ἐν τοῖς κατωτέρω ρηθήσεται, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, μεγάλου διερμηνέως ὄντος, ἐξέπεσε καὶ αὐτὸς τοῦ θρόνου τῆς Μολδαυίας.

Ἐν ἔτει 1734 διωρίσθη καὶ πάλιν ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας· ἀλλὰ μετὰ διετῆ ἡγεμονείαν, καθ' ἣν ἀνέπτυξεν οὐσιωδῶς τοὺς πόρους τῆς χώρας, μετέβη εἰς Μολδαυίαν καὶ ἐκεῖ ἕξ ἔτη καὶ ἕξ μῆνας ἡγεμονεύσας, ἀπεβίωσε τῷ 1741, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τὴν ὁποίαν μετὰ νοσοκομείου διὰ τοὺς ἐκ λοιμοῦ προσβεβλημένους ἰδίᾳ δαπάνη εἶχε πρότερον οἰκοδομήσει.

ΣΤ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΚΙΚΑΣ.

1727—1740.

Τὸν Γρηγόριον ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαβίας θρόνον ἀναβάντα, διεδέξατο εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ὅστις καὶ Λογοθέτης τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐγένετο. Ἦτο δὲ ἀνὴρ ἐμπειροσὺς λίαν περὶ τὴν πολιτικὴν, καὶ ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὸν κατὰ Ῥωσσίας πόλεμον, συνεχ-στρατεύσας μετὰ τοῦ Βεζύρου ἐπανειλημμένως, καὶ ἀξιωθείς καὶ αὐτὸς τοῦ τίτλου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων διὰ δὲ τὰς μεγάλας ἐκδουλεύσεις, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἔλαβε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ διορίζωνται τοῦ λοιποῦ οἱ ὑποδέεστεροι διερμηνεῖς τοῦ στόλου, παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς μεγάλων διερμηνέων, πρὸς δὲ, καὶ τὴν ἐπινομὴν τῶν προσόδων τῆς μητροπόλεως τοῦ Βουκουρεστίου. Ἄλλ' ὅμως οὐδ' αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ, οὐδ' αἱ τιμαὶ αὐταὶ ἐδυνήθησαν νὰ τὸν προφυλάξωσι τῆς οἰκτρᾶς εἰμαρμένης αὐτοῦ.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1736 ἐνῶ ἦτον εἰς ἐκστρατείαν μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου, κατέπεσεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ κεραυνός, τοσοῦτον δ' ἐξ αὐτοῦ ἐφοβήθη ἐκεῖνος, ὥστε ἔμεινεν ὡς νεκρὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑπηρετῶν του. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐθεωρήθη τότε ὡς κακὸς οἰωνός, οὐχὶ αἴσιον τὸ τέλος αὐτοῦ προμηνύων, καὶ δυστυχῶς ὁ οἰωνὸς ρῦτος ἐπηλή-

θευσεν. Οὐ πολὺ ὕστερον εἶχε σταλῆ πρέσβυς παρὰ τῆς Αὐστρίας ὁ κόμης Οὐλεφέλδ ὅπως διαπραγματευθῆ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐπὶ ζητημάτων τινῶν μὴ λυθέντων διὰ τῆς ἐν Βασσαραβία συνθήκης, καὶ ἀφορώντων τὰ σύνορα τῆς Βοσνίας. Ὁ μέγας Βεζύρης ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν καὶ τὸν μέγαν διερμηνέα διακείμενος, ἠθέλησε νὰ ὠφελήθῃ τῆς περιστάσεως, ὅπως καταστρέψῃ αὐτούς. Παρεμβάλλων λοιπὸν ποικίλα κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις προσκόμματα, διέβαλε τοὺς δύο ἐκείνους ἀνδράς ὅτι ἐνεκα τῆς αἰσχροκερδεῖας καὶ προδοσίας των δὲν λύονται τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα, καὶ ἐπέτυχεν ὁ μὲν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς νὰ ἐξορισθῆ εἰς Κοτύαιον, ὁ δὲ μέγας διερμηνεὺς νὰ κατατομηθῆ. Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας Οὐλεφέλδ καὶ ὁ τῆς Γαλλίας δὲ Βιλλενέβ, μαθόντες τοῦτο, παντοίας κατέβαλον πρὸς σωτηρίαν του προσπαθείας· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐταὶ, ἀντὶ νὰ τὸν ὠφελήσωσι, τούναντίον τὸν ἐβλαψαν, ἐπιταχύνασαι τὸν θάνατόν του, διότι μία τῶν ἀποδοθεισῶν αὐτῷ κυριωτέρων κατηγοριῶν, ἦτον ὅτι εἶχε στενάς σχέσεις πρὸς τοὺς ξένους καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Γάλλους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ δυστυχὴς διερμηνεὺς, ὑποστὰς δεκαεσσάρων ἡμερῶν κάθειρξιν, ἐκατατομήθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1741, πρὸ τῆς σκιάδος τῶν ἀνακτόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ζ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1740—1750.

Ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκογενείας Καλλιμάχου εἶνε Μολδαυικὴ, καὶ τοὶ οἱ νεώτεροι Καλλιμάχοι ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς Καλλιμάχον τινα ζῶντα ἐπὶ τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν αυτοκρατόρων. Οἱ πρόγονοι τῆς οἰκογενείας ταύτης, Καλμουκαὶ καλούμενοι, ὅπερ οἱ μετέπειτα ἐξελλήνισαν εἰς Καλλιμάχοι, ἐκέκτηντο ἐν Κοτινίῳ τῆς Μολδαυίας πλουσίας κτήσεις, διὰ δὲ τοῦ πλοῦτου αὐτῶν ἐδυνήθησαν οὐχὶ μόνον νὰ συνδεθῶσι δι' ἐπιγαμιῶν πρὸς τοὺς διάφορους ἐγγχωρίους ἡγεμόνας, ἀλλὰ καὶ διάφορα μέλη αὐτῆς ἐπέτυχον ν' ἀναβῶσιν ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ Πύλη ἔχουσα συνεχεῖς πρὸς τὴν Πολωνίαν σχέσεις, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ τότε ἡγεμόνος Μολδαυίας Γρηγορίου Γκίκα, ἀνδρα εἰδήμονα τῆς Πολωνικῆς, ὅπως χρησιμεύσῃ αὐτῇ ὡς διερμηνεύς. Ὁ ἡγεμὼν, δραξάμενος τῆς περιστάσεως, ἐσύστησε τὸν Ἰωάννην Καλλιμάχον, πρὸς ὃν συνεδέετο διὰ συγγενείας· διότι ἡ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου Ῥοξάνη ἦν ἐκ τοῦ γένους Γκίκα. Ὁ Ἰωάννης μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, διετέλεσε κατὰ πρῶτον ἰδιαιτέρος διερμηνεύς μόνον τῶν ἀφορώντων τὴν Πολωνίαν πραγμάτων· ἀλλὰ καρατομηθέντος τοῦ Γκίκα, ἐπέτυχε νὰ προέλθῃ καὶ εἰς τὸ τοῦ μεγάλου διερμηνεύς ἀξίωμα. Ἦν δὲ

ὁ ἀνὴρ οὗτος πεπαιδευμένος καὶ ἔμπειρος ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς, νουνεχῆς τε καὶ ἐχέφρων, εἰδήμων δὲ τῶν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀρμόδιος κατὰ πάντα ὅπως ἐν παντὶ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνατεθείσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν. Ἄλλ' ὅμως οὐδ' ἡ ἰκανότης αὐτοῦ, οὐδ' ἡ λεπτόνοια ἐδυνήθησαν νὰ προλάβωσι τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν τῆς τύχης· διότι φθονηθεὶς ὑπὸ τινων μεγιστάνων Τούρκων, μὴ δυναμένων νὰ βλέπωσιν αὐτὸν τοσαύτην δύναμιν ἐν τοῖς δημοσίοις ἐξασκοῦντα, διεβλήθη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ ἐκπεσῶν τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ἀπεστάλη ἐν ἐξορίᾳ εἰς Τένεδον, συντελούντων εἰς τοῦτο ἐτέρων, οἵτινες δι' ἑαυτοὺς ἠξίουσαν τὴν μεγάλην διερμηνείαν.

Η'.

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΓΚΙΚΑΣ.

1751—1752.

Τὸν Καλλιμάχον ἀπολυθέντα τοιοῦτοτρόπως τοῦ τῆς διερμηνείας ἀξιώματος· διεδέξατο ὁ Ματθαῖος δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βοεβόδα Γκίκα, ἐξαγοράσαντος ὑπὲρ αὐτοῦ ἀντὶ διακοσίων πουγγίων τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅτε ὁ Ματθαῖος ἐγένετο διερμηνεύς ἦτο μόλις εἴκοσι τριῶν ἐτῶν, ὁ πατὴρ τῷ ἔδωκεν ὡς ὀδηγὸν καὶ σύμβουλον τὸν ἀρχαῖον τῆς Σουηδικῆς πρεσβείας διερμηνεὴ Λουκάκη. Θανόντα ὁμῶς μετ' ὀλίγον τὸν Γρηγόριον

Γκίκαν, ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, διεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης θρόνον ὁ Ματθαῖος, δεκατέσσαρας μόνον μῆνας καὶ τινὰς ἡμέρας διατελέσας μέγας διερμηνεύς.

Πρὶν ἢ γνωσθῆ ἔτι ὁ διορισμὸς αὐτοῦ, ὡς ἡγεμόνος, πέμφαντες οἱ ἄρχοντες ἐκ Βουκουρεστίου ἀπεσταλμένους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐζήτησαν νὰ διορισθῆ ἡγεμὼν ὁ πρωτότοκος τοῦ ἀποθανόντος Γρηγορίου υἱὸς Σκαρλάτος· ἀλλ' ὁ Ματθαῖος ταῖς τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μπασᾶ Μιχαλοπούλου, ἐπιτρόπου τῆς Βλαχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ὄντος καὶ μεγάλως ισχυρόντος, προσπαθείαις, ἐπέτυχε νὰ μηδενισθῆ ἢ τῶν ἀρχόντων αἰτήσις, οὐς ἅμα ἐλθὼν εἰς Βουκουρέστιον ποικιλοτρόπως κατεδίωξε. Μὴ ὑποφέροντες λοιπὸν οὗτοι τοὺς διωγμοὺς, ἀνηνέχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐγκαλοῦντες τὸν ἡγεμόνα· ἢ δὲ Πύλη ἐπεμψεν ἀνακριτὴν, Καπουτζῆ μπασῆν τινὰ Τεφτιντζῆν, ὅστις ἦλθεν εἰς Βουκουρέστιον ἵνα ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα. Ὁ ἡγεμὼν, ἵνα μὴ γείνη κατ' αὐτοῦ κατηγορία τις, διώρισε φύλακας, ἐμποδίζοντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον· ἀλλ' ἐνῶ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὁ Ματθαῖος ἦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ λαὸς ὀρμήσαντες πρὸς τὸ κατάλυμα τοῦ Τούρκου, ἐπέδωσαν αὐτῷ ἀναφορὰν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος, ἣτις ἀποτελεσμα ἔσχε τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ, ἐννέα μόνον μῆνας ἡγεμονεύσαντος.

Θ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1752—1758.

Ἀνακληθεῖς ἐκ τῆς ἐν Τενέδῳ ἐξορίας ὁ Ἰωάννης Καλλιμάχης μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Ματθαίου ὡς ἡγεμόνος, περιεβλήθη τὸ δεύτερον τὸ τοῦ διερμηνέως καβάδιον, μετὰ ἐξαετῆ δὲ ὑπηρεσίαν, ἢ Πύλη διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, τὸν προεβίβασε τῇ 7 Αὐγούστου 1758 εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μολδαβίας· ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ ἀστὴρ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐγεννήθη ἦτον ὅλως ἀπαίσιος, διότι μετὰ τριετῆ ἡγεμονίαν ἐκαρτομήθη μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μωχαμέτ Ἐμὶν πασᾶ, τῷ λόγῳ ὅτι ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ῥώσους ἐφισταμένῳ τότε πολέμῳ, ἐπρόδωκε μετ' ἐκείνου τὰ τοῦ κράτους συμφέροντα. Θέσαντες δὲ τὴν κεφαλὴν μεταξύ τῶν κνημῶν του προσεκόλλησαν παρ' αὐτῆ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην. «Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν καθηρημένον Ἰωάννην Καλλιμάχην, βοεβόδαν τῆς Μολδαβίας, οἰκειοποιηθέντα ἑκατὸν προυγγία, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα εἰς ἀγορὰν τροφῶν τοῦ στρατοῦ καὶ προδόντα τὸ κράτος.»

I.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΓΚΙΚΑΣ.

1758—1764.

Τὸν Ἰωάννην Καλλιμάχην διεδέξατο ἐν τῷ τῆς

διερμηνείας αξιώματι, ὁ Γρηγόριος Γκίκας, υἱὸς μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γκίκα, ἀνεψιὸς δὲ τοῦ Γρηγορίου Γκίκα, ἀνὴρ μεγάλης φρονήσεως καὶ εἰδήμων πολλῶν γλωσσῶν. Οὗτος ἐπὶ ἕξ ἔτη διερμηνεὺς διατελέσας, μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡγεμὼν Μολδαβίας, ἣν διώκησεν ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνας ἑννέα, ἐν ἔτει δὲ 1768 μετετέθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας, ἣτις ἔχρηζε στιβαρωτέρας χεῖρας καὶ δραστηριωτέρας διοικήσεως.

Διαρκοῦντος τότε τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, στήφη τυχοδιωκτῶν καὶ ἄλλων ἐθελοντῶν διατρέχοντα τοὺς νομοὺς τῆς Βλαχίας ἐλαφυραγῶγουν καὶ διήρπαζον τὸν τόπον, πολλὰς εἰς τοὺς ἐγγχωρίους προξενουῦντα ζημίας. Ἀρχηγὸς δὲ τις αὐτῶν, καλούμενος Νεζάριος Καρατζίνος, ἡγούμενος πολυαρίθμων ἐθελοντῶν εἰσελάσας αἰφνης τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1769 καὶ ἐν αὐτῷ Βουκουρεστίῳ, τὴν μὲν πόλιν ἐλαφυραγῶγησε, τὸν δὲ ἡγεμόνα αἰχμάλωτον συλλαβῶν, ἔπεμψεν εἰς Πετρούπολιν.

ΙΑ΄.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

1764—1765.

Ἡ οἰκογένεια Καρατζᾶ ἔλκει τὸ γένος ὡς μὲν τινες λέγουσιν ἐκ Δαλματίας, ὡς δ' ἕτεροι ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον ἐξ Ἠπείρου. Εἷς τῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης φεύγων τὰς κ-

ταδιώξεις ἰσχυροῦ τινος Ὀθωμανοῦ, πρὸς ὃν διεφέρετο, ἠναγκάσθη νὰ εὔρη ἄσυλον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀποκἀσταθεὶς δὲ εἰς Φανάριον, συνεδέθη πρὸς τοὺς Φαναριώτας διὰ γαμικῶν δεσμῶν, καὶ ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας Καρατζᾶ, ἣτις καὶ μεγάλους διερμηνεὺς καὶ ἡγεμόνας τῆς Δαχίας οὐκ ὀλίγους προσέφερον.

Ἐκ παραδόσεως οἰκογενειακῆς γνωρίζομεν ὅτι ἡ οἰκογένεια Καρατζᾶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Διατελῶν εἰς τῶν προγόνων αὐτῆς ὑπάλληλος ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Χάνου τῆς Κριμαίας, ἀπεστάλη μιᾷ τῶν ἡμερῶν παρ' αὐτοῦ ὅπως ἐκτελέσῃ ὑπηρεσίαν τινά, ὅπερ καὶ ἔπραξεν ἐκεῖνος ἐν μεγίστη ταχύτητι. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν μετ' ὀλίγον ὁ Χάνης, τὸν ἠρώτησε διατί δὲν ὑπῆγεν ὅπου διετάχθη· ὁ δὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἐκτελέσας ἤδη τὴν ἀνατεθείσαν αὐτῷ ἀποστολὴν ἐπέστρεψε. Τότε ὁ Χάνης θαυμάσας τὴν ὠκυποδίαν καὶ ἱκανότητα τοῦ ἀνδρός τῷ εἶπε τουρκιστί· « Ἄμὰ, καρατζᾶ κιμπί γκελδίν » ταυτέστιν « Ἀληθῶς ὡς δορκὰς ἐπέστρεψες. » Οἱ ἐκεῖ παρευρεθέντες ἀξιωματικοὶ, ἄμα ἀκούσαντες τὸν λόγον τοῦτον, ἐχάλουν εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸν καρατζᾶ, ἣτοι δορκάδα, καὶ οὕτως ἔμεινεν αὐτῷ ἔκτοτε τὸ ὄνομα. Πρῶτος γνωστός ἡμῖν ὡς ἐπίσημον κατέχων θέσιν ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐστὶν ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωάννου Καρατζᾶς, ἀκμάζων περὶ τὰ 1560 καὶ ὧν γενεὴς ἀρχικρεοπώλης (κασάμπασης)· ἔσχε δὲ οὗτος δύο τέκνα, τὸν Δημητράσκον, γεννήσαντα πέντε τέκνα, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντῖνου σχόντα διασφ-

γονον τὸν πατριάρχην Ἰωαννίκιον, καὶ τὴν Ἐλένην, ἣτις νυμφευθεῖσα τὸν γραμματέα αὐτοῦ Σκαρλάτον, ἔτεκε τέσσαρας θυγατέρας, ὧν ἡ μία, Ῥοξάνδρα, συνεζεύχθη εἰς δεύτερον γάμον μετὰ Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου. Τὸ δὲ οἰκόσημον Καρατζᾶ, φέρει ἔνθεν μὲν τὸν μονόκερων, ἔνθεν δὲ περικεφαλαίαν καὶ στέμμα, σύμβολα ἀνδρίας, καθαρότητος καὶ εὐγενείας.

Ὁ Γεώργιος Καρατζᾶς ἦτο Λογοθέτης τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ὅτε τοῦ ἀξιώματος τοῦ διερμηνέως χηρεύσαντος ἕνεκα τοῦ προδιβασμοῦ τοῦ Γκίκα εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον, διωρίσθη τοιοῦτος αὐτός. Ἦτο δὲ λίαν εὐπαιδευτος, ἐγκρατῆς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς, καὶ ἰατρός οὐκ ἀδόκιμος, ἐκμαθὼν τὴν ἐπιστήμην ταύτην ὑπὸ τοῦ ἐν ἰατροῖς ἀρίστου πατρὸς αὐτοῦ Σκαρλάτου Καρατζᾶ. Καί τοι νέος τὴν ἡλικίαν, ὑπερέβαλλε πάντα κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ εὐσέβειαν, διὰ δὲ τὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ προτερήματα καὶ τὴν ἀρετὴν, ἠξιώθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς τοῦ τίτλου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων τιμῆς. Ἄλλ' ὅμως αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ πολυτίμου τούτου ἀνδρὸς ἐλπίδες ἐψεύσθησαν ἐν τάχει, διότι, συσχεθεὶς λοιμῶ, ἀπέβίωσε μόλις μετὰ ἐνός, ἔτους διερμηνείαν.

Ἰώσηππος ὁ Μυσιόδαξ ἀναφέρει περὶ τοῦ Γεωργίου ὅτι μετέφρασεν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὴν Τουρκικὴν σύγγραμμά τι, οὗ ὅμως δὲν λέγει τὸ ὄνομα, καὶ προσέφερεν αὐτὸ τῷ Σουλτάνῳ, ὅστις

εὐμενῶς ἀποδεξάμενος τὴν προσφορὰν, πλείστων τιμῶν τὸν Γεώργιον κατηξίωσε.

 IB'.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

1765—1768.

Τὸν Γεώργιον Καρατζᾶν ἀποθανόντα, διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σκαρλάτος, μέγας Λογοθέτης τῆς Μεγάλτης Ἐκκλησίας, ἰατρός διάσημος, ἀνὴρ ἀγχινοῦστατος καὶ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Τουρκικῆς, Ἰταλικῆς καὶ Ἀραβικῆς, πρὸς δὲ ἐμπειρότατος καὶ εἰς τὰ τῆς διπλωματίας. Οὗτος ἕνεκα τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ, εἰσῆρχετο εἰς τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων, ὧν ἀπελάμβανεν ἰδιαζόντως τὴν εὐνοίαν, δι' ὅπερ, ἅμα χηρευσάσης τῆς θέσεως τοῦ διερμηνέως, ἐγένετο τοιοῦτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὅμως συνέπεσε τότε ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας πόλεμος καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διερμηνέως ἀπητεῖτο ἀνὴρ ἀκμαῖος τὴν ἡλικίαν καὶ δυνάμενος νὰ παρακολουθῇ τὸν μέγαν Βεζύρην εἰς τὰ στρατόπεδα, διὰ τοῦτο ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας, ὅπως ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ἐτέρου καταλληλοτέρου διὰ τὰς περιστάσεις. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἰδιώτης διατελῶν, νὰ γίνηται ὠφέλιμος τοῖς πολιτευομένοις.

ΙΓ'.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1768—1769.

Τὸ κύριον ὄνομα τῆς οἰκογενείας Σούτσου, καταγομένης ἐξ Ἡπειρου, εἶναι Δράκοι· ὑπὸ τοιοῦτο δ' ὄνομα καὶ τὰ δι' αὐτοὺς ἐκδεδομένα αὐτοκρατορικά διατάγματα καὶ οἱ διάφοροι Εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ τοὺς ἀναφέρουσι. Πόθεν δὲ προσέλαβε τὸ κακόφωνον καὶ ξενικὸν τοῦτο ὄνομα, διεσάφισεν ἡμῖν ὁ πολυμαθὴς καὶ σεβαστὸς γέρον Κ. Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος, ἐξακριθώσας αὐτὸ κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τελευταίαν διατριβὴν του.

Ἡ διανομὴ τῶν ὑδάτων τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης ἐνεργεῖται διὰ τετρακοσίων ὑδατοκρατῶν, ὧν, κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν, οἱ μὲν τριακόσιοι εἰσιν Ὀθωμανοί, οἱ δ' ἑκατὸν χριστιανοί· καλοῦνται δὲ οὗτοι κατὰ τὴν τῶν Τούρκων γλῶσσαν Σουγιολτζίδες ἢ Σουτζίδες. Εἰς λοιπὸν τῶν ἐξ Ἡπειρου ὀρμωμένων Δράκων ἐπέτυχε νὰ διορισθῇ τοιοῦτος σουτζῆς, ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις αὕτη ἦτο τρόπον τινὰ διαδοχικὴ, τὴν μετεβίβασε καὶ εἰς τὸν υἱὸν του, καὶ οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ ἐπαγγέλματος σουτζῆς, μεταβιβαζόμενον ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν καὶ μετατραπέν ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον εἰς Σούτσος κατέστη κύριον τῆς οἰκογενείας ὄνομα. Εἰς τῶν σουτζῆδων τούτων κατασκευάσας ἰδίους ἀναλώμασι βρούσιν τινὰ ἀπέναντι τοῦ Πατριαρχείου, τὴν ἐπροίκισεν, ὅπως διατηρῆται καὶ ἐπισκευάζεται ἐν

ἀνάγκη διὰ προσοδοφόρων κτημάτων (ἀκαρετίων) καὶ ἀποθανῶν κατέλιπεν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ υἱοῦ του, ὅστις γενόμενος μέγας Λογοθέτης τῆς Ἐκκλησίας, μετεβίβασεν, ὅτε ἀπέθνησκε, τὰ δικαιώματά του εἰς τὸν διάδοχόν του Λογοθέτην, καὶ τοιουτοτρόπως μέχρι τοῦ νῦν διαδοχικῶς ἡ ἐπιστασία τῆς κρήνης ἐκείνης καὶ τῶν πρὸς συντήρησίν της κτημάτων διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μεγάλου Λογοθέτου.

Ὁ Νικόλαος Σούτσος ὑπῆρχεν εἰς τῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης· μέγας δὲ Λογοθέτης ὢν, ἐξελέχθη τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1768 μέγας διερμηνεύς, καὶ διεκρίθη ἐπὶ ἐμπειρίᾳ καὶ συνέσει, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ δαημοσύνη τῶν Ἀσιατικῶν ἰδία γλωσσῶν. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ἡ φρόνησις, οὐδ' αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ἐδυνήθησαν νὰ τὸν διασώσωσιν ἀπὸ τῶν Τούρκων τὴν ἀγριότητα· διότι συνεχστρατεύσας μετὰ τοῦ Βεζύρου Νισαντζῆ πασᾶ τῷ 1769 κατὰ τῶν Ῥώσων, συνελήφθη κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὡς δῆθεν κατάσκοπος μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Ἰωάννου Καλλιμάχου, καὶ πρῶτον μὲν ἐφυλακίσθησαν, εἶτα δὲ τῇ 29 Αὐγούστου ἀμφότεροι ἐκατατομήθησαν. Παρὰ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Σούτσου ἔθηκαν ἐπιγραφὴν τοιαῦτα λέγουσαν· «Αὕτη ἡ κεφαλὴ ἀνήκει εἰς τὸ Ὀνησιμαῖον τοῦ διερμηνεύς καὶ βασιλῆα Νικολάου Δράκου, ὅστις ἀπεκεφαλίσθη ἔνεκα προδοσίας καὶ μυστικῶν συνηγοήσεων μετὰ τοῦ βοεβόδα τῆς Μολδαβίας.»

ΙΑ'.

ΜΙΧΑΗΛ ΡΑΚΟΒΙΤΣΑΣ.

1769—1770.

Ἡ οἰκογένεια Ῥακοβίτζα εἶνε Δακική· ὁ δὲ διαδεχόμενος τὸν Νικόλαον Σούτζον ἐν τῷ τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξιώματι Μιχαὴλ Ῥακοβίτζας ἦτον υἱὸς Ῥακοβίτζα τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος, τοῦ καὶ Τζεχάνη προσεπικαλουμένου, ἀνὴρ ἔμφορων καὶ εἰδήμων πολλῶν γλωσσῶν, κεκτημένος δὲ καὶ πολλὴν πείραν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Διωρίσθη δὲ μέγας διερμηνεὺς κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1769, ἀλλ' ἡ διερμηνεία αὐτοῦ διήρκεσεν ἐν μόνον ἔτος, διότι ἐκστρατεύσας μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Ἀλῆ Μολδοβαντζῆ πασᾶ κατὰ τῶν Ῥώσων, ἀπεβίωσε καθ' ὁδόν, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς λυμαιομένης τῷ Τουρκικῶν στρατόπεδον ὀλεθρίας νόσου πανώλους. Ἀνεκλήθη δὲ πάλιν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ καὶ προηγουμένως διατελέσας εἰς αὐτὸ Σκαρλάτος Καρατζᾶς.

ΙΕ'.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1770—1774.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀμέσου διορισμοῦ διερμηνέως μετὰ τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ θάνατον τοῦ Ῥακοβί-

τζα ἐβίασε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ ἐκλέξῃ ἀμέσως τὸν διάδοχον αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὁ Σκαρλάτος ἐθεωρεῖτο διὰ τε τὴν πείραν καὶ τὴν ἰκανότητα ὡς ὁ μᾶλλον κατάλληλος, ἐξελέχθη παραχρῆμα τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1770, καὶ ἐπέμφη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βεζύρου. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐκστρατείας, λίαν προβεβηκῶς ἤδη τὴν ἡλικίαν ὦν, ἀπελύθη ἐντίμως τῆς ὑπηρεσίας, λαβὼν ὅμως παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τίτλον αὐθέντου Οὐγγροβλαχίας, καίτοι οὐδέποτε μεταβάς ἐκεῖ, ἀλλ' οἴκαδε διατρίβων. Ἀπέθανε δὲ ὀλίγον μετὰ ταῦτα εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν, διάδοχον λαβὼν ἐν τῷ τῆς διερμηνείας ἀξιώματι τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην.

ΙΣΤ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ.

1774.

Τίμιον εἶνε ὁμολογουμένως καὶ προσφιλὲς εἰς ἕκαστον Ἕλληνα τὸ ὄνομα Ὑψηλάντης, διότι πρὸς αὐτὸ συνδέεται ἡ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος στενώτατα. Διὰ τοῦτο πλείστας χάριτας ὀφείλομεν εἰς τὸν Κ. Ἰωάννην Φιλήμονα, ὅστις ἐξακριβώσας ἐκ παραδόσεων καὶ ἐγγράφων διαφόρων τὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὑψηλάντων, ἐγνωστοποίησεν αὐτὴν ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ Δοκιμίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλάντων, κατὰ ἔγγραφα εὐρεθέντα εἰς τὴν ἐν Τραπεζοῦντι Μονῇ Κουμελᾶ,

ἔλκει τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκ τῶν Ὑψηλῶν, κώμης τῆς Τραπεζοῦντος. Κατὰ παράδοσιν τινα, ἀμφίβολον ὅμως, οἱ Ὑψηλάνται κατεῖχον ἐπὶ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος θέσιν λίαν ἔντιμον παρά τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντιῦ, καὶ ἐπόμενοι τοῖς Κομνηνοῖς μετέβησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος εἰς Τραπεζοῦντα μετὰ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις συνεστήσατο καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκείνην. Παρὰ τῇ αὐλῇ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος πολλοὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλάντων ἐν διαφοροῖς διετέλεσαν ἀξιιώμασιν, ἰδίως δὲ μνημονεῦται Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ὁ ἐπικληθεὶς Εὐφηλινός, ἀλλάρχης τῶν ἀνακτόρων, ὅστις ἐνυμφεύθη τῷ 1390 τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ Γ'. καὶ ὅστις πολλάκις ἀποκρούσας μετ' ἐπιτυχίας τὰς τῶν Τούρκων ἐπιδρομὰς, ἕνεκα τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ Σεβαστοκράτορος.

Ἀλωθείσης ἐν ἔτει 1461 τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', καὶ τοῦ τελευταίου αὐτῆς αὐτοκράτορος Δαυῖδ μετὰ τῶν ἕξ υἱῶν του φονευθέντων ὑπὸ τοῦ αἰμοχαροῦς κατακτητοῦ, εἰς τῆς τῶν Ὑψηλάντων οἰκογενείας, Ἀντιόχος καλούμενος, μετέκησε τῷ 1665 ἐκ Τραπεζοῦντος, καὶ ἐλθὼν ἀπεκατέστη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου ἐγένετο ὁ Ἰωάννης Ὑψηλάντης, ἀνὴρ μεγάλων ἀρετῶν καὶ παιδείας, συγγραφεὺς δὲ ἱστορίας Ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μέχρι τοῦ 1700 καὶ πρῶτος συλλαβὼν τὸ σχέδιον τῆς ἐνώσεως τῶν Σλαύων

μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τῆς διοικητικῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας. Ἐγένετο ὅμως θῦμα τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας, κατατομηθεὶς ὡς δῆθεν καταπροδίδων εἰς ξένους τὰ τοῦ Κράτους συμφέροντα. Ἐτερος δὲ υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου, ὑπῆρξεν ὁ Ἀθανάσιος ὅστις ἐκέκτητο μεγάλην παρά τῷ Σουλτάνῳ Μουσταφᾷ Γ' εὐνοίαν.

Υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου ἐγένετο ὁ Ἰωάννης Ὑψηλάντης, ὅστις ἐδοξάσθη ἰδίως διότι συνωμολόγησεν, ἐπιτραπεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, τὴν πρώτην μεταξὺ Πρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκην. Φριδερίκος δὲ ὁ Μέγας ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν λίαν κολακευτικὴν, διὰ τῆς ὁποίας τῷ ἠ-χαρίσται δι' ἅς κατέβαλε προσπάθειάς ὅπως σώσῃ ἀπὸ τοῦ Μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ τὸν ἀπεσταλμένον αὐτοῦ Ῥέξιν, καὶ συνομολογήσῃ τὴν συνθήκην ἐκείνην. Ὁ Ἰωάννης οὗτος χρώμενος ἐπίσης τῇ παρὰ τῇ Πύλῃ δυνάμει αὐτοῦ ἐπέτυχεν τὴν ἕνωσιν ὄλων τῶν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει Χριστιανικῶν φυλῶν ὑπὸ μόνην τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Παῖς τοῦ Ἰωάννου τούτου, τοῦ καὶ τίτλῳ Ἄγα τιμηθέντος, καὶ Σμαράγδας τῆς Μαμωνᾶ, ἐξ ἀρχαίας τῆς Πελοποννήσου οἰκογενείας καταγομένης, ἐγένετο ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὅστις διὰ τὴν περιόειαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἰκανότητα αὐτοῦ ἐξελέχθη, καὶ τοι νεώτατος, τῇ 9 Αὐγούστου 1774, μέγας διερμηνεὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἦν δὲ μελιχρὸς τοὺς τρόπους καὶ εὐθύς τὴν καρδίαν, εἰδήμων δὲ τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Τουρκι-

κῆς, Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς. Ἡ διερμηνεῖα αὐτοῦ διήρκεσε τριάκοντα πέντε ἡμέρας, ἀλλὰ κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα, προσέφερε τὴν σπουδαιοτάτην πασῶν τῶν ὑπηρεσιῶν τῇ Ἑλλάδι, διότι γνωσθεῖσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς Ῥωσικῆ ὑποκινήσει γενομένης ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀπτούλ Χαμίτου διατάξαντος τὴν γενικὴν κατὰ τὸ κράτος σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ὑψηλάντης λαβὼν ἀρωγὸν τὸν τότε Βεζύρη, ὅστις εὐεργετηθεὶς ποτε ὑπὸ Ἕλληνας, ἀνεμιμνήσκειτο τῆς εὐεργεσίας ταύτης, πρὸς δὲ τούτοις ἐκμεταλλεόμενος τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν τοῦ Σουλτάνου, ἐπέτυχε τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀγρίας ἐκείνης διαταγῆς, καὶ οὕτως ἔσωσεν ἀπείρους κεφαλὰς ἀπὸ τὴν σπάθην τῶν δημίων.

Διορισθεὶς ὁ Ὑψηλάντης μετέπειτα ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας προὐκάλεσε τῷ 1774 τὴν ἐκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ θεσπίσματος, δι' οὗ ἐπεκυροῦντο τὰ ἀρχαῖα τῆς ἡγεμονίας ταύτης προνόμια καὶ ἐξησφαλίζετο οὕτως ἡ εὐημερία τοῦ Δακικοῦ Κράτους, ὑπὲρ οὗ οὐκ ὀλίγον ἐμόχθησε λαβὼν μέρος ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζικίου. Οἱ Βλάχοι εἶχον ἤδη ἐκλέξει ἡγεμόνα των βογιάρων τινὰ καλούμενον Προσκοβάνον, καὶ ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν αἰτοῦντες τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς παρὰ τῆς Πύλης· ἀλλ' ὅτε ἔμαθον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐκείνου δηλονότι ὅστις διεπραγματεύθη ἐν τῇ ῤηθείσῃ συνθήκῃ τὸσφ εὐνοϊκοὺς ὑπὲρ τῶν ἡγεμονιῶν ὄρους, ἀνεκαλέσασατο τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ διὰ κοινῆς ἀναφα-

ρᾶς ἐξέφρασαν τὴν εὐχαρίστησιν των ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ἐκείνῃ.

Ἀφικόμενος εἰς Βουκουρέστιον ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Αἰκατερίνης Μουρούζη, γυναικὸς ἐναρέτου καὶ εὐπαιδευτοῦ, ἀνέπτυξε τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ἐρρύθμισε τὸ φορολογικὸν σύστημα, διοργάνωσε τὸν στρατὸν, ἐξέδωκε κώδικα, ὃν συνέλλεξε κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων, συνέστησε ταμεῖον χαρῖτων, οὗ τὰ κεφάλαια ἦσαν προωρισμένα εἰς συντάξεις πτωχῶν καὶ ὄρφανῶν, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀνύψωσε τὴν Βλαχίαν εἰς τὸν δυνατὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ τὸ Βουκουρέσιον κατέστη ἔδρα τῶν Μουσῶν καὶ ὁ Ῥήγας, ὁ Γοβδελάς, ὁ Βαρδαλάχος καὶ οἱ λοιποὶ σοφοὶ Ἕλληνες συνήλθον ἐκεῖ ὅπως προπαρασκευάσωσι τὸ δημόσιον πνεῦμα ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους. Πρὸς τοῦτο ἰδίως συνέστησε στρατὸν μόνιμον ἐξ ἐξήκοντα λόχων, ὧν αἱ μὲν πεντήκοντα ὀκτῶ ἐσχηματίζοντο καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ Ἑλλήνων, οἱ δὲ δύο ἕτεροι ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τινες τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, συμφώνους ἔχοντες καὶ τοὺς δύο υἱοὺς του Κωνσταντῖνον καὶ Δημήτριον, ἠθέλησαν ν' ἀναπετάσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῇ ἐλπίδι Ῥωσικῆς συνδρομῆς, καὶ τούτου γνωστοῦ γενομένου ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ υἱοὶ του ἠναγκάσθησαν νὰ ἐραπετεύσωσιν εἰς Τρανσυλθανίαν, ὁ Ἀλέξανδρος πραβλέπων τὰς συνεπειάς, ἔπεμψε τὴν παραίτησιν του

ἐκ τοῦ τῆς Βλαχίας θρόνου, προσπαθῶν σύναμι νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τὴν τῶν υἱῶν του ἀπόδρασιν. Τὸ τοιοῦτο ὅμως οὐδόλως ἤθελε τὸν ὠφελήσει, εἰ μὴ ὁ τότε μέγας βεζύρης Ἰζέτ Ἀχμέτ πασὰς συνηγόρει ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Σουλτάνον.

Ὅτε ἐν ἔτει 1785 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Β' καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' συνεφώνησαν κρυφίως τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης πληροφορηθεὶς τοῦτο, συνέταξε σχεδίον πῦρ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὅποῖον ἀσμένως παρεδέξατο ὁ τῆς Γερμανίας αὐτοκράτωρ. Ἐν τῷ μεταξύ ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ πρὸς τοὺς Ῥώσσοις πόλεμος, συλληφθεὶς δὲ παρὰ τῶν Τούρκων ἀλληλογραφίας τινὸς μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἠναγκάσθη ὁ πρῶτος νὰ προσέλθῃ αἰχμάλωτος εἰς τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου, παρ' οὗ πέμφθεις εἰς Αὐστρίαν, διέμεινεν εἰς Βρούμ τῆς Μοραβίας μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

Διορισθεὶς καὶ δεύτερον ἐν ἔτει 1796 ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Σελίμου ἡγεμῶν Βλαχίας, ἠναγκάσθη μετὰ διετῆ ἡγεμονεῖαν νὰ παραιτηθῆ, διότι τὸ στέμμα πλέον, ἀναμιγνυομένης κυριαρχικῶς εἰς τὰ ἐγγώρια πράγματα τῆς Ῥωσσίας, δὲν εἶχε τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπρότητα. Ἐξῆ δὲ ὡς ιδιώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπολαμβάνων τὴν ὑπόληψιν πάντων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ξένων πρέσβων, οἵτινες συνεβουλεύοντο αὐτὸν ἐφ' ὅλων τῶν σπουδαίων ζητημάτων. Ὅτε ὅμως μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ

Ῥωσσικοῦ πολέμου, ὁ Σουλτάνος κατηγόρησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ὅστις τὸν διεδέξατο ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Βλαχίας, ἀντάρτην, τότε ἡ ζωὴ τοῦ σεβασμίου γέροντος περιήλθεν εἰς μέγιστον κίνδυνον. Τοῦτο βλέπων ὁ τῆς Ἀγγλίας πρεσβευτῆς Ἀρβουτνὼ διέταξε τὸν πλοίαρχον ἀγγλικῆς τινὸς φεργάτας, ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε προσωμισμένης, ἵν' ἀγκυροβολήσῃ ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του καὶ τῷ προσφέρῃ πᾶσαν πρὸς σωτηρίαν ἐν ἀνάγκῃ συνδρομήν. Ἄλλ' ἐναντίον πάσης προτροπῆς καὶ παρακλήσεως τοῦ Βρεττανοῦ πρέσβους ὁ Ὑψηλάντης ἀπεπειεῖτο νὰ δραπετεύσῃ, λέγων ὅτι γελοῖος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅστις εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ζητεῖ ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον· τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀπεξεδέχετο ἐν προσευχῇ καὶ εἰρήνῃ τὴν τελευταίαν του ὥραν. Καὶ ὄντως συλληφθεὶς μετὰ τινὰς ἡμέρας ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ἐρρίφθη εἰς τὴν εἰρκτὴν καὶ ὑπέστη πᾶν εἶδος βασάνων μετὰ Χριστιανικῆς ὄλως ὑπομονῆς. Μόνον ὅταν ὁ διμῖος ἠθέλησε νὰ τῷ ἐπιβάλῃ καὶ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως, ἠρνήσατο νὰ ὑποβληθῆ εἰς αὐτὴν, κράξας· «Αἰδέσθητι ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτάνος ἐτίμησε διὰ τουγίων.» Καὶ οὕτως αὐτὸς μὲν ἐκατατομήθη, ἡ δὲ περιουσία του συνισταμένη εἰς πέντε ἑκατομμύρια γροσίων ἐδημεύθη πρὸς ὄφελος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξε τὸ δεύτερον σφάγιον, ὅπερ ἡ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλάντων προσέφερον εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

ΙΖ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1774—1777.

Καθώς οί Ὑψηλάνται, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Μουρούζαι ἀνήκουσιν εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκεῖνας, αἵτινες ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, κατέφυγον εἰς Τραπεζοῦντα· ἔλαβον δὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Τραπεζοῦντος κειμένης καὶ ἔτι καὶ νῦν σωζομένης κωμοπόλεως Μουρούζ. Εἷς τῶν ἀπογόνων τῆς οἰκογενείας ταύτης, Ἀντίοχος καλούμενος, μετώκησε ταυτοχρόνως μετὰ Ἀντιόχου Ὑψηλάντου, τοῦ πρώτου ἐξαδέφου αὐτοῦ, εἰς Βυθίαν τοῦ Βοσπόρου (Κουρούτζεσμε), καὶ ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς Φαναριωτικῆς οἰκογενείας τῶν Μουρούζων, οἵτινες περιήλθον βαθμηδὸν εἰς τὰ ὕψιστα τῶν ἐν Τουρκίᾳ τοῖς Χριστιανοῖς διδομένων ἀξιωμάτων.

Τὸν Ἀλέξανδρον λοιπὸν Ὑψηλάντην προεβασθέντα, ὡς προείπομεν, εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον, διεδέξατο τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1774 ὁ Κωνσταντῖνος Μουρούζης, μητρόθεν Μαυροκορδάτος, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Περσικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς· ἡ δὲ διερμηνεία αὐτοῦ διήρκεσεν ἔτη τρία, διότι μετὰ ταῦτα προὔβιβάσθη εἰς τὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον, ἐπὶ τὸν ὅποιον ἔμεινεν ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας ὀκτώ.

ΙΗ'.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1777—1782.

Τὸν Μουρούζην ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαυίας θρόνον ἀναβάντα διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1777 ὁ Νικόλαος Κωνσταντῖνου Καρατζᾶς, ἀνὴρ θεοσεβῆς, περῖνος καὶ εἰς τῶν μᾶλλον εὐπαιδευτῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, διότι ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐγνώριζεν ἀριστα τὴν Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν, Ἀραβικὴν, Τουρκικὴν καὶ Περσικὴν. Οὗτος ἐξελεθὼν μετὰ τοῦ Βεζύρου εἰς τὸν κατὰ Ῥωσσίας πόλεμον, αἰχμολωτισθεὶς ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἐπὶ ἕξ ὅλους μῆνας, μεθ' οὓς γενομένης τῆς εἰρήνης, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ πενταετῆ διερμηνείαν ἐγένετο ἡγεμὼν Βλαχίας· ἀλλ' ἡ ἡγεμονεία αὐτοῦ ἐξ ἰσχυρῶν μῆνας διήρκεσε, διότι ὁ μετ' αὐτὸν γενόμενος διερμηνεὺς Μιχαὴλ Σουτζός ἐπέτυχεν ἀδρᾶ χρηματικῆ δόσει νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον. Ἀπεβίωσε δ' ἐκ πλευρίτιδος εἰς ἡλικίαν 46 ἐτῶν.

Ὁ Καρατζᾶς συνέταξε Γαλλικὴν Γραμματικὴν, τοιοῦτον φέρουσαν τίτλον. «Γραμματικῆς Γαλλικῆς ἀκριβῆς διδασκαλία τοῦ Ὑψηλοτάτου, Θεοσεβεστάτου καὶ Σοφωτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Κωνσταντῖνου Καρατζᾶ. Ἐν Βιέννῃ 1806.»

Μετέφρασε δὲ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὰ ἐξῆς. Δοκί-

μιον περί τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἐθνῶν.
—Τὸν αἰῶνα Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τὴν Ἱστορίαν
τῆς Συνωμοσίας τῶν Ἰσπανῶν κατὰ τῆς Ἑνετίας.
Ὁ δὲ Ζαβίρας ἀναφέρει ὅτι συνέγραψεν ἐπίσης περὶ
λόγῳ «Περὶ τῶν ἐθίμων τῆς Πόρτας,» σύγγραμ-
μα ὅπερ ἐπ' αὐτοῦ ἐσώζετο ἀντιγεγραμμένον εἰς
πολλοὺς οἴκους εὐγενῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΙΘ'.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1782—1783.

Ὁ Μιχαὴλ Σούτσος ἦτο κεκοσμημένος διὰ πολ-
λῶν προτερημάτων, συνέσεως δηλονότι καὶ ἀγα-
θότητος καὶ παιδείας οὐ μόνον Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ
καὶ Ἀσιατικῆς, ἐξεσηκημένος δὲ λίαν καὶ περὶ τὰ
τῆς διπλωματίας. Ἐν μόνον δ' ἔτος διατελέσας
διεμηνεὺς, ἐπέτυχεν νὰ διορισθῇ ἡγεμῶν Βλαχίας,
τὴν ὁποίαν διώκησεν ἐν πραότητι καὶ δικαιοσύνη,
τῶν πάντων ἀπολαύων τὴν ἀγάπην διὰ τὸ εὐπρο-
σῆγορον καὶ φιλοδίκαιον αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἡγεμονεῖα
αὐτοῦ διήρκεσε μόνον δύο ἔτη καὶ μῆνας ὀκτώ,
διότι ἐξώσθη τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ διερμηνεύου τοῦ
στόλου Νικολάου Μαυρογένους, τὸν ὁποῖον ὑπεστή-
ριζον ὁ ναύαρχος Γκεζαέρλη Χασὰν πασᾶς καὶ ὁ
Βεζύρης Ἰουσοῦφ πασᾶς.

Μετὰ τὴν ἐν Ἡελίνη κατατομίαν τοῦ Μαυρογέ-
νους, τὴν ἐπελθοῦσαν διὰ τῶν σκευωριῶν τοῦ ἐχθρι-
κώτατος πρὸς αὐτὸν διαχειμένου νέου βεζύρου Χα-

σὰν πασᾶ Ρουχτζουκλή, ὁ Μιχαὴλ Σούτζος ἀνέλαβε
τὸ δεύτερον τὴν τῆς Βλαχίας ἡγεμονίαν. Μείνας
δ' ἐν αὐτῇ ἔτος ἐν καὶ μῆνας πέντε, μετέβη εἰς Μολ-
δαυίαν, ἧς ἡγεμόνευσεν ἔτη δύο καὶ μῆνας τέσσαρας.

Κ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

1783—1785.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ἰωάννου Μαυροκορδάτος ἐκέ-
κτητο ἰδιάζουσαν εὐφυίαν καὶ δξύτητα νοῦς, καὶ
παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, διότι ἦν εἰδήμων τῆς
Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Τουρκικῆς,
δεινός τε τῷ λέγειν καὶ περὶ τὴν διπλωματίαν ἐμ-
πειρότατος, θιασώτης δὲ τῆς ποιήσεως. Διατελέ-
σας ἐπὶ δύο ἔτη μέγας διερμηνεὺς, ἐγένετο μετὰ
ταῦτα ἡγεμῶν Μολδαυίας, ἣν ὅμως δύο μόνον ἔτη
διώκησε, διότι ἐπισυμβάντος τότε τοῦ μεταξὺ Τουρ-
κίας καὶ Αὐστρίας πολέμου ἠναγκάσθη ν' ἀποχω-
ρήσῃ εἰς Μοραυίαν, ἐξ οὗ καὶ φεραρῆ εἴτε φυ-
γὰς ἐπωνομάσθη· διαμείνας δ' ἐκεῖ ἱκανὸν χρόνον
ἀπεσύρθη εἰς Ῥωσίαν, ἐνθα καὶ ἀπεβίωσε περὶ τὰ
τέλη τοῦ ἔτους 1817.

Ὁ Ἀλέξανδρος συνέγραψε τὸ γνωστὸν σύγ-
γραμμα «Βόσπορος ἐν Βορυσθένει,» ὅπερ ἐξεδόθη
εἰς Μόσχαν τῷ 1810 ἐν τῷ τῆς Κοινοτήτος Τυπο-
γραφείῳ· πρὸς δὲ ἔλαβε μέρος καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐ-
ξέδωκε τὸ τρίγλωσσον Λεξικὸν τοῦ Βεντότη.

ΚΑ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1785—1788.

Τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ἡγεμόνα Μολδαυίας γενόμενον, διεδέξατο ἐν τῷ τοῦ διερμηνέως ἀξιώματι ὁ Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης, ἀνὴρ καλοκάγαθία καὶ ἠθῶν χρηστότητι καθωραϊσμένος, καὶ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Τουρκικῆς, Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς. Κηρυχθέντος δὲ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου, ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις ἀπῆλθον διὰ τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο ἀνδρα ἀκμαῖον καὶ δυνάμενον νὰ ὑπομείνῃ τὰς κακουχίας τῆς ἐκστρατείας, ἀντεκατέστη μετὰ τριετῆ ὑπηρεσίαν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ῥαλέττου, αὐτὸς δ' ἐμεινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφησυχάζων.

ΚΒ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΛΕΤΤΟΣ

1788.

Ἡ οἰκογένεια Ῥαλέττου ἔλκει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἐξ Ἰταλίας· εἰς τῶν Ῥαλέττων μεταναστεύσας εἰς Κωνσταντινούπολιν κατώκησεν ἐκεῖ καὶ διὰ συγγενειῶν ἐξ ἀγχιστείας ἐπέτυχεν νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἰσχὺν καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Καλλιμάχου ἐν τῷ τῆς διερ-

μηνείας ἀξιώματι Κωνσταντίνος Ῥαλέττος ἦν ἀνὴρ εὐπαίδευτος, περίουσι καὶ παντοδαποῖς προτερήμασι κατηγλαϊσμένος, διότι ἐκέκτητο πραότητα, μετριοφροσύνην καὶ καλοκάγαθίαν, πρὸς δὲ, ἦν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς καὶ τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν. Συμμετέσχε δὲ τῆς ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Ἰουσοῦφ πασᾶν ἐκστρατείας· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέπεσε τότε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Γερμανίαν ὁ σύγγαμβρος αὐτοῦ, ἡγεμῶν Μολδαυίας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὑπονοηθεὶς καὶ αὐτὸς ὡς ἐπιβουλεύων τῷ Σουλτάνῳ, ἠρπάγη μόλις ἀφικόμενος μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς Σοφίαν καὶ ἐστάλη ἐξόριστος εἰς Καλλιούπολιν, ὀλίγους μόνον μῆνας διατελέσας διερμηνεύς.

ΚΓ'.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1788—1790.

Ὁ Μανουὴλ Ἀντιόχου καὶ Σμαράγδας Καρατζᾶ, μέγας ποστέλνικος, συνώδευε τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Ῥαλέττον ὡς ἀντιλήπτωρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὅτε, ἐξορισθέντα ἐκεῖνον, ἀντεκατέστησεν αὐτὸς κατὰ Μάϊον τοῦ 1788. Ἦν δὲ ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ νουνεχῆς, χρηστότητι ἠθῶν καὶ ἡμερότητι τρόπου κοσμούμενος, εὐέντευκτὸς τε καὶ εὐγλωττος καὶ ἀστεϊσμοῖς καὶ χαριεντίσμασι τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπερέχων, πρὸς δὲ εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς, Τουρκικῆς καὶ

Περσικῆς· ἀλλὰ παυθεὶς μετὰ δύο ἔτη, κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1770, τῇ συνεργείᾳ ἐχθρῶν του τι-
 νῶν, ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μουρούζη.

ΚΑ΄.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝ. ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1790—1792.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκέκτητο μεγίστην παιδείαν, δι-
 ὅτι ἦν εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλ-
 λικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς, Περσικῆς καὶ Τουρ-
 κικῆς· ἦτο δὲ καὶ βαθύφρων, νουεχῆς, ἐπιστήμων,
 χρηστότητι τρόπων καὶ θεοσεβείᾳ σεμνυνόμενος,
 πρὸς δὲ, λίαν ἐξεσηκημένος περὶ τὴν πολιτικὴν, διὸ
 ἀπελάμβανε μεγίστην παρὰ τοῖς Τούρκοις ὑπόλη-
 ψιν. Τούτων ἕνεκα ὅτε ἐπέστη ἀνάγκη νὰ συνομο-
 λογήσωσιν οἱ Τούρκοι εἰρήνην μετὰ τῶν Χριστια-
 νικῶν δυνάμεων, μετὰ τῶν ἄλλων ἐξελέξαντο
 καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Μουρούζην ὅπως τοὺς ἀντι-
 προσωπεύσῃ ἐν Σιστοβίῳ καὶ Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας.
 Ἐκεῖ σταλέντων καὶ τῶν πληρεξουσίων τῶν Εὐρω-
 παίων, τοσαύτην οὗτος ἰκανότητα καὶ περινοίαν ἀ-
 νέπτυξεν, ὥστε πάντες ἐξέστησαν ἐπὶ τῇ εὐγλωτ-
 τία καὶ μεγαλονοίᾳ αὐτοῦ. Εἰς τὸν Μουρούζην
 δὲ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ συνομολόγησις τῆς
 εἰρήνης, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν αἵματηρὸν με-
 ταξὺ Τούρκων καὶ Γερμανορῶσσων πόλεμον. Ἐ-
 παινυθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὰς ἀρετὰς
 του ταύτας, ἔλαβεν ὡς γέρας τὴν τῆς Μολδαβίας

ἡγεμονίαν, μεταβιβάσας τὸ τοῦ διερμηνέως ἀξίω-
 μα εἰς τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν Γεώργιον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ζωῆς
 ἔσχε δύο υἱοὺς τὸν Κωνσταντῖνον, μέγαν διερμη-
 νέα ὀφιαίτερον γενόμενον, καὶ τὸν Νικόλαον διερ-
 μηνέα ἐπίσης τοῦ στόλου, ἀμφοτέρους δ' ἐν ἀρχῇ
 τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἱεροῦ ἀγῶ-
 νος κατατομηθέντας.

ΚΕ΄.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1792—1794.

Ὁ Γεώργιος Μουρούζης διέτριβε μετὰ τοῦ πρε-
 σβυτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ βασιλικῷ στρατο-
 πέδῳ, ἀντιπροσωπεύων ἐκεῖνον καθ' ὃν χρόνον ἦ-
 τον ἀπὼν πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ἐκλε-
 χθεὶς δὲ διάδοχος του ἐν τῇ διερμηνείᾳ ἐπὶ πολὺν
 χρόνον ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα παραχωρῶν
 αὐτὸ εἰς τὸν κατὰ τάξιν πρεσβύτερον αὐτοῦ ἀδελ-
 φὸν Δημήτριον· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὗτος τῷ παρεχώ-
 ρει τὰ πρωτεῖα, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐνδώσῃ
 καὶ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1792 περιεβλήθη ἐν τῷ
 στρατοπέδῳ τὴν τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίαν.
 Καίτοι νεᾶς τὴν ἡλικίαν, ἦν ὁμῶς γεγηρακῶς τῷ
 πνεύματι, φιλεπιστήμων, χαρίεις, ἀγγίλους, ἐγ-
 κρατῆς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Γαλλικῆς, Ἰ-
 ταλικῆς καὶ τῶν Ἀσιατικῶν τέλος γλωσσῶν, καὶ
 τῆς ἐκ πείρας ἰατρικῆς ἀρκούντως μετεπιληφῶς· ἐκ-

βληθείς δὲ τῆς διερμηνείας τῷ φθόνῳ ἐχθρῶν του-
τινῶν, ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ καὶ πρότερον διερμη-
νέως χρηματίσαντος Καλλιμάχου.

ΚΣΤ'.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1794.

Ἀναλαβὼν τὸ δεύτερον ὁ Καλλιμάχης, ὁ καὶ
Γέρων ἤδη διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ προσεπικαλού-
μενος, τὸ τοῦ διερμηνέως ἀξίωμα, τῇ 26 Ἰουλίου
1794, ἐν μόνον ἔτος διετήρησεν αὐτό, διότι προε-
χειρίσθη ἡγεμῶν Μολδαβίας, ἣν διώκησεν ἔτη
τέσσαρα. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν
ἔμενεν αὐτόσε ἐφησυχάζων, μέχρις οὗ ἐκβράγείσης
τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐξωρίσθη μετὰ τῶν
λοιπῶν Φαναριωτῶν εἰς Κλαυδιούπολιν, ἐνθ' ἀπε-
βίωσε τῇ 24 Δεκεμβρίου 1821 εἰς ἡλικίαν ὀγδο-
ήκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Διεκρίνετο δὲ ἐπὶ παρα-
δειγματικῇ πρὸς τὰ θεῖα εὐλαβεία, δι' ὅπερ καὶ
Ψαλτηρᾶς ἐπεκέκλητο, ὡς πάντοτε τὸν ψαλτήρα
μετὰ χεῖρας ἔχων.

ΚΖ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1795.

Τὸν Καλλιμάχην γενόμενον ἡγεμόνα, διεδέ-
ξατο τὸ δεύτερον εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ

Γεώργιος Μουρούζης, ὅστις ὁμῶς ὀλίγους μῆνας
μόνον διετέλεσε διερμηνεὺς, διότι κατατρεχόμενος
ὑπὸ τοῦ ἀρχιναυάρχου, ἐσυκοφαντήθη παρ' αὐτοῦ
πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ πρῶτον μὲν ἐξέπεσε, τῇ
6 Αὐγούστου 1796, τῆς ἀξίας αὐτοῦ, εἶτα δὲ μεθ'
ἡμέρας ἑνδεκα ἐξωρίσθη εἰς Κύπρον, ἐνθ' ἀπεβίωσε,
καθ' ἃ λέγεται, δηλητηριασθεῖς. Τὸν θάνατον αὐ-
τοῦ ἐν ἀνθηροτάτῃ ἔτι ἡλικίᾳ, ἐθρήνησαν πάντες
ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι ὁ Γεώργιος διὰ τῆς
ἐξόχου παιδείας καὶ τοῦ διακεκριμένου νοῦς αὐτοῦ,
ἐδύνατο μίαν ἡμέραν νὰ καταστή τὸ καύχημα τοῦ
Γένους.

ΚΗ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

1796—1799.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης γεννηθεὶς ἐν Κων-
σταντινουπόλει κατὰ τὸ 1760 καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐκ-
παιδευθεὶς ἐκέκτητο παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν· ἐξ
ἀπαλῶν δ' ὀνύχων μυθεῖς τῆς διπλωματικῆς ἐπι-
τηδειότητος καὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πατροπαράδο-
των σχεδίων, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ θερμοουργοῦ ἐ-
κείνου πατριωτισμοῦ καὶ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας,
ἅτινα ἦσαν πάντοτε διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς
Ὑψηλάντικῆς οἰκογενείας. Ἰδὼν τὴν ἐν Βλαχία
στρατιωτικὴν προετοιμασίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθη, ὥστε καί ται· νέος, συνέ-
λαβε τὴν ἰδέαν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτὸς καὶ

πραγματοποιήση τὸν πόθον, ὑφ' οὗ κατείχετο, τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλονότι τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος, ὅπερ μόνη ἀκατάσχετος φιλοπατρία ἐδικαίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, αὐτὸν μὲν ἠνάγκασεν νὰ δραπετεύσῃ ἐν Γερμανία μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου, τὸν δὲ πατέρα Ἀλέξανδρον ἐξέθεσεν, ὡς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ εἶπομεν, εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

Ἡ ἐν Γερμανία διατριβὴ τοῦ Κωνσταντίνου ὠφέλησε τὰ μέγιστα αὐτόν, διότι συνεδέθη διὰ σχέσεων πρὸς τοὺς ἐπισημοτέρους πολιτικούς ἀνδρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνέλαβεν αὐτὸς, μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πατρὸς του ὡς ἡγεμόνος Μολδαυίας, τὴν μεγάλην διερμηνείαν. Τότε ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, συνέταξε τὸν περὶ τοῦ στρατοῦ (νιζάμ τσεδίτ) ὀργανισμὸν τοῦτο δὲ καὶ ἡ μετάφρασις εἰς τὴν Τουρκικὴν τῶν συγγραφῶν τοῦ Βωμπὰν διήγειραν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν θαυμασμὸν τῶν Τούρκων, καὶ τῷ προσεκτῆσαντο καὶ τὴν τοῦ Σουλτάνου εὐνοίαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτον ὀπαδὸς τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς· ἀλλ' ἅμα εἶδεν ὅτι αἱ τῶν Γάλλων ἐνέργειαι καὶ πράξεις δὲν συνεβιάζοντο πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων σῆριγμα ἐν τῇ ἐναντία μερίδι, ἐπομένως χρώμενος τῇ παρὰ τῇ Πύλῃ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐπιβρόσῃ, τὴν ἔπεισε νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας τριπλῆν συμμαχίαν, ἥτις ἐλαττοῦσα τὴν

ἐν Ἀνατολῇ δύναμιν τῶν Γάλλων, κατετάραξε τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν. «Ἡ, ἔγραφε τὸ Διευθυντήριον, ἡ τερατώδης αὕτη συμμαχία οὐ γενήσεται ἢ τὸ πᾶν ἐν Εὐρώπῃ ἀνατραπήσεται.» Ἀλλ' ἡ Τουρκία, καθεύρασα εἰς τὸ Ἐπταπύργιον τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ῥουσίνον, οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς ἀπειλάς ταύτας.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων ὁ Κωνσταντῖνος ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἰονίους νήσους, ἃς ἠθέλησε νὰ συστήσῃ ὡς κέντρον ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἑλλάδι εὐρυτέρας ἐνεργείας. Συνεβούλευσε λοιπὸν τὴν ἐκδίωξιν ἐκεῖθεν τῶν Γάλλων καὶ τὴν σύστασιν ἀνεξαρτήτου Ἰονίου κράτους. Ἐν δὲ ταῖς ἀνοιχθείσαις ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεσιν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὁ Ὑψηλάντης, ἀντιπρόσωπος τῆς Πύλης ὦν, ἐπέτυχε νὰ φέρῃ εἰς ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ τὸν σκοπὸν τοῦ.

Ἡ Πύλη ἐκτιμῶσα τὴν ἰκανότητα καὶ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὕψωσε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1799 ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Μολδαυίας. Ἀφικόμενος δ' ἐκεῖ ἀνέπτυξε τὸν τόπον ὅσον ὀλίγοις τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡγεμόνων, ἐπανήγαγε τὴν τάξιν καὶ εὐημερίαν καὶ ἡ ἡγεμονεῖα αὐτοῦ ὑπῆρξε συνεχῆς ἀγαθοεργία πρὸς τοὺς Μολδανοὺς. Ὅποιος δ' ἦν ὁ ἀνὴρ τεκμηριοῖ τοῦτο, ὅτι ἡγεμονεύσας δύο ἔτη καὶ τέσσαρας μῆνας ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἀπῆλθε φέρων τὸ βᾶρος χρέους ἐνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων, ἐνῶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐδύνατο, ἂν ἤθελε, νὰ ἀποκτήσῃ ὀθσαυρούς.

Ἡ Βλαχία διετέλει τότε εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, ἔρμαιον οὔσα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν τε Δερβεναγάδων καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων μεγιστάνων· οἱ ἄρχοντες λοιπὸν αὐτῆς, τὰ πάνδεινα πάσχοντες, ἐζήτησαν ἀτὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1802 ἡγεμόνα αὐτῶν παρὰ τῆς Πύλης τὸν Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην ὑποστηριζάντων δὲ τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν Πρέσβεων Πρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, ὁ Κωνσταντῖνος διωρίσθη, τῇ 22 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡγεμὼν Βλαχίας. Ἀναλαβὼν τὰς ἡνίας τῆς χώρας ἐκείνης, διωργάνισε στρατὸν, δι' οὗ ἐδόμνατο ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Δερβεναγάδων, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐπιφοβώτερος αὐτῶν ἦν ὁ Πασβάνογλος, προσβαλὼν αὐτὸν ἐκ ἀμφοτέρων μετὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Βιδυνίου, τὸν ὑπεχρέωσε διὰ συνθήκης νὰ ἀπέχῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῶν Ἡγεμονειῶν. Ἀλληλοδιαδόχως δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς καταχραστὰς ἀποκρούσας, ἀπῆλθε τὴν Βλαχίαν τῶν δεινῶν, ὅσα οὗτοι τῇ προὔξενουν· τοῦτο δὲ τῷ προσεκτῆσατο καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Σέρβων, οὓς ἐλυμαίνοντο αἰ τοῦ Πασβάνογλου συμμορίαί, καὶ οἵτινες, ἀπαλλαγέντες τῆς ἀπασχολήσεως τούτου, ἔστρεψαν τὰ ὅπλα αὐτῶν κατὰ τῆς Πύλης.

Ἡ Γαλλικὴ πολιτικὴ ἤρχιζεν ἤδη ὑπερισχύουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ πρέσβυς τοῦ Ναπολέοντος, στρατηγὸς Σεβαστιάνης, ἀμ' ἀφικόμενος αὐτόσε, ἀπήτησε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἀπέδιδεν ἄκρατον φιλορωσσιισμόν. Ἡ Πύλη ἐκβιασθεῖσα συγκατένευσε, καὶ Τούρκός τις ἐστάλη

εἰς Βουκουρέστιον κομίζων τὸ περὶ ἀνακλήσεως φερμάνιον, ὅπερ συνεπήγαγε καὶ τὸν ἀποκεφαλισμόν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐγκαίρως πληροφορηθεὶς τοῦτο ἀνέζευξε τῇ 16 Αὐγούστου 1806 μετὰ μεγίστης συνοδείας πρὸς τὰ ὄρια τῆς Τρανσυλβανίας, ἐνθα δεξιωθείς παρὰ τῶν ἀρχῶν μετέβη εἰς Κομινεσκ παρὰ τὰ ὄρια τῆς Πολωνίας, ὅπως ἐκεῖ πληροφορηθῆται περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστράτειαν τῶν Ῥωσῶν, συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Μιχελσῶνα εἰς Μολδαυίαν καὶ ὀψιαιτέρον εἰς Βουκουρέστιον· ἀλλὰ γενομένης τῆς εἰρήνης, ἐπέστρεψε μετὰ τῶν Ῥωσικοῦ στρατοῦ καὶ διέμεινεν εἰς Κίεβον. Ἄμα δ' ὡς ἐξεβρόαγη ὁ κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμος τοῦ 1809, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος προσεκήλεσεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις δεξιωσάμενος αὐτὸν, ἐζήτησε τὰς συμβουλὰς του, ἅτε ἐπικειμένης συνόδου πρὸς παγίωσιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης· Διαμείνας ὑπὲρ τὸ ἔτος ἐν Πετρούπολει, ἐπέστρεψεν εἰς Κίεβον ἐν ἔτει 1816· ἀλλ' ἅμ' ἀφικόμενος παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ, ἀπεβίωσε τὴν αὐτὴν νύκτα προσβληθεὶς ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας. Υἱοὶ δὲ τούτου ἐγένοντο ὁ Ἀλέξανδρος καὶ Δημήτριος Ὑψηλάνται, οἱ τοσοῦτω ἐνεργὸν μέρος λαβόντες εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦν μουσικὸς ἀριστος καὶ ἀρκοῦντως εὐπαιδευτος· διάφορα δὲ πονήματά του σώζονται μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτα.

ΚΘ΄

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1799—1802.

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην ἔλαβε τὴν διερμηνείαν ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος, υἱὸς τοῦ κατομομηθέντος διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου Νικολάου Σούτσου. Οὗτος μετὰ τοῦ λίαν τότε ισχύοντος Κωνσταντίνου Κεράμη Σούτσου ἔλαβον μέρος ἐνεργότατον εἰς τὴν διενεργηθεῖσαν σύμβασιν, δι' ἧς αἱ παρά τὸν Ἀρίαν ἑπτὰ νῆσοι συνῆστησαν πολιτείαν αὐτόνομον. Ἐχρημάτισε δὲ μέγας διερμηνεὺς ἐπὶ τρία ἔτη, μεθ' ἃ προεβιβάσθη εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Βλαχίας. Λαβὼν μέρος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἔδειξεν ἱκανὸν ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ζῆλον· ἀλλ' ἑταῖροί τινες ὑποπεύσαντες αὐτὸν μὴ προδώσῃ τὸ μυστήριον, ἔπεισαν τὸν ἰατρὸν αὐτοῦ νὰ δηλητηριάσῃ τὰ καυτήρια (φουντανέλλας), ἃς εἶχεν ὥστε ἀπεβίωσεν ἐκ γαγγραίνης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821.

Α΄.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1802—1807.

Γενομένου ἡγεμόνος τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ἔνεκα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης διετέλει εἰς μεγίστην

ἀστάθειαν, καθόσον οἱ πρέσβεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δυνάμεων ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς διερμηνείας, ποικίλα παρενέβαλλον προσκόμματα πρὸς τὴν ἀποτυχίαν τῶν τῆς ἀντιθέτου μερίδος καὶ τ' ἀνάπαλιν. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς ὑπερπηδῶντες χρονικὸν τι διάστημα, καθ' ὃ ἡ διερμηνεία διετέλεσεν εἰς τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν, θέλομεν ἀναλάβει τὸν μῖτον ἀπὸ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, υἱοῦ Μιχαῆλ τοῦ τετράκις ἡγεμονεύσαντος, ὅστις ἔλαβε τὴν μεγάλην διερμηνείαν οὐ πολλῶ ὕστερον μετὰ τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Νικολάου Σούτσου.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰέννη μάχην ὁ Ναπολέων κατανικήσας τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ ἤρχε τοῦ κόσμου ἅπαντος, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σουλτάνος ἦτον ὁ πρέσβυς αὐτοῦ, στρατηγὸς Σεβαστιάνης. Ἡ Ἀγγλία δυσαρεστηθεῖσα κατὰ τῆς παντοδυναμίας ταύτης τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ παρά τῆ Πύλῃ, ἐπέμφε τὸν στόλον αὐτῆς πρὸς ἀπειλὴν εἰς τὸν Βόσπορον, ἠνάγκασε δὲ τοιουτοτρόπως τὴν Πύλῃν, νὰ ὑπογράψῃ μυστικὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ αὐτῆς συνθήκην. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν στρατηγὸν Σεβαστιάνην, καὶ ἐπειδὴ ὁ μέγας διερμηνεὺς εἶχε πολλὰς σχέσεις πρὸς αὐτὸν, ἡ Ἀγγλία τὸν κατηγορήσῃ πρὸς Βεζύρην Τζελεμπή Ἰβραήμ πασᾶν ὡς δῆθεν προδόντα τὸ ἀπόρρητον πρὸς ἐκεῖνον. Τῆ 19 λοιπὸν Ὀκτωβρίου 1807, ἐνῶ ὁ μέγας διερμηνεὺς ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν γραμματεῖα τοῦ Μιχαῆλ Σούτσου εἰργάζετο ἡσυχῶς ἐν τῷ γραφείῳ του, αἶφνης πα-

ραστάς θυρωρός τοῦ Σουλτάνου μετὰ πολλῶν δημίων, ἤρπασεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ σαμουροκάλπακον καὶ σύρων ἔφερεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἁγίας Σοφίας, ἔνθα τὸν ἐκαρτόμησεν· ἤθελε δὲ πάθει τὸ αὐτὸ καὶ ὁ γραμματεὺς του εἰ μὴ δραπετεύων ἐσώζετο.

—
ΛΑ΄.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑΣ.

1808.

Μετὰ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου κατατομίαν διωρίσθη μέγας διερμηνεὺς ὁ Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1808, ἀλλ' ἡ διερμηνεὶα αὐτοῦ ὀλίγιστον χρόνον διήρκεσε, διότι ἐξώσθη εἰς ἀντεκατέστη ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς καὶ ὁμωνύμου αὐτοῦ Ἰωάννου Νικολάου Καρατζᾶ.

Τὸν Ἰωάννην τοῦτον διορισθέντα ἐν ἔτει 1802 διερμηνεὴ τοῦ στόλου, εἶχε παραλάβει ὁ μέγας ναύαρχος Χουσεὶν πασᾶς, μεγάλως ἰσχύων παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Σελίμῃ, κατὰ τὴν εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους περιοδείαν του· προσκληθεὶς ὁμοῦς ὁ ναύαρχος μετ' ὀλίγον παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἵνα ἐπανέλθῃ ὅσον τάχιστα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄφησε τὸν διερμηνεὴ του ὅπως μετὰ μιᾶς μοίρας περιέλθῃ τὰς νήσους. Ἀλλὰ κατηγορηθεὶς ὅτι προσεφέρθη ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἐπαύθη, ἅμα ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῆς διερμηνεὶας τοῦ στόλου, κα-

ταλιπῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἀναμνήσεις εὐαρέστους εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ ὄνομα εὐλογούμενον διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τῶν ἐπιζώντων γνωρίμων του.

Ἐν ἔτει 1808 εὐνοούμενος καὶ ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, διωρίσθη μέγας διερμηνεὺς· ἀλλ' ἡ διερμηνεὶα αὐτοῦ δύο μόνον μῆνας διήρκεσε, διότι προσβληθεὶς ὑπὸ πλευρίτιδος ἀπέβίωσε τὸ τριακοστὸν ἔνατον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος ἄγων. Ἐνῶ δ' ἐγίνετο ἡ ἐκφορά τοῦ νεκροῦ διὰ τῆς θύρας τῆς θαλάσσης τοῦ οἴκου του, ἀνευ παρατάξεως, ἔνεκα τοῦ τρόμου ὅστις ἐπεκράτει τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπισυμβάσης ἐπαναστάσεως τῶν Γιανιτζάρων κατὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Μουσταφᾶ Βαϊρακτάρου, τινὲς τῶν ἐπαναστατῶν εἰσώρμησαν εἰς τὸν οἶκόν του ἵνα κατασφάξωσι τὸν διερμηνεὴ, ὅπως εἶχον κατασφάξει καὶ ὅλους τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ κράτους· ἀλλὰ μαθόντες τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀνεχώρησαν εἰπόντες παραμυθητικὰς τινὰς λέξεις πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὴν σύζυγόν του.

Φιλομαθὴς ὢν καὶ φιλόμουσος ὁ ἀνὴρ ἐδαπάνησε τὰ ἔτη τῆς ἀργίας του εἰς μεταφράσεις συγγραμμάτων Τουρκικῶν, Γαλλικῶν καὶ Ἰταλικῶν· σώζονται δ' ἐκ τῶν μεταφράσεών του παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ὑποστρατήγῳ Γ. Καρατζᾶ εὐαναγνώστως γεγραμμένα τὸ Περὶ ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν Ῥωμαίων τοῦ Μοντεσκιού, καὶ δύο δράματα εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους Ἑλληνιστὶ μεθρημηνευμένα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ, τὸν Δημοφῶντα καὶ τὴν

Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς, τοῦ ὁποίου ὄμωσ καὶ ἡ δευτέρα διερμηνεῖα διήρκεσεν ὀλίγους μῆνας, μέχρι τῆς 29 Αὐγούστου 1812, ὅτε προβασθεῖς εἰς τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον ἐγένετο ἡγεμῶν αὐτῆς.

Ἀφικόμενος εἰς Βουκουρέστιον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἰωάννης, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πλείστου ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐνθουσιασμοῦ· ἀλλ' ἡ ἡγεμονεῖα αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος ὑπῆρξε λυπηρὰ καὶ ἀτυχής. Χειμῶν καταπληκτικὸς καὶ ἀσυνήθης ἐπελθὼν κατὰ πρῶτον ἐπήνεγκε μετὰ τῆς ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ καταστροφῆς τοῦ Ναπολέοντος, καὶ τὴν φθορὰν πολλῶν χιλιάδων ζώων καὶ ἀνθρώπων ἐν τῇ Βλαχίᾳ μετ' αὐτὸν δ' ἐνσκήψας καὶ ὁ βροτολοιγὸς λοιμὸς συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ἐν περὶπου ἔτος διαρκέσας καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐβδομηκοντακισχιλίους Βλάχους εἰς ἄδην ἐξαποστείλας. Ἡ ἀγαθὴ καὶ εὐαίσθητος τοῦ ἡγεμόνος ψυχὴ ἐτίθηκε ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν ὑπηκόων του, οὓς ἐμάστιζον ἀφ' ἐτέρου καὶ αἱ τῆς Πύλης ἀγγαρίαι, διαταξάσης τὸν Ἠγεμόνα νὰ προσφέρῃ τὴν ὕλην καὶ τὴν δαπάνην τῆς κατασκευῆς καὶ ἐπιδιορθώσεως πάντων τῶν παρὰ τῶν Ῥώσων καταδαφισθέντων παριστρίων φρουρίων ἢ ὀχυρωμάτων.

Ἔργον τοῦ Ἠγεμόνος τούτου ὑπάρχει ἡ σύνταξις νομοθεσίας διὰ τοὺς Βλάχους, ἣτις καὶ τύποις ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1818 ὑπὸ τίτλον «Νομοθεσία τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου Αὐθέντου καὶ Ἠγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας,

κυρίου, κυρίου, Ἰωάννου Γεωργίου Καρατζᾶ, βοεβόδα, τύποις Βαρθολομαίου Τζβεκίου.» Τῆς δὲ νομοθεσίας προτέτακται ὁ ἐξῆς πρὸς αὐτὸν ὕμνος.

Ἡ Θεὰ Θέμις μ' ἐλαίας κλόνον
Εἰς τὸν λαμπρὸν σου, αὐθέντα, θρόνον
στεφαναμένη νομοθετεῖ,

Καὶ ὁ λαὸς σου εἰς τὰ ἱερά της
θεῖα, κ' ἐδραῖα θεσπίσματά της
κατὰ κανόνα περιπατεῖ.

Ἡ πλάστιξ ταύτης εἰς τὸ ἴσον ῥέπει,
Ὁ ὀφθαλμὸς της ποτὲ δὲν βλέπει
οὔτε μέγαν οὔτε μικρὸν,

Κ' ἡ δεξιὰ της χεὶρ μὲ ἀνδρῖαν
ἀρματωμένη πρὸς τὴν κακίαν
σφίγγει καὶ δείχνει σπαθὶ πικρὸν.

Ἡ σεβαστὴ της δικαιοσύνη
ἐκ δεξιῶν της σύμψηφα κρίνει
καὶ ἀδικάστως δημηγορεῖ.

Κ' ἡ ἀδικία κεραινωμένη
καὶ αἰωνίως ἐξωρισμένη
εἰς κρῖον ἄδην μαυροφορεῖ.

Ὅλ' ἡ Βλαχία λαμπροφοροῦσα
πανηγυρίζει καὶ ψάλλ' ὕμνοῦσα
τὸν νομοθέτην τὸν σεβαστόν,

Καὶ μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς χρησμούς του
τοὺς οὐρανίους καὶ ἱερούς του
κινεῖ τὸ πλῆθὸς της τὸ πιστόν.

Μέγισ' Αὑθέντα καὶ νομοθέτα,
λαῶν προστάτα καὶ εὐεργέτα,
δέξου τοὺς ὕμνους μας προσηνῶς,

Δέξου τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν
καὶ τὰς εὐχὰς μας αὐτὰς θυσίαν,
ὡς σοὶ προσφέρομεν ταπεινῶς.

ΔΔ'.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

1812—1815.

Ἡ οἰκογένεια Ἀργυροπούλου ἀνατρέχει εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Καὶ εἰ μὲν ἔχη σχέσιν πρὸς Ῥωμανὸν Γ' τὸν Ἀργυρόπουλον, ἐν ἔτει 1028 αὐτοκρατορήσαντα, περὶ τούτου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι πολλοὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης κατείχον θέσιν ἐπίζηλον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὴν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε παταχθέντος τοῦ ποιμένος, διεσκορπίσθησαν τὰ πρόβατα, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, εἷς τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατέφυγεν εἰς Παδοῦην, ἐνθα ὁ ἡγεμῶν τοῦ τόπου πολλῶν τιμῶν τὸν κατηξίωσε, τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ τὴν πρυτανείαν τοῦ ἐκεῖσε Πανεπιστημίου τῷ ἐνεπιστεύθη. Ἐκ Παδοῦης μετέβη εἰς Φλωρεντίαν, ἧς ὁ ἄρχων Κοσμάς ὁ ἀπὸ Μεδίκων οὐ μόνον λίαν

εὐμενῶς πρὸς αὐτὸν διετέθη, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ Λαυρεντίου τὸν διώρισεν. Ἀναχωρήσας κακεῖθεν ὁ Ἀργυρόπουλος κατηθύνθη εἰς Παρισίους τῷ 1457, ὅπως ἐπικαλεσθῆ τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμαλωτισθείσης οἰκογενείας του· ἀλλ' ἀποτυχῶν, φαίνεται, τοῦ σκοποῦ τοῦ μετέβη εἰς Ῥώμην, ἐνθα ἀνοίξας σχολὴν ἐδίδαξε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἀπεβίωσε δ' ἐκεῖ τῷ 1480 εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐκ δυσπεφίας, πλεῖστα καταλιπὼν σπουδαῖα συγγράμματα ἐκδεδομένα τε καὶ ἀνέκδοτα. Ἔτερα μέλη τῆς οἰκογενείας Ἀργυροπούλου ἐκπάτρισθέντα κατέφυγον εἰς Θεσσαλονικὴν τούτων δὲ εἷς ἐπιστρέψας μετὰ τινα χρόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς ἐτι καὶ νῦν σωζομένης οἰκογενείας ταύτης.

Ὁ Ἰάκωβος ἦν τριτότοκος ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Μανουὴλ Ἀργυροπούλου. Ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἀδελφὸς Λουκάς, ἦν ἀνὴρ εἰδημογέστατος τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, ὥστε καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν Χ ο τ ζ α ἐπεκαλεῖτο. Καὶ οἱ ἕτεροι δὲ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Γεώργιου καὶ Ἰωάννης ἦσαν ἐπίσης διακεκριμένοι ἐπὶ παιδείᾳ Ἀσιατικῇ· ὁ δὲ Ἰάκωβος μετέφρασε Τουρκιστὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Καπρέρα, ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας, ἧτις ἐξεδόθη τῷ 1792 ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τίτλον Ἐαρίκη Ρουσί, μετὰ τοσαύτης γλαφυρότητος, ὥστε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡ μετάφρασις αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ οὔσα ἐν τῶν

μάλλον περισπουδάστων βιβλίων τῶν Τούρκων.

Ἡ Διερμηνεία τοῦ Ἀργυροπούλου τρία μόνον ἔτη διήρκεσε, διότι φθονηθεὶς ὑφ' ἑτέρων ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ ἀγαθώτατος καὶ φιλοεθνεστάτος εἰς τὸν ὕψιστον βαθμόν· ὅτε δὲ τῷ 1821 ἐξεβράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, μὴ δυναθεὶς νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐξωρίσθη τῇ 21 Ἀπριλίου πρῶτον μὲν εἰς Τζορούμ καὶ εἶτα εἰς Ἀγκυραν, ἔνθα ἔμεινε μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1825· ἐκ δὲ Ἀγκύρας ἐστάλη εἰς Προῦσαν, ἔνθα διετέλεσεν ἐξόριστος μέχρι τοῦ 1829. Ἐπανελθόντι εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῷ ἐγένετο παρὰ τῆς Πύλης ἡ πρότασις νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ Στεφάνου Βογορίδου εἰς Πετρούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας, ἵνα ἐπικυρώσῃ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Ἀργυρόπουλος προσεποιήθη ὅτι δέχεται τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἐνῶ τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, προτιμῶν τὸν λιτὸν καὶ πένητα μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν βίον ἢ τὰ πλοῦτη καὶ τὰς τιμὰς ἐν μέσῳ τῶν ἀλλοφύλων, δραπετεύσας κατέφυγεν εἰς Αἴγινα, κακεῖθεν μετέβη εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1850, καταλιπὼν μεταφράσεις τινὰς ἐκ τῶν τοῦ Μοντεσκιῦ καὶ ἀπομνημονεύματα ἀνέκδοτα μείναντα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ μὲν σώζονται παρὰ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ, τὰ πλεῖστα ὅμως ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς, κατὰ τινὰ πυρκαϊᾶν συμβάσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐ πρό πολλοῦ χρόνου. Ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου δὲ πλακὸς αὐτοῦ ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή αὕτη.

Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος
 τῷ 1774 γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει,
 ἔνθα ἀβρωγῆς ἕνεκα τῶν ὁμοφύλων
 τὰ κοινὰ πράττων ἐπ' ἀρετῇ διέπρεψε
 Στυγεροῖς δὲ ὑποπεσῶν διωγμοῖς,
 εἶτα τὰ τῆς τυραννίδος
 ἄδωρα φεύγων δῶρα εἰς Ἑλλάδα ἤκεν.
 Καλύπτεται δὲ τῷδε λίθῳ
 τελευτήσας τῷ 1850
 καὶ πόθον ὑπολιπῶν ἄσβεστον
 τοῖς τέκνοις, τοῖς φίλοις
 καὶ τῇ Πανελληνίῳ ἑμάδι.

Ὁ Ἀργυρόπουλος νυμφευθεὶς τὴν Δομνίτζαν (*) Μαριώραν Μιχαήλ Σούτσου ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τέσσαρας υἱοὺς, τὸν Μανουήλ, πρῶτον διερμηνεῖα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσικῆς πρεσβείας διατελέσαντα, τὸν Περικλῆ, ἀνδρα νομομαθέστατον καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν καθηγητικὴν ἔδραν ἐν τῷ Ἀθήνησι Πανεπιστημίῳ κατασχόντα, θανόντα δὲ τῇ 16 Δεκεμβρίου 1859, τὸν Ἀλέξανδρον ἀποβίωσαντα ἄγαμον καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, ταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἑλλάδι· πρὸς δὲ δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μὲν Σεβαστὴ ἐνυμφεύθη τὸν Κωνσταντῖνον Μάνον, ἡ δὲ Χαρίκλεια τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον.

(*) Δομνίτζαι ἐκαλοῦντο αἱ τῶν ἡγεμόνων θυγατέρες καὶ Μπειζαντίδες οἱ υἱοὶ αὐτῶν· αἱ δὲ σύζυγοί των ἐλέγοντο Δόμναι. Οἱ υἱοὶ τῶν Μπειζαντεδων καὶ τῶν Δομνιτζῶν ἐκαλοῦντο Τζελεπήδες· αἱ δὲ θυγατέρες των Κοκονίτζαι. Τὸν τελευταῖον τοῦτον τίτλον εἶχον καὶ αἱ τῶν διερμηνέων σύζυγοι.

ΑΕ'.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ.

1815—1818.

Τί δύναται ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἀληθὴς αὐταπάρνησις εἰς καρδίαν εὐγενῆ καὶ ὑψηλόφρονα δεικνύει ἄριστα ὁ βίος τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου· διότι ἂν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαιότητος μετ' ἐγκωμίων ἀναφέρῃ τὸν Θεμιστοκλέα ἀνεξικάκως ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὑπομείναντα καὶ αὐτοὺς τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Εὐρυβιάδου τοὺς ῥαπισμοὺς, καὶ ἀντὶ πάσης μομφῆς εἰπόντα, «Πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ», ἡ πρόθυμος ὁμῶς καὶ ἀγόγγυστος θυσία ἡγεμονικῆς πορφύρας καὶ ἡγεμονικοῦ διαδήματος ὑπὲρ τῆς παλινρθώσεως τοῦ ἔθνους εἶναι πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀξιοθαυμαστότερον καὶ καταπληκτικώτερον.

Ὁ Μιχαὴλ Σούτσος ἐγεννήθη τῷ 1778 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Γρηγορίου Σούτσου καὶ Σεβαστῆς, τὸ γένος ἐλκούσης ἐκ τῆς τῶν Τεδέσκων οἰκογενείας. Τὰ πρῶτα τοῦ πολιτικοῦ βίου μαθήματα ἔλαβεν εἰς πολὺ νεαρὰν ἡλικίαν, δεκαπενταέτησ τὴν ἡλικίαν περίπου ὧν, παρὰ τῷ πάππῳ αὐτοῦ Μιχαὴλ Σούτσῳ, ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε τὸν δξύνουον καὶ τὴν ἐμβριθῆ κρίσιν, μεθ' ἧς ἦτο φύσει πεπροικισμένος. Διορισθεὶς ἐν ἔτει 1812 γραμματεὺς τοῦ τότε διερμηνεύου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ἰωάννου Καρατζᾶ, τοσοῦτον ἐξετιμῆθη καὶ ἡγαπήθη ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ γαμβρὸς του ἐγένετο, λαβὼν τὴν

θυγατέρα αὐτοῦ Ῥωξάνην εἰς γάμον· ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ δὲ ταύτῃ διατελῶν συνέθετο τὰ προκαταρκτικὰ πρωτόκολλα τῆς ἡμιαυτονομίας τῶν Σέρβων. Γενόμενος εἶτα παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἐπίτροπος τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ, ἐπὶ τὸν τῆς Βλαχίας θρόνον τέως ἀναβάντος, ἐστήριξε τῷ 1816 τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐπισυμβάσαν τοῦ ἁγίου Τάφου πυρπόλησιν, ὑπερνικήσας τὰς ἐνστάσεις τῶν καθολικῶν δυνάμεων Γαλλίας, Ἰσπανίας καὶ Αὐστρίας, καὶ ἐπιτυχῶν τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος Κομνηνοῦ (Κάλφα) πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ, ὅστις ἔκτοτε διέμεινεν, ἐναντίον πασῶν τῶν προσπαθειῶν τῶν ἐσπερίων, εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Διαδεξάμενος μικρὸν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸν Ἀργυρόπουλον ἐν τῇ μεγάλῃ διερμηνείᾳ, τοσοῦτο διεκρίθη εἰς τὴν νέαν ταύτην θέσιν, ὥστε καὶ μεῖτερον περιφανὲς καὶ μοναδικὸν εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Τουρκίας χρονικὰ περιεβλήθη ἀξίωμα. Τοῦ σουλτάνου Μαχμούτη δηλονότι θεσμοθετήσαντος τὴν συγκρότησιν ἰδιαιτέρου μυστικοῦ τοῦ κράτους συμβουλίου, ὅπερ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ προεδρείαν ἔκρινε καὶ ἀπεφάσιζε περὶ πάντων, ὅσα πρὸς ἐκτέλεσιν εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐπέμποντο, ὁ Μιχαὴλ προσελήφθη ὄγδος σύμβουλος ὁμότιμος μεταξύ ἐπτὰ ἐτέρων Ὀθωμανῶν. Καὶ ὡς σύμβουλος δὲ καὶ ὡς διερμηνεὺς διεκρίθη ἐπὶ δξυδερκείᾳ καὶ ἀγαθότητι, μηδέποτε ὑπὸ ἰδιοτελείας ἢ ἐπάρσεως ἢ ὑπὸ ἄλλων χαμαιζήλων παθῶν κυριευθεὶς, ἀλλὰ διατηρήσας

ἀμετάβλητον τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μετριοφροσύνην, καὶ ἐν μόνον κατὰ νοῦν ἔχων, πῶς νὰ φανῆ λυσιτελέστερος τοῖς ὁμοεθνήσιν αὐτοῦ· μία δὲ τῶν πρὸς τὸ ἔθνος εὐεργεσιῶν του εἶναι ὅτι ἠλάττωσε τὰ χρέη τοῦ κοινοῦ κατὰ τρία ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἀναθεῖς τὴν πληρωμὴν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, ὧν τὰς μεταθέσεις ἐνομοθέτησεν.

Ἐν ἔτει 1818 ὁ Μιχαὴλ Σούτσος, τὸ τριακοσὸν τέταρτον μόλις ἄγων ἔτος, διωρίσθη ἡγεμὼν Μολδαυίας· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία ἤρξατο δραστηριώτερον ἐνεργοῦσα πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνους. Ἀπόστολοι αὐτῆς ἐστέλλοντο καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις προπαρασκευάζοντες τὰ πνεύματα, καὶ προκαλοῦντες τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ὃ δὲ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀναδεχθεὶς τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν ἠπόρει πόθεν νὰ ποιήσῃ ἐναρξιν τοῦ κινήματος, καθόσον ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσκόπει νὰ στήσῃ τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ἀπεποιήθη πᾶσαν σύμπραξιν.

Μυηθεὶς ὁ Μιχαὴλ εἰς τὰ τῆς ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Φλωρεστίου, καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν μελετωμένην ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους, συνεννοήθη πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Ἰακώβου Ρίζου, εἶτα δὲ καὶ αὐτοπροσώπως μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου· παραδεχθεὶς δὲ ἀσμένως τὰς προτάσεις ἐκείνου καὶ παριδῶν τὴν τε ἀπώλειαν τῆς ἡγεμονείας του καὶ τὴν ἐπικειμένην δήμευσιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κτημάτων του, μεγίστης ἀξίας ὄντων, προέκρινε νὰ συγχινδυνεύσῃ καὶ συμ-

πάθῃ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὡς εἶς τῶν πολλῶν καὶ αὐτός. Καὶ δὴ καύσας δημοσίᾳ τὰ ἡγεμονικὰ αὐτοῦ παράσημα καὶ ὑποδεχθεὶς τῇ 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸν εἰς Ἰάσιον εἰσελθόντα ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως, συνετάχθη αὐτῷ, καὶ προσενεγκῶν τετρακοσίας χιλιάδας δραχμῶν, ἃς ὑποθηκεύσας τοὺς ἀδάμαντας τῆς συζύγου του ἔλαβε παρὰ τοῦ Χριστοφόρου Σακελλαρίου, ἐλάκτισε τοιοῦτοτρόπως λαμπρὰν καὶ ἐπίζηλον θέσιν καὶ ἐξετέθη εἰς τε τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου, ἀποκηρύξαντος παραχρῆμα αὐτὸν, καὶ εἰς τὰς περιπετείας ἀμφιβόλου τύχης. «Τί ἄλλο αἶτιον, ἔλεγεν ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Γεώργιον Λασσάνην, μὲ παρεκίνησεν νὰ μυσταγωγηθῶ τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἀπόρρητον, εἰμὴ ὁ διάπυρος ἔρωσ τῆς πατρίδος; Οὐδὲν εἶχον ἡγεμονεύων νὰ φοβηθῶ, ἀλλὰ τόρα ὑπὲρ πάντας κινδυνεύω διὰ τὴν πολιτικὴν μου στάσιν. Ἄν τὸ κίνημα εὐδοκίμησῃ καθὼς εὐχόμεθα κοινῶς καὶ ἐλπίζομεν ὅλοι οἱ γνήσιοι πατριῶται, δὲν ἔχω ν' ἀπολαύσω ἄλλο παρ' ὅ,τι καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἔθνους μέλη, ἐκεῖνο μόνον ἀπαιτῶν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς φιλτάτης πατρίδος· ἂν δὲ, ὃ μὴ γένοιτο! ἀποτύχῃ ὁ ἱερὸς ἡμῶν σκοπός, ἐγὼ μέλλω νὰ πάθω περισσότερον τῶν ἄλλων. Ἴδου λοιπὸν τρανωτάτη καὶ ἀναντίρρητος, νομίζω, ἀπόδειξις, ὅτι εἶμαι γνήσιος φιλογενῆς, ὅτι δὲν κινουμαι δι' ἰδιαιτέρον οὐδὲν συμφέρον, ἀλλ' ἐξεναντίας ὅλα ἔλαβον ὑπ' ὄψιν, δολοφονίας ἑθρῶν, ἐξολόθρευσιν παντελῆ τῆς οἰκογενείας μου καὶ λοιπά.»

Ἦ μοιριγενεῖς καὶ ὀλβιοδαίμονες σεῖς, οἱ πα-

ρακαθήμενοι σήμερον εἰς τὴν ἐθνικὴν τράπεζαν τῆς ἐλευθερίας, ἦν παρεσκευάσαν αἱ θυσίαι καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν ἀοιδίμων καὶ μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν. Σεῖς, οἵτινες ἐκβακχεύομενοι καὶ κορυβαντιῶντες ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἅτινα ἐκείνοι σᾶς προητοίμασαν, ἐξυθρίζετε τὴν μνήμην αὐτῶν, καὶ ἀρνεῖσθε καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς τραπέζης ταύτης καταπίπτοντα ψυχία εἴτε εἰς τοὺς ἰδίους, εἴτε εἰς τὰ τέκνα των, διότι δὲν ἔσχον τὴν τύχην νὰ συμπεριληφθῶσιν αἱ μερικαὶ πατρίδες των εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα. Σεῖς οἵτινες ἀγνοοῦντες, ἢ προσποιούμενοι ὅτι ἀγνοεῖτε, πῶς καὶ διὰ ποίων θυσιῶν ἠλευθερώθη ἡ μικρὰ αὕτη γωνία, ἐκδιώχετε τοὺς μὲν ἐν Βυζαντίῳ γεννηθέντας ὡς Φαναριώτας, ὡς Παρίας, ἡμᾶς δὲ τοὺς λοιποὺς ὡς ἐτερόχθονας. Σεῖς οἵτινες δι' εὐτελῆ ὑπουργοῦ ἔδραν, θαμβούμενοι ὑπὸ ἐφημέρου λάμπφως, περιάγετε γῆν καὶ θάλασσαν καὶ τὰ πάντα θύετε εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἰδιοτελείας, ἠθέλατε ἄρα θυσιάσει τοσοῦτον εὐκόλως ἐν στέμμα ὑπὲρ τῆς ἀμφιβόλου, ἀμφιβολωτάτης ἀναστάσεως τῆς πατρίδος σας; ἠθέλατε προσφέρει ὀλοκαύτωμά καὶ θέσιν καὶ περιουσίαν καὶ οἰκογένειαν, ὅπως ἐπραξεν ὁ Μιχαὴλ Σούτσος;

Αυστυχῶς τοῦ Ὑψηλάντου τὸ κίνημα ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἀπίτυχε, μ' ὄλον τοῦ Ἱεροῦ λόχου ἐν Δραγατζανίῳ τὸν ἡρωϊσμόν, μ' ὄλην τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου τὴν ἐν τῇ μονῇ Σέκου θυσίαν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ πρῶν ὀλβίος ἡγεμὼν Μολδαυίας νὰ καταφύγῃ νύκτωρ τῇ 31 Μαρτίου 1821 πένης καὶ τῶν πάντων στερούμενος εἰς Κισνόβιον

τῆς Βασσαραβίας· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πολὺ νὰ διαμείνῃ ἐκεῖ, ἐπιμόνως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ζητούμενος, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ δι' Ἑλβετίαν. Ἀλλ' ἐνῶ διήρχετο τὴν Αὐστριακὴν χώραν, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, ἐπέμφθη εἰς Γορίτζαν, ἐνθα ἐκρατήθη ὡς ἐν φυλακῇ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἑννέα, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ὁ μονόχειρ Ὑψηλάντης ἐστέναζεν εἰς τὰς εἰρκτὰς τῆς Μουγκάτζης. Τέλος κηρυχθεῖσης τῆς τῶν ὄπλων ἀναχωχῆς ὑπὸ τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμων, ἠλευθερώθη καὶ ὁ Σούτσος, καὶ μετὰ ὀλιγοχρόνιον διατρίβῃ ἐν Ἰταλία, μετέβη εἰς Γενοῦην, ἐνθα ἐσχέτισθη πρὸς ἅπαντα τὰ φιλελληνικὰ κομητάτα, καὶ ἐκείθεν εἰς Γαλλίαν, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς ὁποίας Καρόλῳ τῷ Γ' διωρίσθη πρεσβευτῆς ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀμφισβητουμένων ὀρίων. Ὅπόσον δὲ διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν αἰσίαν ἐκπεραίωσιν τῶν διαπραγματεύσεων, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Καποδίστριας, τοιαῦτα πρὸς τὸν Σούτσον τῇ 2 Ἰουνίου 1831 γράφων· «Περὶ τὸν νὰ σᾶς εἶπω πόσον εὐγνωμονῶ διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν δεξιότητα, ἣν ἐπίδεικνύετε ὑπὲρ τῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν παροῦσαν ἐπικίνδυνον ὥραν οὐδ' ἀμφιβάλλετε, ἐλπίζω, ὅτι κατὰ πρῶτην εὐκαιρίαν προθυμότατα θέλω σᾶς προσφέρει τὴν μαρτυρίαν τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῆς.»

Ἐλθόντος τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ἀνεγνωρίσθη τῷ 1833 ἐπισήμως ὡς πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς Παρισίους, καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπέγραψε τὰς τοῦ

Ἑλληνικοῦ δανείου ὁμολογίας. Μετ' ὀλίγον διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Πετρούπολει, Στοχόλομη καὶ Κοπεγχάγη, τῷ δὲ 1835 ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς Ἑλλάδα ὅπως χαιρετήσῃ τὸν βασιλέα. Ἐπιστρέψας αὖθις εἰς Πετρούπολιν, ἐπέμφθη ἔπειτα εἰς Λονδῖνον ἵνα παρευρεθῇ ἐκεῖ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν στέφιν τῆς βασιλείσσης Βικτωρίας. Τελευταῖον δὲ ἐν ἔτει 1839 ἐπέστρεφεν εἰς Ἑλλάδα, ἐνθα διορισθεὶς σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, παρητήθη μετὰ ἐν ἔτος, προκρίνων τὸν ἰδιωτικὸν βίον, καὶ τοι ἐπανειλημμένως προσκληθεὶς εἰς τὴν πρωθυπουργίαν· ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἔλειπε παντοιοτρόπως εὐεργετῶν τοὺς ὅπωςδῆποτε αὐτοῦ δεομένους. Συντελέσας καὶ αὐτὸς εἰς τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, οὐδεμίαν οὐδέποτε ἐζήτησεν ἀμοιβὴν τῶν μεγάλων αὐτοῦ θυσιῶν, ἀλλ' εὐχόμενος μακρόθεν τὰ βέλτιστα τῇ πατρίδι ἐζήσεν ἰδιωτεύων· ἀπέβίωσε δ' ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰουνίου 1864 εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀπλῆς πλακὸς τῆς ἐγκρυπτούσης τοσαύτην δόξαν καὶ τηλικαύτην φιλοπατρίαν ἐγκεχαράκται ἡ ἐπιγραφή αὕτη.

Ἐνταῦθα κεῖται Μιχαὴλ Σούτσος·

Γεννηθεὶς μὲν ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1784,

Τελευτήσας δὲ τῷ 1864,

Τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μύττης καὶ λειτουργὸς ἐκ τῶν πρώτων
τῇ προσφιλεστάτῃ αὐτοῦ πατρίδι οὐ μόνον πλοῦτον ἀρίστηλον
Ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνος γερκρὸν θρόνον γενναιοφρόνως προσ-
[ἤνεγκε.

ΑΣΤ'

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ.

1818—1821.

Τὸν Μιχαὴλ Σούτσον ἐπὶ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαβίας θρόνον ἀνελθόντα, διεδέξατο εἰς τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα ὁ Ἰωάννης Καλλιμάχης, ἀνὴρ συνετὸς καὶ φιλόπατρις, εἰδήμων δὲ Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν οὐκ ὀλίγων· ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις ἐδύνατο ἐν ἐτέραις περιστάσεσι νὰ διαπρέψῃ εἰς τὴν τῆς διερμηνείας θέσιν, δὲν ἐδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου, σφάγιον καὶ αὐτὸς προσφερθὲν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

Ὅτε ἀνηγγέλθη τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Ἡύλην, αὕτη διέταξε τὴν πανολεθρίαν τῶν Φαναριωτῶν, ὧν ἄλλους μὲν ἐκαρτομήσεν, ἄλλους δὲ κατεδίκασεν εἰς ὑπερορίαν· μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἦτο καὶ ὁ διερμηνεὺς Ἰωάννης Καλλιμάχης, ὅστις πανοικεῖ ἐξορισθεὶς εἰς Καισάρειαν, ἀνιλεῶς ἐκαρτομήθη τῇ 24 Φεβρουαρίου 1821. Ταῦτοχρόνως δὲ ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον ὁ γεραρὸς καὶ πολύφημος καὶ πολυμαθέστατος ἀδελφὸς αὐτοῦ ἡγεμὼν Σκαρλάτος Καλλιμάχης, τοῦ ὁποίου τὸν φόνον συνώδευσε γεγονός τι ἀξίον ὄντως περιεργείας. Ὁ ἀνὴρ οὗτος μελετῶν ἀδιαλείπτως τὰς Γραφάς, ἤσχολεῖτο ἀντιγράφων τὸν Ψαλτῆρα, καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ στίχου «Περίεσχον με ὠδῖνες θανάτου, ὠδῖνες ἄδου περιεκύκλωσάν με, προέφθασάν με παγίδες

θανάτου» ὅτε αἴφνης εἰσελθόντες οἱ δήμιοι παρέλαβον καὶ ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν ἀγγχόνην. Ὡς μνημεῖον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας τοῦ ἀνδρός, παραθεμέθεα ἐκ τοῦ Λογίου Ἰρμού, δύο Χρυσοβούλλους Λόγουστου, ὅπως ἴδωσιν οἱ νῦν ἐν πλούτῳ κωμῶντες, ὁποῖαν χρῆσιν τοῦ ἀργυρίου ἐποιοῦντο τότε καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ εὐποροῦντες.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ
ΒΟΕΒΟΔΑΣ.

ΕΛΕΩ: ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ.

Τὸ εὖ εἶναι πρὸς ὃν ὄρον προηγουμένως τὸν ἄνθρωπον ἔχοντα περὶ πλείστου εἰκὸς ποιεῖσθαι τὰ πρὸς ἀκριβέστεραν τείνοντα διάγνωσιν καὶ κατάληψιν, τῶν δι' ὧν περ εἴη ἂν ἐπιβόλῳ τούτου γενέσθαι καὶ δεινὸν οἱ ἐγγίγνεσθαι ἔρωτα τῆς τούτων τελειοποιήσεως· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ κατὰ φιλοσόφους τοῦτο εὖ εἶναι μηδ' ὀπωστιοῦν ἐπικοινωνεῖ τοῖς ἐκτὸς ἡμῶν (ὀρῶμεν καὶ γὰρ διαφόρου τάξεως καὶ καταστάσεως ἄνθρωποις κτητὸν) δηλὸν ἐστὶν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν πηγάζον καὶ τὴν ἔδραν ἔχον ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ, ἣν τινα δὴ τὸ κυριώτατον ἀπάντων τῶν ἐν ἡμῖν οὔσαν, κατακοσμεῖν ἄξιον τοῖς ἀπὸ τῶν ἀρετῶν πλεονεκτήμασι καὶ καλλύνοντας λαμπρύνειν φαιδρῶς πολλαῖς ταῖς τοῦ ὄντος εἰδήσεσιν· ὃ δὴ κυρίως καὶ πρῶτως παρέσται τὸ σεμνὸν τῆς φιλολογίας καὶ παιδείας, ὡς παντὶ που κατάδηλον· δι' αὐτῆς γὰρ διακρίνειν τὸ πολυτίμητον ἐκεῖνο τοῦ ἀληθοῦς μόριον, τὸ ἐν τῷ βυθῷ κείμενον, καὶ τὰ ἡμῖν ὡς ἀληθῶς συμφέροντα διαγινώσκειν ἔχομεν. Αὐτῇ γὰρ αὐτῇ ἀφαιρούσα ἡμῶν τὴν πολλὴν ἀγλύν, τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν ποιεῖ διαστέλλειν ἢ μὲν Θεόν, ἢ δὲ καὶ ἄνδρα, κατ' ἀρετὴν θ' οὕτω βιούντα, τὸν τ' ἐνταῦθα εὐτυχῶς διάγειν βίον καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἡμῖν αὐτοῖς προεுτρε-

πίζειν μακαριότητα· καὶ γὰρ τὴν ἐνταῦθ' ἀρετὴν ἥκιστα ἀγέραστον εἶναι ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ πεποιθαμεν. Συνελόντι δὲ εἰπεῖν, ἅπαντα τ' ἀγαθὰ, οἷα δὴ τις ἀγαθοθετικὴ ἐπιχορηγοῦσα ἐπιθραβεύει, καὶ οἱ ταύτην ἀσκοῦντες, ὡς προσήκει καὶ δεῖ, οὗτοι δὴ μόνοι ἔξιοι τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ ἀνθρώπου φύσεώς τε καὶ κλήσεως, ὅσοι δὲ τούναντίον ἀπότροφοι ἐκείνης καὶ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ἐκπεσόντες κακῇ μοίρᾳ, ὡς τέλειον ἀποζωωθέντας, οὐδὲ ἀνθρώπους, προσήκει καλεῖν. Καὶ γὰρ ὁ τὸν μὴ εἰδὸτα τὴν τοῦ τετραγώνου πλευρὰν ἀσύμμετρον οὔσαν τῇ διαγωνίῳ, οὐδὲ ἄνθρωπον ἀξίων καλεῖν, τί ἂν ἐκάλεσε τοὺς τέλειον παιδείας ἀπέχοντας; Πάντα τινα τὸν φιλοανθρωπίας καὶ φιλογενείας ἀντιποιούμενον καὶ τῇ περὶ τὰ θεῖα εὐσεβείᾳ σεμνυόμενον, ὅλαις δυνάμωσιν ἑαυτὸν συντελεῖ δεῖ παρέχειν πρὸς μετάδοσιν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀπὸ τῆς παιδείας φωταυγιῶν καὶ ἐλλάμψεων, τῶν ἀναδιδουσῶν οἰοεὶ τῷ ἀνθρώπῳ πηγὰς ὡς ἀληθῶς ἀκενώτους, ἐνταῦθα μὲν οὐ ἔφημεν εὖ εἶναι, ἐξῆς δὲ τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Ἀλλὰ χάρις τῇ ἀνωτάτῃ Προνοίᾳ τῇ τὰ καθ' ἡμᾶς εὐμένεσιν ὁμμασί ποτ' ἐπιδόσῃ, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἤδη περὶ παιδείαν ἐπιδιδόν, γιγανταῖα ποιεῖται τὰ βήματα, ὅλον τε ἐνθουσιωδῶς ἔχον περὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς παιδείας, φιλοπονία ἀτρυτῶ καλλιεργεῖ καὶ ἀμμιλαφεῖ παιδεία ἐπάρδει τὰ γενναῖα ταύτης ἀναβλαστήματα. Καὶ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς ταύταις τῶν Ἑλλήνων ἐλπίσιν οὐ μόνον χαίρομεν, ὡς εἰκός, ἀλλὰ καὶ συντελεῖν τὰ δυνατὰ βουλόμεθα, ὡς ὀφείλοντες· καὶ ἐπειδὴ τὰ περιοδικὰ τῆς φιλολογίας γράμματα τῶν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους συντελούντων, οἷς δὴ καλῶς ποιοῦντες οἱ ὁμογενεῖς χρῶνται ἄνδρες καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ, οὐχ ἥττον χοήσιμα, μᾶλλον δὲ δραστικώτερα, οἷα δὴ συγκεντροῦντα μὲν τὰς γνώσεις τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα διεσπαρμένων ἀνδρῶν ἐπιστήμων, τῷ δὲ τοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην βαθμοῦ τῶν γρά-

των παραλληλισμῶ πρὸς τὰ τῶν ἡμετέρων, ποδηγητοῦν-
τα πρὸς συναίσθησιν τῶν ὧν χρῆζομεν, καὶ διὰ τοῦτο
προθυμότερους πρὸς παιδείαν τοὺς Ἕλληνας ἀπεργαζόμενα
δεῖν ἐγνωμεν ἀφοσιούμενοι τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, συνεισ-
ενεργεῖν οἰονδήποτε πρὸς διαμονὴν καὶ διπνεκίαν τῆς
φιλολογικῆς ταύτης ἐφημερίδος, ἣν ἤδη οἱ φιλογενεῖς Θεο-
κλήτος Φαρμακίδης καὶ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης ἐν
Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας ἐκδιδάσσι, τοῖς φιλόδοξοις διανέ-
μοντες ὑπὸ τῷ λογίῳ Ἑρμοῦ ἄνοματι, καὶ παρέχουν τοῖς
ἐκδόταις αὐτοῖς ἐκ τῶν Αὐθεντικῶν Ἡμῶν προσόδων τῶν
ἀλικῶν καὶ τελωνεῶν ἀνὰ ἐκαστὸν γρόσια κατὰ πᾶν ἔτος,
τὸ δὲ ὅλον διακόσια. Ἐφ' ᾧ δὴ καὶ ὁ παρὼν Ἡμέτερος
Αὐθεντικός ἀπελύθη Χρυσοβούλλος Λόγος· ἀξιούμεν δὲ
καὶ τὸν πανιερώτατον καὶ κατὰ πνεῦμα σεβάσιμον Ἡμῶν
πατέρα, μητροπόλιν τῆς Θεοσώστου ταύτης τζάρα, τῆς
Μολδαυίας, παραλαβόντα τοῦτον καὶ ἐγκαταθέμενον εἰς
τὰ τῆς μητροπόλεως γραμματοφυλακία, ἀπαιτοῦν-α ἀ-
πὸ τῆς Αὐθεντικῆς Ἡμῶν Βεστιαρίας τὴν διαληφθεῖσαν πο-
σότητα ἀποπέμπειν ἀσφαλῶς ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἐν τεταγμέ-
νῳ χρόνῳ τοῖς τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἐκδόταις, Θεοκλήτῳ
Φαρμακίδῃ καὶ Κωνσταντίνῳ Κοκκινάκῃ. Ἐὰν δὲ ποτε
παύσῃται ἡ τῆς ἐφημερίδος ταυτησὶ ἐκδοσις, τὴν ἱερὰν
Μητρόπολιν ἀποδιδόναι ταῦτα τὰ χρήματα τῇ διαδεξα-
μένῃ. Ἦν δ' ὁ μὴ γένοιτο! τέλεον ἐκλίπη Ἑλληνικῆς ἐ-
φημερίδος ἐκδοσις, τὰ ῥηθέντα διακόσια γρόσια διδόναι
τῇ ἐνταῦθα Ἑλληνικῇ Σχολῇ. Ἀξιούμεν δὲ καὶ τοὺς δεσ-
μεθ' Ἡμᾶς ἡγεμονεύουσι τῆς Θεοσώστου ταύτης τζάρας,
ἐκλαμπροτάτους αὐθέντας, πρόνοιαν, ὡς εἰκόσ, ποιουμέ-
νους τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ περὶ τὰ καλὰ ἐπιδόσεως διδόνων
αὐτῶν Χρυσοβούλλων Λόγων ἐμπεδῶσαι τὴν παρ' Ἡ ὦν
ταύτην χορηγίαν ἵνα ἀμετακίνητος διατελῇ ἡ τῆς Ἑλ-
λάδος ἐπικουρία ἀπὸ τῶν ἐν ὑπεροχῇ καὶ δυνάμει. Ἀπε-
λύθη τῷ γιλιοστῷ ὀκταχοσιοστῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ ἔτι,

κατὰ λήγοντα μῆνα τὸν Μάρτιον, τῷ ἕκτῳ τῆς Β'. Ἡμῶν
ἡγεμονίας, ἐν Ἰασιῷ τῇ Αὐθεντικῇ Ἡμῶν Καθέδρᾳ.
ἸΩ. ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΛΑΙΜΑΧΗΣ Β.Β.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΛΑΙΜΑΧΗΣ
ΒΟΕΒΟΔΑΣ.

ΕΛΕΩ! ΘΕΟΣ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ.
Τὸ εὐδαιμον αἰεδήποτε ἑαυτοῦ μαστεῦον καὶ μεταλλῶν
τ' ἀνθρώπων ἐς γ' ἐπ' αὐτὴν τὴν τοῦ βίου τελευτήν, τὸν
συναγελαστικὸν βίον προσηρμόσατο, ἐν ᾧ πάντα μὲν πό-
νον, πάντα δὲ κίνδυνον ἕνεκα τούτου ἀνατλάει φιλεῖ
καὶ ὑφίστασθαι· κἀντεῦθεν δῆλον, τὸν φιλανθρώπως μὲν
ἔχοντα, βουλόμενον δὲ ἑαυτὸν χρήσιμον ὅπως ποτὲ πα-
ρασχεῖν τοῖς ὁμοίοις ἑαυτῷ, ὃ χρεῶν ἀπάντων το μείγι-
στον, ταῦτα πρὸ πάντων, πλείστην ὄσση φροντίδα κατα-
βαλλόμενον, ἐπαυξητέον εἶναι, περιθάλλοντα καὶ περι-
ποιούμενον, ἄπερ ὁμολογουμένως τυγχάνει γε ὄντα, πρῶ-
ται ὡσπερ κύρια βάσεις καὶ θέμεθλοι τῆς ἐν ἀνθρώπῳ
ἐνδεχομένης εὐδαιμονίας, καὶ ὧν ἄνευ, ὅσα περ δοκεῖ μὲν,
οὐκ ἔστι δὲ τείνοντα πρὸς τὰ αὐτὰ ἐκεῖνοις, ὡς ἀνύπαρ-
κτα καὶ ἀτελεσφόρητα, οὐχ' ὅπως ἀξιόν τι λόγου παρέ-
χεται, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐργάζεται
εἶναι καὶ ὑπεξίστασθαι καὶ εἰς τὸ μηδὲν οἴχεσθαι. Ἐπειδὴ
οὖν τὸ εὐδαιμον τοῦτο οὐκ ἐν τοῖς ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου,
ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὴν ἑδραν διὰ παντὸς ἔχον δια-
τελεῖ, ὅ,τι δῆποτ' ἄρα συντελεστικόν ἐστὶ πρὸς ἐκχέρ-
σασιν μὲν, καλλιέργειαν δὲ τῆς κατὰ τὸ λογικὸν παμ-
φόρου χώρας, τοῦτο δὴ πηγὴν ἀνεξάντλητον ἡγητέον ἐστὶ
τῆς ἀνθρωπίνης ὡς ἀληθῶς εὐδαιμονίας καὶ τοῦ κοινω-
νικοῦ βίου σύνδεσμον· καὶ δὴ μόνη τοιαύτη ἡ παιδεία ἐ-
στὶ. Αὕτη γὰρ ἡ τὸν λογικὸν καταφωτίζουσα ἀνθρωπον
καὶ τοῦτον ἀναδιβάλλουσα ὅπου περ διετάχθη τὸ κατ' ἀρ-
χὰς εἶναι ὡς θεῖόν τι ἐν ἑαυτῷ ἐμπεριέχοντα, καὶ ὅθεν

ἔπειτα κατὰ κρημνῶν φερόμενος, τῷ γηίνῳ ἐπισκοτούμενος ματαίῳ, φέρων ἑαυτὸν ἀνθυπέβαλε μυριοῖς ὄσις τοῖς ἀτοπήμασιν ἐν μέσῃ τῇ ὄνειροπολουμένη εὐθυμερίᾳ, δυσημερῶν ὄντως ἀθλιώτατα. Διὸ δὴ ἀναμφισβήτητον καὶ ἀναμφίλεκτον, ὅπου τὰ τῆς παιδείας ἐφαπλοῦνται, ἐνταῦθα καὶ τὰ κοινωνικὰ τῶν χρεῶν γνώριμα εἶναι, καὶ τὴν κοινὴν εἰκὸς εὐτυχίαν παρεῖναι. Καὶ τοῦτο ἐξέστιν ἡμῖν καταμαθεῖν οὐκ ἀλλοτρίοις, ἀλλ' οἰκείοις ἤδη χρωμένοις τοῖς παραδείγμασι, τὰ πρὸ τοῦ, τοῖς ἔπειτα ἀντεξετάζουσιν. Αὐτὸ δὴ τοῦτο εἰδότες καὶ οἱ τῶν σοφῶν ἐκείνων ἡμετέρων πρόγονοι, ὄλαις ἐκ τινος χρόνου δυνάμεσι περὶ τὴν μετάδοσιν τοῦ ἀπὸ τῆς παιδείας φωτὸς ὅλως ἔχοντες τῇ Ἑλλάδι, πολλὰ φροντιστήρια καὶ μουσεῖα ἀνεγείρουσι, καὶ τὰ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας ἀεὶ καὶ ἀεὶ μεταρρυθμίζουσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Εἰδότες τοίνυν καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς ἀνά τὴν Ἑλλάδα σχολαῖς τὸ ἐν Σμύρνῃ ἀρτιπαγῆς γυμνάσιον εἰς τὰ μάλιστα συντελοῦν πρὸς τὴν τοῦ ἀπὸ τῆς παιδείας φωτὸς μετάδοσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ κοινῆ τῶν Ἑλλήνων, οὐκ ἔχομεν ἄλλως παιεῖν, ἢ χάριτας ἐπὶ τούτῳ ἔμολογεῖν τοῖς ἐν Σμύρνῃ φιλογενέσι φιλιστορσιν αὐτοῦ. Βουλόμενοι δὲ καὶ οὐκ ἀλυσιτελεῖς εἶναι τῇ ἀσφαλείᾳ καὶ παγίῳσι τοῦ ἀρτισυστάτου τούτου γυμνασίου, τοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ τοῦ γένους συγκροτηθέντος δεῖν ἔγνωμεν τὸν παρόντα Ἡμῶν Αὐθεντικὸν Χρυσόβουλλον Λόγον ἀπολύσαι, διατάττοντες αὐτῷ ἐτησίαν χρηματικὴν συνδρομὴν διακοσίων γροσίων ἀπὸ τῶν Ἡμετέρων προσίδων, τῶν τε ἀλικῶν καὶ τῶν τελωνείων τῆς Θεοσώστου Ἡμῶν Τζάρας τῆς Μολδαβίας λαμβανομένων ἀνὰ ἑκατὸν ἀπ' ἑκάστου κατὰ πᾶν ἔτος. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς μεθ' Ἡμᾶς τῆς Τζάρας ταύτης ἡγεμονεύσοντες ἐκκλημπροτάτους Αὐθέντας, ἀδελφοὺς Ἡμῶν, τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα κηδομένων, ἰδίῳι προσεμπεδῶσαι τοῦτο Χρυσόβουλλον, ὡς ἂν ἐν ἅπαντι τῷ χρόνῳ ἀμτα-

κίνητον εἶη τῷ πολυδαπάνῳ τούτῳ Γυμνασίῳ τὸ μικρὸν ταύτης τῆς δωρεᾶς, ὡς ἀφορῶν πρὸς ὄφελος τῶν ὁμογενῶν Ἡμῶν. Ἀπελύθη τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ ἔτει σωτηρίῳ, κατὰ λήγοντα μῆνα τὸν Ἰούνιον, τῷ ἕκτῳ ἔτει τῆς Β'. Ἡμῶν ἐν Μολδαβίᾳ Ἡγεμονίας, ἐν Ἰασίῳ, τῇ Αὐθεντικῇ Ἡμῶν Καθέδρᾳ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ Β. Ι.

—
ΛΖ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

1821.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη ὑπάρχει ἀδιασπᾶστος ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου Ἑλλήνου, διότι καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξεν εἰς τῶν μαρτύρων τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, τῶν σφαγιασθέντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

Ὁ Κωνσταντῖνος οὐδόλως ἦτο κατώτερος Γεωργίου καὶ Δημητρίου τῶν Μουρουζῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ Μοῦσαι, καὶ ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων ἀπείρους ὀφείλουσι χάριτας, ἐξεμέτρησε δὲ τὸ ζῆν, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου. Ἦτο γλυκὺς τοὺς τρόπους, μεγαλόφρων, γενναῖος, ἐμβριθής, ἐγκρατὴς παιδείας οὐ σμικρᾶς καὶ γλωσσῶν Εὐρωπαϊκῶν τε καὶ Ἀσιατικῶν οὐκ ὀλίγων. Τὰ δὲ προτερήματα ταῦτα ἐπεσφράγισε θάνατος μαρτυ-

ρικός και τοιοῦτος, οἷον πᾶς φιλόπατρις εὐχεται.
 Ἡ ἀποτυχούσα ἐν ταῖς παριστρίαις ἡγεμονίαις ἐπανάστασις, εἶχε λάβει ἐν Πελοποννήσῳ ἀνάπτυξιν μεγίστην, ἥ δὲ Πύλη μένεα πνέουσα κατὰ τῶν ἀνταρτῶν ἐσχεδίαζε φρικώδη ἐκδίκησιν, ἀρχομένη ἀπὸ τὴν σφαγὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων. Τὸ σχέδιον τοῦτο μαθὼν ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Γρηγόριος, ἀπελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, πρὸ ὀλίγων ἤδη ἡμερῶν τὸ τῆς διερμηνείας ἀξίωμα περιβληθέντος, καὶ ἀποσυρθείς μετ' αὐτοῦ ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ, συνεβούλευσε καὶ προέτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν. « Ἄφες εἰς ἐμέ, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης, νὰ πληρώσω ἐγὼ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου. Εἶμαι γέρων καὶ ὀλίγον ἀπέχω ἀπὸ τὸν τάφον. Τὸ σχῆμά μου, ἡ λειτουργία μου μὲ καλοῦσιν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου. Σώθητι ὅμως σὺ, διότι καὶ ἡλικίαν ἔχεις καὶ ἰκανότητα καὶ θέσιν κοινωνικὴν ἵνα ὑπηρετήσης τὴν πατρίδα» — « Γνωρίζω τὴν τύχην, ἥτις μὲ ἀναμένει, ἀντέλεγεν ὁ ἐξίσου φιλόπατρις διερμηνεύς· ἀλλ' ἂν φύγω ἐγὼ, σώζω μὲν τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ θέλω ἶδει ἐξαγοραζομένην αὐτὴν διὰ τοῦ αἵματος ἀπείρων ἀθῶων. Ἡ φυγὴ μου βεβαιώσει ἐτι μᾶλλον τὰς περὶ ἐνοχῆς τοῦ γένους ὑποψίας τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ γενικὴ σφαγὴ παρακολουθήσει αὐτὴν. Συμφέρει ἓνα ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ἄς θυσιασθῶ ἐγὼ, δέσποτά μου, ἀλλ' ἄς σωθῶσιν οἱ ἀθῶοι, ἄς σωθῇ τὸ ἔθνος.» Τοιαῦτα ἔλεγον οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους τίς νὰ φανῇ προθυμέ-

τερος ὅπως θυσιασθῇ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Τότε ὁ Γρηγόριος εὐλογήσας καὶ ὁ Μουρούζης ἀσπασθεὶς τὴν ἱεράν ἐκείνου δεξιάν, ἐνηγαλίσθησαν ἄφωνοι ἀλλήλους καὶ ἔδωσαν τὸν ὕστατον ἐπὶ τῆς γῆς ἀσπασμόν.

Ἦτο μεγάλη δευτέρα τῆς ἀγίας ἐβδομάδος τῶν παθῶν, τετάρτη δὲ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, καθ' ἣν ὁ μέγας διερμηνεύς κατέβη ἐκ τῆς ἐν Θεραπείαις οἰκίας αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ὑπηρεσίαν, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι κατέβαινε εἰς θυσιαστήριον. Ἐνῶ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὴν θύραν τῶν ὑπουργείων (πασσᾶ-καπουσῆ) ἄνθρωπος ἄγνωστος πλησιάσας αὐτὸν, τῷ ἐνεχείρισεν ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποία ὑπῆρχεν ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ὁ Μουρούζης ἐννοήσας ἀμέσως τὴν ἐπιβουλον παγίδα, ἥτις τῷ ἐστήνετο, ἀνέβη κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν καὶ δείξας τὴν ἐπιστολήν, διεμαρτύρετο κατὰ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ ὑπὲρ τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ. Ὁ ὑπουργὸς, προσποιούμενος πραότητα, τῷ ἀπεκρίθη ὅτι ἡ κυβέρνησις ἦν πεπεισμένη περὶ τῶν εἰλικρινῶν αὐτοῦ διαθέσεων καὶ τὸν διέταξε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἡσυχάσῃ, ὅπερ ἐσήμαινε κατὰ τὴν τῶν τότε Τούρκων ὑπουργῶν διάλεκτον διατελεῖς ὑπόδικος. Ἐνῶ δ' ἐξήρχετο τῆς αἰθούσης ὁ Μουρούζης, ἀρπάζει αὐτὸν ὁ δῆμιος μεθ' ἑτέρων στρατιωτῶν καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸν προσδιορισθέντα ὑπὸ τὴν σουλτανικὴν σκιάδα (γιαλιῆ-κίόσκι) τόπον τῆς καταδίκης. Ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ἀνεφάνη καθήμενος ἐν τῇ

σκιάδι, ἵνα ἴδῃ τὸ σφαγιαζόμενον θῦμα· πρὸς αὐτὸν δ' ἀναβλέψας ὁ Μουρούζης, ἐφώνησεν εὐτόλμως Τουρκιστί, «Σουλτάνε αἰμοβόρε! Σουλτάνε ἀδικε! Σουλτάνε ἄθλιε! ἡ τελευταία τῆς βασιλείας σου ὥρα ἤγγικεν, αἱ ὀμότητές σου τιμωρηθήσονται, ὁ δὲ Θεὸς ἐκδικήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.» Ταῦτα εἰπὼν, ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ δημίου νὰ κλίνη γόνυ, καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποτμηθεῖσα προσηνέχθη, ὡς λέγεται, ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, τὸ δὲ σῶμα, ἀσπαίρον ἔτι, κατεποντίσθη ἐν τῇ παρακειμένη θαλάσῃ. Τῇ δὲ 6 Μαΐου ἐσφάγη ἐπίσης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος Μουρούζης, ὕστατος Ἕλλην διερμηνεὺς τοῦ στόλου γενόμενος.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ τέρμα τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη, τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας τότε ἄγοντος, καὶ τεσσαράκοντα μόνον ἡμέρας χρηματίσαντος μεγάλου διερμηνέως. Δὲν ἔτυχε κηδείας μεγαλοπρεποῦς, οὐδὲ τάφου λελαξευμένου, ἀλλ' ὅμως ἡ μνήμη αὐτοῦ μενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, διότι

οὐδέποτε κλέος ἐσθλὸν ἀπόλλυται, οὐδ' ὄνομ' αὐτοῦ,
ἀλλ' ὑπὸ γῆς περ ἔων γίγνεται ἀθάνατος.

ΔΗ΄

ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΑΡΧΗΣ.

1821.

Ἐπάρχει ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ κωμόπολις τις καλουμένη Τζιμισχ, οὐδεμίαν ἄλλην ἀξίαν ἔχου-

σα ἢ ὅτι ἔδωσεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἓνα αὐτοκράτορα, Ἰωάννην τὸν Α΄ τὸν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ Τζιμισκῆν προσεπικληθέντα. Ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἀποκρούσαντες τὰς τοῦ αἰρεσιάρχου Εὐτυχοῦς καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κακοδοξίας ἐνέμειναν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἣν διέγραφεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζονται, γνωστοὶ ὄντες ὑπὸ τὸ ὄνομα Χατχροῦμ ἤτοι ἄρμενιοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Τοιοῦτοι ὑπῆρχον οἱ πρόγονοι τοῦ Σταυράκη Ἀριστάρχου.

Οἰκογενειακὴ τις παράδοσις, τῆς ὁποίας ὅμως ἐννοεῖται τὸ δυσασπόμενον, ἀναφέρει μεταξὺ τῶν προγόνων τῆς οἰκογενείας Ἀριστάρχου καὶ τὸν μνησθέντα αὐτοκράτορα Τζιμισκῆν. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ οἱ τῆς οἰκογενείας ταύτης προσάγουσιν ὅτι ὑπάρχει εἰς Τζιμισχ οἶκός τις ἀνήκων ἄλλοτε, ὡς λέγεται, εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔχων παρ' αὐτῷ ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἐφημερία διατελεῖ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων εἰς τὴν οἰκογένειάν του, διαδοχικῶς μεταβαίνουσα ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν, δηλονότι ἀνὰ ἐκάστην γενεὰν χειροτονεῖται καὶ εἰς ἔγγαμος ἱερεὺς, ὅστις λαμβάνων κατοχὴν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ οἴκου, τὸν καταλείπει εἰς ἓνα τῶν υἱῶν του, ἱερέα ἐπίσης γενόμενον καὶ οὕτω καθεξῆς πρὸς τὴν οἰκογένειαν λοιπὸν ταύτην τῶν νεωκόρων οἱ νῦν Ἀριστάρχει λέγονται συνδεόμενοι διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνάγουσι τὴν καταγωγὴν των μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου. Ἀλλ' αἱ παραδόσεις, ἐὰν δὲν βασιζῶνται ἐπὶ ἀπο-

δείξεων ισχυρῶν, οὐδόλως δύνανται νὰ θεωρῶνται ἔγκυροι, διότι γνωρίζομεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἑσπερίων πολλοὶ κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ὤκειοποιήθησαν ἀξιώσεις καὶ τίτλους, τοὺς ὁποίους μετεβίβασαν εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς, καὶ ὧν ὅμως ἀπεδείχθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὸ σαθρὸν καὶ κίβδηλον.

Ὁ πατὴρ τοῦ Σταυράκη ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξ Ἀρμενίας ἀπεκατέστη εἰς Βεβέκιον καὶ ἐξεπαίδευσεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Λογάδην, ὅστις, καθ' ἣν εἶχε συνήθειαν νὰ δίδῃ εἰς ἕκαστον τῶν μαθητῶν του ἀνὰ ἓν ἐπώνυμον, ὠνόμασεν αὐτὸν Ἀριστάρχην. Θανόντος δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔμενεν ἐπαγγελλόμενος τὸν τραπεζίτην τοῦ ἡγεμόνος Σκαρλάτου Καλλιμάχου, ὅστις διορίσας αὐτὸν ἐπίτροπόν του παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, τῷ ἀπένευμε καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ ποστελνίκου. Μετὰ δὲ τὴν καρατομίαν τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζου ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν Φαναριωτῶν, ὡς δῆθεν ἀπίστων ἀναδειχθέντων καὶ ἐπιβούλων, ἐδύνατο νὰ διορισθῇ πλέον μέγας διερμηνεὺς, ἐξελέχθη ὡς τοιοῦτος κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης, κρυφίως δὲ ὁ ἐκ Καλλιουπόλεως ἐξωμότης Γιαχγιά ἐφένδης. Ἐνῶ δ' ἔκειτο ἔτι ὁ Μουρούζης καρατεμμημένος ὁ διάδοχος αὐτοῦ περιεβάλλετο τὸ τῆς διερμηνείας καφτάνιον.

Τὸ μόνον γεγονός ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν διερμηνείαν τοῦ Σταυράκη εἶναι ὁ θάνατος τοῦ αἰοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου, εἰς τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ νὰ

λάβῃ μέρος οὐδόλως ἐπίζηλον. Μόλις διορισθέντα διερμηνεῖα, προσκαλεσόμενος αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου κατὰ προνόμιον ὑπάγονται οἱ Ἕλληνες Πατριάρχαι, τῷ ἐνεχείρισε διάταγμα διαλαμβάνον τὴν ἐκπτωσιν καὶ τὴν εἰς ἀγχόνην καταδίκην τοῦ Γρηγορίου ὡς ἀποστάτου καὶ ἐπιβούλου, καὶ τὴν ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ καταδίκη περιείχετο Τουρκικὴ συνήθεια ὡς ἔργον τετελεσμένον, ὁ δὲ Ἀριστάρχης παρετήρησεν ὡς πιθανώτατον ὅτι θέλουσιν ἀποποιηθῆ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, ἀκούοντες ὅτι ὁ Γρηγόριος ἀπηγχονίσθη, διὰ τοῦτο μετεβλήθη ἡ λέξις ἀπηγχονίσθη εἰς ἐτιμωρήθη, καὶ τοιουτοτρόπως ἀντὶ ἐνὸς ἐγγράφησαν δύο διατάγματα.

Τῇ δεκάτῃ λοιπὸν Ἀπριλίου τοῦ 1821 ὥρα 10 πρὸ μεσημβρίας, ἡμέρα ἑσαεὶ ἀξιοθρηνήτω, ἐνῶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐπανεπαύετο ἐπὶ ξηροῦ, ὡς ἐσυνείθιζεν, ἀνακλίντρου, ἐπὶ μικρᾶς δὲ τραπέζης εἶχε προσενεχθῆ αὐτῷ ὀλίγη ὄρυζα ἐν ζωμῷ ὄρνιθος, εἰς τῶν ἱεροδιακόνων ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ διερμηνεῖως Ἀριστάρχου. Ὁ Γρηγόριος ὑπολαβὼν ὅτι ἐκεῖνος ἤρχετο πρὸς ἐπίσκεψίν του ἠγέρθη περιμένων· ἀλλ' ἔλθων ἕτερος διάκονος τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ διερμηνεὺς ἀνέβη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ἢ τὸ κοινῶς λεγόμενον συν-οδικόν. Ὁ Γρηγόριος τότε παρατήσας τὸν ζωμόν, μετέβη ἀμέσως ἐκεῖ καὶ ἐκάθησε συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἀριστάρχου, μόλις κατέχοντος τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ. Ταῦτοχρόνως ἦλθον ἐκ συν-

εννοήσεως τοῦ διερμηνέως οἱ πλησίον τοῦ Πατρι-
 αρχείου κατοικοῦντες ἀρχιερεῖς, καὶ μετ' οὐ πολὺ
 κρότος ἵππων ἠκούσθη εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ Τούρκοι
 φέροντες τὰς ἐπισήμους στολάς των εἰσῆλθον εἰς
 τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἀνέβησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ. Ὁ
 Πατριάρχης ἰδὼν τὴν προετοιμασίαν ταύτην ἠγ-
 νόησε περὶ τίνος πρόκειται, καὶ διατάξας νὰ τῷ
 φέρωσι τὸ ἐπανωκαμήλαυχον καὶ τὸν τρίβωνα του,
 καὶ περιβληθεὶς αὐτὰ ἀπεσύρθη εἰς τὸ κάτω μέ-
 ρος τῆς αἰθούσης καὶ ἐκεῖ ἐγονυκλίτησεν ἐπὶ τά-
 πητος ἀκροώμενος. Τότε ὁ μέγας διερμηνεὺς
 ἐγερθεὶς ἀνέγνωσε τὸ διάταγμα τῆς παύσεως καὶ
 ἐξορίας τοῦ ἀνδρός. Ὁ Γρηγόριος κατηνύθη μετὰ
 τὴν ἀνάγνωσιν πρὸς τὴν οὐρανὴν ἵνα ἐξέλθῃ, ὡς μὴ
 ᾧ πλέον Πατριάρχης· ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν
 Τούρκων ἀπήχθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πατριαρχείου,
 καὶ ἐκεῖ, ἐτοίμου ὄντος τοῦ δημίου, ὑπέστη τὸν δι'
 ἀγχόνης θάνατον, θῦμα ἱερόν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτη-
 σίας τοῦ ἔθνους ἀγῶνος.

Ἄλλὰ τὸ αἶμα τοῦ αἰοιδίμου ἐκείνου καὶ τῶν σὺν
 αὐτῷ σφαγιασθέντων ἀρχιερέων καὶ προκρίτων δὲν
 ἐξήρκει ἵνα κορέσῃ τὴν αἰμοδιψῆ τῶν τυράννων
 λύσαν. Ἀπητοῦντο νέα σφάγια, νέα θυσίαι, δυσ-
 τυχῶς δὲ τῶν σφαγίων τούτων ἐν ὑπῆρξε καὶ
 αὐτὸς ὁ μέγας διερμηνεὺς Σταυράκης. Ἐξορισθεὶς
 κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1822 εἰς Κλαυδιούπολιν τῆς
 Παφλαγονίας, ἐνῶ ἐπανήρχετο ἐκ συμποσίου τὸ ὀ-
 ποῖον ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως τῷ εἶχε προσφέρει,
 ἐδολοφονήθη καθ' ὁδὸν, ἐντολῇ αὐτοῦ τούτου τοῦ
 διοικητοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ὑπέστη καὶ αὐτὸς τὸν

στέφανον τοῦ μαρτυρίου, τελευταῖος διερμηνεὺς τοῦ
 Ὀθωμανικοῦ κράτους γενόμενος, ἅτε τῆς ἀξίας ἐ-
 κείνης εἰς τὸ μετέπειτα καταργηθείσης.

Διὰ τοιούτων καὶ τηλικούτων θυσιῶν, διὰ τῆς
 χύσεως τοσούτων αἱμάτων, διὰ τῶν ἀγῶνων καὶ
 τοῦ θανάτου τοσούτων ἀνδρῶν ἐπετεύχθη ἡ ἐν τοῖς
 καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνάστασις τοῦ ἔθνους. Ἡ πατρίς
 θέλει βεβαίως μίαν ἡμέραν ἐγείρει ἀνδριάντας οὐ
 μόνον εἰς τοὺς ἐραξαμένους τῶν ὀπλων, καὶ διὰ
 τοῦ ἠρωϊσμοῦ αὐτῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῖν δόν-
 τας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς προπαρασκευάσαντας τὸν
 ἀγῶνα καὶ ἐν καιροῖς χαλεποῖς τὴν ἐθνικὴν ὑπαρ-
 ξιν διατηρήσαντας, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ὁποίων
 συγκαταλεκτέοι καὶ οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς. Ἄλλὰ
 μέχρις οὗ γένηται τοῦτο καὶ μνημεῖα λελαξευμένα
 τεχνηέντως τοῖς ἐγερθῶσιν, ἢ σκιαγράφῃσι αὐτῆ
 τῶν βίων των, καίτοι ἀτελῶς γεγραμμένα, ἔστω
 ἐκείνοις μὲν μνημεῖον εὐτελές, ἀνθ' ᾧ ὑπὲρ πα-
 τρίδος ἐμόχθησαν, τοῖς δ' ἐπιγιγνομένοις διδασκα-
 λία τῶν πρὸς τὴν τεκοῦσαν ὀφειλομένων.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Τοῖς ἀναγινώσκουσιν.	Σελ.	3
Εἰσαγωγή.	»	5
Α'. Παναγιώτης ὁ Νικούσιος. 1664—1673	»	29
Β'. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀπορρήτων. 1673—1709	»	60
Γ'. Νικόλαος Μαυροκορδάτος. 1689—1709	»	94
Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν αὐτὸν (ἀνέκδοτος)	»	105
Δ'. Ἰωάννης Μαυροκορδάτος. 1709—1717	»	115
Ε'. Γρηγόριος Γκίκας. 1717—1727	»	117
ΣΤ'. Ἀλέξανδρος Γκίκας. 1727—1740	»	122
Ζ'. Ἰωάννης Καλλιμάχης. 1740—1750	»	124
Η'. Ματθαῖος Γκίκας. 1751—1752	»	125
Θ'. Ἰωάννης Καλλιμάχης. 1752—1758	»	127
Ι'. Γρηγόριος Ἀλεξάνδρου Γκίκας. 1758—1764	»	128
ΙΑ'. Γεώργιος Καρατζᾶς. 1764—1765	»	131
ΙΒ'. Σκαρλάτος Καρατζᾶς. 1765—1768	»	132
ΙΓ'. Νικόλαος Σούτσος. 1768—1769	»	134
ΙΔ'. Μιχαὴλ Ρακοβιτζᾶς. 1769—1770	»	134
ΙΕ'. Σκαρλάτος Καρατζᾶς. 1770—1774	»	135
ΙΣΤ'. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. 1774	»	142
ΙΖ'. Κωνσταντῖνος Μουρούζης. 1774—1777	»	143
ΙΗ'. Νικόλαος Καρατζᾶς. 1777—1782	»	144
ΙΘ'. Μιχαὴλ Κωνσταντῖνου Σούτσος. 1782—1783	»	145
Κ'. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. 1783—1785	»	145

ΚΑ΄.	Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης. 1785—1788. . . »	146
ΚΒ΄.	Κωνσταντῖνος Παλέττος. 1788 »	
ΚΓ΄.	Μανουὴλ Καρατζᾶς. 1788—1790 »	147
ΚΔ΄.	Ἀλέξανδρος Κωνσ. Μουρούζης. 1790—1792 »	148
ΚΕ.	Γεώργιος Κωνστ. Μουρούζης. 1792—1794 »	149
ΚΣΤ΄.	Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης. 1794. »	150
ΚΖ΄.	Γεώργιος Μουρούζης. 1795 »	
ΚΗ΄.	Κωνσταντῖνος Ἀλ. Ὑψηλάντης. 1796—1799 »	151
ΚΘ΄.	Ἀλέξανδρος Νικολάου Σούτσος. 1799—1802 »	156
Λ΄.	Ἀλέξανδρος Μιχαὴλ Σούτσος. 1802—1807 »	
ΛΑ΄.	Ἰωάννης Νικολάου Καρατζᾶς. 1808. »	158
ΛΒ΄.	Δημήτριος Μουρούζης. 1808—1812 »	160
ΛΓ΄.	Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς. 1812 »	161
ΛΔ΄.	Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος. 1812—1815 »	164
ΛΕ΄.	Μιχαὴλ Σούτσος. 1815—1818 »	168
ΛΣΤ΄.	Ἰωάννης Καλλιμάχης. 1818—1821 »	175
	Χρυσόβουλλος λόγος Σκαρλάτου Καλλιμάχης. »	176
	Ἄλλος ὅμοιος τοῦ αὐτοῦ »	179
ΛΖ΄.	Κωνσταντῖνος Μουρούζης. 1821 »	181
ΛΗ΄.	Σταυράκης Ἀριττάρχης. 1821 »	184